

МІНІСТЕРСТВО ОБОРОНИ УКРАЇНИ

ЗАТВЕРДЖЕНО
наказ командувача Сухопутних військ
Збройних Сил України
від 25.05.2016 № 238.

БОЙОВИЙ СТАТУТ
МЕХАНІЗОВАНИХ І ТАНКОВИХ ВІЙСЬК
СУХОПУТНИХ ВІЙСЬК ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Частина III
Взвод, відділення, екіпаж

ЗМІСТ

Розділ 1. Загальні положення	5
1.1. Основи загальновійськового бою	5
1.2. Робота командира взводу (відділення, танка) з підготовки бою (дій)	12
1.3. Управління у ході ведення бою (дій)	17
Розділ 2. Оборонний бій	22
2.1. Загальні положення	22
2.2. Взвод в оборонному бою	22
2.3. Відділення в оборонному бою	40
2.4. Танк в оборонному бою	45
2.5. Бойова охорона	48
2.6. Бронегрупа	51
2.7. Вогнева засідка	53
2.8. Вихід з бою та відхід	56
2.9. Особливості оборонного бою в оточенні	60
2.10. Підготовка та ведення оборонного бою в особливих умовах	63
Розділ 3. Наступальний бій	79
3.1. Загальні положення	79
3.2. Взвод у наступальному бою	83
3.3. Відділення у наступальному бою	98
3.4. Танк у наступальному бою	106
3.5. Особливості наступального бою під час виходу з оточення	110
3.6. Підготовка та ведення наступального бою в особливих умовах	114
Розділ 4. Дії у тактичному десанті	134
4.1. Тактичний повітряний десант	134
4.2. Тактичний морський десант	146
Розділ 5. Участь у стабілізаційних діях військ та виконанні інших, визначених законодавством України, завдань	151
5.1. Особливості участі у стабілізаційних діях військ	151
5.2. Особливості участі у виконанні інших, визначених законодавством України, завдань	164
Розділ 6. Пересування підрозділів	165
6.1. Загальні положення	165
6.2. Марш підрозділів	165
6.3. Похідна охорона	172
6.4. Перевезення	176
Розділ 7. Розташування на місці	179
7.1. Взвод (відділення, танк) під час розташування на місці	179
7.2. Сторожова охорона	182
Розділ 8. Всебічне забезпечення бою (дій)	188
8.1. Бойове забезпечення	188
Розвідка	188
Охорона	202
Тактичне маскування	203
Інженерне забезпечення	205
Радіаційний, хімічний, біологічний захист	209
8.2. Морально-психологічне забезпечення	210
8.3. Технічне забезпечення	213
8.4. Тилове забезпечення	217
8.5. Медичне забезпечення	221

ДОДАТКИ		224
Додаток 1.	Обов'язки особового складу	224
Додаток 2.	Розгортання взводу в передбойовий і бойовий (відділення – в бойовий) порядки і перешикуння	228
Додаток 3.	Способи і прийоми пересування особового складу механізованих підрозділів у бою під час дій у пішому порядку	232
Додаток 4.	Порядок розробки і ведення бойових документів	235
Додаток 5.	Основні скорочення, що застосовуються у бойових документах	238
Додаток 6.	Основні умовні позначення, що застосовуються у бойових документах	242
Додаток 7.	Порядок передачі сигналів, команд і постановки завдань по радіо	255
Додаток 8.	Схеми:	257
	<i>Схема 1.</i> Розташування танкового взводу на місці (варіант).	258
	<i>Схема 2.</i> Посилений механізований взвод у сторожовій заставі (варіант).	259
	<i>Схема 3.</i> Посилений механізований взвод на марші в якості головного дозору головної похідної застави (варіант). Розміщення військовослужбовців відділення під час дій в якості пішого дозору.	260
	<i>Схема 4.</i> Картка вогню танка (варіант).	261
	<i>Схема 5.</i> Світлове забезпечення оборонного бою механізованого взводу (варіант).	262
	<i>Схема 6.</i> Бойовий порядок гранатометного і протитанкового відділень в оборонному бою.	263
	<i>Схема 7.</i> Картка вогню протитанкового відділення (варіант).	264
	<i>Схема 8.</i> Картка вогню гранатометного відділення (варіант).	265
	<i>Схема 9.</i> Картка вогню механізованого відділення (варіант).	266
	<i>Схема 10.</i> Схема розміщення механізованого відділення на позиції у складі бойових груп (варіант).	267
	<i>Схема 11.</i> Схема опорного пункту механізованого взводу (варіант).	268
	<i>Схема 12.</i> Схема опорного пункту танкового взводу (варіант).	269
	<i>Схема 13.</i> Перехід механізованого взводу в наступ з положення безпосереднього зіткнення з противником після перегрупування (варіант).	270
	<i>Схема 14.</i> Бойовий порядок механізованого взводу в наступі (в одну лінію). Бойовий порядок механізованого взводу в наступі (в дві лінії).	271
	<i>Схема 15.</i> Механізоване відділення в наступальному бою з розподілом на бойові групи (варіант).	272
	<i>Схема 16.</i> Наступ механізованого взводу з вихідного району з ходу (варіант).	273
	<i>Схема 17.</i> Посилений механізований взвод у тактичному повітряному десанті (варіант).	274
	<i>Схема 18.</i> Бойовий порядок гранатометного і протитанкового відділень у наступальному бою.	275
	<i>Схема 19.</i> Схема блокпоста у складі посиленого механізованого взводу (варіант).	276
	<i>Схема 20.</i> Схема розміщення стаціонарного КПП у складі механізованого взводу (варіант).	278
	<i>Схема 21.</i> Механізований взвод у складі групи блокування на позиції на рубежі блокування (варіант).	279
	<i>Схема 22.</i> Механізований взвод під час участі у проведенні двостороннього пошуку в блокованому районі (варіант)	
Додаток 9.	Зразки записів у журналах спостереження	280
Додаток 10.	Порядок проведення часткової спеціальної і санітарної обробки	281
Додаток 11.	Фортифікаційні спорудження	284
Додаток 12.	Захист від високоточної зброї	296

Розділ 1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Взвод (відділення, танк) під час виконання бойових завдань веде воєнні дії тактичного рівня, основною формою яких є **бій** – сукупність узгоджених і взаємопов'язаних за метою, завданнями, місцем і часом ударів, вогню і маневру, які ведуться за єдиним замислом і планом для виконання тактичних бойових завдань в обмеженому районі протягом короткого часу. Бій може бути загальновійськовим, вогневим, повітряним, протиповітряним, морським.

Взвод (відділення, танк) також веде **бойові дії** (особлива форма воєнних дій тактичного рівня, яка застосовується підрозділами для виконання окремих тактичних бойових завдань, а також між боями) та може брати участь у стабілізаційних діях військ і виконанні інших, визначених законодавством України, завдань.

Під час підготовки і у ході ведення воєнних дій тактичного рівня взвод (відділення, танк) може здійснювати пересування та розташовуватися на місці.

1.1. Основи загальновійськового бою

1. Загальновійськовий бій – різновид бою, який ведеться об'єднаними зусиллями військових частин і підрозділів різних родів військ та спеціальних військ Сухопутних військ (СВ) у взаємодії з іншими видами Збройних Сил України (ЗС України), а також органами і підрозділами інших військових формувань (ІВФ) та правоохоронних органів (ПрО).

Основними видами загальновійськового бою є оборонний і наступальний бій.

2. Складовими елементами загальновійськового бою є удар, вогонь і маневр.

Удар – одночасне ураження військ і об'єктів противника шляхом потужної дії на них зброєю або військами. Залежно від засобів, що застосовуються, удари поділяються на вогневі та удари військами (силами); за масштабом – на оперативні або тактичні. Вогневі удари за засобами доставки можуть бути ракетними, ракетно-артилерійськими та авіаційними; за кількістю засобів, які беруть участь, і об'єктів, що підлягають ураженню, – зосереджені, групові і поодинокі.

Вогонь – ураження противника стрільбою (пуском) з різних видів зброї (озброєння). Вогонь розрізняють:

за тактичними завданнями, які вирішуються, – на знищення, подавлення, виснаження, руйнування, задимлення (засліплення), освітлення тощо;

за видами зброї – зі стрілецької зброї, гранатометів, танків (танкових гармат і кулеметів), бойових машин піхоти (бронетранспортерів) (БМП (БТР), гармат, мінометів, протитанкових ракетних комплексів (ПТРК), зенітних ракетних, зенітних ракетно-артилерійських, зенітних артилерійських комплексів (бойових машин, установок) тощо;

за способами ведення – прямою, напівпрямою наводкою, із закритих вогневих позицій;

за напруженістю – короточасний (поодинокими пострілами, короткими або довгими чергами), безперервний, кинджальний, швидкий, методичний, залповий тощо;

за напрямком стрільби – фронтальний, фланговий, перехресний;

за способами стрільби – з місця, з зупинки (з короткої зупинки), з ходу, з борта, з розсіюванням по фронті, з розсіюванням у глибину, по площині та ін.;

за видами – по окремій цілі, зосереджений, загороджувальний, багаточаровий, багатоярусний тощо.

Вогонь є основним способом знищення противника в загальновійськовому бою. Він може вестись окремим вогневим засобом або зосередженим вогнем взводу (відділення).

Маневр – організоване пересування підрозділів у ході бою (дій) з метою зайняття вигідного положення стосовно противника і зосередження необхідних сил і засобів на новому напрямку (рубежі, районі), відведення підрозділів з-під ударів противника, а також перенесення (зосередження) вогню для найбільш ефективного ураження противника. Залежно від складу сил і засобів маневр здійснюється підрозділом (взводом, відділенням, танком) та вогнем.

Видами маневру підрозділом є: охоплення, обхід, відхід.

Охоплення – маневр, який здійснюється підрозділами для виходу у фланг противнику.

Обхід – більш глибокий маневр, який здійснюється підрозділами для виходу в тил противника.

Охоплення і обхід здійснюється в тактичній і вогневій взаємодії з підрозділами, які наступають з фронту, а іноді й з тактичним повітряним (морським) десантом (ТакПД (ТакМД)).

Відхід – маневр, який здійснюється підрозділами (вогневими засобами) з метою виходу з-під ударів сил противника, що переважають, недопущення оточення або для зайняття більш вигідного положення для подальших дій. Відхід проводиться тільки з дозволу або за наказом старшого командира.

Маневр вогнем полягає у зосередженні, розподіленні і перенесенні вогню.

Зосередження вогню – ураження однієї цілі вогнем високої щільності в короткий проміжок часу.

Розподілення вогню – одночасне ураження підрозділом декількох цілей.

Перенесення вогню – послідовне ураження цілей або перенацілювання і ведення вогню по нових цілях при їх виявленні.

Маневр повинен бути простим та виконуватися швидко і раптово для противника.

3. Характерними рисами сучасного загальновійськового бою є: рішучість у досягненні мети, висока напруженість, швидкоплинність, різкі зміни обстановки, наземно-повітряний характер, застосування різноманітних засобів ураження і способів ведення бою, швидкий перехід від одних видів дій до інших, широке застосування технічних засобів і автоматизованих систем.

4. Основними принципами ведення загальновійськового бою є: постійна бойова готовність підрозділів до виконання бойового завдання; завчасна всебічна підготовка особового складу, ОВТ до ведення бою (дій); відповідність бойових завдань підрозділів їх бойовим можливостям; раптовість дій і застосування військової хитрості; зосередження зусиль на головному напрямку та у вирішальний момент; маневр підрозділами, вогневими засобами та вогнем; рішучість, активність і безперервність ведення бою; організація і підтримання безперервної взаємодії; тверде і безперервне управління підрозділами; всебічне забезпечення бою (дій); надійний захист підрозділів; своєчасне відновлення боєздатності підрозділів; повна напруга моральних і фізичних сил в інтересах виконання бойового завдання.

5. Основними способами ведення загальновійськового бою є послідовний розгром підрозділів противника або одночасне ураження противника на всю глибину побудови його бойового порядку.

При послідовному розгромі підрозділів противника важливе значення мають: надійне вогневе ураження найважливіших об'єктів (цілей) противника та своєчасний маневр ударами і вогнем; зосередження сил і засобів для утримання важливих рубежів (районів, позицій) і нарошування зусиль для розвитку успіху на головному напрямку; використання результатів ударів і вогню для завершення розгрому противника; постійна готовність військ до дій в умовах застосування засобів зброї масового ураження (ЗМУ) і високоточної зброї (ВТЗ).

При одночасному ураженні противника на всю глибину побудови його бойового порядку важливе значення мають: вогневе ураження об'єктів (цілей) противника, який безпосередньо протистоїть, з одночасним вогневим впливом на його резерви і важливі об'єкти в глибині; рішуче сполучення ударів військами і вогню всіх засобів, широке застосування ВТЗ; підтримання взаємодії між підрозділами, які ведуть бій (дії) і засобами ураження; своєчасне відновлення боєздатності військ і організація їх подальших дій; постійна готовність військ до дій в умовах застосування засобів ЗМУ і ВТЗ.

6. Загальновійськовий бій може вестися із застосуванням звичайної зброї, ЗМУ або нетрадиційних засобів ураження. Підрозділи повинні вміти успішно вести бій із

застосуванням звичайної зброї і завжди знаходитися у готовності до дій в умовах застосування противником ЗМУ, а також інших нетрадиційних засобів ураження.

Звичайна зброя включає всі вогневі і ударні засоби, які застосовують артилерійські, зенітні, авіаційні, стрілецькі боєприпаси і ракети у звичайному спорядженні; боєприпаси об'ємного вибуху, запалювальні боєприпаси і суміші. Найбільш високу ефективність мають високоточні системи звичайної зброї, що забезпечують виявлення об'єктів для ураження, цілевказання і наведення на них в автоматизованому режимі, а також інші комплекси (системи) озброєння, що застосовують керовані (кореговані) і самонавідні ракети та боєприпаси, що здатні уражати цілі з високою ймовірністю влучення та забезпечують її руйнування (знищення).

ЗМУ противника є найбільш потужним засобом ураження. Вона дозволяє в короткі терміни знищувати угруповання військ, створювати райони масових руйнувань і зони зараження. До ЗМУ відносяться ядерні, хімічні, бактеріологічні боєприпаси та засоби їх доставки.

До нетрадиційних засобів ураження відноситься зброя, дія якої основана на використанні особливих фізичних принципів або властивостей речовин. До них відноситься лазерна, високочастотна, радіохвильова зброя та інші.

7. Особливими умовами ведення загальновійськового бою є ведення бою у населеному пункті, на водній перешкоді (морському узбережжі), вночі, взимку, в лісі, в горах, у степовій місцевості.

Під час підготовки бою (дій) і в ході його ведення в особливих умовах командир повинен враховувати фактори, які впливають на дії особового складу і застосування техніки, та вживати необхідних додаткових заходів.

8. Основними силами і засобами ведення загальновійськового бою є механізовані і танкові військові частини і підрозділи.

Механізований (танковий) взвод, відділення (танк) є складовими елементами механізованих, танкових підрозділів СВ ЗС України: взвод - військове формування, складовий елемент роти, відділення - первинне військове формування, складовий елемент взводу.

Механізований (танковий) взвод (відділення, танк) призначені для виконання завдань: в оборонному бою – відбиття наступу противника і завдання ураження його підрозділам, що наступають, утримання зайнятого опорного пункту (позицій, об'єкту), знищення противника, що вклинився; у наступальному бою – знищення противника, який обороняється, захоплення важливих ділянок місцевості, рубежів і об'єктів, форсування водних перешкод і переслідування противника, що відходить. Вони можуть виконувати завдання у складі роти (батальйону), самостійно або у взаємодії з підрозділами родів військ, ІВФ та ПрО.

Механізований (танковий) взвод, відділення (танк) можуть діяти також у розвідці, вогневій засідці, бойовій (похідній, сторожовій) охороні. Механізований взвод (відділення), крім того, може призначатись для дій у складі ТакПД (ТакМД). При оволодінні населеним пунктом (прориві укріпленого району) на основі механізованого взводу може створюватись штурмова група.

Для забезпечення автономності під час виконання бойових завдань механізованим і танковим підрозділам можуть додаватися або виділятися для підтримки їх дій підрозділи і вогневі засоби інших родів військ.

Механізованому взводу можуть додаватися гранатометний, протитанковий, вогнеметний, а іноді інженерно-саперний підрозділи, хіміки-розвідники і танк, підрозділ (вогневий засіб) протиповітряної оборони (ППО), а танковому взводу, крім того, – механізований підрозділ. Додані підрозділи і засоби підпорядковуються командирі взводу і виконують поставлені ним завдання.

При самостійних діях механізований (танковий) взвод може підтримуватись вогнем артилерійських підрозділів та ударами авіації. Підрозділи, які виділені для підтримки, залишаються у підпорядкуванні старшого командира (начальника) і виконують поставлені

ним завдання, а також завдання в інтересах підрозділу, що підтримується, в межах виділеного для нього ресурсу (наряду) сил.

9. Під час ведення бою механізований взвод (відділення) застосовує вогонь зі зброї БМП (БТР), автоматів, кулеметів, снайперських гвинтівок, гранатометів, ручні гранати, а у рукопашному бою – удари багнетом, прикладом і піхотною лопаткою; танковий взвод (екіпаж танка) – вогонь з гармати, зенітного та спареного кулеметів, а під час дій поза танками – з автоматів і застосовує ручні гранати.

Вогнем із БМП (БТР) і танків знищуються танки, інші броньовані машини, вогневі засоби і жива сила противника, руйнуються його фортифікаційні споруди, уражаються літаки, вертольоти та інші повітряні цілі на малих висотах.

Автомати і кулемети застосовуються для знищення живої сили і обслуг вогневих засобів противника, а також для ураження повітряних цілей на гранично малих висотах.

Снайперська гвинтівка застосовується для знищення важливих поодиноких цілей (офіцерів, спостерігачів, снайперів, обслуги вогневих засобів) противника.

Крім того, стрілецька зброя застосовується для ведення вогню по приладах прицілювання та спостереження бойових машин, виведення з ладу приладів систем розвідки, управління вогнем та зброєю противника.

Протитанкові гранатомети і реактивні протитанкові гранати застосовуються для знищення танків й інших броньованих машин.

Підствольні гранатомети і ручні гранати застосовуються для ураження живої сили і вогневих засобів противника, розташованих поза укриттями, у відкритих окопах, траншеях і за укриттями (у лощинах, ярах і на зворотних схилах висот).

Ураження броньованих машин і живої сили противника може здійснюватись також застосуванням мін.

10. Під час виконання бойових завдань підрозділи в залежності від обстановки діють у похідному, передбойовому і бойовому порядках (танковий взвод – у похідному і бойовому).

Механізований взвод (відділення) може діяти на БМП (БТР), у пішому порядку (взимку – на лижах), а також десантом на танках.

Похідний порядок – шиккування взводу (відділення у пішому порядку) для пересування в колоні. Він застосовується на марші, під час переслідування, проведення маневру і повинен забезпечувати високу швидкість руху, зручне розгортання у передбойовий і бойовий порядки, найменшу уразливість від зброї противника, підтримання стійкого управління.

Передбойовий порядок – шиккування взводу для пересування в колонах відділень у пішому порядку, які рознесені по фронту та в глибину. Він повинен забезпечувати швидке розгортання у бойовий порядок, високі темпи пересування з подоланням загороджень, районів руйнувань, пожеж, затоплень, зон забруднення, найменшу уразливість від зброї противника, підтримання стійкого управління.

Бойовий порядок – шиккування підрозділів для ведення бою. Він повинен відповідати бойовому завданню, замислу майбутнього бою і забезпечувати: повне використання бойових можливостей підрозділів; своєчасне зосередження зусиль на обраному напрямку (районі); надійне ураження противника на глибину бойового завдання; швидке використання результатів вогневого ураження противника (ВУП) і вигідних умов місцевості; нарощування зусиль у ході бою і можливість здійснення маневру; найменшу уразливість підрозділів від ударів усіх видів зброї противника, можливість відбиття ударів з повітря; підтримання безперервної взаємодії і зручність управління підрозділами.

Бойовий порядок механізованого взводу складається з механізованих відділень, групи управління і вогневої підтримки, а іноді й групи бойових машин. Без спішування особового складу бойовий порядок механізованого взводу – бойова лінія.

Механізовані відділення виконують основні завдання щодо знищення живої сили і бойової техніки противника, утримання позицій в обороні, ураження і захоплення об'єктів у наступі.

Група управління і вогневої підтримки призначається для управління відділеннями (групами), вогневими засобами і вогнем та їх підтримки в ході бою. До її складу, як правило, входять снайпер, обслуга кулемету, а також додані підрозділи і вогневі засоби. Управління групою здійснює командир взводу.

Група бойових машин може створюватися для підтримки бою особового складу механізованих відділень вогнем зі свого озброєння з обраних вогневих позицій (рубежів). Діями групи бойових машин керує командир взводу через свого заступника.

В залежності від завдання, яке виконується, складу доданих сил і засобів, характеру місцевості та інших умов обстановки у бойовий порядок механізованого взводу можуть входити інші групи (розгородження, підриву, захоплення, прикриття, тощо).

Бойовий порядок механізованого відділення – бойова лінія.

БМП (БТР) може знаходитись у бойовому порядку відділення або входити до складу групи бойових машин взводу.

Бойова лінія відділення утворюється військовослужбовцями, які розміщені для ведення бою рівномірно або бойовими групами (“двійками”, “трійками”), склад яких визначає командир відділення. У залежності від завдань і умов обстановки бойова лінія може формуватись уступом, клином, кільцем тощо. Бойові групи можуть бути маневреними і вогневими.

Маневрена група створюється для виконання окремих завдань щодо знищення (захоплення) противника у взаємодії з вогневою групою шляхом зближення з ним і зайняття вигідного положення, використовуючи при цьому складки місцевості (місцеві предмети). До складу маневреної групи можуть призначатися старший стрілець, стрілець та кулеметник.

Вогнева група створюється для підтримки вогнем дій маневреної групи і виконання разом з нею завдань у знищенні противника. До складу вогневої групи входять, як правило, командир відділення, кулеметник, гранатометник і стрілець – помічник гранатометника.

В залежності від завдання, яке виконується, засобів посилення та умов обстановки склад бойових груп може бути іншим.

Бойова машина піхоти (бронетранспортер) призначається для підтримки вогнем дій відділення (бойових груп), знищення броньованих і захищених об'єктів противника, а також перевезення особового складу відділення.

Бойовий порядок танкового взводу - бойова лінія, яка включає танки, а також доданий механізований та інші підрозділи і вогневі засоби.

1.2. Робота командира взводу (відділення, танка) з підготовки бою (дій)

11. Підготовка бою (дій) розпочинається з отриманням бойового наказу (розпорядження) або орієнтування старшого командира про майбутні дії і продовжується впродовж усього періоду часу, відведеного на приведення підрозділу в готовність до виконання завдання.

Підготовка бою (дій) включає: організацію бою (дій); підготовку підрозділу до застосування; практичну роботу командира в підлеглих підрозділах та інші заходи.

Порядок роботи командира взводу (відділення, танка) з підготовки бою (дій) залежить від конкретної обстановки, отриманого завдання і наявності часу.

12. З отриманням бойового наказу (розпорядження) командир взводу приступає до **організації бою (дій)**, в ході якої: усвідомлює завдання; оцінює обстановку; приймає рішення; проводить рекогносцировку; видає бойовий наказ; організовує взаємодію, управління, бойове забезпечення та виконання заходів інших видів всебічного забезпечення бою (дій).

Основні заходи з організації бою (дій) командир взводу проводить, як правило, на місцевості, а якщо це неможливо – по карті (схемі, на макеті місцевості). У цьому випадку бойові завдання підлеглим і питання взаємодії уточнюються на місцевості в період зайняття ними позицій (висування до визначених рубежів), а при діях у похідній охороні і в розвідці – з виявленням противника.

Усвідомлення завдання полягає у вивченні завдання, поставленого старшим командиром, з якого командир повинен зрозуміти: вид і мету майбутніх дій; замисел старшого командира (особливо порядок розгрому противника); завдання роти і взводу; завдання, які виконуються силами і засобами старшого командира на напрямку дій взводу; завдання сусідів, порядок взаємодії з ними; час готовності до виконання завдання та інші питання.

На основі усвідомлення завдання командир взводу робить висновки про: місце і роль взводу у завданні, яке виконує рота; об'єкти (цілі), які необхідно уразити засобами взводу; скільки часу є на підготовку бою та інше.

За результатами усвідомлення отриманого завдання командир визначає першочергові заходи, які необхідно виконати для найшвидшої підготовки взводу, проводить розрахунок часу і віддає вказівки, в яких зазначає: до яких дій бути готовим; терміни, обсяг і порядок підготовки особового складу, озброєння і військової техніки до бою.

Екіпажам бойових машин додатково вказуються: вид і обсяг технічного обслуговування; заходи підвищення захищеності і прохідності техніки; порядок дозаправки машин пально-мастильними матеріалами (ПММ), місцезнаходження пункту заправки.

Оцінювання обстановки полягає у вивченні і аналізі чинників і умов, які впливають на виконання отриманого завдання і включає оцінку: противника (склад, стан, положення, можливий характер дій, місця розташування вогневих засобів); своїх підрозділів і доданих засобів (стан, забезпеченість, можливості); сусідів (склад, положення, характер дій, умови взаємодії); місцевості (характер, захисні і маскувальні властивості, умови спостереження і ведення вогню, зручні підступи і напрямки руху, загородження і перешкоди, наявність матеріалів для виконання інженерних робіт, радіаційну, хімічну та біологічну (РХБ) обстановку. Крім того, командир повинен врахувати стан погоди, пору року, час доби та інші чинники, які впливають на підготовку і ведення бою (дій), а також відношення місцевого населення до своїх військ і противника.

В результаті оцінювання обстановки командир взводу: робить висновки про сили противника, які очікуються перед фронтом дій взводу, його сильні і слабкі сторони, можливе співвідношення сил і засобів; намічає бойовий порядок взводу, бойові завдання відділенням (танкам), доданим підрозділам і вогневим засобам; коли і з ким організувати взаємодію; порядок маскування і використання захисних властивостей місцевості та інше.

Приймаючи рішення командир взводу визначає: спосіб виконання отриманого завдання; бойові завдання відділенням (танкам) і доданим підрозділам та вогневим засобам.

У способі виконання отриманого завдання командир встановлює: на чому зосередити основні зусилля; порядок нанесення ураження противнику; який маневр застосувати; побудову бойового (похідного) порядку; заходи щодо введення противника в оману.

Під час визначення порядку ураження противника командир взводу здійснює **організацію вогню підрозділу**, в ході чого він повинен: вивчити вказані старшим командиром орієнтири і сигнали, (при необхідності призначити додаткові); оцінити вплив умов ведення бою (дій) на виконання вогневих завдань; вибрати місця вогневих позицій; віддати вказівки щодо підготовки вихідних даних для стрільби; організувати підготовку озброєння до бойового застосування. Також він може встановлювати обмеження на застосування засобів ураження.

Рекогносцировка полягає у візуальному вивченні противника і місцевості перед фронтом (у районі) дій підрозділу. На рекогносцировку командир взводу залучає командирів відділень (танків), а в окремих випадках механіків-водіїв (водіїв) і навідників-операторів (навідників кулеметів) бойових машин. Під час її проведення командир на місцевості вказує (призначає) орієнтири; положення противника (можливий напрямок його дій), місця розташування його вогневих засобів; уточнює завдання відділенням (танкам), доданим підрозділам і вогневим засобам та інші питання, які пов'язані з

використанням місцевості в бою (місця позицій відділень, вогневих позицій БМП, БТР, танків та інших вогневих засобів, загороджень і проходів у них, маршрути висування підрозділів і місця спішування особового складу).

Бойові завдання підпорядкованим підрозділам ставляться бойовим наказом (у бою – бойовим розпорядженням), який віддається голосом або доводиться технічними засобами зв'язку, а також встановленими сигналами. Бойовий наказ (бойове розпорядження) повинен викладатися коротко і зрозуміло.

У бойовому наказі командир взводу вказує:

у першому пункті – стислі висновки із оцінки противника (склад, положення, характер можливих дій противника, місця розташування його вогневих засобів);

у другому пункті – завдання, які виконуються силами і засобами старшого командира (начальника) в інтересах дій підрозділу, а також завдання сусідів;

у третьому пункті – бойове завдання взводу та порядок його виконання;

у четвертому пункті (після слова “наказую”) – бойові завдання відділенням (танкам), доданим підрозділам і вогневим засобам, а також елементам бойового порядку (групам), що створюються;

у п'ятому пункті – витрата ракет і боєприпасів на виконання бойового завдання;

у шостому пункті – час готовності підрозділу до бою (дій);

у сьомому пункті – своє місце і заступника.

У бойовому розпорядженні командир вказує: відомості про противника; об'єкти і цілі на напрямку дій підрозділу, які уражаються засобами старшого командира; бойові завдання підпорядкованим підрозділам та доданим силам і засобам. У разі потреби у бойовому розпорядженні можуть бути вказані й інші дані.

Взаємодія організовується за етапами виконання отриманого завдання, напрямками дій, по рубежах і часу. Під час організації взаємодії командир зобов'язаний: довести (уточнити) сигнали оповіщення, управління, взаємодії та цілевказання, порядок дій за ними; узгодити за місцем, часом і способами виконання завдань дії штатних і доданих підрозділів та вогневих засобів; домогтися єдиного і правильного розуміння всіма командирами бойового завдання і способів його виконання; довести порядок і способи взаємного розпізнавання і позначення свого положення. При наявності часу з підрозділами практично відпрацьовується порядок спільних дій.

Організовуючи управління командир доводить (уточнює): місце і час розгортання командно-спостережного пункту (КСП) взводу, своє місце в бойовому (похідному) порядку; способи доведення сигналів управління та оповіщення, порядок спостереження за сигналами старшого командира; радіодані і порядок використання засобів зв'язку під час підготовки і в ході ведення бою (дій); способи і терміни надання доповідей; порядок цілевказання і коректування вогню.

Під час організації взаємодії та управління в інтересах організації вогню командир узгоджує зусилля штатних і доданих вогневих засобів щодо виконання вогневих завдань і знищення найважливіших цілей противника; визначає порядок коректування результатів стрільби і цілевказання; встановлює (уточнює) сигнали (команди) на відкриття, перенесення і припинення вогню.

Організація всебічного забезпечення бою (дій) включає підготовку та проведення заходів бойового забезпечення та виконання заходів інших видів всебічного забезпечення. У вказівках командир взводу визначає: завдання з розвідки, охорони, тактичного маскування, інженерного забезпечення, РХБ захисту, захисту від ВТЗ противника; сили і засоби, що залучаються; порядок виконання заходів з морально-психологічного, технічного, тилового і медичного забезпечення; час, місце і порядок поповнення запасів боєприпасів та інших матеріальних засобів; місцезнаходження пункту боєпостачання і медичного поста роти.

В ході організації бою (дій) відпрацьовуються **бойові документи**. Своє рішення командир взводу оформляє на робочій карті. Для оборонного бою, крім того, він відпрацьовує схему опорного пункту взводу, а командир механізованого відділення (танка) – картку вогню механізованого відділення (танка).

13. Підготовка підрозділу до застосування починається з отриманням бойового завдання та здійснюється одночасно з організацією бою (дій). Вона полягає у підготовці особового складу, озброєння, техніки і майна до майбутніх дій і включає: розподіл за відділеннями (екіпажами) і розміщення на посадах особового складу, що прибув; доукомплектування підрозділів озброєнням, технікою, іншим майном і засобами; поповнення боєкомплекту, дозаправлення техніки ПММ; розміщення (укладку) матеріально-технічних засобів на визначенні місця (техніку); технічне обслуговування і підготовку озброєння і військової техніки (ОВТ) до бойового застосування.

При необхідності і за наявності часу з підрозділами проводиться бойове злагодження, а з особовим складом заняття з бойової підготовки відповідно характеру майбутніх дій і заходи підвищення морально-психологічної стійкості.

14. Практична робота командира в підлеглих підрозділах з контролю виконання поставлених завдань і надання допомоги проводиться з метою своєчасної та повної підготовки до ведення бою (дій). Командир повинен перевірити: знання особовим складом своїх завдань, способів і порядку їх виконання, сигналів оповіщення, управління, взаємодії і порядку дій за ними; якість виконання заходів з підготовки ОВТ до застосування; екіпірування особового складу, забезпеченість боєприпасами та іншими матеріальними засобами. Недоліки, які виявлені під час роботи, усуваються на місці.

Командир надає допомогу підлеглим у завершенні підготовки до бою (дій) і у встановлений час доповідає старшому командирі про готовність підрозділу до виконання бойового завдання.

У випадку якщо особовий склад, озброєння або військова техніка не готові до виконання завдання, командир зобов'язаний вчасно доповісти про це старшому командирі.

15. Командир відділення (танка) з отриманням бойового завдання повинен: зрозуміти завдання взводу, відділення (танка) і сусідів, порядок і терміни його виконання, час готовності до дій; з'ясувати де противник і що він робить, місця розташування його вогневих засобів; вивчити місцевість, її захисні і маскувальні властивості, прохідність, умови спостереження і ведення вогню; врахувати стан погоди, час доби та інші чинники, які впливають на виконання завдання; визначити порядок дій відділення (екіпажа танка) і завдання особовому складу; провести бойовий розрахунок; віддати бойовий наказ.

При проведенні бойового розрахунку командир відділення повинен: визначити склад бойових груп та їх старших, місця в бойовому порядку і порядок розміщення в БМП (БТР), призначити спостерігача і зв'язківця, за необхідності направляючого.

У бойовому наказі при постановці завдань особовому складу командир механізованого відділення (танка) повинен вказати місце і завдання кожного військовослужбовця, визначити порядок спостереження і ведення вогню. Під час дій механізованого відділення у складі бойових груп командир повинен поставити завдання кожній групі і довести порядок взаємної підтримки. Крім того, командир відділення (танка) у бойовому наказі доводить сигнали взаємодії, управління, оповіщення і порядок дій за ними.

Після віддання бойового наказу командир відділення (танка) організовує підготовку відділення (танка) до виконання завдання, особисто перевіряє виконання встановлених робіт і доповідає командирі взводу про готовність до бою (дій).

1.3. Управління у ході ведення бою (дій)

16. Управління – цілеспрямована діяльність командира взводу (відділення, танка) щодо підтримання постійної бойової готовності підрозділу, підготовки його до ведення бою (дій) і керівництва ним під час виконання поставлених завдань.

Управління повинне бути **ефективним, оперативним, безперервним, стійким і скритим**, забезпечувати готовність підрозділів до дій, ефективне використання їх бойових можливостей та успішне виконання завдання в установленій термін і в будь-яких умовах обстановки.

17. Для управління підрозділами і вогнем старшим командиром призначаються єдині орієнтири, сигнали, умовні назви та позивні. Змінювати їх забороняється. У разі

потреби командир взводу (відділення, танка) може додатково призначати свої орієнтири і сигнали. Під час доповідей старшому командирі і підтриманні взаємодії використовуються тільки ті орієнтири, що визначені ним.

В якості орієнтирів обираються найбільш стійкі до руйнування місцеві предмети, які добре видно у будь-який час доби. Орієнтири нумеруються по рубежах від себе убік противника починаючи з правого флангу на кожному з них. Один з орієнтирів призначається основним.

Для забезпечення управління, крім того, кодуються топографічні карти (схеми, фотознімки) і місцеві предмети, до командирів підрозділів (екіпажів бойових машин) доводяться радіодані, а на ОВТ наносяться позначки й умовні номери.

18. Для передачі команд (сигналів) застосовуються радіо-, проводові, рухомі і сигнальні засоби зв'язку.

Радіозасоби є найважливішими, а інколи єдиними засобами, які здатні забезпечити управління підрозділами. Під час роботи на радіостанціях суворо дотримуються правил ведення переговорів. Під час передачі команд найменування підрозділів і посади командирів вказуються позивними, а пункти місцевості – умовними (кодованими) найменуваннями або від орієнтирів.

Продові засоби зв'язку застосовуються самостійно та в комплексі з радіозасобами під час розташування на місці, у вихідному районі та в обороні. Лінії прокладання проводового зв'язку повинні ретельно маскуватись.

Рухомі засоби зв'язку застосовуються в усіх видах бою (дій), а також під час переміщення і розташування підрозділів на місці. У якості рухомих засобів використовуються штатні або спеціальні транспортні засоби, а також піші зв'язківці.

Сигнальні засоби зв'язку застосовуються для передачі команд, сигналів оповіщення, розпізнавання, управління і взаємодії. Вони використовуються для передачі задалегідь установлених зорових, світлових і звукових сигналів, і повинні бути простими, легкими для запам'ятовування і сприйняття. До засобів передачі зорових сигналів належать прапорці, прожектори бойових машин, димові шашки, ручні димові гранати, димові снаряди (міни); вони можуть подаватися за допомогою зброї або рукою. До світлових сигнальних засобів належать сигнальні патрони, трасуючі кулі і снаряди, сигнальні ліхтарики та лазерні указки. До звукових сигнальних засобів належить електро- і пневмосигнали, сирени, сигнальні свистки, удари в гільзу тощо; вони можуть подаватися пострілами (вибухами), а у розвідці – імітацією звуків тварин і птахів.

19. Управління підрозділами здійснюється командами (сигналами), що подаються голосом, передаються засобами зв'язку та особистим прикладом. Усередині БМП (БТР), танка використовується переговорний пристрій.

Командир взводу управляє діями підлеглих з КСП, який розгортається у бойовому порядку підрозділу у фортифікаційній споруді або у бойовій машині на місцевості, де забезпечується найкраще спостереження за противником, діями своїх підрозділів, сусідів і місцевістю, безперервне управління взводом, а також ускладнюється його виявлення і ураження. Командир відділення завжди перебуває з відділенням.

Оповіщення підрозділів про повітряного противника, безпосередню загрозу і початок застосування противником засобів ураження, у тому числі ЗМУ, а також про РХБ зараження здійснюється єдиними і постійнодіючими сигналами оповіщення, вони доводяться до всього особового складу. Командир взводу (відділення, танка) повинен завчасно визначити порядок дій підлеглих за сигналами оповіщення.

Підрозділи виконують команди (сигнали) тільки свого безпосереднього командира і циркулярні сигнали управління і оповіщення. Команди (сигнали) повинні подаватися до одержання відповіді (відклику) або початку їх виконання.

Під час управління підрозділами (підлеглими) за допомогою сигналів необхідно пам'ятати, що сигнальні засоби демаскують місце розташування командира.

20. Управління вогнем у ході ведення бою є одним з важливих обов'язків командира взводу (відділення, танка). Воно включає: розвідку наземних і повітряних цілей противника, оцінку їх важливості, визначення черговості ураження; вибір виду зброї

і боєприпасів, виду і способу ведення вогню (стрільби); подачу команд на відкриття вогню; спостереження за результатами вогню і коректування стрільби; маневр вогнем; контроль за витратою боєприпасів.

Розвідка цілей противника ведеться особисто командиром, спостерігачами, а у разі потреби – усім особовим складом взводу (відділення) у визначених секторах. Сектори спостереження повинні забезпечувати виявлення противника перед фронтом, на флангах і в тилу, вони призначаються залежно від розташування прицілів, приладів спостереження, бійниць і розміщення особового складу. З БМП (БТР), танків ведеться кругове спостереження.

Оцінка важливості цілі полягає у визначенні безпечних (вогневі засоби, які знаходяться на відстанях, більших від дальності їх дійсного вогню), важливих (цілі, які за своїми вогневими можливостями здатні нанести значні втрати або ураження яких полегшить виконання бойового завдання), небезпечних (вогневі засоби, які знаходяться на дальностях свого дійсного вогню та ведуть вогонь) та особливо важливих (елементи ЗМУ і ВТЗ) цілей. У першу чергу знищуються протитанкові засоби, броньовані машини на передньому краї і в найближчій глибині, обслуги кулеметів і мінометів, снайпери, артилерійські коректувальники, авіанавідники і командири підрозділів противника. Особливо важливі цілі знищуються негайно у міру їх виявлення. Вибір зброї і боєприпасів, виду і способу ведення вогню (стрільби) повинен забезпечити надійне знищення розвіданих цілей.

Під час *подачі команди на відкриття вогню* із стрілецької зброї командир механізованого взводу (відділення) вказує: кому (підрозділ, вогневий засіб); цілевказання (положення цілі); за необхідністю установки прицілу, точку прицілювання, величина виносу точки прицілювання; довжину черги, (розхід боєприпасів за необхідності); **”ВОГОНЬ”** – момент відкриття вогню.

Для ведення вогню з танка (БМП) командир взводу вказує: тип снаряда для стрільби з гармати або **“КУЛЕМЕТ”** – для стрільби зі спареного кулемета; цілевказання, дальність до цілі в метрах; спосіб стрільби (з місця, з короткої зупинки, з ходу); **“ВОГОНЬ”** – момент відкриття вогню.

З набуттям особовим складом практики у вирішенні вогневих завдань команда на відкриття вогню може подаватися скорочено.

Цілевказання включає положення і назву цілі. Воно може здійснюватися від орієнтирів (місцевих предметів) і від напрямку руху (атаки), за азимутальним покажчиком, трасуючими кулями і снарядами, розривами снарядів, сигнальними засобами, а також наведенням приладів прицілювання і зброї в ціль. Командир танка у разі необхідності може вести вогонь особисто.

Спостереження за результатами вогню ведеться з метою фіксування ураження цілі або визначення величини відхилення снаряду (кулі) від цілі. *Коректування стрільби* полягає у внесенні необхідних змін до вихідних установок стрільби для подальшого виконання вогневого завдання. Воно здійснюється вказанням величини відхилення за дальністю і напрямком одночасно (змінюючи установки прицілу, виносом точки прицілювання).

Маневр вогнем здійснюється для підвищення ефективності ураження противника, для чого застосовується зосередження вогню по найважливіших цілях (об'єктах) противника, розподілення вогню для одночасного ураження декількох цілей (об'єктів), а також перенесення вогню на нові цілі (об'єкти).

Командир підрозділу повинен постійно *контролювати витрату боєприпасів* підлеглими та вживати заходів щодо поповнення їх до встановлених норм. Недоторканий запас боєкомплекту витрачається з дозволу старшого командира.

21. Виклик вогню і коректування стрільби підтримуючого артилерійського підрозділу здійснюється через артилерійського коректувальника або особисто командиром підрозділу. Під час виклику вогню вказується: характер і місце розташування цілі або її номер; завдання стрільби (подавити, знищити, зруйнувати, освітити, засліпити, задимити); терміни виконання вогневого завдання. Під час коректування стрільби –

величину відхилення за дальністю і напрямком.

22. Цілевказання екіпажам вертольотів (літаків) здійснюється авіаційним навідником, у разі його відсутності – за розпорядженням старшого командира методом позначення місця цілі вогнем зі стрілецької зброї (озброєння бойових машин) трасуючими кулями (снарядами). Завдання на позначення місця цілі ставиться так, як вогневе завдання з вказанням часу відкриття вогню.

23. Для взаємного розпізнавання, забезпечення безпеки від ударів своєї авіації та позначення місцезнаходження підрозділів, що знаходяться у безпосередньому зіткненні з противником або ведуть дії в тилу противника, зі складу відділення (екіпажа) може призначатися спеціально підготовлений особовий склад на пост позначення батальйону (роти).

Пост позначення, як правило, складається з двох солдатів і одного сержанта, який призначається старшим. Під час постановки завдання посту позначення вказуються його склад, місце розташування, сигнали розпізнавання, позначення та оповіщення і порядок їх подання. Він забезпечується приладами спостереження, засобами зв'язку та подання сигналів.

Старший поста позначення зобов'язаний: встановити порядок чергування; організувати обладнання поста і його маскування; перевірити справність приладів спостереження, засобів зв'язку і подання сигналів розпізнавання, позначення та оповіщення; вчасно подавати сигнали відповідно до отриманого від командира, який виставив пост, поставити завдання.

Спостереження ведеться безперервно. Черговий поста позначення спостерігає за повітрям і місцевістю у вказаних секторах. Виявивши сигнали розпізнавання, що подаються військами, а також літаками і вертольотами, встановлює їх відповідність діючим сигналам, доповідає старшому поста. Старший поста встановленим порядком доповідає командирі, який виставив пост, і відповідно до отриманого завдання дає команду на подання сигналів позначення або оповіщення. Про результати спостереження та подані сигнали здійснюється запис у журналі спостереження.

24. Управління діями і вогнем взводу (відділення, танка) у ході ведення бою (дій) полягає у спостереженні за результатами дій і вогню підлеглих підрозділів, сусідів, засобів старшого начальника; зборі даних про обстановку та її оцінюванні; прийнятті рішень за обстановкою, яка складається; постановці (уточненні) завдань підрозділам, вогневим засобам; підтриманні (відновленні) взаємодії та всебічного забезпечення бою (дій).

У ході бою (дій) можуть уточнюватися бойові завдання підрозділам, окремі питання взаємодії, управління і всебічного забезпечення. У разі різкої зміни обстановки командир взводу (відділення, танка) зобов'язаний уточнити своє рішення (встановлений порядок дій) або прийняти нове та доповісти про нього старшому командирі.

25. В ході виконання бойового завдання командир взводу (відділення, танка) зобов'язаний вчасно доповісти старшому командирі та інформувати сусідів про обстановку. У доповіді старшому командирі вказується: хід виконання завдання; положення і стан підрозділу; дані про противника, характер його дій; своє рішення за обстановкою, що склалась. Доповідь може містити прохання до старшого командира про підтримку дій підрозділу.

Негайно доповідається старшому командирі про: раптовий напад противника або появу там, де його не очікували, зміну характеру дій противника (раптовий відхід, перехід до оборони, проведення контратаки); застосування противником ЗМУ, виявлені загородження і зони зараження; захоплення полонених, документів і озброєння противника; значні втрати своїх сил і засобів, втрату взаємодії з сусідами; кожне рішення, прийняте за власною ініціативою у зв'язку зі зміною обстановки.

Після виконання завдання командир підрозділу (особисто, по засобах зв'язку, за допомогою сигнальних засобів) повинен доповісти про результати ведення бою (дій).

Розділ 2. ОБОРОННИЙ БІЙ

2.1. Загальні положення

1. Оборонний бій – вид загальновійськового бою, який ведеться з метою відбиття наступу противника, завдання йому максимальних втрат, утримання важливих районів (рубежів, об'єктів) місцевості і створення сприятливих умов для переходу в наступ або ведення інших дій.

Оборонний бій взводу (відділення, танка) включає послідовне виконання тактичних завдань, основними з яких є: нанесення ураження підрозділам противника при їх розгортанні і переході в атаку перед переднім краєм оборони; відбиття атаки противника і утримання зайнятого опорного пункту (позиції); знищення противника, який увірвався на передній край та вклинився в оборону.

2. Взвод (відділення, танк) повинен бути готовим до тривалого ведення оборонного бою в умовах застосування противником усіх видів зброї та засобів радіоелектронної боротьби (РЕБ) і здатним відбити атаку переважаючих сил танків і піхоти, які підтримуються вогнем артилерії та ударами авіації, активними діями повітряних (морських) десантів та диверсійно-розвідувальних сил (ДРС). Підрозділ повинен стійко утримувати опорний пункт (позицію) і не залишати його без наказу старшого командира. Дії особового складу повинні бути стійкими і активними.

3. Підрозділи можуть переходити до ведення оборонного бою навмисно або вимушено, в умовах відсутності зіткнення з противником або безпосереднього зіткнення з ним. Оборонний бій організовується завчасно або в ході бою, протягом тривалого часу або у стислі терміни.

2.2. Взвод в оборонному бою

2.2.1. Загальні положення

4. Механізований (танковий) взвод може вести оборонний бій у першому або другому ешелоні роти, складати загальновійськовий резерв батальйону, призначатися у бойову охорону, вогневу засідку, частиною сил або у повному складі входити до бронегрупи батальйону (роти). Крім цього, при виході з бою (з оточення) і відході він може призначатися до складу підрозділів прикриття, а танковий взвод (механізований взвод на БМП) – діяти у заслонах та в якості тилового пункту управління (ТПЗ) від ар'єргарду.

Взвод першого ешелону роти призначається для нанесення ураження противнику вогнем штатних і доданих засобів самостійно й у взаємодії із сусідами під час розгортання його підрозділів і переходу в атаку, відбиття атаки і утримання зайнятого опорного пункту.

Взвод другого ешелону роти призначається для нанесення втрат противнику і утримання опорного пункту; підтримки вогнем зі свого опорного пункту або вогневого рубежу дій взводів першого ешелону; знищення противника, що вклинився в опорний пункт роти.

Взвод, який складає загальновійськовий резерв батальйону, призначається для посилення (заміни) підрозділів першого ешелону у випадку втрати ними боєздатності, боротьби з повітряними і аеромобільними десантами, що висадилися, диверсійно-розвідувальними групами (ДРГ) противника і незаконно створеними збройними формуваннями (НЗФ) у глибині району оборони батальйону, а також виконання інших завдань, що раптово виникають.

Взвод, який діє у бойовій охороні, призначається для знищення розвідувальних органів противника, відбиття його передових підрозділів і підрозділів, які проводять розвідку боєм, введення його в оману відносно накреслення переднього краю і побудови оборони.

Взвод, який діє у вогневій засідці, призначається для завдання противнику максимального ураження раповим вогнем прямою наводкою, кинджальним вогнем і застосуванням мінно-вибухових загороджень.

Взвод, який діє у якості бронегрупи, призначається для закриття проломів, які утворилися у результаті вогневих ударів противника, нанесення йому ураження з

вогневих рубежів і вирішення інших завдань, що потребують стрімких маневрених дій і ефективного ВУП.

Взвод, який діє у складі (якості) підрозділу прикриття (заслоні) призначається для прикриття основних сил батальйону (роти) при виході з бою, а також прикриття флангів коридору виходу під час прориву батальйону (роти) з оточення.

5. Для виконання поставлених завдань механізованому (танковому) взводу вказується опорний пункт (позиція), смуга вогню і додатковий сектор обстрілу, одна-дві ділянки зосередженого вогню. Взводу, який складає загальновійськовий резерв батальйону (бронегрупу), крім того – місце зосередження (пункт збору), вогневі рубежі і маршрути висування до них.

Механізованому взводу можуть додаватися гранатометне, вогнеметне, інженерно-саперне відділення та засоби ППО, до артилерійського (протитанкового, мінометного) взводу, до взводу танків (1-2 танки), а танковому взводу, крім цього, – як правило, механізоване відділення.

6. Побудова оборонного бою механізованого (танкового) взводу повинна забезпечити наростаючу протидію противнику, відбиття його атаки і утримання опорного пункту. Вона включає бойовий порядок, опорний пункт взводу і систему вогню.

7. Бойовий порядок механізованого взводу, залежно від поставленого завдання та умов місцевості і обстановки, може будуватися в одну або дві лінії і розміщуватися кутом вперед (назад), уступом праворуч (ліворуч). Як правило, він складається з бойових порядків механізованих відділень, групи управління і вогневої підтримки, засобів посилення, які залишаються у безпосередньому підпорядкуванні командира взводу. У деяких випадках у взводі може створюватися група бойових машин.

Механізовані відділення призначаються для нанесення ураження противнику перед переднім краєм оборони вогнем усіх засобів, стійкого утримання бойової позиції і відбиття атаки.

Група управління і вогневої підтримки призначається для управління підрозділами і вогнем у ході бою, підтримки вогнем механізованих відділень, завдання ураження живій силі і броньованим машинам противника, а також для вирішення вогневих завдань, які раптово виникають.

До її складу можуть включатися вогневі засоби, які залишаються у безпосередньому підпорядкуванні командира взводу, а також додані підрозділи (вогневі засоби).

Група бойових машин призначається для підвищення стійкості і активності оборони, підтримки бою механізованих відділень із заздалегідь обраних вогневих рубежів. Їй призначається місце розташування (збору), кілька вогневих рубежів і маршрути виходу до них.

Група бойових машин розташовується (збирається) у визначеному місці (укриттях), за командою командира взводу (безпосередньо перед відкриттям вогню) виходить на призначений рубіж (позицію), наносить ураження противнику, повертається у вихідне положення і знаходиться у постійній готовності до дій із запланованих (вигідних) рубежів. Виконанням завдань групою бойових машин керує заступник командир взводу (головний сержант взводу).

Бойовий порядок танкового взводу включає вогневі позиції танків, позиції доданого механізованого підрозділу й інших доданих сил і засобів.

Для введення противника в оману відносно розташування і кількості вогневих засобів у механізованому (танковому) взводі може призначатись *кочуюча бойова машина піхоти (танк)*. Із зав'язкою бою вона веде вогонь по противнику і приховано змінює вогневі позиції, після чого займає основну вогневу позицію або діє за вказівкою командира взводу.

БМП механізованого взводу без десанту (танки) можуть виділятися для дій у *вогневих засідках* або до складу *бронегрупи* батальйону (роти).

8. Опорний пункт взводу – ділянка місцевості, яка підготовлена до ведення оборони, обладнана в інженерному відношенні і зайнята взводом для виконання бойового завдання.

Взвод обороняє опорний пункт по фронту до **400 м** і до **300 м** у глибину. Проміжки між опорними пунктами взводів можуть бути до **300 м**. Вони повинні бути під безперервним спостереженням, прикриватися вогнем і загородженнями. При веденні оборонного бою в особливих умовах розміри опорного пункту взводу, проміжки між ними і позиціями механізованих відділень можуть зменшуватися або збільшуватися.

Опорний пункт механізованого взводу складається з бойових позицій механізованих відділень і доданих підрозділів; вогневих позицій БМП (БТР), танків та інших вогневих засобів; позиції групи управління і вогневої підтримки; місця розташування групи бойових машин, місця розміщення запасу боєприпасів і місця збору поранених, траншеї і ходів сполучення.

В опорному пункті танкового взводу обладнуються вогневі позиції для танків і доданих вогневих засобів, укриття для бойових машин, бліндаж на взвод, а при посиленні механізованим відділенням – його бойова позиція.

Позиції механізованих відділень розміщують в одній траншеї з інтервалом **50 м** між ними. При побудові бойового порядку взводу у дві лінії позиція одного з відділень може облаштовуватися у глибині опорного пункту (на другій лінії) на відстані **100-200 м** за траншеєю.

Додані підрозділи розташовуються в межах опорного пункту взводу на бойових позиціях механізованих відділень, а гранатометне і протитанкове відділення – у проміжках між ними або на одному з флангів опорного пункту взводу. Гранатометне відділення займає вогневу позицію по фронту до **20 м**, а протитанкове – до **50 м**. Бойові машини цих відділень розташовуються за позиціями вогневих засобів на відстані до **50 м** від них з таким розрахунком, щоб забезпечити прикриття вогнем відділення на позиції.

Основні вогневі позиції БМП (танків) в опорному пункті взводу розташовуються розосереджено по фронту з інтервалом до **200 м** і у глибину від траншеї до **100 м**. Місця для них вибираються з урахуванням умов місцевості як на передніх, так і на зворотних схилах висот із таким розрахунком, щоб забезпечувалося приховане розташування і маскування, спостереження за противником і ведення вогню на граничну дальність прямою (напівпрямою) наводкою з гармат, кулеметів і протитанковими керованими ракетами (ПТКР), взаємна вогнева підтримка та можливість вести зосереджений вогонь перед переднім краєм і на флангах опорного пункту, а запасні вогневі позиції – й для ведення кругової оборони. Позиції для кочуючих вогневих засобів обираються з урахуванням характеру місцевості для швидкої і прихованої зміни. Вогневі позиції для танків також можуть вибиратись для можливої стрільби із закритих вогневих позицій на максимальну дальність. Розташування танків повинне забезпечувати під час стрільби безпеку механізованих підрозділів, які діють попереду. БТР займають вогневі позиції зазвичай у глибині опорного пункту так, щоб мати можливість вести вогонь із кулеметів переважно у бік флангів і у проміжки.

Інші вогневі засоби розташовуються в межах опорного пункту взводу. Додані механізованому взводу артилерійські (мінометні, протитанкові) підрозділи можуть розташовуватися на позиціях механізованих відділень для ведення вогню прямою наводкою або у глибині оборони для стрільби із закритих вогневих позицій, а гранатометне відділення – у проміжках між механізованими відділеннями або на фланзі опорного пункту взводу. Командир взводу повинен особисто визначити місця вогневих позицій БМП (БТР), танків, інших вогневих засобів штатних і доданих підрозділів (автоматичних гранатометів, ПТРК, станкових протитанкових гранатометів, вогнеметів, а за необхідності – ручних кулеметів і гранатометів). Прямолінійне розміщення їх вогневих позицій не допускається.

В опорному пункті взводу і на його флангах можуть займати вогневі позиції засоби, які не підпорядковані командирі взводу. Командир взводу повинен знати завдання цих засобів і підтримувати з ними тісну взаємодію.

Позиція групи управління і вогневої підтримки включає КСП командира взводу, вогневі позиції штатних і доданих вогневих засобів, які входять до складу групи. КСП командира механізованого взводу розташовується у ході сполучення між першою і другою траншеєю (на позиції відділення, що обладнана у глибині опорного пункту) або в БМП (БТР), у зручному для спостереження за діями взводу місці. Поблизу нього обладнуються вогневі позиції засобів вогневої підтримки групи. Командир танкового взводу керує діями підлеглих з танка.

Район розташування групи бойових машин призначається в місці, яке забезпечує приховане розміщення групи, зручність проведення маневру в потрібному напрямку, а також сприятливі умови для спостереження і ведення вогню.

Місце розміщення запасу боєприпасів взводу обладнується на відстані **до 50 м** від КСП взводу, *місце збору поранених* – у ході сполучення або у бліндажі у глибині опорного пункту (на позиції відділення другої лінії). Збір поранених, їх облік і відправлення на медичний пост роти, а за потреби охорону й оборону здійснює стрілець-санітар.

Траншея може відриватися на всьому фронті опорного пункту механізованого взводу і з'єднувати бойові позиції відділень (окопи).

Перша траншея є переднім краєм оборони і обороняється механізованими відділеннями взводів першого ешелону. Вона повинна забезпечувати добре спостереження за противником, найкращі умови для створення зони суцільного багатопарового вогню всіх видів зброї перед переднім краєм, на флангах, у проміжках між взводами і ведення вогню з глибини оборони роти.

Друга траншея обороняється механізованими взводами другого ешелону (резерву) роти. Вона обладнується на відстані **400-600 м** від першої траншеї з таким розрахунком, щоб взвод, що її обороняє, міг своїм вогнем підтримати підрозділи, які займають першу траншею, а також вести вогонь по противнику на підступах до переднього краю оборони і прикривати вогнем інженерні загородження перед ним.

Третя (четверта) траншея обороняється механізованими взводами роти другого ешелону батальйону. Вона обладнується на відстані **600-1000 м (400-600 м)** від другої (третьої) траншеї з таким розрахунком, щоб розташовані в ній вогневі засоби могли вести вогонь у смугі між другою і третьою (четвертою) траншеями, а на окремих ділянках – і перед переднім краєм оборони батальйону.

Ходи сполучення відриваються від бойових позицій відділень до окопів для БМП (БТР), танків й інших вогневих засобів, КСП командира взводу, укриттів для особового складу і боєприпасів, а також у глибину оборони до наступної траншеї.

Траншея та ходи сполучення повинні забезпечувати ведення флангового та перехресного вогню, прихований маневр і розосередження вогневих засобів, а ходи сполучення, крім того, – ведення бою з противником, що вклинився в оборону, створення кругової оборони, евакуацію поранених, подачу боєприпасів і доставку їжі. Прямолінійне прокладання траншеї і ходів сполучення не допускається.

Опорний пункт механізованого (танкового) взводу другого ешелону роти обладнується так само, як і опорні пункти взводів, що обороняються на передньому краї.

Механізований (танковий) взвод, який призначений у резерв батальйону, займає і обладнує опорний пункт або визначене йому місце зосередження.

9. Система вогню механізованого (танкового) взводу є складовою системи вогню роти (батальйону) і включає: зони протитанкового вогню БМП (танків), протитанкових засобів і суцільного багатопарового вогню штатних і доданих вогневих засобів взводу перед переднім краєм, у проміжках, на флангах і в глибині оборони; ділянки зосередженого вогню взводу; підготовлений маневр вогнем.

Система вогню будується з урахуванням вогневих можливостей і узгоджених дій усіх видів зброї взводу і доданих йому вогневих засобів, і у поєднанні з інженерними загородженнями та природними перешкодами. Вона повинна забезпечувати ураження противника, передусім його танків та інших броньованих машин, на підступах до оборони, перед переднім краєм, на флангах й у глибині оборони, можливість ведення

ефективного фронтального, флангового і перехресного вогню, а також кругову оборону опорного пункту. Усі вогневі засоби, що включені в систему вогню, повинні бути готові до ведення вогню і здійснення маневру вночі та в інших умовах обмеженої видимості.

Основу системи вогню механізованого (танкового) взводу складає вогонь БМП, танків, протитанкових гранатометів і кулеметів.

Безпосередньо перед переднім краєм оборони створюється зона суцільного багатшарового вогню всіх штатних і доданих вогневих засобів взводу. Сутність його полягає в тому, що вся місцевість у смузі до 400 м перекривається дійсним вогнем взводу, а мертві простори – вогнем артилерії, гранатометів і прикриваються інженерними загородженнями, підступи до яких повинні прострілюватися вогнем усіх видів. Для доданих артилерійських підрозділів можуть готуватися вогневі позиції у місцях улаштування вогневих засідок.

Під час організації системи вогню механізованому (танковому) взводу і механізованому відділенню вказуються смуга вогню, додатковий сектор обстрілу, а взводу, крім того, – одна-дві ділянки зосередженого вогню. Смуги вогню (сектори обстрілу) сусідніх підрозділів (вогневих засобів) на стиках повинні взаємно перекриватися.

БМП (БТР), танкам, ПТРК, ручним протитанковим гранатометам, вогнеметам і кулеметам призначаються, як правило, декілька основних і запасних вогневих позицій (для чергових вогневих засобів – тимчасових) на кожен вогневий засіб, вказуються основний і додатковий сектори стрільби з кожної позиції на дальність їх дійсного вогню.

Готовність системи вогню визначається зайняттям БМП (БТР), танками та іншими вогневими засобами вогневих позицій, підготовкою даних для стрільби, а також наявністю боєприпасів.

2.2.2. Підготовка оборонного бою

10. Порядок і тривалість роботи командира взводу з підготовки оборонного бою залежать від умов переходу до оборони, отриманого завдання, віддаленості і характеру дій противника, умов місцевості і наявного часу. Як правило вона проводиться з виконанням заходів у повному обсязі, у разі нестачі часу – у скороченому обсязі в стислі терміни.

В умовах відсутності зіткнення із противником командир взводу, з отриманням бойового завдання на перехід до оборони, приймає по карті рішення; виводить взвод в указаний опорний пункт або в укрите місце на підступах до нього; проводить рекогносцировку; видає бойовий наказ; організовує взаємодію, управління, бойове забезпечення та виконання заходів інших видів забезпечення. Потім він організовує зайняття опорного пункту і безпосередню охорону позицій, створює бойовий порядок і систему вогню, організовує інженерне обладнання опорного пункту, керує підготовкою взводу до виконання бойового завдання. У подальшому командир взводу розробляє схему опорного пункту, перевіряє готовність взводу до бою і у встановлений час доповідає старшому командирі.

Отримавши наказ на перехід до оборони **в умовах безпосереднього зіткнення із противником** командир взводу організовує захоплення вказаного (вигідного) рубежу. Під час закріплення на ньому він повинен: швидко прийняти рішення; поставити завдання відділенням (танкам) на зайняття позицій в указаному опорному пункті; організувати спостереження перед фронтом і на флангах опорного пункту; створити бойовий порядок, систему вогню та організувати інженерне обладнання опорного пункту; віддати вказівки з питань взаємодії, управління та всебічного забезпечення бою. У подальшому командир взводу вивчає місцевість, за необхідності уточнює завдання відділенням (танкам) і порядок взаємодії, видає бойовий наказ. Після цього він складає схему опорного пункту, перевіряє готовність взводу до бою і у встановлений час доповідає старшому командирі.

У всіх випадках робота командира взводу з підготовки оборонного бою не повинна затримувати зайняття підрозділами оборони й створення ними системи вогню.

11. Робота командира взводу з підготовки оборонного бою в цілому відповідає загальному змісту його роботи під час підготовки загальновійськового бою.

Під час **усвідомлення отриманого завдання** командир взводу повинен зрозуміти який опорний пункт зайняти, завдання щодо відбиття наступу і знищення противника, що вклинився в оборону; смугу вогню, додаткові сектори обстрілу і ділянки зосередженого вогню взводу; якими силами і засобами забезпечуються фланги, стики, проміжки і хто відповідальний за них, які сили і засоби виділити для здійснення охорони); завдання, які виконуються силами і засобами старшого командира в інтересах дій взводу; завдання сусідів і порядок взаємодії з ними; час зайняття оборони, готовності системи вогню, терміни та обсяг інженерного обладнання опорного пункту.

Під час **оцінювання обстановки** командир взводу вивчає: склад, положення, можливий характер дій противника, а під час переходу до оборони в умовах безпосереднього зіткнення з противником, крім того, і місця розташування його вогневих засобів; стан, забезпеченість, можливості взводу, доданих підрозділів і вогневих засобів; склад, положення, завдання сусідів, умови взаємодії з ними та вогневими засобами старшого командира, розташованими в опорному пункті взводу; характер місцевості, захисні та маскувальні властивості, прохідність перед переднім краєм, умови спостереження і ведення вогню, здійснення маневру. Крім того, він повинен врахувати стан погоди, пору року і час доби та їх вплив на підготовку і ведення оборонного бою.

Приймаючи рішення командир взводу визначає спосіб дій в оборонному бою, завдання відділенням (танкам), доданим підрозділам і вогневим засобам. У способі дій у бою він встановлює: напрямок зосередження основних зусиль, позиції (об'єкти), від утримання яких залежить стійкість оборони; порядок ураження противника при його висуванні і розгортанні, відбитті атаки, знищенні противника, який обійшов або вклинився в оборону (у тому числі в траншеях і ходах сполучення); побудову бойового порядку; який маневр застосувати; заходи щодо введення противника в оману.

Під час проведення **рекогносцировки** командир взводу додатково вивчає місцевість, вказує (призначає) командирам відділень (танків) орієнтири та уточнює: положення, склад і найбільш імовірний напрямок наступу противника, можливі рубежі його розгортання і переходу в атаку, місця розміщення вогневих засобів, напрямки дій його бойових вертольотів; накреслення переднього краю оборони роти, розташування опорного пункту взводу і сусідів; траншею і ходи сполучення взводу; позиції відділень і доданих підрозділів; смуги вогню і додаткові сектори обстрілу, ділянки зосередженого вогню роти, взводу і відділень; основні і запасні вогневі позиції, основні та додаткові сектори обстрілу БМП (БТР), танків, а також доданих вогневих засобів і засобів старшого командира (сусідів), що призначені для забезпечення флангів і проміжків; рубежі відкриття вогню з танків, БМП, протитанкових й інших вогневих засобів; позицію групи управління і вогневої підтримки, місце КСП; місце розташування групи бойових машин; рубежі, ділянки і об'єкти, по яких готується вогонь артилерії і мінометів; місця і характер інженерних загороджень перед фронтом оборони взводу і на флангах, наявність переходів у них, місце розміщення запасу боєприпасів взводу і місце збору поранених.

У бойовому наказі під час **постановки завдань** командир механізованого взводу вказує:

механізованим відділенням – бойовий склад, завдання щодо відбиття атаки противника і його знищення; бойові позиції, смуги вогню і додаткові сектори обстрілу; основні і запасні (тимчасові) вогневі позиції БМП (БТР), їх основні і додаткові сектори обстрілу з кожної позиції, ділянки зосередженого вогню взводу і ділянки вогню в них відділень;

доданим вогневим засобам – основні і запасні вогневі позиції, основні і додаткові сектори обстрілу з кожної позиції;

снайперу – основну і запасну вогневі позиції, порядок спостереження і ведення вогню;

стрільцю-санітару – місце знаходження, порядок розшуку, збору (винесення, виведення) поранених до місця збору, надання їм першої медичної допомоги, порядок евакуації на медичний пост роти;

заступнику командира взводу (головному сержанту взводу) – місце у бойовому порядку, а за потреби і порядок виконання вогневих завдань БМП (БТР), групою бойових машин.

Командир танкового взводу вказує: завдання танкам щодо відбиття атаки противника і його знищення, основні і запасні (тимчасові) вогневі позиції, основні і додаткові сектори обстрілу з кожної позиції; ділянки зосередженого вогню взводу (роти).

У шостому пункті бойового наказу, крім звичайних питань, вказується час зайняття оборони, готовності системи вогню, черговість і терміни інженерного обладнання опорного пункту.

В ході **організації взаємодії** командир взводу повинен узгодити дії елементів бойового порядку (штатних і доданих підрозділів, вогневих засобів) між собою, з силами і засобами старшого командира, які розташовані в межах опорного пункту або біля нього і виконують завдання в інтересах дій взводу при знищенні розвідки та передових підрозділів противника, його головних сил під час висування і розгортання для атаки (у вихідному положенні для наступу), в ході відбиття атаки танків і піхоти перед переднім краєм, у разі обходу або вклинення їх в оборону; дії підрозділів при веденні взводом зосередженого вогню, а також вогню по літаках, вертольотах й інших повітряних цілях противника зі стрілецької зброї, озброєння БМП (БТР), танків; довести (уточнити) сигнали взаємодії, управління, оповіщення та порядок дій за ними.

Командир танкового взводу, що доданий механізованій роті, повинен знати розташування опорних пунктів механізованих взводів, бойових позицій відділень що знаходяться попереду, їх завдання, порядок взаємодії і організації зв'язку з ними, єдині орієнтири, а також сигнали оповіщення, управління і взаємодії.

Під час **організації управління** командир взводу встановлює порядок використання засобів зв'язку і способи доведення сигналів (команд) під час підготовки і в ході виконання бойового завдання, визначає (уточнює) місце і час розгортання КСП взводу та своє місце.

Управляє підлеглими підрозділами командир механізованого взводу з КСП, звідки добре проглядається місцевість на підступах до опорного пункту, перед переднім краєм оборони і на флангах, весь бойовий порядок взводу, позиції відділень, вогневі позиції бойових машин, сусідніх опорних пунктів, а також КСП роти.

Командир танкового взводу керує діями підлеглих із танка.

Під час **організації всебічного забезпечення** командир взводу повинен визначити основні заходи з бойового забезпечення, послідовність і терміни їх виконання, сили і засоби, які залучаються, а також порядок виконання вказівок старшого командира з морально-психологічного, матеріально-технічного і медичного забезпечення.

У вказівках з бойового забезпечення він вказує:

з *розвідки* – порядок і способи ведення розвідки, завдання спостерігачам, елементам бойового порядку (сектор ведення розвідки, за чим спостерігати, що встановити, на що звертати особливу увагу, порядок доповіді);

з *охорони* – порядок здійснення охорони; скільки і де мати чергових вогневих засобів, чатових у місцях відпочинку особового складу і біля бойових машин, а вночі постів підслуховування; порядок спостереження за сигналами командира взводу (роти), місцевістю, повітрям і доповіді про обстановку; сигнали оповіщення і порядок дій під час раптового нападу противника, а також пропуск і порядок зміни.

з *тактичного маскуваня* – завдання з маскуваня позицій, озброєння і техніки, терміни їх виконання; порядок використання табельних засобів і місцевих матеріалів; заходи щодо забезпечення режиму тасмності і протидії розвідці противника.

з *інженерного забезпечення* – характер, черговість і терміни фортифікаційного обладнання опорного пункту (позиції), а також завдання на добу; окреслення, довжину, глибину і профіль окопів, траншеї і ходів сполучення; місця бойових позицій відділень, доданих підрозділів, основних і запасних вогневих позицій БМП (БТР), танків та інших вогневих засобів; ділянки розчищення місцевості для секторів спостереження і ведення вогню, перекритих щілин (бліндажів); місце розташування КСП взводу; які місцеві

матеріали використовувати при фортифікаційному обладнанні, місця їх заготівлі; місце установки мінного поля і невибухових загороджень, за допомогою яких матеріалів, де і як їх улаштувати; які переносні загородження для боротьби з противником у траншеї виготовити і де їх розташувати; заходи щодо забезпечення захисту особового складу і техніки від ЗМУ і ВТЗ; де, коли і скільки отримати інструменту і матеріалів, хто виділяється для виконання робіт і час готовності.

з радіаційного, хімічного і біологічного захисту – завдання з радіаційної, хімічної розвідки і спостереження; порядок організації радіаційного контролю і розподілу дозиметрів; сигнали оповіщення про радіоактивне, хімічне і біологічне зараження і порядок дій за ними; порядок використання засобів індивідуального і колективного захисту, захисних властивостей місцевості та інших об'єктів; порядок застосування засобів аерозольної протидії, місце і час технічної перевірки протигазів і проведення спеціальної обробки.

У вказівках щодо порядку виконання заходів інших видів забезпечення командир взводу вказує:

з морально-психологічного забезпечення – які заходи, де, з ким і в якій час провести;

з технічного забезпечення – порядок підготовки озброєння і техніки до бойового застосування, поповнення ракет і боєприпасів, місце розміщення запасу боєприпасів взводу;

з тилового забезпечення – порядок дозаправлення техніки паливом, отримання речового майна і мийних засобів, інших матеріальних засобів, забезпечення гарячою їжею і питною водою, миття особового складу;

з медичного забезпечення – порядок надання само- і взаємодопомоги у разі отримання поранень і травм; збору, охорони і підготовки до евакуації поранених і хворих та їх евакуації; а також місця розташування медичного пункту роти і медичного пункту батальйону, санітарно-протиепідемічні заходи.

12. Із зайняттям опорного пункту (вогневих позицій) командир механізованого (танкового) взводу організовує безпосередню охорону. Залежно від умов місцевості, часу доби, стану погоди і характеру дій противника в механізованому взводі для безпосередньої охорони призначаються спостерігачі і чатові для охорони місць розміщення особового складу і бронеоб'єктів (вогневих засобів). Кількість органів безпосередньої охорони визначає командир взводу на основі вказівок командира роти. Крім того, завдання безпосередньої охорони виконують: у механізованому взводі – черговий вогневий засіб, а в танковому взводі – черговий танк. Особовий склад чергових засобів перебуває у постійній готовності до негайного відкриття вогню із запасної або тимчасової вогневої позиції.

Командир взводу другого ешелону роти зобов'язаний додатково організувати спостереження за діями підрозділів, що обороняються попереду; підготувати вогонь для відбиття атаки противника перед переднім краєм оборони, у проміжках між опорними пунктами взводів першого ешелону і на флангах роти, маневр взводу для посилення оборони на напрямках можливого прориву (обходу) противника й у найближчі райони вірогідної висадки його повітряного десанту (аеромобільних груп) і дій ДРГ.

13. Командир взводу несе особисту відповідальність за своєчасне виконання завдання з інженерного обладнання опорного пункту взводу, яке встановив командир роти.

Інженерне обладнання опорного пункту здійснюється після вибору командиром взводу позицій відділень, вогневих позицій БМП (БТР), танків, гранатометів і визначення відділенням смуг вогню, а танкам й іншим вогневим засобам – секторів обстрілу. Воно проводиться в послідовності, що забезпечує готовність до відбиття раптових атак противника. В опорному пункті механізованого (танкового) взводу:

у першу чергу: розчищаються смуги огляду та обстрілу, встановлюються інженерні загородження перед переднім краєм опорного пункту (вогневої позиції) взводу; обладнуються окопи на основних вогневих позиціях БМП (БТР), танків й інших вогневих

засобів; на позиціях механізованих відділень послідовно відриваються поодинокі (парні) окопи для стрільців, кулеметників, снайперів і гранатометників (бойових груп), які обладнуються протиосколковими козирками; на позиції групи управління і вогневої підтримки обладнується відкрита споруда для спостереження командира взводу (КСП), відриваються і обладнуються перекриті щілини на кожне відділення, екіпаж або обслугову. Далі поодинокі (парні) окопи на позиції механізованого відділення об'єднуються, на флангах і в глибині опорного пункту взводу обладнуються загородження;

у другу чергу: обладнуються бійниці, кулеметні площадки на запасних вогневих позиціях; відриваються ходи сполучення до танків (БМП, БТР), від вогневих позицій до КСП взводу і в тил; відриваються окопи на запасних (тимчасових) вогневих позиціях БМП (БТР), танків й інших вогневих засобів; обладнуються бліндажі на взвод (відділення), ніші для боєприпасів; відривається суцільна траншея в межах опорного пункту взводу (роти); нарощуються інженерні загородження перед переднім краєм, на флангах і в проміжках між сусідніми опорними пунктами;

у подальшому опорний пункт взводу, позиції відділень і вогневих засобів удосконалюються у бойовому і господарському відношенні; обладнуються хибні вогневі позиції, ділянки траншей й інші об'єкти, хід сполучення в тил пристосовується для ведення вогню, обладнуються підбрустверні протиосколкові ніші; на позиції групи управління і вогневої підтримки обладнується бліндаж; удосконалюються місце розміщення і шляхи маневру групи бойових машин. В опорному пункті танкового взводу на основних вогневих позиціях обладнуються декілька площадок для ведення вогню і вогневі позиції для кочуючих танків, шляхи маневру на запасні (тимчасові) вогневі позиції та інші об'єкти.

В умовах відсутності зіткнення з противником для обладнання окопів для танків, БМП (БТР), траншеї, ходів сполучення застосовується навісне бульдозерне обладнання, землерийні машини та інженерні боєприпаси.

Під час переходу до оборони в умовах безпосереднього зіткнення з противником інженерне обладнання опорного пункту починається негайно після уточнення на місцевості бойових позицій відділень, вогневих позицій БМП (БТР), танків й інших вогневих засобів. Воно здійснюється у стислий термін і з повною напругою сил, як правило, під прикриттям вогню штатних, доданих і підтримуючих засобів у такій послідовності: на бойових позиціях відділень спочатку відриваються поодинокі (парні) окопи для стрільби лежачи і здійснюється маскування БМП (БТР); потім окопи поступово заглиблюються для стрільби з коліна і стоячи, починається відривання окопу для БМП (БТР), танка; після цього поодинокі (парні) окопи з'єднуються між собою ділянкою траншеї, яка доводиться до повного профілю і з'єднуються з сусідніми відділеннями; продовжується відривання окопів для БМП (БТР), танків і обладнання КСП взводу; для особового складу облаштовуються перекриті щілини (бліндажі), ніші для боєприпасів і продовольства, ходи сполучення до БМП (БТР); надалі відриваються окопи на запасних (тимчасових) вогневих позиціях для БМП (БТР) і ходи сполучення до них і в тил.

Усі позиції (споруди) в опорному пункті взводу готуються для захисту від запалювальної зброї і ретельно маскуються, для чого використовуються табельні засоби пожежогасіння і маскуванню та місцеві матеріали. З метою захисту від ВТЗ в окопах (укриттях) над БМП (БТР), танками створюються маски, влаштовуються екрани і козирки, за планом старшого командира встановлюються відбивачі і теплові імітатори (пастки).

При встановленні силами взводу мінно-вибухових загороджень складається формуляр мінного поля. При встановленні мінно-вибухових загороджень силами інженерно-саперних підрозділів один примірник формуляру може надаватися командирі підрозділу, який прийняв ці загородження для утримання.

14. Після зайняття опорного пункту, побудови бойового порядку, створення системи вогню та організації інженерного обладнання опорного пункту командир взводу керує завершенням підготовки взводу до виконання завдання і оформляє бойові документи.

Командир механізованого (танкового) взводу в обороні веде робочу карту і складає **схему опорного пункту взводу**. Схема опорного пункту подається командирі роті.

15. Підготовка взводу до ведення оборонного бою починається з отримання завдання і проводиться у встановлені старшим командиром терміни. Вона включає: розподіл за посадами особового складу, що прибув на доукомплектування; поповнення боєкомплекту штатного озброєння і доданих підрозділів (вогневих засобів) та створення додаткових запасів боєкомплекту, дозаправлення техніки ПММ й охолоджувальною рідиною, поповнення запасів інших матеріальних засобів; безпосередню підготовку командирів підрозділів і особового складу до дій, проведення заходів бойового злагодження підрозділів і МПЗ, підготовку ОВТ до бойового застосування.

Поповнення боєприпасів і дозаправка техніки повинні бути завершені до зайняття підрозділами позицій.

16. Під час практичної роботи в підрозділах він надає допомогу підлеглим і перевіряє правильність зайняття відділеннями і вогневими засобами позицій та готовність їх до дій; стан інженерного обладнання опорного пункту; організацію безпосередньої охорони і системи вогню, наявність боєприпасів, підготовку даних для стрільби; заправку техніки паливом, готовність ОВТ до бойового застосування; знання командирами підрозділів своїх завдань, а особовим складом порядку дій, сигналів оповіщення, управління і взаємодії.

У встановлений час командир взводу доповідає старшому командирі про зайняття оборони, готовність системи вогню, виконання добового завдання щодо інженерного обладнання опорного пункту і готовність до ведення оборонного бою.

2.2.3. Ведення оборонного бою

17. В обороні взвод перебуває у постійній готовності до відбиття атаки противника. У механізованому взводі черговий вогневий засіб (чергова БМП), а в танковому взводі – черговий танк постійно знаходиться в готовності до негайного відкриття вогню. Решта особового складу вдень удосконалює інженерне обладнання позицій, займається бойовою підготовкою, проводить обслуговування ОВТ.

Вночі дві третини особового складу кожного підрозділу (екіпажу бойової машини) повинні знаходитись на позиціях у готовності до ведення вогню. Відпочинок особовому складу надається з дозволу командира роті. Для відпочинку (сну) особовий склад розташовується в укриттях і в траншеях поблизу вогневих засобів у готовності зайняти свої місця. У визначених місцях виставляються спостерігачі, а біля укриттів і бойової техніки чатові, які за необхідності встановленим сигналом викликають весь особовий склад на позиції.

З активізацією дій противника окремі його групи, які намагаються вести розвідку, проробляти проходи в загородженнях і проникнути у глибину оборони або вести інженерні роботи перед переднім краєм, знищуються вогнем чергових засобів з тимчасових (запасних) вогневих позицій. Після виконання завдання вогневі позиції негайно змінюються. Снайпери знищують офіцерів, обслугу вогневих засобів, снайперів, спостерігачів та інші виявлені цілі противника.

18. З початком вогневої підготовки атаки противника особовий склад взводу і доданих йому підрозділів (вогневих засобів) за командою командирів укривається в окопах з протиосколковими козирками, підбрустверних протиосколкових нішах, щілинах, бліндажах, БМП (танках), на дні окопів і траншеї в готовності швидко зайняти свої місця на позиціях для відбиття атаки. Чергові вогневі засоби залишаються на своїх позиціях у готовності до відкриття вогню. Командири підрозділів і спостерігачі ведуть спостереження за діями противника для своєчасного виявлення переходу його в атаку.

З отриманням сигналу про безпосередню загрозу застосування противником ЗМУ весь особовий склад займає укриття, а у разі застосування противником хімічної зброї – негайно надягає засоби індивідуального захисту (у танках, БМП вмикається система колективного захисту).

У разі знищення противником під час вогневої підготовки частини вогневих засобів, командир взводу негайно відновлює систему вогню і уточнює завдання особовому складу, що залишився.

Відхід підрозділів, які діють попереду своїх військ, підтримується вогнем взводу. Вони пропускаються через мінно-вибухові загородження перед переднім краєм оборони по заздалегідь підготовленим (залишеним) проходкам, які після їх подолання негайно закриваються. За розпорядженням старшого командира для супроводу підрозділів, що виходять за передній край, від взводу може виділятися провідник.

19. З перенесенням противником вогню артилерії у глибину оборони і переходом його в атаку взвод за командою (сигналом) командира негайно готується до бою. Вихід танків (БМП, БТР) із укриття на основні вогневі позиції здійснюється за командою командира, або самостійно з початком бою. Вогонь по противнику відкривається з наближенням його на відстань дійсного вогню зброї взводу і доданих йому вогневих засобів. Насамперед вогнем протитанкових засобів і танків знищуються командирські машини і броньована техніка противника, яка оснащена мінними тралами, з метою порушення управління і ускладнення пророблення проходів у мінних полях.

Атака танків і піхоти противника, що наступає на броньованих машинах без спішування, відбивається шляхом зосередження вогню БМП, танків і протитанкових засобів механізованого взводу по машинах управління, головних (найбільш небезпечних) танках і танках із тралами, а потім – по інших танках і броньованих машинах, щоб змусити піхоту спішитися. Піхота противника, яка спішилась, відсікається від танків вогнем стрілецької зброї і знищується.

При визначенні місць пророблення противником проходів у загородженнях перед переднім краєм командир взводу організовує маневр вогнем на цей напрямок для більш ефективного ураження танків і броньованих машин, які долають загородження.

Атака танків і піхоти, яка наступає за ними у пішому порядку, відбивається вогнем з БМП, танків і протитанкових засобів взводу по танках противника і одночасно вогнем із стрілецької зброї, кулеметів бойових машин, доданих вогнеметів по піхоті з метою відсікти її від танків і знищити. БТР ведуть вогонь по легкоброньованих цілях, протитанкових засобах і групах управління противника.

З наближенням противника до переднього краю оборони вогонь доводиться до найвищої напруги. У всіх випадках взвод повинен намагатися зірвати атаку противника до його виходу на передній край оборони.

20. Противник, що увірвався в опорний пункт взводу, знищується вогнем упритул, гранатами і в рукопашному бою. Танки противника, які пройшли через траншею, знищуються з тилу і флангів вогнем із протитанкових гранатометів і реактивними кумулятивними гранатами. Одночасно вогнем із стрілецької зброї знищується піхота, що наступає за танками.

Для недопущення просування піхоти противника траншеями і ходами сполучення у глибину опорного пункту і убік флангів у них швидко встановлюються заздалегідь підготовлені їжаки, рогатки та інші переносні загородження. Взвод за підтримки вогневих засобів старшого командира повинен утримати опорний пункт і не допустити просування противника і розвитку його наступу.

Під час вклинення противника на позиції сусідів взвод, продовжуючи обороняти свій опорний пункт, виділяє частину вогневих засобів для стрільби у фланг і тил противнику, що вклинився, та вживає заходів щодо посилення оборони на загрозливому напрямку.

У разі обходу противником опорного пункту взвод переходить до кругової оборони і, продовжуючи стійко утримувати позиції, що займаються, знищує противника з тилу вогнем усіх видів зброї з основних і запасних позицій або діє за вказівкою командира роти.

При отриманні наказу (дозволу) на відхід взвод виходить на вказаний (вигідний) рубіж під прикриттям вогню бойових машин і доданих артилерійських підрозділів. Зміну

вогневих позицій додані артилерійські підрозділи (гармата, ПТРК) здійснюють з дозволу командира механізованого підрозділу.

21. Після відбиття атаки противника командир взводу повинен: перевірити бойовий і чисельний склад, стан запасів боєприпасів й інших матеріальних засобів; вжити заходів щодо надання медичної допомоги пораненим і хворим, винесення важкопоранених, розшуку загиблих (померлих); організувати відновлення системи вогню, зруйнованих фортифікаційних споруд та інженерних загороджень, поповнення запасів ракет, боєприпасів, відновлення (евакуацію) ОВТ, які вийшли із ладу; у разі потреби провести зміну вогневих позицій БМП (БТР), танків й інших вогневих засобів та підготувати взвод до відбиття наступних атак противника. Про результати бою командир взводу доповідає командирю роти.

Взвод першого ешелону, який поніс значні втрати, може виводитися в резерв, а оборону займає підрозділ другого ешелону (загальновійськового резерву) батальйону.

22. Взвод другого ешелону роти з початком атаки противника і при виході його танків, БМП (БТР) і піхоти до рубежу відкриття вогню, веде по них вогонь всіма вогневими засобами взводу, не допускаючи підходу противника до переднього краю оборони.

У разі прориву противником переднього краю оборони взвод стійко утримує опорний пункт, що займає, або за наказом командира роти частиною сил (групою бойових машин), а іноді всім взводом здійснює маневр і, використовуючи траншеї і ходи сполучення, займає позицію для посилення оборони на найбільш загрозливому напрямку наступу противника. Частина вогневих засобів застосовується для ведення флангового і кинджального вогню, а також може виділятися для дій у вогневій засідці. Взвод повинен бути готовим до участі (забезпеченні) контратаки, яка проводиться силами старшого командира.

23. Взвод, що складає загальновійськовий резерв батальйону, займає опорний пункт (визначене місце зосередження) в готовності до відбиття атаки противника, що вклинився в оборону або обходить район оборони батальйону, знищення його повітряних десантів, аеромобільних, ДРГ, що висадилися у глибині району оборони батальйону, посилення (заміни) підрозділів першого ешелону в разі втрати ними боєздатності та для вирішення інших завдань, що раптово виникають. Танковий взвод і механізований взвод на БМП повинен бути готовим, за необхідності, висунутися на підготовлені вогневі рубежі.

Командир взводу, повинен завжди знати обстановку в районі оборони батальйону, мати постійний зв'язок з командиром батальйону і командирами рот першого ешелону.

2.3. Відділення в оборонному бою

24. Механізоване відділення в оборонному бою діє, як правило, у складі взводу, а також може призначатись у вогневу засідку. БМП (БТР) без десанту може виділятися для дій у вогневій засідці, у якості кочуючого вогневого засобу, у склад груп бойових машин взводу або бронегрупи батальйону (роти).

Механізоване відділення в оборонному бою займає і обороняє бойову позицію до **100 м** по фронту, на якій обладнуються основні і запасні (тимчасові) позиції для вогневих засобів, що забезпечують можливість знищувати противника вогнем разом з сусідніми відділеннями перед фронтом і на флангах опорного пункту взводу. Усі підступи до неї повинні бути під дійсним, особливо фланговим і перехресним вогнем, а загородження і перешкоди добре проглядатися і прострілюватися.

У межах бойової позиції механізованого відділення обладнуються окопи для основної і запасної (тимчасової) вогневої позиції БМП (БТР), ручного кулемета, гранатомета, місць для стрільби стрільців, командира відділення, укриття для особового складу (перекрита ділянка траншеї, щілина, бліндаж), хід сполучення до БМП (БТР), ніші для бойових і господарських запасів, розширення для забезпечення зустрічного руху, відхоже місце, дренажна яма. При наявності часу може обладнуватись укриття для БМП (БТР). На бойовій позиції відділення або на її фланзі можуть розташовуватись вогневі засоби старшого командира.

Вогнева позиція для БМП (БТР) може обладнуватись у центрі бойової позиції відділення, на її фланзі або позаду неї на віддаленні **до 50 м** з таким розрахунком, щоб забезпечувалось прикриття відділення вогнем бойової машини, ураження противника з максимальної відстані та безпека особового складу відділення.

Бойова позиція відділення, що розміщується на другій лінії опорного пункту взводу (запасній), повинна мати добрий обстріл перед своїм фронтом, у проміжках між відділеннями, що знаходяться попереду, а також у тил опорного пункту взводу.

Командир відділення на бойовій позиції розташовується у такому місці, звідки зручніше керувати підлеглими, спостерігати за місцевістю і сигналами командира взводу.

Відділення повинно бути готовим до здійснення маневру на загрозовий напрямок, ведення оборонного бою вночі та інших умовах обмеженої видимості, а також у випадку оточення.

25. Бойовий порядок механізованого відділення – бойова лінія і БМП (БТР). Залежно від обстановки і рішення командира стрільці, кулеметник і гранатометник відділення у бойовій лінії розміщуються рівномірно або розосереджено у складі бойових груп (“двійками”, “трійками”). Відстань між військовослужбовцями при рівномірному розміщенні може бути до **14-16 м**, між бойовими групами – **20-30 м**, а між собою в групі – до **5 м**.

БМП (БТР), як правило, знаходиться у бойовому порядку відділення.

26. Роботу з організації оборонного бою командир відділення розпочинає з отриманням бойового завдання і проводить її, як правило, на місцевості.

Отримавши завдання на перехід до оборони **в умовах відсутності зіткнення з противником** командир відділення повинен: організувати підготовку відділення до виконання завдання; вивести відділення на вказану позицію, організувати безпосередню охорону; вказати основну і запасну вогневі позиції для БМП (БТР), кулеметника, гранатометника і місця для стрільби стрільцям визначити порядок дій відділення і завдання підлеглим; провести бойовий розрахунок; віддати бойовий наказ. Надалі він організовує інженерне обладнання і маскування позиції, готує дані для ведення вогню вдень і вночі, складає картку вогню відділення, керує підготовкою відділення до дій та у встановлений час доповідає командирі взводу про готовність до бою.

В умовах безпосереднього зіткнення з противником командир відділення організовує захоплення вказаної позиції, в ході чого визначає порядок дій відділення в оборонному бою. Після зайняття позиції і закріплення на ній організовує безпосередню охорону; детально вивчає місцевість, уточнює бойовий розрахунок відділення, вогневі позиції для БМП (БТР), кулеметника, гранатометника і місця для стрільби стрільцям та завдання підлеглим; віддає бойовий наказ; складає картку вогню відділення і завершує підготовку особового складу, ОВТ до виконання отриманого завдання.

Під час **проведення бойового розрахунку** командир відділення повинен визначити склад бойових груп (“двійок”, “трійок”) та їх старших, призначити спостерігача, черговий вогневий засіб, виділити за необхідності зв'язківця та підношувача боеприпасів.

Під час **організації безпосередньої охорони** командир відділення доводить особовому складу пропуск, вказує порядок ведення спостереження за місцевістю, повітрям і сигналами командира взводу, ставить завдання черговому вогневному засобу, спостерігачу і визначає порядок дій відділення у разі раптового нападу противника.

У бойовому наказі під час **постановки завдань** особовому складу командир механізованого відділення вказує:

всьому відділенню – позицію, смугу вогню і додатковий сектор обстрілу, порядок спостереження і ведення вогню по наземним і повітряним цілям, місця відділення в ділянках зосередженого вогню взводу;

кулеметнику, гранатометнику, стрільцям – основні та запасні (тимчасові) вогневі позиції (стрільцям – місця для стрільби), основні і додаткові сектори обстрілу з кожної позиції; завдання щодо відбиття атаки противника і знищення противника, який увірвався на бойову позицію або обходить; порядок обладнання позицій (місць) і зміни в ході бою;

бойовим групам (якщо вони створюються) – склад, старшого групи, місце (основне і запасне) на позиції відділення, смугу вогню і додатковий сектор обстрілу з кожного; порядок їх обладнання і зміни в ході бою;

екіпажу БМП (БТР) – основні та запасні (тимчасову) вогневі позиції для бойової машини, основний і додатковий сектори обстрілу з кожної з них; укриття; завдання щодо відбиття атаки противника і знищення його броньованих цілей; порядок обладнання позиції; механіку-водію (водію), крім того, – порядок зміни і маршрут виходу на запасну (тимчасову) вогневу позицію, порядок спостереження і коректування вогню.

У разі призначення БМП для дій у якості кочуючого вогневого засобу, її екіпажу вказуються завдання, маршрут руху, декілька вогневих позицій, порядок їх зміни та дій після виконання завдання.

27. Після отримання завдання і зайняття бойової позиції особовий склад відділення приступає до її інженерного обладнання, яке здійснюється за визначеними чергами.

Якщо для відриття траншеї застосовувалась землерийна машина, командир відділення організовує дообладнання позиції, яке включає: очистку берми, обладнання бійниць, відривання чарунок і площадок для ведення вогню, обладнання захисних козирків, ніш для бойових і господарських запасів, обладнання перекритої щілини (бліндажа), відхожого місця, розширених ділянок траншей, а також підсилення стінок на ділянках з нестійким ґрунтом.

28. Після підготовки даних для стрільби, створення необхідних запасів боєприпасів і проведення інженерних робіт, командир відділення складає **картку вогню відділення**.

У ході підготовки до ведення оборонного бою командир відділення перевіряє: правильність зайняття позицій (місць для стрільби), їх обладнання і маскування, знання особовим складом свого завдання, сигналів сповіщення, управління і порядку дій за ними; підготовку даних для ведення стрільби, наявність боєприпасів, заправлення бойової машини ПММ, екіпіровку підлеглих та готовність їх до дій, контролює несення служби спостерігачем і черговим вогневим засобом.

29. Особовий склад відділення перебуває у постійній готовності до відбиття нападу противника, його ДРГ і вертольотів (літаків). До переходу противника у наступ на позиції відділення постійно несе службу спостерігач. Для відбиття раптового нападу противника і знищення його дрібних груп, які ведуть розвідку, намагаються пророблювати проходи в загородженнях або намагаються просочитись у глибину оборони, призначається черговий вогневий засіб (кулеметник або стрілець), який розташовується, як правило, на запасній (тимчасовій) вогневій позиції. Якщо черговим вогневим засобом призначається БМП (БТР), у ній розміщуються механік-водій (водій) і навідник-оператор (навідник кулемету БТР), які ведуть спостереження за противником і місцевістю у готовності до негайного відкриття вогню. Решта особового складу, залежно від обстановки, проводить інженерне дообладнання позиції, займається бойовою підготовкою, допомагає механіку-водію (водію) у технічному обслуговуванні БМП (БТР) або відпочиває.

30. Поодиноких військовослужбовців і дрібні групи противника, які намагаються вести розвідку, діяти перед переднім краєм або на флангах бойової позиції, відділення захоплює у полон, а у разі неможливості захоплення – знищує вогнем, як правило, чергового вогневого засобу із запасної (тимчасової) вогневої позиції. Великі групи противника, що наближаються до позиції відділення, знищуються вогнем кулемета або БМП (БТР), а за потреби – вогнем усього відділення. Вогонь відкривається за командою командира відділення.

Під час вогневої підготовки атаки противника командир відділення і спостерігач ведуть спостереження, а решта особового складу укривається в окопах з протиосколковими козирками, підбрустверних протиосколкових нішах, щілинах і бліндажах або в БМП (БТР) у готовності швидко зайняти свої місця на позиції. З отриманням сигналу про безпосередню загрозу застосування противником ЗМУ (у разі нанесення противником ядерного удару) особовий склад відділення застосовує засоби індивідуального захисту, а після проходження ударної хвилі готується до відбиття атаки противника.

31. Виявивши перехід противника в атаку, за командою командира (сигналом спостерігача) **“Відділення – до БОЮ”**, особовий склад негайно займає позиції і готується до відкриття вогню. Вогонь по противнику відкривається з наближенням його на дальність ефективного вогню зброї відділення: спочатку з ПТРК, БМП (БТР), потім з кулеметів, а з дистанції **400-600 м** – з усієї зброї відділення і вогонь доводиться до найвищої напруги. Танки й інші броньовані машини противника знищуються ПТРК, вогнем БМП, гранатометів і реактивними протитанковими гранатами, а піхота, що спішилася, – відсікається від танків та знищується вогнем кулеметів і автоматів.

Вогонь протитанкових засобів відділення зосереджується насамперед на головному танку або танку з тралом, який долає загородження перед переднім краєм оборони, а потім на інших танках і броньованих машинах, що атакують. З метою знищення танків, які долають загородження перед позицією відділення, командир може вислати вперед гранатометника з помічником (стрілця з реактивними протитанковими гранатами). Біля найбільш імовірного місця пророблення противником проходу в загородженнях може обладнуватись окоп і хід сполучення до нього (влаштовується вогнева засідка). В окопі розташовується гранатометник або кулеметник (стрілець), а також заздалегідь може готуватись мінний шлагбаум.

Кулеметник (стрілець) і снайпер у боротьбі з танками зосереджують свій вогонь на їх приладах прицілювання і спостереження. У разі виходу танка противника безпосередньо до позиції відділення він уражається реактивними протитанковими гранатами в борт або кормову частину. Екіпаж, який залишає уражений танк, знищується вогнем стрілецької зброї.

З підходом піхоти противника на відстань **30-40 м** відділення застосовує гранати. Противник, що увірвався на позицію відділення, знищується вогнем уприутул, гранатами і в рукопашному бою. Розповсюдження противника траншеєю і ходом сполучення негайно затримується вогнем і швидким встановленням заздалегідь підготовлених рогаток, їжаків та інших переносних загороджень.

У ході оборонного бою БМП (БТР) веде вогонь самостійно і за командами (сигналами) командира відділення. У разі обходу або вклинення противника в оборону БМП (БТР) під прикриттям вогню відділення та аерозольних (димових) завіс займає запасну вогневу позицію і знищує його вогнем у фланг і тил. Зміна вогневих позицій здійснюється тільки за наказом командира взводу.

У разі пошкодження БМП (БТР) екіпаж за можливості продовжує вогнем знищувати противника, вживаючи одночасно заходи щодо усунення пошкодження. Екіпаж має право залишити БМП (БТР), якщо машина горить і всі вжиті для гасіння пожежі заходи виявилися безрезультатними. Під час залишення бойової машини екіпаж забирає закріплені за ним стрілецьку зброю, боєприпаси до неї і гранати, за можливості демонтує спарені кулемети (екіпаж БМП, крім того, ПТРК і ракети до нього), займає місце на позиції відділення і доповідає командирю відділення причину залишення машини.

32. Після відбиття атаки противника командир відділення повинен: перевірити стан особового складу, озброєння і техніки; організувати збір і надання медичної допомоги пораненим; доповісти командирю взводу про результати бою (втраті особового складу, озброєння і техніки, наявності ракет і боєприпасів, палива та інших матеріальних засобів); поповнити запас ракет і боєприпасів, інших матеріальних засобів; вжити заходів щодо відновлення системи вогню, інженерних загороджень, обслуговування бойової машини; підготувати відділення до відбиття повторних атак противника.

2.4. Танк в оборонному бою

33. Танк в оборонному бою діє, як правило, у складі взводу. Він може призначатись у вогневу засідку, застосовуватись у якості чергового або кочуючого вогневого засобу, а також виділяти у склад бронегрупи батальйону (роти). Він діє у взаємодії з механізованим підрозділом, у бойовому порядку якого переходить до оборони.

Танку для ведення оборонного бою призначається основна і запасні (тимчасові) вогневі позиції, які обладнуються зазвичай позаду бойової позиції механізованого підрозділу з таким розрахунком, щоб забезпечувалися: спостереження за противником і

стрілба на дальність ефективного вогню з гармати і кулеметів; ефективне застосування комплексу керованого озброєння; вогнева взаємодія із сусідніми танками і можливість спільного зосередження вогню перед переднім краєм оборони і на флангах опорного пункту; безпека механізованих підрозділів, які займають оборону попереду.

34. Отримавши завдання на перехід до оборони **в умовах відсутності зіткнення з противником**, командир танка зобов'язаний: організувати підготовку екіпажа і танка до ведення оборонного бою; вивести танк на основну вогневу позицію або поблизу неї; організувати безпосередню охорону; визначити порядок дій в оборонному бою, завдання членам екіпажа; віддати бойовий наказ; обрати місце для запасної (тимчасової) вогневої позиції, організувати інженерне обладнання і маскування вогневих позицій; підготувати дані для ведення стрільби, скласти картку вогню; завершити підготовку екіпажа і танка до виконання завдання, перевірити готовність до бою і доповісти командирі взводу.

Під час переходу до оборони в умовах **безпосереднього зіткнення з противником** командир танка організовує захоплення вказаної позиції, спостереження за противником, оцінює обстановку і визначає порядок дій в оборонному бою. Після закріплення на вказаній позиції він уточнює завдання членам екіпажу, віддає бойовий наказ, організовує інженерне обладнання вогневих позицій і здійснює підготовку даних для стрільби.

Під час **постановки бойових завдань** він вказує:

всьому екіпажу – основну і запасні (тимчасові) вогневі позиції, порядок їх обладнання, зайняття та зміни, дії в ході ведення оборонного бою;

навіднику гармати – сектор стрільби і порядок спостереження та ведення вогню з гармати і спареного кулемета з основної і запасних (тимчасових) вогневих позицій, у тому числі порядок виконання вогневих завдань в інтересах механізованого підрозділу;

механіку-водію – маршрут і порядок виходу на запасні (тимчасові) вогневі позиції, а при обладнанні укриття – і на основну вогневу позицію; порядок спостереження і коректування вогню.

Після отримання завдання екіпаж танка приступає до інженерного обладнання і маскування вогневої позиції. Насамперед розчищається місцевість у секторі огляду і обстрілу, відривається окоп для танка на основній вогневій позиції та обладнується перекрита щілина для укриття особового складу. Потім відриваються окопи на запасних (тимчасових) вогневих позиціях і укриття для боєприпасів (за необхідністю), а при наявності часу – укриття для танка. З основної вогневої позиції можуть обладнуватися виходи на площадки для ведення вогню. У ході інженерного обладнання вогневих позицій у повному обсязі виконуються заходи щодо захисту від ВТЗ противника.

Надалі командир танка готує дані для ведення стрільби і складає **картку вогню танка**.

35. Для дій у якості **чергового вогневого засобу** танк займає, як правило, тимчасову вогневу позицію. Його екіпаж постійно перебуває у бойовій машині в готовності до відбиття раптового нападу противника, а також до знищення його дрібних груп, що ведуть розвідку, намагаються проробити проходи у загородженнях або обійти позицію.

36. Для введення противника в оману відносно дійсного розташування вогневих засобів та їх кількості в обороні танк може діяти у якості **кочуючого вогневого засобу**. При цьому його командирі вказуються завдання, маршрут руху, декілька вогневих позицій і порядок їх зміни, сектори стрільби з кожної з них, порядок дій після виконання завдання. Вогневі позиції для кочуючого танка обираються залежно від завдання і особливостей місцевості.

В ході оборонного бою кочуючий танк потай змінює вогневі позиції, роблячи з кожної з них декілька пострілів або веде вогонь за вказівкою командира, який його вислав.

37. В обороні екіпаж танка повинен бути у постійній готовності до відбиття атак противника. Виділений зі складу екіпажу спостерігач веде спостереження за противником і сигналами командира взводу, решта особового складу розміщується в танку або перекритій щілині (бліндажі).

З початком оборонного бою під час вогневої підготовки атаки противника екіпаж перебуває у танку, веде безперервне спостереження і, вміло використовуючи захисні властивості окопу (укриття), з різних площадок у встановленому командиром взводу порядку знищує виявлені цілі. При застосуванні противником ЗМУ екіпаж танка зачиняє люки, жалюзі і вмикає систему колективного захисту.

За наказом командира взводу танк своїм вогнем з тимчасової вогневої позиції може підтримувати бій і відхід бойової охорони, а потім прикривати закриття саперами проходів у загородженнях.

З переходом противника в атаку танк веде вогонь у визначеному секторі самостійно і за командами (сигналами) командира взводу, знищує насамперед танки та інші броньовані машини противника. Танк, який розташовується в опорному пункті механізованого підрозділу, веде вогонь у взаємодії з його вогневими засобами.

З відстані **2-4 км** танк приймає участь у веденні зосередженого вогню взводу або роти по найбільш загрозливій частині бойового порядку противника, а також уражає броньовані цілі противника поодиноким вогнем із гармати. З відстані прямого пострілу темп стрільби із спареного кулемета доводиться до найвищої напруги. Атака противника повинна бути відбита перед переднім краєм оборони.

У разі обходу або вклинення противника в оборону танк знищує його вогнем у фланг і тил. Залишення вогневої позиції танком або перехід на запасну може здійснюватись у залежності від обстановки за наказом (з дозволу) командира взводу.

38. У разі пошкодження у ході бою танка екіпаж імітує димовими гранатами чорного диму загорання, вживає заходів щодо усунення пошкодження і, за можливості, продовжує знищувати противника вогнем. Командир танка доповідає про це командирі взводу. Якщо машину власними силами відновити неможливо – очікується підхід ремонтних (евакуаційних) засобів старшого командира.

Екіпаж має право залишити танк у випадку, якщо машина горить і всі заходи вжиті для гасіння пожежі виявилися безрезультатними або у разі загрози вибуху. Під час залишення танка екіпаж забирає закріплену за ним стрілецьку зброю, боєприпаси до неї і гранати, за можливості демонтує спарений і зенітний кулемети. Екіпаж повинен уміло вести бій поза танком.

39. Після відбиття атаки противника командир танка зобов'язаний: перевірити стан екіпажа і танка; організувати надання допомоги пораненим; доповісти командирі взводу про результати бою (втрати особового складу, технічний стан танка, наявність ракет, боєприпасів, ПММ й інших матеріальних засобів); організувати поповнення запасів ракет і боєприпасів, дозаправлення танка; вжити заходів щодо відновлення вогневих позицій; підготувати танк до відбиття наступних атак противника.

2.5. Бойова охорона

40. В умовах відсутності безпосереднього зіткнення з противником від батальйону першого ешелону може призначатися бойова охорона з метою не допустити раптового нападу противника, ведення ним наземної розвідки, а також введення його в оману щодо накреслення переднього краю оборони батальйону.

У бойову охорону, як правило, призначається посилений механізований взвод. Взводу можуть бути додані танк, мінометний, гранатометний, інженерний підрозділ, а також протитанкові засоби і вогнемети. Дії бойової охорони підтримуються вогнем мінометної батареї батальйону і вогневими засобами старшого командира. Управління діями взводу, який призначений у бойову охорону, здійснює командир батальйону.

Під час дій у бойовій охороні взводу призначається позиція **до 500 м** по фронту на відстані **до 2 км** від переднього краю оборони батальйону. На позиції обладнуються основні і запасні бойові позиції відділень, вогневі позиції для БМП (БТР), танків, доданих вогневих засобів, КСП, укриття для особового складу. Перед позицією взводу і на флангах влаштовуються загородження.

Бойові позиції відділень і проміжки між ними повинні бути **до 100 м** по фронту. Вони мають перехоплювати можливі напрямки дій противника, особливо танків і бронемашин, а також мотопіхоти. В залежності від обстановки і наявності часу бойові

позиції відділень суцільною траншеєю можуть не з'єднуватися і ходи сполучення не обладнуватися.

Вогневі позиції БМП (БТР) повинні забезпечувати ведення вогню на максимальну відстань, прикриття бойових позицій відділень і флангів, швидкий маневр до своїх відділень і на загрозовий напрямок. Вони вибираються за відділеннями не ближче **100 м**, переважно на їх флангах і в проміжках.

Танк займає вогневу позицію на танконебезпечному напрямку в місці, що дозволяє вести вогонь на граничну відстань. Він розташовується на вогневій позиції на відстані до **200 м** позаду механізованого підрозділу.

Додане протитанкове (гранатометне, вогнеметне) відділення розташовується на бойовій позиції одного із механізованих відділень, у проміжку між ними або на одному з флангів взводу.

Система вогню взводу будується з таким розрахунком, щоб противник міг уражатись з найбільшої відстані, а також забезпечувалась підтримка вогневого зв'язку із сусіднім підрозділом бойової охорони вогнем БМП (БТР) і танку.

Розвідка противника в інтересах дій бойової охорони здійснюється спостережним постом (спостерігачами), що виділяється від взводу, і черговими вогневими засобами. Для спостереження за прихованими підступами і проміжками з сусідами командир взводу може виставляти секрети, висилати дозори і патрулі.

З метою недопущення обходу противником позиції бойової охорони на ймовірних шляхах його просування можуть улаштовуватися вогневі засідки підрозділами рот першого ешелону.

41. З отриманням завдання на дії у бойовій охороні командир взводу: усвідомлює його і оцінює обстановку, орієнтує взвод про майбутні дії, ставить першочергові завдання на підготовку особового складу, ОВТ до дій; приймає рішення по карті і доповідає його командир батальйону; проводить рекогносцировку; віддає бойовий наказ; організовує взаємодію, управління, бойове забезпечення і виконання заходів з інших видів всебічного забезпечення. Після цього виводить взвод на зазначену позицію та організовує її зайняття і безпосередню охорону, створення бойового порядку і системи вогню, інженерне обладнання і маскування. У встановлений час доповідає командир батальйону про готовність до виконання завдання.

Приймаючи рішення командир взводу визначає спосіб дій у бойовій охороні і завдання відділенням (танкам), доданим підрозділам і вогневим засобам. У способі дій він встановлює: на яких завданнях зосередити основні зусилля; порядок знищення розвідки противника, відбиття атаки його передових підрозділів і головних сил; дії взводу під час відходу з позиції; побудову бойового порядку; заходи щодо введення противника в оману.

У бойовому наказі при постановці завдань командир взводу вказує:

відділенням – їх завдання, позиції, смуги вогню і додаткові сектори обстрілу, місця відділень у ділянці зосередженого вогню взводу, якими вогневими засобами забезпечити проміжки з сусідами і фланги;

БМП (БТР) – основні і запасні (тимчасові, фальшиві) вогневі позиції, основні і додаткові сектори обстрілу з кожної позиції;

снайперу – завдання, його основну і запасну вогневу позиції, порядок спостереження і ведення вогню;

стрільцю-санітару – завдання, місце перебування і порядок надання медичної допомоги пораненим, місце збору, порядок евакуації на медичний пункт батальйону, винесення (вивезення) під час відходу;

доданим вогневим засобам – завдання, їх основні і запасні (тимчасові) вогневі позиції, основні і додаткові сектори обстрілу з кожної позиції;

секрету – склад, завдання, місце, порядок несення служби, порядок організації зв'язку, дії у разі виявлення противника, а також порядок зміни і пропуск;

дозорним – склад і хто старший, завдання щодо ведення спостереження, маршрут руху (напрямок руху) і проміжні пункти, порядок підтримання зв'язку і сигнали, дії під час виявлення противника, порядок доповідей результатів розвідки;

патрульним – склад і хто старший, завдання, маршрут руху, порядок несення служби і підтримання зв'язку, дії у разі виявлення противника, порядок зміни і пропуск.

Командир танкового взводу вказує танкам – завдання, основні і додаткові сектори обстрілу з кожної позиції, ставить бойові завдання доданому механізованому відділенню і вогневим засобам.

42. Під час виконання завдання бойової охорони командир взводу повинен підтримувати постійну готовність її особового складу до негайних дій і відкриття вогню.

Дрібні групи противника бойовою охороною захоплюються в полон або знищуються раптовим вогнем.

З підходом значних сил противника бойова охорона уражає їх вогнем, починаючи з граничної дальності. Командир взводу особистим спостереженням визначає сили і напрямки дій противника, доповідає про це командир батальйону і продовжує вести бій.

Бойова охорона знищує піхоту і танки перед своїм фронтом, примушує підрозділи противника завчасно розгорнути основні сили та наступати у не вигідному для нього напрямку.

Взвод може залишити зайняту позицію і відійти тільки за командою (сигналом) командира батальйону. Відхід може здійснюватися з використанням складок місцевості, загороджень і аерозолів (димів), з заняттям вигідних рубежів “перекатами” підрозділами або одночасно, як правило, під прикриттям вогню артилерії, мінометів і БМП (БТР), танків. Під час відходу поранені й убиті повинні бути винесені (вивезені) разом із їхньою зброєю.

Після виконання завдання взвод займає заздалегідь підготовлений опорний пункт у другому ешелоні батальйону або виводиться в резерв батальйону і зосереджується у визначеному районі. Командир взводу доповідає про виконання завдання старшому командир батальйону, понесені втрати особового складу, озброєння і техніки та організовує поповнення запасів ракет, боєприпасів, дозаправлення техніки і підготовку взводу до подальших дій.

2.6. Бронегрупа

43. Бронегрупа – зведене формування, яке створюється за рішенням командира батальйону (роті) для підвищення стійкості й активності оборони на найзагрозливіших напрямках, закриття проломів, що утворилися у результаті вогневих ударів противника, та рішення інших завдань, які вимагають стрімких, маневрених дій і ефективного вогневого ураження противника.

До її складу можуть входити декілька танків, БМП (БТР), як правило без десанту, виділених із підрозділів другого ешелону або рот (взводів) першого ешелону, які обороняються поза напрямком зосередження основних зусиль. Командиром бронегрупи призначається: в батальйоні один із командирів взводів, в роті – заступник командира взводу (головний сержант взводу).

Бронегрупі призначається місце зосередження (пункт збору) і 2-3 вогневі рубежі.

Місце зосередження (пункт збору) обирається на місцевості з надійними захисними та маскувальними властивостями (у ярах, балках, лісі, чагарниках, зворотних схилах висот та інших укритих місцях), яка має зручні шляхи для маневру.

Вогневі рубежі призначаються на танконебезпечних напрямках так, щоб вогнем із них прикривались проміжки між опорними пунктами і фланги батальйону (роті) у разі вклинення противника або відходу підрозділів першого ешелону. На вогневих рубежах обладнуються вогневі позиції для танків і БМП, до них підготовлюються шляхи виходу, а також повернення у свої опорні пункти.

44. Отримавши завдання командир бронегрупи повинен усвідомити його, оцінити обстановку, прийняти рішення (визначити спосіб дій), доповісти його командир батальйону (роті), у встановлений час прийняти танки і БМП (БТР), які виділені до складу бронегрупи, приховано розташувати їх у визначеному районі зосередження та організувати безпосередню охорону. Надалі він разом з командирами прибувчих танків і навідниками-операторами БМП (кулеметниками БТР) проводить рекогносцировку; віддає

бойовий наказ; виконує інші заходи підготовки до дій; у встановлений час доповідає про готовність старшому командирі.

Танки і БМП, що призначені для дій у бронегрупі, можуть спочатку розташовуватися і готуватися до бою в опорних пунктах своїх підрозділів, а у встановлений командиром батальйону (роти) час або за сигналом зосереджуються у визначеному місці.

У способі дій командир бронегрупи встановлює: на яких завданнях зосередити основні зусилля, порядок завдання ураження противнику на кожному вогневому рубежі, порядок висування і зайняття вогневих рубежів та відходу з них, який маневр застосувати, заходи введення противника в оману.

Під час **проведення рекогносцировки** він вивчає місцевість; визначає найімовірніші напрямки наступу противника; уточнює накреслення переднього краю оборони батальйону (роти), розташування опорних пунктів рот (взводів), місця позицій вогневих засобів і загороджень у глибині оборони батальйону (роти); визначає вогневі рубежі бронегрупи та вогневі позиції кожній бойовій машині, шляхи виходу (відходу) на них. Крім того, він визначає місце БМП, танків у місці зосередження бронегрупи.

У бойовому наказі під час **постановки завдань** підлеглим командир бронегрупи вказує кожній БМП і танку вогневу позицію, основний і додатковий сектори обстрілу з неї на кожному вогневому рубежі, шляхи виходу на ці рубежі та повернення в пункт збору (в опорні пункти своїх підрозділів), а також завдання, до виконання яких бути готовим. Крім того, він доводить місце зосередження (пункт збору) бронегрупи і сигнал виклику.

45. У ході бою командир бронегрупи управляє її діями зі своєї бойової машини, місце розташування (вогнева позиція) якої обирається так, щоб забезпечувалось спостереження і управління вогнем бронегрупи перед усім фронтом дій.

Під час вогневої підготовки атаки противника танки і БМП бронегрупи розташовуються в укриттях у місці зосередження (опорних пунктах своїх взводів), суворо дотримуючись дисципліни маскуванню та виконуючи заходи захисту від ВТЗ. Отримавши завдання зайняти вогневий рубіж (зосередитись у визначеному місці), техніка залишає укриття і стрімко здійснює висування під прикриттям аерозолів (димів) або з використанням інших засобів маскуванню. Бронегрупа повинна випередити противника у зайнятті вигідного рубежу. З підходом до вогневого рубежу командир бронегрупи уточнює завдання бойовим машинам. Танки, БМП займають підготовлені вогневі позиції або використовують складки місцевості (місцеві предмети) і разом з підрозділами першого ешелону завдають ураження противнику і відбивають його наступ.

Бронегрупа повинна бути завжди готова за наказом командира батальйону (роти) здійснити маневр як на запланований, так і незапланований вогневий рубіж. У цьому випадку командир бронегрупи по засобах зв'язку уточнює завдання підлеглим, а танки і БМП стрімко висуваються на вогневий рубіж, з ходу займають його і готуються відкрити (відкривають) вогонь по противнику.

Після відбиття атаки противника бронегрупа зосереджується у визначеному районі або діє відповідно до наказу командира батальйону (роти). При зайнятті вогневих позицій в опорних пунктах своїх взводів, командири танків, навідники-оператори БМП входять у зв'язок з командирами своїх взводів і виконують поставлені ним завдання.

2.7. Вогнева засідка

46. Вогнева засідка – спеціально виділений підрозділ (група бойових машин), який завчасно і приховано розміщується на вірогідних напрямках руху (наступу) противника з метою завдання йому максимального ураження з близької відстані несподіваним вогнем прямою наводкою, кинджальним і перехресним вогнем, застосуванням мінно-вибухових загороджень.

Вогнева засідка в оборонному бою, влаштовується попереду бойового порядку батальйону (роти) на танконебезпечному напрямку, у проміжках між опорними пунктами або на флангах у місцях, які ускладнюють противнику швидке розгортання і проведення маневру для виходу з-під вогню.

У вогневу засідку в обороні може призначатися механізований (танковий) взвод (відділення, танк), посилений саперами і вогнеметниками, а також артилерійськими, гранатометними, протитанковими підрозділами (гарматами, установками ПТРК).

Особовий склад механізованого взводу залежно від обстановки може діяти на БМП (БТР) або у пішому порядку і виконувати завдання щодо спостереження за противником, охорони засідки та знищення противника вогнем усіх засобів. Дії вогневої засідки можуть підтримуватися вогнем БМП (БТР), танків з опорних пунктів взводів (рот) і артилерією з тимчасових вогневих позицій.

Успіх дій взводу (відділення, танка) у вогневій засідці досягається: дотриманням прихованості під час висування в місце вогневої засідки і ретельним його маскуванню; умілою організацією системи вогню, створенням зони вогневого ураження (вогневого мішка) із широким застосуванням мін; постійним веденням розвідки; правильним визначенням моменту відкриття вогню з гранично близької дистанції (упригул) і його розподілом, застосуванням несподіваних і раптових дій; чіткою організацією взаємодії у взводі (відділенні), а також з батальйоном (ротою), від якого виділено вогневу засідку, та з артилерійськими підрозділами, які підтримують дії вогневої засідки; проявленням особовим складом витримки, сміливості й ініціативи, застосуванням оманних дій.

Позиція (вогнева позиція), яка призначається взводу (відділенню, танку) для дій у вогневій засідці, повинна забезпечувати приховане розташування підрозділу, мати добрі умови для спостереження, ведення вогню і зручні шляхи відходу. Найбільш вигідними місцями для позицій вогневої засідки є зворотні схили висот, складки місцевості, околиці населених пунктів, узлісся і чагарники, місця подолання водних бар'єрів, заболочених ділянок. Основу позиції вогневої засідки складають вогневі позиції БМП (БТР), танків, вогневих засобів і стрільців, для яких можуть відриватися окопи. Усі фортифікаційні споруди ретельно маскуються.

Побудова бойового порядку взводу (відділення) повинна забезпечити ураження противника раптовим кинджальним і перехресним вогнем. Залежно від місця засідки, умов місцевості і характеру дій противника вона може бути лінійною (односторонньою, двосторонньою), розосередженою, кутом назад або іншою. Механізоване відділення, як правило, діє бойовими групами ("двійками", "трійками"). Бойовий порядок вогневої засідки може складатися з групи спостереження, декількох вогневих груп, групи прикриття.

Група спостереження призначена для ведення розвідки і недопущення раптового виходу противника до позиції вогневої засідки, для цього на ймовірних маршрутах його висування виставляються спостерігачі, а від механізованого взводу за наявності сил і засобів може виставлятися спостережний пост та висилатися дозорні. До складу групи включаються сапери (окремі військовослужбовці) для мінування можливих шляхів підходу (відходу) противника.

Вогневі групи призначаються для нанесення раптового ураження противнику, знищення живої сили і техніки. Кількість вогневих груп визначається побудовою бойового порядку засідки.

Група прикриття (окремі військовослужбовці) призначається для прикриття головних сил засідки при відході після виконання завдання.

Система вогню вогневої засідки будується у поєднанні з мінно-вибуховими загородженнями, які влаштовуються, як правило, на шляхах можливого висування, маневру і відходу противника, танкодоступних напрямках перед фронтом вогневої засідки та на її флангах. Бойові машини і особовий склад розміщуються так, щоб противник уражався вогнем упригул. Ручні протитанкові гранатомети можуть використовуватися централізовано для знищення броньованих об'єктів.

47. Робота з організації дій у вогневій засідці проводиться переважно на місцевості.

Отримавши завдання командир взводу повинен по карті вивчити місцевість і умови виконання завдання, прийняти рішення, доповісти його командирі батальйону (роти), організувати підготовку особового складу, озброєння і техніки до дій. Потім він приховано виводить підрозділ до місця засідки, організовує безпосередню охорону,

уточнює позиції і завдання відділенням (танкам) і вогневим засобам, віддає бойовий наказ, організовує взаємодію, управління і всебічне забезпечення, створює бойовий порядок і систему вогню, керує інженерним обладнанням і маскуванню позиції, перевіряє готовність підрозділу до дій і у встановлений час доповідає про це старшому командирі.

У рішенні на дії у вогневій засідці командир взводу визначає спосіб дій і завдання підрозділам (елементам бойового порядку). У способі дій він встановлює на чому зосередити основні зусилля, порядок виявлення і знищення противника, відходу після виконання завдання; побудову бойового порядку; заходи щодо введення противника в оману та забезпечення прихованості при підготовці і в ході дій.

У бойовому наказі під час постановки бойових завдань командир механізованого взводу (відділення) вказує:

відділенням (вогневим групам) – склад груп, позиції і завдання щодо знищення противника, порядок дій у ході виконання завдання, порядок відходу;

БМП (БТР) – основну і запасні позиції, цілі для ураження, порядок знищення противника і дій після виконання завдання;

спостерігачам (групі спостереження) – склад групи, позицію, завдання щодо ведення спостереження, порядок доповідей результатів розвідки, дій у разі виявлення противника, порядок відходу;

саперам – місце і порядок встановлення мінно-вибухових загороджень;

групі прикриття – склад, позиції і завдання щодо прикриття вогневих груп при відході, порядок відходу.

Командир танкового взводу (танка) вказує: основні і запасні вогневі позиції та завдання щодо ураження противника; порядок ведення вогню; дії після виконання завдання (порядок залишення позиції, хто прикриває і місце збору).

48. Підрозділ, який призначений у вогневу засідку, завчасно займає обрану позицію, ретельно маскується і до підходу противника нічим себе не виявляє. Про підхід противника командира взводу (відділення) встановленим сигналом попереджає група спостереження (спостерігачі). негайно весь особовий склад і вогневі засоби засідки приводяться у повну готовність до дій і ведення вогню. З наближенням противника до визначеного рубежу (пункту) вогневі групи (відділення, танк) за командою (сигналом) командира раптово відкривають вогонь і наносять йому ураження з близької відстані. Якщо противник висувається у колоні, то у першу чергу уражаються машини, що рухаються в голові й хвості колони, потім знищуються або витісняються на мінно-вибухові загородження інші машини та їх екіпажі (десант).

Якщо противник не виявляє активності, вогневі групи (відділення, танк) ведуть інтенсивний вогонь зі всіх видів зброї, знищують його і не дають розгорнутися у бойовий порядок. Потім під прикриттям димів (аерозолів) відходять.

У разі активного опору противника або намагання атакувати у фланг, підрозділ посилює вогонь і розпочинає відхід під прикриттям групи прикриття (окремих військовослужбовців). Група прикриття відривається від противника останньою і стрімко виходить до свого підрозділу, що перебуває в готовності підтримати її вогнем.

Відхід після виконання завдання здійснюється за командою командира у встановленому порядку. Взвод (відділення, танк), використовуючи захисні властивості місцевості під прикриттям вогню артилерії і вогневих засобів старшого командира, відходить встановленим маршрутом за передній край або у призначене місце. Про виконання завдання командир доповідає старшому командирі, який призначив вогневу засідку, і надалі діє за його вказівкою.

2.8. Вихід з бою та відхід

49. Вихід з бою – залишення підрозділами опорного пункту (позицій) у безпосередньому зіткненні з противником і переміщення на безпечну від його вогню відстань, яка забезпечує виконання подальшого завдання. Вихід з бою проводиться з метою відриву від противника, перенесення зусиль з одного напрямку (рубежу) на інший, посилення особливо небезпечних напрямків, закриття проломів, які утворилися внаслідок

вогневих ударів противника, прикриття відкритих флангів, а також здійснюється перед відходом.

Під час виходу з бою взвод (відділення, танк) може діяти у складі підрозділу прикриття.

50. Відхід – залишення підрозділами опорного пункту (позицій), які вони займали, і відведення їх на інші рубежі (в райони) у глибині своєї оборони з метою виведення підрозділів з-під ударів переважаючих сил противника, зайняття найбільш вигідного положення для подальших дій, виграшу часу, вивільнення сил для дій на іншому напрямку. Він може бути вимушеним або навмисним.

Вимушений відхід застосовується за умов, коли немає можливості наявними силами і засобами утримати зайняті позиції (опорний пункт) і створюється реальна загроза оточення та знищення підрозділів, що обороняються.

Навмисний відхід здійснюється з метою створення сприятливих умов для подальших дій у випадках, коли вигідніше залишити частину місцевості і зберегти свій особовий склад і бойову техніку.

Відхід може здійснюватися в умовах безпосереднього зіткнення з противником або в умовах відсутності зіткнення з ним. При здійсненні відходу в умовах безпосереднього зіткнення з противником йому передують вихід з бою.

У будь-якому випадку вихід з бою і відхід проводиться тільки за наказом (з дозволу) старшого командира. Він повинен здійснюватися організовано і не перетворюватися на втечу. Підрозділи у боєдатному стані виходять у призначений район або займають новий опорний пункт (позиції). Відхід підрозділів без зброї не допускається. У разі неможливості евакуювати пошкоджене озброєння і техніку, вони знищуються встановленим порядком за наказом старшого командира на місці.

Взвод (відділення, танк) може здійснювати вихід з бою і відхід у складі основних сил або діяти у головній (ГПЗ) (тиловій, боковій (БПЗ) похідній заставі (головному дозорі (ГД), а танковий підрозділ (механізований підрозділ на БМП), крім того, – у заслоні.

51. Вихід з бою і відхід повинен бути ретельно організований.

Під час **усвідомлення завдання** командир взводу повинен зрозуміти: мету дій; завдання підрозділу; порядок виходу з бою; напрямок (маршрут) руху і кінцевий рубіж відходу (район збору), час виходу на нього, місце у похідному порядку роти (взводу); дії, до яких бути готовим; завдання сусідів і підрозділів прикриття, порядок взаємодії з ними; час готовності до відходу.

Під час **оцінювання обстановки** він вивчає: положення, склад і можливий характер дій противника до виходу з бою і з початком дій; положення, стан і можливості підрозділу щодо ураження противника і виходу на визначений рубіж (район); положення і характер дій сусідів та підрозділів прикриття під час залишення позицій і відходу; характер місцевості, її захисні і маскувальні властивості на маршруті відходу і кінцевому рубежі (районі), можливості щодо використання фортифікаційних споруд (траншей, ходів сполучення) для прихованого відходу.

Приймаючи рішення командир взводу визначає спосіб дій при виході з бою і відході, завдання підрозділам і доданим засобам. У способі дій встановлює на яких діях зосередити основні зусилля; порядок виходу з бою, послідовність залишення позицій, порядок ураження противника перед початком виходу з бою і під час його здійснення, бойовий порядок; порядок відходу (маршрут руху, побудову похідного порядку, організацію охорони); заходи щодо введення противника в оману.

Під час **постановки завдань** підлеглим командир взводу (відділення, танка) повинен вказати порядок виходу з бою, напрямок руху і рубіж, на який відійти (район збору), заходи щодо забезпечення виходу з бою і відходу та сигнал на початок виходу з бою (відходу).

Під час **організації взаємодії** командир повинен узгодити дії відділень (танків), особового складу (екіпажу) між собою під час залишення позицій, виходу з бою і пересуванні на визначений рубіж (зосередженні в районі); дії підрозділів з артилерійськими та інженерними підрозділами, сусідами і підрозділами прикриття при

виявленні противником виходу з бою (відходу) і спробі атакувати або обійти, під час нальоту авіації противника і застосування ним засобів дистанційного мінування; довести сигнали оповіщення, управління, взаємодії і порядок дій за ними.

При **організації управління** командир встановлює порядок доведення сигналів і використання засобів зв'язку до початку виходу з бою і відходу та під час його здійснення; доводить способи взаємного розпізнавання і позначення свого місця знаходження, вказує своє місце і заступника.

У вказівках щодо **бойового забезпечення і виконання заходів інших видів забезпечення** він визначає: порядок ведення спостереження і розвідки, пророблення (закриття) проходів у загородженнях; дії під час нападу авіації противника і застосування ним ЗМУ та ВТЗ; порядок вивезення (винесення) поранених, евакуації (знищення) несправного ОБТ.

52. З отриманням завдання на прикриття виходу з бою і відходу основних сил батальйону (роти) командир взводу повинен швидко оцінити обстановку, визначити порядок дій при виконанні завдання, вивести підрозділ на вказану позицію, поставити завдання підлеглим, організувати спостереження і підготовку до бою.

У **способі дій** підрозділу прикриття його командир визначає: на якому напрямку зосередити основні зусилля; порядок стримування противника і нанесення йому ураження під час відходу основних сил батальйону (роти), виходу з бою свого підрозділу; бойовий порядок; заходи щодо введення противника в оману.

Під час **постановки завдань** підлеглим командир підрозділу прикриття повинен вказати позицію на ділянці прикриття, завдання щодо недопущення прориву противника, засоби для прикриття флангів, заходи щодо введення противника в оману, порядок здійснення виходу з бою і відходу.

53. Відхід здійснюється, як правило, у нічний час або в інших умовах обмеженої видимості. Взвод (відділення, танк) відходить у складі роти (взводу) одночасно всім складом або частинами (відділеннями, бойовими групами, окремими танками), послідовно займаючи для оборони вигідні позиції або виходить у район збору під прикриттям вогню тих, що залишилися на місці або вже зайняли вигідні позиції після пересування.

Одночасно усім складом підрозділ прикриття відходить, коли противник не виявив його відхід та не проявляє активності. Використовуючи вигідні умови обстановки, дотримуючись заходів маскування і не привертаючи уваги противника, взвод (відділення, танк) раптово залишає опорний пункт (позицію) і відходить на вказаний рубіж або зосереджується у визначеному районі.

Якщо відійти непомітно не вдається, підрозділ виходить з бою і відривається від противника частинами сил після нанесення йому вогневого ураження під прикриттям танків і БМП (БТР).

Підрозділи прикриття, що призначені для захисту основних сил під час їх виходу з бою, у призначений час (за сигналом командира) займають визначену позицію і з метою введення противника в оману підтримують попередній режим вогню та дії підрозділів в обороні, імітуючи присутність основних сил. Для прикриття виходу з бою батальйону зі складу рот першого ешелону, як правило, призначаються танкові (механізовані) взводи з засобами посилення, а при виході з бою роти – танки (механізовані відділення) від взводів першого ешелону або посилений взвод.

Для виконання завдання взвод може розміщуватись у попередньому опорному пункті або займати визначену позицію **до 800 м** по фронту. У цьому випадку бойовий порядок взводу будується, як правило, в лінію відділень, перехоплюючи танконебезпечні і доступні для піхоти противника напрямки. Позиції відділень при цьому можуть бути **150-200 м** по фронту, а проміжки між ними – **до 100 м**.

Якщо противник виявить відхід підрозділів основних сил і розпочне атаку або зробить спробу обійти їх, підрозділ прикриття за підтримки вогню артилерії і сусідів продовжує міцно утримувати опорний пункт (позицію), вогнем усіх засобів, діями з вогневих засідок, улаштуванням загороджень і перешкод не допускає його прориву, забезпечуючи їх відхід.

Підрозділи прикриття залишають позицію і відходять тільки за наказом (сигналом) командира батальйону (роти) під прикриттям вогню БМП (БТР), танків, аерозолів (димів) і заслонів. Заслони під час відходу призначаються зі складу підрозділів основних сил для прикриття їх флангів від атаки противника, який обходить.

Для недопущення переслідування противником підрозділів прикриття, вони вогнем з місця і діями з вогневих засідок затримують просування противника, відходячи перекатами з рубежу на рубіж, руйнують мости (переправи), ділянки доріг, а також улаштовують мінно-вибухові та інші загородження у напрямку руху противника.

Для охорони підрозділів основних сил під час відходу від них виділяється ГПЗ (БПЗ, ГД). Підрозділи прикриття після виконання завдання можуть діяти у якості ГПЗ.

З виходом на зазначений рубіж (у район збору) командир взводу (відділення, танка) перевіряє стан підрозділу, уточнює завдання і діє відповідно до розпорядження старшого командира.

2.9. Особливості оборонного бою в оточенні

54. Оточення – положення підрозділів, при якому противник обійшов їх із флангів і вийшов у тил, створив суцільний фронт і позбавив можливості сполучення із своїми військами наземним або морським шляхом.

Оточення підрозділів найбільш характерне під час ведення ними оборонного бою внаслідок прориву противника на флангах або через опорні пункти сусідів, після висадки десантів у тилу підрозділів, а також під час відходу, коли темпи переслідування противника перевищують темпи відходу свого підрозділу.

У ході ведення наступального бою і під час переслідування противника, який відходить, оточення підрозділів можливе при проведенні ним контратаки з флангів передових підрозділів, а також внаслідок невдалого зустрічного бою.

Постійним загрозам оточення підлягають підрозділи, що застосовуються у якості десанту на території противника або ведуть рейдові дії.

55. Для уникнення оточення командир повинен своєчасно вжити усіх заходів щодо протидії оточенню і знищення противника, що вклинився у бойові порядки або вийшов на фланг і в тил підрозділів.

Командир підрозділу повинен посилити розвідку та забезпечення флангів і проміжків; перегрупувати сили і засоби на загрозливі напрямки, а також передбачити маневр вогнем; ужити заходів щодо створення загороджень на загрозливих підступах (напрямах) до флангів і тилу; вогнем БМП (БТР), танків та інших вогневих засобів, діями із засідок, груп бойових машин з вогневих рубежів завдати ураження противнику, який намагається обійти.

Якщо уникнути оточення не вдається, командир повинен не допустити розчленування підрозділу і забезпечити створення зручних умов для ведення бою. З цією метою він організовує закріплення на вигідних рубежах, які забезпечать глибину побудови бойового порядку підрозділу в районі оточення і ведення кругової оборони.

Командир також повинен організувати облік наявних у районі оточення боєприпасів, пального та інших матеріальних засобів і встановити жорсткий контроль за їх витратою, за необхідності перерозподілити їх між підрозділами і вогневими засобами відповідно до завдань, які на них покладаються; вжити заходів щодо прискорення збору, евакуації поранених і хворих, а також знищення зайвого майна; забезпечити підтримання безперебійного зв'язку зі старшим командиром і сусідами.

Якщо у районі оточення опинився особовий склад і засоби інших підрозділів, командир повинен підпорядкувати їх собі й об'єднати зусилля всіх для боротьби з противником.

56. Бій в оточенні – оборонний бій в умовах, коли противник знаходиться одночасно перед фронтом, на флангах і в тилу підрозділу, що обороняється.

Під час бою в оточенні підрозділ повинен стійко утримувати район, який займає, не допускати розчленування на частини бойового порядку, не втрачати безпосереднього контакту з противником і уникати зосередження своїх сил і засобів на малому просторі, де вони можуть зазнати ураження від вогню артилерії або ударів авіації.

Для успішного ведення оборонного бою в оточенні командир повинен: організувати кругову оборону; додатково організувати розвідку і охорону; створити резерв сил і засобів; посилити танконебезпечні напрямки; надійно забезпечити вогнем та інженерними загородженнями прикриття проміжків між підрозділами; вогнем танків, БМП (БТР) й інших вогневих засобів швидко та рішуче уражати противника, що намагається стиснути фронт оточення або розчленувати підрозділ; несподіваним вогнем із вогневих рубежів, діями груп бойових машин і силами резерву знищувати противника, що вклинився.

При цьому вирішальне значення для ведення бою в оточенні мають витримка, ініціатива і рішучість командирів, високий морально-психологічний стан і стійкість особового складу, несподіваність і активність дій підрозділів, ефективне маневрування силами, засобами і вогнем.

57. Підготовка до бою в оточенні проводиться безпосередньо на місцевості, як правило, в умовах ведення бою з противником, що намагається завершити оточення.

Бойовий порядок підрозділу для бою в оточенні створюється у ході протидії оточенню. Велика протяжність фронту оборони, наявність декількох можливих загрозливих напрямків, а також недостатня кількість сил і засобів вимагають будувати бойовий порядок таким чином, щоб можна було здійснити маневр основними силами підрозділу на будь-який з них.

Взвод, який обороняється в оточенні у складі роти, на напрямку зосередження основних зусиль роти може будувати бойовий порядок у дві лінії, на другорядних напрямках і під час дій самостійно – в одну лінію.

Танк (танки), доданий механізованому підрозділу, як правило, використовується на танконебезпечному напрямку, але може бути використаний і як резервний засіб.

Додане гранатометне (протитанкове) відділення використовується централізовано, перебуваючи в готовності до маневру для відбиття атак противника з будь-якого напрямку.

Якщо у складі підрозділу є артилерійські засоби, то їх вогневі позиції вибираються на танконебезпечних напрямках, наближаються до переднього краю і ретельно маскуються. Для підвищення ефективності артилерійських засобів вони використовуються для ведення вогню прямою наводкою.

Незначні щільності протитанкових засобів повинні компенсуватися широким маневром наявних сил і засобів, а також застосуванням мінно-вибухових загороджень.

В ході **організації бою** в оточенні при оцінці обстановки командир підрозділу, повинен уточнити положення, склад сил і засобів противника, особливо артилерії, танкових підрозділів і резервів, встановити де і якими засобами противник готується завдати удари і своєчасно виявити можливий підхід до фронту оточення його сил і засобів з інших напрямків.

У **способі** дій при веденні бою в оточенні командир повинен визначити на якому напрямку зосередити основні зусилля, порядок ураження противника при його діях одночасно з декількох напрямків, а також заходи щодо введення противника в оману відносно побудови бойового порядку і розташування своїх вогневих засобів.

Під час **організації взаємодії** командир повинен узгодити дії підрозділів (особового складу), що обороняється, з діями групи бойових машин (танка) і вогневих засобів, які залишилися у його безпосередньому підпорядкуванні при відбитті атак противника одночасно з декількох напрямків і здійсненні маневру. Для організації взаємодії з підрозділами, які діють поза кільцем оточення, а також артилерією та авіацією (на узбережжі – силами флоту) старшого командира, він доводить порядок і способи взаємного розпізнавання, позначення свого місцезнаходження і цілевказання.

При **організації управління**, крім звичайних питань, командир підрозділу, що діє в оточенні, доводить сигнали, щодо позначення свого місцезнаходження, позначення посадкових площадок для вертольотів (місце прийому вантажів), а також сигнали на дію підрозділу, що забезпечує прикриття площадок прийому вантажів.

При організації всебічного забезпечення особлива увага приділяється технічному і тиловому забезпеченню, тому командир підрозділу повинен віддати вказівки щодо обліку всіх наявних у районі оточення матеріально-технічних засобів і встановити жорстокий контроль використання, а за необхідності і перерозподілити їх між підрозділами (вогневими засобами), передбачити порядок використання місцевих ресурсів, а також захоплених у противника; встановити порядок отримання і розподілу матеріально-технічних засобів, які доставлені повітряним транспортом і порядок евакуації поранених.

58. Початком бою в оточенні вважається момент виходу противника на фланги і в тил підрозділам, що обороняються, і створення суцільного фронту оточення.

Атака противника відбивається вогнем усіх засобів. Підрозділи повинні міцно утримувати свої позиції, не допускати вклинення противника в глибину оборони і розчленування бойового порядку.

Якщо противник перейшов у наступ одночасно з декількох напрямків, то застосовується маневр силами і засобами, а також вогнем. Для посилення оборони на загрозливому напрямку використовуються резерви (якщо вони виділялися) та підрозділи (особовий склад) і засоби з не атакованих ділянок.

Командир повинен своєчасно визначити напрямок головного удару противника і приховано провести перегрупування своїх сил і засобів для посилення оборони на ньому.

При вклиненні противника в оборону командир вживає усіх заходів, щоб зупинити його подальше просування, завдати максимальних втрат вогнем усіх видів зброї та активними діями резервів завершити його знищення і поновити положення. Якщо бойовий порядок розчленовано, командир організовує дії розрізнених груп підрозділу щодо знищення противника, який вклинився між ними, і об'єднання цих груп.

Підрозділ веде бій в оточенні стільки, скільки це необхідно або доцільно в умовах обстановки, що складається. Вихід з оточення проводиться з дозволу (за наказом) старшого командира.

2.10. Підготовка та ведення оборонного бою в особливих умовах В населеному пункті

59. Оборонний бій в населеному пункті – це, насамперед, бій за міцні кам'яні будівлі (споруди), які вигідні в тактичному відношенні і перетворені на опорні пункти. Бій ведеться у будівлях, між ними, у підвалах і підземних спорудах, на верхніх поверхах і дахах (горищах) будівель. Взвод (відділення, танк) у населеному пункті діє у складній обстановці, часто ізольовано від сусідів.

Основу оборони складає система опорних пунктів і вогневих позицій, які прикривають найважливіші магістралі, майдани і об'єкти населеного пункту. Опорні пункти повинні готуватись до кругової оборони, мати вогневий зв'язок між собою і з'єднуватись ходами сполучення. Для оборони використовуються найбільш міцні будівлі, що розташовані на перехрестях основних магістралей, на виходах до майданів, парків, мостів та інших важливих об'єктів, які забезпечують можливість кругового спостереження та обстрілу противника навколо будівлі.

60. Механізований взвод у населеному пункті обороняє опорний пункт, що включає один-два будинки або декілька невеликих будівель (споруд), частину будівлі або її поверх, проміжок між будівлями, і входить до опорного пункту роти, а механізоване відділення – невеликий будинок (споруду), поверх будинку або проміжок між будинками. Взводу для ведення оборони можуть додаватися гармати (міномети), вогнемети, ПТРК й інші вогневі засоби.

Танковий взвод використовується, як правило, у повному складі для дій з підготовлених вогневих позицій в опорних пунктах або може додаватися окремими машинами механізованим взводам.

61. Опорний пункт з використанням будівель обладнується так, щоб підступи до нього прострілювалися фланговим і перехресним вогнем з усіх видів стрілецької зброї, БМП (БТР), танків та інших засобів. Підступи до будинків і виходи з підземних комунікацій прикриваються інженерними загородженнями і вогнем. Окремі споруди й

будинки опорного пункту взводу з'єднуються між собою ходами сполучення, проломами в стінах суміжних будинків, а також підземними тунелями. У підземних комунікаціях (спорудах), які не використовуються, влаштовуються загородження, а виходи з них охороняються, прикриваються вогнем або мінуються.

Опорний пункт поза будинками повинен перекривати вулиці, виїзди з майданів, парків і скверів, для цього на вулицях будуються барикади з обладнаними бійницями і місцями для позицій вогневих засобів. Для маневру підрозділів і руху транспорту залишаються проходи, пристосовуються підземні комунікації й обладнуються ходи сполучення між будівлями, які ретельно охороняються, перекриваються переносними загородженнями і прикриваються вогнем. Підступи до барикад повинні прострілюватися фланговим і перехресним вогнем. Будівлі, які заважають спостереженню і веденню вогню, розбираються або руйнуються.

62. Бойовий порядок підрозділу в населеному пункті повинен забезпечити ведення кругової оборони протягом тривалого часу. Він будується зазвичай у лінію, має ярусне розміщення з виділенням вогневої групи і групи бойових машин. Більша частина сил і засобів, які обороняють будинок, та доданих вогневих засобів розміщується на нижніх поверхах і в напівпідвалах. На верхніх поверхах встановлюються окремі вогневі засоби і розташовуються снайпери. ПТКР, гранатомети розташовують переважно на нижніх поверхах так, щоб забезпечувалася можливість ведення вогню вздовж вулиць і майданів, а міномети – на верхніх поверхах і дахах або у дворах. Механізоване відділення під час ведення бою в будівлях, як правило, діє бойовими групами.

63. Система вогню будується з урахуванням сполучення фронтального, флангового і перехресного вогню з усіх видів зброї й організується так, щоб будинки знаходились у вогневому зв'язку між собою, при цьому у багатоповерхових будівлях вогонь готується кількома ярусами. Особлива увага приділяється веденню вогню вздовж вулиць, по перехрестях, підходах до мостів і мостах, виходах з майданів, парків і скверів, у проміжки між будинками.

Вогневі позиції БМП (БТР), танків вибираються, як правило, на околиці міста (населеного пункту) або на перехрестях вулиць, перед майданами, скверами та в інших місцях, які дозволяють вести вогонь уздовж декількох вулиць на велику відстань, насамперед за мурованими стінами (парканами) або за іншими міцними спорудами і повинні прикриватися вогнем механізованих підрозділів.

Дії в населеному пункті, як правило, ведуться на близьких дистанціях, тому зазвичай вогонь зі стрілецької зброї, ручні гранати і реактивні кумулятивні гранати відіграють важливу роль у знищенні противника, що атакує. З огляду на обмежені можливості у місті ПТКР, танків і БМП найбільшу роль у боротьбі з танками й іншими броньованими машинами противника відіграють протитанкові гранатомети і реактивні кумулятивні гранати.

64. Під час підготовки будівель до оборони в них закладаються вікна і двері цеглою або мішками з піском (землею); обладнуються бійниці й амбразури для стрільби, оглядові щілини для ведення кругового спостереження; закладаються зайві переходи на поверхах, пророблюються ходи в міжповерхових перекриттях і на даху; підвали будинків обладнуються під сховища; створюються запаси боєприпасів, особливо реактивних кумулятивних гранат, продовольства, медичного майна і питної води; з будівель й інших споруд вилучаються горючі речовини, дерев'яна підлога засипається піском (землею), готуються засоби пожежогасіння.

Сходові клітини барикадуються (мінуються) або руйнуються, для зв'язку між поверхами у стелях влаштовуються люки і готуються приставні драбини. Коридори всередині будівлі барикадуються і готуються для ведення вогню зі стрілецької зброї.

Для організації безпосередньої охорони і спостереження за противником на даху будинку можуть обладнуватися спостережно-вогневі точки.

Командир механізованого взводу управляє діями підлеглих з КСП, який обладнується у такому місці будинку, звідки проглядаються підступи до нього, а при

розміщенні поза будівлею – позиції відділень. Командир танкового взводу управляє боєм з танка.

65. При організації оборонного бою в населеному пункті **під час оцінювання обстановки** командир взводу повинен додатково врахувати: характер забудови населеного пункту, кількість і ширину вулиць; наявність в опорному пункті майданів і міцних будівель, утримання яких забезпечить виконання завдання; наявність прихованих підступів до будинків (у тому числі підземних комунікацій); напрямки (вулиці, провулки тощо), які доступні для дій танків, БМП, піхоти противника; визначити які заходи виконати для підготовки будівель і споруд до оборони, можливість використання підземних споруд для укриття особового складу і здійснення маневру; де розмістити позиції відділень, вогневі позиції БМП (БТР), танків та інших вогневих засобів, місця влаштування загороджень. Особлива увага звертається на наявність у населеному пункті об'єктів, які перебувають під захистом міжнародного гуманітарного права (МГП).

У способі дій командир взводу додатково визначає: які будівлі і споруди включити в опорний пункт (командир відділення визначає в якій будівлі на якому поверсі обладнати позицію), на утриманні яких із них зосередити основні зусилля; способи боротьби з противником на підступах до будівлі, противником, який наступає вздовж вулиць, майданів та який увірвався в опорний пункт або будівлю; заходи щодо відновлення втраченого положення.

Під час рекогносцировки командир підрозділу вивчає місцевість на підступах до опорного пункту (будівлі, позиції), вказує орієнтири та уточнює: положення, склад і найбільш вірогідні напрямки (вулиці, майдани) наступу противника; накреслення переднього краю оборони роти, опорний пункт взводу і які будівлі (споруди) включені в опорний пункт взводу і сусідів; позиції відділень поза будівлею (попереду, між будівлями) або розміщення відділень у будівлі, вогневі позиції БМП (БТР), танків і доданих вогневих засобів та їх запасні позиції (вогневі позиції); основні і додаткові сектори обстрілу БМП (БТР), танків і засобів, які призначені для забезпечення флангів, проміжків і підступів до споруд, з урахуванням розміщення вулиць, майданів, скверів, парків, багатоповерхових споруд; які комунікації використовувати для здійснення маневру і порядок охорони; рубежі, ділянки й об'єкти (вулиці, будинки, парки тощо), по яких готується вогонь артилерії і мінометів; порядок інженерного обладнання опорного пункту і позицій (вогневих позицій) та підготовки будівель до оборони; місця і характер інженерних загороджень на вулицях, скверах, майданах, попереду будівель і на флангах (між будівлями); місце КСП.

66. Атака противника відбивається вогнем усіх засобів, при цьому вогневі засоби, розташовані на верхніх поверхах, знищують противника безпосередньо перед будинком і ведуть вогонь по цілях у глибині його бойового порядку, не допускаючи підхід резервів і ведення вогню по будинку прямою наводкою. Противник, який підійшов до стін будинку, закидається гранатами і знищується вогнем упритул; під час ведення бою всередині будинку й у підземних комунікаціях – вогнем упритул і в рукопашній сутичці, а також ручними гранатами. Для його ураження широко застосовуються вогневі засідки і обхідні групи, які висилаються в тил підземними комунікаціями (спорудами).

Противник, який зайняв нижні поверхи, знищується в першу чергу гранатами, атакою зверху вниз, вогнем вогнеметів, автоматів і кулеметів через отвори в перекриттях.

Під час бою всередині будинку БМП (БТР), танки своїм вогнем знищують живу силу, бойову техніку й інші засоби противника перед будинком, не допускаючи їх проникнення всередину, підвезення (піднесення) боєприпасів та інших матеріальних засобів.

На водній перешкоді (морському узбережжі)

67. Оборонний бій на водній перешкоді підрозділ веде, як правило, на одному з берегів. Основні зусилля зосереджуються на утриманні ділянок, які доступні для форсування противником. На них створюється найбільша щільність вогневих засобів та інженерних загороджень.

Передній край оборони в залежності від ширини водної перешкоди і характеру заплави може проходити безпосередньо по її берегу, як можна ближче до зрізу води. Якщо водна перешкода має низький, невідгидний для оборони берег, відкрити або болотисту заплаву, то передній край оборони відноситься від зрізу води на підвищення. Заплава водної перешкоди мінується, по ній готується вогонь з усіх видів зброї.

Для утримання мостів, переправ і ділянок, зручних для форсування, оборона може займатися на протилежному березі. При цьому особлива увага приділяється організації протитанкового вогню і забезпеченню її флангів. У підрозділах, які займають оборону на протилежному березі, створюються додаткові запаси ракет, боєприпасів, продовольства і медикаментів.

На вузьких водних перешкодах, де забезпечується вогнева підтримка між елементами бойового порядку і безперервне управління підрозділами, що обороняються, оборона може займатися на обох берегах.

68. При обороні водної перешкоди система вогню організовується так, щоб підступи до водної перешкоди, дзеркало води і особливо броди та ділянки, зручні для форсування, прострілювалися фланговим і перехресним вогнем.

На ділянках, де можливе форсування танками вбхід і під водою, влаштовуються загородження й організовуються вогневі засідки протитанкових засобів. На березі готується зона суцільного вогню усіх засобів для знищення противника, який переправився.

69. При обладнанні опорного пункту (позиції, вогневої позиції) в інженерному відношенні враховується характеристика водної перешкоди, її берегів і можливість затоплення місцевості внаслідок руйнування гідроспоруд.

Система інженерних загороджень, крім звичайних елементів включає протидесантні загородження у воді, біля берега і на самому березі.

70. При організації оборонного бою на водній перешкоді, **під час оцінювання обстановки** командир взводу, крім звичайних питань, повинен врахувати характеристики течії, дна і берегів водної перешкоди; наявність переправ, бродів і ділянок, які зручні для форсування і виходу з води.

У способі дій він додатково визначає порядок ураження живої сили і техніки противника на протилежному березі і при форсуванні ним водної перешкоди, розподіл сил і засобів підрозділу здійснюється з урахуванням організації оборони на більш широкому фронті і надійного прикриття ділянок водної перешкоди, які доступні для форсування противником.

71. До початку форсування водної перешкоди противником його розвідка і групи, що переправилися, знищуються вогнем чергових вогневих засобів з тимчасових позицій або захоплюються у полон.

Основні сили противника при підході до водної перешкоди уражаються вогнем танків, БМП (БТР) з максимально можливою відстані. З початком форсування насамперед знищуються його переправні засоби і плаваюча техніка.

У разі висадки противника на берег командир повинен вжити рішучих заходів щодо негайного знищення його зосередженим вогнем усіх засобів, при необхідності здійснити маневр силами і засобами на загрозовий напрямок. Якщо знищити противника, що переправився, не змогли, підрозділи міцно утримують зайняті позиції і створюють сприятливі умови для розгрому противника силами і засобами старшого начальника.

72. Протидесантна оборона морського узбережжя організовується на ділянках, де можлива висадка морського десанту противника. Взвод (відділення, танк) займає оборону, як правило, на одній з таких ділянок. На важкодоступній для висадки десантів місцевості ширина опорного пункту взводу (бойової позиції відділення) може бути більшою, ніж у звичайних умовах.

При організації оборони морського узбережжя, командир взводу (відділення, танка) повинен додатково визначити: найімовірніші для висадки морського десанту противника місця; якими силами і засобами завдати ураження противнику при підході морем, під час

руху десантно-висадних засобів до берега і в ході висадки десанту, а також заходи боротьби з підводними ДРС і засобами.

Система вогню організовується з урахуванням ведення вогню по десанту в районах стоянки і перевантаження, на напрямках руху їх до берега, у місцях висадки. З найбільшою щільністю вогонь готується на тих напрямках, де очікується висадження головних сил десанту противника. Для ураження десанту на далеких підступах до берега БМП (БТР), танки готують тимчасові вогневі позиції якнайближче до урізу води.

Система інженерних загороджень, крім звичайних елементів, включає протидесантні загородження в воді, на мілководді і на самому березі.

Ураження противника починається з виходом його транспортних засобів у зону досяжності вогневих засобів. Додані артилерійські, гранатометні, протитанкові підрозділи (засоби) забороняють ведення противником розвідки противником прибережних вод та берега, тралення, розмінування й зняття протидесантних загороджень.

З наближенням противника до берега вогонь зосереджується по десантно-висадних засобах і плаваючій техніці, з метою недопущення підходу їх до берега і висадження десанту.

Вночі

73. Бій вночі, як правило, є продовженням денних дій. Основним завданням оборонного бою вночі є відбиття раптової атаки противника. Для цього командир взводу повинен: посилити спостереження за противником, своїми загородженнями перед переднім краєм і на флангах, організувати підслуховування; більшу частину особового складу і вогневих засобів тримати у постійній готовності до відбиття раптової атаки противника; посилити охорону бойових машин на позиціях і місць відпочинку особового складу.

74. При організації бою вночі до настання темряви командир підрозділу визначає і вказує підлеглим командирам: добре видимі в нічних умовах орієнтири; додаткові ділянки місцевості перед переднім краєм і на флангах, по яких підготувати вогонь; вогневі засоби і порядок зайняття ними тимчасових позицій; додаткові заходи щодо забезпечення прикриття проміжків і флангів; порядок застосування приладів нічного бачення і засобів освітлення, а також завдання щодо знищення засобів освітлення противника та засліплення його особового складу і вогневих засобів; склад і місце поста освітлення, його завдання; завдання щодо підготовки ОВТ до дій вночі і створення запасів освітлювальних засобів, трасуючих снарядів і патронів з трасуючою кулею; способи цілевказання, позначення свого місця положення, взаємного розпізнавання; порядок відпочинку особового складу.

В ході підготовки до бою усі командири зобов'язані перевірити готовність зброї, приладів нічного бачення, підготувати дані для стрільби вночі, поповнити запаси трасуючих снарядів, патронів із трасуючими кулями і засобів освітлення місцевості.

75. Взвод вночі продовжує виконувати отримане завдання у заздалегідь створеному бойовому порядку, при цьому бойові машини і вогневі засоби можуть займати тимчасові вогневі позиції ближче до переднього краю.

Система вогню взводу організовується таким чином, щоб максимально використовувати вогневі можливості усіх видів зброї, які оснащені нічними прицілами. Рубежі відкриття вогню протитанкових засобів і стрілецької зброї призначаються з врахуванням характеристик приладів нічного бачення і умов видимості. Межі секторів стрільби вогневих засобів, смуг вогню, ділянок зосередженого і загороджувального вогню підрозділів вказуються відносно предметів, які виразно спостерігаються в темряві.

При підготовці бою з кожної вогневої позиції ще у світлий час перевіряється зручність спостереження і ведення вогню, а для зброї без приладів нічного бачення – готуються пристосування, які забезпечують ведення вогню в певному секторі або по заздалегідь пристріляних рубежах (обмежувальні кілки по горизонталі й висоті).

76. Для освітлення місцевості вночі і осліплення противника у взводі призначається **пост освітлення**. Він складається, як правило, з двох солдатів, один з яких призначається старшим. Пост освітлення розташовується зазвичай у центрі бойового порядку взводу в

першій траншеї або у проміжках між позиціями відділень. Йому вказується основне і два-три запасні місця розміщення на відстані **40-60 м** один від одного, де обладнуються прості укриття і пристосування для запускання освітлювальних патронів.

При постановці завдання посту освітлення командир взводу вказує: склад поста, хто старший; відомості про противника (де знаходиться, що робить і звідки очікується його поява); розташування підрозділів своїх військ; основне і запасні місця розміщення поста, сектори освітлення з них, порядок початку освітлення місцевості й противника; де і скільки отримати засобів освітлення; порядок дій після виконання завдання.

Для засліплення вогневих засобів противника, оснащених приладами нічного бачення, можуть застосовуватися також фари бойових машин і осередки пожеж, що задалегідь готуються перед фронтом оборони.

77. Вночі дві третини особового складу кожного відділення (члени екіпажу бойової машини у кількості, яка дозволяє вести вогонь з озброєння бойової машини) знаходиться на бойовій позиції (у бойовій машині) в готовності до ведення вогню.

Призначений особовий склад, спостерігачі і вогневі засоби, у тому числі й чергові, на ніч змінюють свої місця і позиції. Фланги відділень (траншея), ходи сполучення перекриваються рогатками, їжаками та перебувають під безперервним спостереженням і прикриваються вогнем. Охорона КСП посилюється.

Відпочинок особовому складу надається з дозволу старшого командира. Особовий склад, який відпочиває, розташовується в перекритих щілинах (бліндажах) і в траншеях поблизу вогневих засобів у готовності зайняти свої місця за сигналом. У місцях відпочинку особового складу і біля бойових машин виставляються чатові, які охороняють тих, хто відпочиває, та встановленим сигналом оповіщають і викликають їх на позиції.

78. В обороні вночі взвод знаходиться у постійній готовності до відбиття раптових атак противника, знищення його розвідки і груп, що намагаються проробляти проходи в загородженнях або просочитися в глибину оборони.

Дрібні групи противника, які намагаються проникнути в глибину оборони методом просочування, знищуються черговими вогневими засобами.

Атака противника відбивається вогнем усіх засобів з відстані, з якої забезпечується ведення ефективного вогню з використанням приладів нічного бачення та освітлення його всіма засобами світлового забезпечення. Взвод повинен вжити усіх заходів для перешкоджання його просуванню, недопущення вклинення і обходу з флангів.

79. Перехід від нічних дій до денних може відбуватися в ході ведення оборонного бою, після відбиття атак противника або в очікуванні світанку. У всіх випадках командир взводу повинен: перемістити особовий склад і вогневі засоби на основні позиції, а пост освітлення у свій підрозділ; вжити заходів щодо відновлення системи вогню, позицій і загороджень; уточнити завдання підрозділам і порядок взаємодії; організувати поповнення боєприпасів і евакуацію в тил поранених та пошкодженого озброєння і техніки.

Взимку

80. Основні зусилля при веденні оборонного бою взимку зосереджуються на утриманні доріг та інших напрямків, які доступні для наступу противника. Особливого значення набуває оборона населених пунктів.

81. Основу оборони взимку, як правило, складає система окремих опорних пунктів рот і взводів, які підготовлені до ведення кругової оборони. В таких умовах взвод (відділення, танк) може обороняти окремий опорний пункт (позицію), який перекриває напрямки, доступні для дій противника.

82. При організації оборонного бою взимку командир взводу (відділення, танка), крім звичайних питань, визначає: сили і засоби для знищення обхідних загонів і ДРГ противника; місця влаштування снігових валів; заходи щодо забезпечення дій підлеглих вночі, заметіль, при сильних морозах і ожеледиці.

83. Система вогню повинна забезпечувати можливість ураження противника перед фронтом опорного пункту (позиції), у проміжках і на відкритих флангах, прихованих підступах. Найбільша щільність вогню і загороджень створюється на напрямках, які

доступні для дій противника, особливо танкодоступних, на околицях населених пунктів, перехрестях доріг, можливих маршрутах (напрямок) дій обхідних загонів, а на морському узбережжі (на водній перешкоді) – на ділянках, які доступні для висадки морського десанту (для форсування).

Зони протитанкового і ділянки зосередженого вогню призначаються на дорогах і прилеглих до них ділянках місцевості, просіках, у руслах річок та на інших доступних для противника напрямках.

84. При організації всебічного забезпечення командир повинен частіше змінювати спостерігачів і обслуг чергових вогневих засобів, особливо вночі, у заметіль і снігопад, а також посиленню контролю за несенням служби на позиціях.

При організації технічного і тилового забезпечення, крім звичайних питань командир повинен організувати створення додаткових запасів ракет, боєприпасів, продовольства, пального та інших засобів; підготувати і утримувати в постійній готовності до застосування в умовах низьких температур ОВТ; вжити заходів щодо забезпечення особового складу теплими речами і засобами для обігріву (печами); організувати маскування (фарбування) озброєння, техніки і споруд під фон місцевості; обладнати пункт обігріву особового складу і визначити порядок просушування обмундирування і взуття; передбачити термінову евакуацію поранених і обігрів їх під час транспортування.

Під час інженерного обладнання позицій взимку необхідно враховувати товщину снігового покриття, глибину промерзання ґрунту, а також стан льоду на водних перешкодах. На мерзлом, скальному ґрунті, болотистій місцевості можуть зводитись фортифікаційні споруди насипного типу, для цього використовується камінь, мішки з землею, сніг і лід, широко застосовуються вибухові речовини. При незначній глибині снігу окопи, траншеї та інші споруди відриваються у ґрунті і маскуються снігом. При глибокому сніговому покриві широко застосовується влаштування снігових траншей, ходів сполучення з брустверами з утрамбованого снігу, у тому числі хибних, а також снігових валів, які використовуються як протитанкові загородження і як маски для укриття від ВТЗ противника. За валами можуть обладнуватися і вогневі позиції кочуючих вогневих засобів.

Ділянки доріг на підступах до оборони руйнуються або мінуються. Перед переднім краєм, у глибині опорного пункту і на флангах влаштовуються мінно-вибухові загородження, завали і перешкоди. Лід на річках, озерах і в затоках на окремих ділянках готується до підриву. Схили висот, круті береги річок і озер, які обернуті до противника, за можливості обливаються водою для утворення на них льодових корок.

В умовах бездоріжжя і танення снігу на позиціях, в окопах і укриттях обладнуються водостоки. Для запобігання розмивам та обвалам стінки окопів, траншей та інших фортифікаційних споруд укріплюються, а БМП (БТР) і танки встановлюються на лежні.

З метою маскування потемнілі від порохових газів місця і сліди гусениць засипаються снігом, особовий склад забезпечується зимовими маскувальними костюмами, опалення печей у бліндажах та інших укриттях дозволяється тільки вночі.

85. Під час підготовки взводу (відділення, танка) до оборонних дій взимку командир повинен: поповнити до норми і створити додаткові запаси ракет, боєприпасів, продовольства, пального і підтримувати у постійній готовності до застосування ОВТ в умовах низьких температур; вжити заходів щодо забезпечення особового складу засобами проти обмороження, теплими речами і засобами для обігріву (печами); перевірити готовність застосування ОВТ в умовах низьких температур; дати вказівки механікам-водіям (водіям) про заходи щодо запобігання розморожуванню систем охолодження двигунів; обладнати пункт обігріву особового складу і визначити порядок опалення печей; організувати просушування обмундирування і взуття.

86. Ведення оборонного бою здійснюється з урахуванням зимових умов, які використовуються для виснаження противника і послаблення його боєздатності.

Противник повинен бути позбавлений можливості обігріватися в населених пунктах, окремих спорудах, лісах і якомога довше перебувати на морозі.

При відбитті атак противника вогнем всіх засобів і застосуванням інженерних загороджень необхідно примусити його зійти з доріг і рухатися цілиною по снігу, залягти на відкритій місцевості. У разі вклинення противника в оборону не допускати його закріплення у населених пунктах, будовах і лісі. По таких місцях заздалегідь готується зосереджений вогонь підрозділу.

У лісі

87. Ведення оборонного бою у лісі може організовуватись на більш широкому фронті, ніж в звичайних умовах. Основу оборони складає система опорних пунктів (позицій), які підготовлені до ведення кругової оборони. Основні зусилля зосереджуються на обороні танконебезпечних напрямків, доріг, просік, дефіле між озерами і болотами, переправ через водні перешкоди. Широкого застосування в лісі набувають вогневі засідки, завали і пожежі.

Під час підготовки і ведення оборонного бою в лісі командир повинен врахувати особливості лісової місцевості, а також використати можливості прихованого розташування підрозділів, їх маневру та влаштування лісних завалів і пожеж.

Опорний пункт механізованого взводу (бойова позиція механізованого відділення), як правило, перехоплює дорогу, просіку або дефіле між болотами й озерами.

Вогневі позиції танкового взводу (танка), ПТРК, гранатометів обладнуються у місцях, звідки забезпечується можливість ведення вогню перед узліссям, уздовж просік, галявин, доріг і по ділянках рідкого лісу. Їх вогневі позиції прикриваються механізованими підрозділами і загородженнями.

На перехрестях доріг, стежок, просік, узліссі або на краю галявин можуть улаштовуватися вогневі засідки. Частина стрільців, снайперів і кулеметників розміщується для ведення вогню з дерев.

88. Під час переходу до оборони в лісі командир взводу, крім звичайних заходів з підготовки оборони, зобов'язаний: розташувати БМП (БТР), танки так, щоб забезпечити обстріл противника на максимально можливій дальності; організувати розчищення лісу і чагарників для покращення умов спостереження і ведення вогню; підготувати шляхи маневру вогневих засобів і підрозділів; передбачити заходи щодо боротьби з лісовими пожежами. Окремі ділянки можуть залишатися нерозчищеними, на них влаштовуються мінно-вибухові загородження.

89. Система вогню організовується так, щоб всі дороги, просіки, проходи на заболочених ділянках, мости через водні перешкоди, а також галявини і вирубки перебували під фланговим і перехресним вогнем. Виступи лісу використовуються для влаштування засідок, організації флангового, перехресного і кинджального вогню. На напрямках, по яких можливий підхід і наступ противника, готується зосереджений вогонь.

90. При проведенні інженерних робіт на місцевості з високим рівнем ґрунтових вод окопи і ходи сполучення обладнуються напівзаглибленого або насипного типу. На ділянках, де немає необхідності відривати ходи сполучення, шляхи руху в тил позначаються покажчиками або знаками на деревах.

На танконебезпечних напрямках перед переднім краєм оборони, на флангах, а також на дорогах і просіках, що виводять противника у фланг і тил, обладнуються завали, протитанкові бар'єри прикриваються вогнем і мінуються. Для спостереження і ведення вогню з дерев на них обладнуються площадки.

Для захисту особового складу від осколків снарядів і мін, які розриваються під час зіткнення з деревами над траншеєю і вогневими позиціями влаштовуються перекриття і козирки.

Крім цього при організації бойового забезпечення для боротьби з лісовими пожежами створюються захисні смуги і запаси води, опорний пункт (позиція) очищується від чагарнику.

У літній час особовий склад забезпечується засобами захисту від комах.

91. Бій у лісі ведеться переважно на малих дистанціях, при цьому широко застосовуються дії невеликих груп із засідок і раптовий кинджальний вогонь, використовуються ручні гранати і гранатомети.

Маневр у фланг і тил противника проводиться вздовж доріг і просік, як правило, невеликими підрозділами за задалегідь вивченими і підготовленими напрямками.

Командир підрозділу управляє боєм з такого місця, звідки добре проглядаються підступи до переднього краю і позиції вогневих засобів.

У горах

92. Оборонний бій в горах може організовуватись на широкому фронті з перехопленням напрямків, найбільш доступних для дій противника, а на плоскогір'ї та в широких долинах – як у звичайних умовах. Основні зусилля зосереджуються на обороні пануючих висот, перевалів, вузлів доріг та інших важливих ділянок місцевості.

Позиції відділень і вогневих засобів вибираються у місцях, які унеможливають обвали, зсуви і затоплення, так, щоб забезпечувалося ураження противника багат шаровим фланговим, перехресним і кинджальним вогнем. Частина вогневих засобів розташовується на зворотних схилах висот на відстані **100-200 м** від топографічного гребеня для знищення противника, який прорвався, вогнем упритул. Для оборони перевалів, важливих вузлів доріг, переправ вогневі позиції вибираються так, щоб забезпечувалося ведення вогню на граничні дальності. Вогневі позиції БМП (БТР) і танків готуються на танконебезпечних напрямках.

93. Під час організації оборони в горах командир взводу (відділення, танка), крім вирішення звичайних питань, зобов'язаний: ретельно вивчити підступи до опорного пункту (позиції) з фронту, флангів і тилу; організувати спостереження за ними і прикриття їх перехресним вогнем; врахувати мертві простори поблизу опорного пункту (позиції) і підготувати по них вогонь, улаштувати вогневу засідку; передбачити заходи щодо протидії обходам противника і його просочуванню між позиціями відділень (танків) або на стиках із сусідами.

Крім цього, під час організації оборони в горах потрібно враховувати можливість раптової зміни метеорологічних умов, виникнення обвалів і зсувів, лавин, селів, затоплень русел висохлих річок під час сильних дощів і таянні снігу, підвищену витрату пального, зниження потужності двигунів, перегрів системи охолодження двигунів; створити на позиціях збільшений запас ракет і боєприпасів, особливо гранат; вжити заходів щодо забезпечення бойових машин засобами підвищення прохідності і запасом охолоджувальної рідини; забезпечити особовий склад теплими речами, засобами для обігріву і запасом питної води.

У бойовому наказі під час постановки завдань підлеглим командир додатково вказує: приховані підступи і мертві простори перед переднім краєм і в глибині оборони; які вогневі засоби розташувати по ярусах і їх завдання; де і які створити запаси боєприпасів.

94. Система вогню підрозділу створюється так, щоб перед переднім краєм оборони, на флангах і в проміжках між опорними пунктами (позиціями) за можливості, щоб не було прихованих підступів і просторів, які не прострілюються. Для цього вогневі засоби розташовуються ярусами, позиції відділень (танків) обираються таким чином, щоб вони були у вогневому зв'язку між собою, забезпечували кругову оборону і можливість зосередження вогню основних засобів на загрозовому напрямку. Найбільш щільно всіма видами вогню у сполученні з інженерними загородженнями прикриваються дороги, виходи з гірських долин, тунелів, зручні переправи через річки і ущелини, а також напрямки, які можуть бути використані противником для обходу. Для вогневих засобів готують декілька вогневих позицій, ешелонованих у глибину, вони можуть розміщуватися ярусами.

95. При проведенні інженерних робіт у ході обладнання опорного пункту в кам'янистих і скельних ґрунтах облаштовуються фортифікаційні споруди напівзаглибленого і насипного типу з використанням каміння та мішків з піском і землею. Окопи, укриття й інші споруди обладнуються так, щоб не допустити затікання в них

вогнесумішей і води. У скельних ґрунтах окопи й укриття можуть обладнуватися вибуховим способом. Попереду позицій, крім звичайних загороджень, готуються обвали та зсуви, дороги (стежки) готуються до підриву і мінуються. Для захисту від ЗМУ і ВТЗ широко використовуються складки місцевості, гірські виробки, печери.

96. В ході ведення оборонного бою в горах ураження противника розпочинається на дальніх підступах і насамперед, при проходженні ним вузлів доріг, вузьких долин, ущелин, а також на перевалах і переправах.

При обороні вузької долини (ущелини) вогневі засоби розташовуються на прилеглих схилах так, щоб забезпечувалось ведення перехресного вогню. Найбільш ретельно захищаються висоти, які утворюють вхід у долину (ущелину). При обороні перевалу (переправи) основні зусилля зосереджуються на утриманні висот, які розташовані на підступах до нього. На дорогах до перевалу з обох сторін влаштовуються загородження, підходи до них повинні прострілюватись перехресним вогнем з прилеглих висот.

Атака противника відбивається всіма вогневими засобами з широким застосуванням гранат. Танки противника найдоцільніше знищувати під час подолання ними підйомів, особливо на серпантинах і у вузьких місцях.

У разі обходу опорного пункту (позиції) підрозділ переходить до кругової оборони, і уражає противника вогнем у фланг і тил.

У степовій місцевості

97. У степовій місцевості оборона будується на більш широкому фронті. Взвод (відділення, танк) може займати окремий опорний пункт (позицію), в проміжках і на відкритих флангах якого влаштовуються вогневі засідки та інженерні загородження, готуються вогневі рубежі та маневр вогнем. Опорний пункт (позиція) готується для ведення кругової оборони.

98. Під час підготовки оборонного бою у степовій місцевості командир підрозділу, крім звичайних питань, повинен організувати: ведення розвідки на більшу, ніж у звичайних умовах, глибину; ураження противника, що наступає, з граничних дальностей; влаштування добре видимих і стійких позначок для орієнтирів; проведення заходів щодо захисту вогневих позицій і споруд від заносу піском, пилопридушення при веденні вогню танків і гармат прямою наводкою; створення у підрозділах додаткових запасів води.

99. Система вогню організовується з врахуванням вигідних умов відкритої місцевості і можливості ведення вогню по противнику на граничних дальностях, вона ґрунтується на широкому маневрі вогневими засобами та їх вогнем по фронту і в глибину. Для управління вогнем можуть влаштовуватись штучні орієнтири.

100. При інженерному обладнанні опорного пункту (позиції) у піщаних ґрунтах стінки окопів і укриттів закріплюються фашинами, мішками з піском, наявними місцевими матеріалами, вживаються заходи захисту вогневих позицій від заносів піском, шляхи маневру позначаються указками. Мінні поля періодично перевіряються щодо їх стану. При заносі їх товстим шаром піску або демаскуванні встановлюються нові мінні поля або перевстановлюються існуючі. Озброєння і техніка повинні мати деформуюче фарбування, над ними встановлюються козирки (екрани).

101. При організації технічного і тилового забезпечення, крім звичайних питань, він повинен вжити заходів щодо створення додаткового запасу боєприпасів і води та контролю за їх витратою. В ході обслуговування ОВТ особлива увага приділяється очищенню озброєння, приладів прицілювання і спостереження від піску і пилу, справності систем охолодження і очистки повітря силових установок бойових машин.

102. ВУП розпочинається з максимальної дальності. З підходом противника до переднього краю оборони вогонь підрозділу доводиться до максимального напруження і зосереджується на найбільш загрозливій частині його бойового порядку. В ході бою особлива увага приділяється своєчасному виявленню і знищенню противника, який намагається обійти опорний пункт (бойову позицію). У цьому випадку командир здійснює маневр вогнем на цей напрямок, застосовує групу бойових машин (кочуючий вогневий засіб).

Розділ 3. НАСТУПАЛЬНИЙ БІЙ

3.1. Загальні положення

1. Наступальний бій – вид загальновійськового бою, який проводиться з метою розгрому (знищення) противника та оволодіння важливими районами (рубежами) місцевості або об'єктами. Він полягає в ураженні противника всіма наявними засобами, рішучій атаці переднього краю його оборони, стрімкому просуванні у глибину його бойового порядку, знищенні та полоненні живої сили, захопленні ОВТ, матеріальних засобів оволодінні визначеним районом (рубежем) місцевості, об'єктом.

Взвод (відділення, танк) повинен вести наступальний бій з повним напруженням сил, безупинно, у високому темпі, вдень і вночі, у будь-яку погоду і у тісній взаємодії з іншими підрозділами знищити противника, який обороняється. Це досягається вмілим застосуванням усіх наявних сил і засобів, своєчасним використанням результатів ВУП, швидким подоланням загороджень і захопленням з ходу рубежів (об'єктів), широким застосуванням маневру вогнем і підрозділами з використанням особливостей місцевості для швидкого виходу на фланги і у тил противнику, проведенням рішучих атак, своєчасним і постійним уточненням (постановкою) завдань підлеглим і забезпеченням їх дій у ході ведення наступального бою.

Наступальний бій взводу (відділення, танка) включає послідовне виконання тактичних завдань, основними з яких є: зайняття вихідного положення для наступу; висування до рубежу переходу в атаку і розгортання в бойовий порядок; подолання інженерних загороджень і природних перешкод; атака і знищення противника на передньому краї оборони, оволодіння визначеним об'єктом; розвиток наступу у глибині оборони і переслідування противника.

2. Взвод (відділення, танк) може наступати на противника, який обороняється, наступає або відходить. Наступ на противника, який наступає, здійснюється шляхом ведення зустрічного бою; на противника, який відходить, – переслідуванням. Наступ на противника, який обороняється, в залежності від готовності його оборони і ступеня нанесеного йому вогневого ураження здійснюється висуванням із глибини (з ходу) або із положення безпосереднього зіткнення з ним.

3. Наступ з висуванням із глибини (з ходу) зазвичай починається з вихідного району і здійснюється шляхом послідовного розгортання підрозділів для атаки. Підготовка до наступу проводиться у вихідному районі, де взвод (відділення, танк) розташовується приховано у визначеному йому місці у постійній готовності до відбиття можливого нападу противника, для чого обладнуються фортифікаційні споруди.

Для забезпечення організованого висування, розгортання у бойовий порядок і одночасної атаки противника призначаються: маршрут висування, вихідний пункт, рубежі (пункти) розгортання, рубіж переходу в атаку, а за умов атаки механізованих підрозділів у пішому порядку – рубіж спішування.

Рубіж (пункт) розгортання у взводні колони призначається, у міру можливості, за складками місцевості, на відстані **2-3 км** від переднього краю оборони противника, а на відкритій місцевості і на більшій відстані. Висування до нього здійснюється у складі роти. Із досягненням ротою рубежу розгортання у взводні колони взвод без зупинки виходить на свій напрямок і стрімко продовжує просування до рубежу переходу в атаку.

Рубіж переходу в атаку вибирається так, щоб вихід на нього здійснювався приховано, а його віддалення забезпечувало ведення дійсного вогню з основних видів зброї атакуючого підрозділу і досягнення переднього краю оборони противника у встановлений час “**Ч**”. Рубіж переходу в атаку призначається на віддаленні **до 600 м** від переднього краю оборони противника. Залежно від умов місцевості і характеру оборони противника віддалення може бути іншим. З виходом на нього взвод розгортається в лінію бойових машин, витримуючи при цьому напрямок руху для виходу на призначений об'єкт атаки.

Рубіж спішування призначається якнайближче до переднього краю оборони противника, як правило, в місцях, захищених від вогню кулеметів і протитанкових засобів

ближнього бою противника. Іноді він може збігатися з рубежем переходу в атаку, бути попереду або більш віддаленим. З досягненням рубежу спішування особовий склад висаджується з БМП (БТР), розгортається в бойову лінію і продовжує наступ у пішому порядку.

Для узгодження дій механізованих, танкових, гранатометних підрозділів з артилерійськими підрозділами, що ведуть вогонь із закритих вогневих позицій, призначається *рубіж безпечного віддалення від розривів своїх снарядів і мін*. Безпечним віддаленням для особового складу, який атакує противника у пішому порядку, рахується **400 м**; для БМП (БТР) – **300 м**; для танків – **200 м**.

Для посадки на танки механізованих підрозділів на віддаленні **2-4 км** від переднього краю оборони противника призначається *рубіж посадки десантом на танки*. Зазвичай він обирається в місцях, що забезпечують приховану і швидку посадку.

Залежно від обстановки і характеру місцевості віддалення цих пунктів (рубежів) може бути іншим.

4. Наступ з положення безпосереднього зіткнення з противником починається у задалегідь створеному бойовому порядку з вихідного положення для наступу, яке для взводу складається з ділянки траншеї, прилеглих до неї ходів сполучення, вогневих позицій БМП (БТР) і доданих вогневих засобів на вихідній позиції роти.

Рубіж переходу в атаку, як правило, призначається по рубежу першої траншеї.

Вихідне положення для наступу займається після необхідного перегрупування підрозділів у положенні оборони або їх зміни.

Перегрупування – це організоване переміщення підрозділу, який знаходиться у безпосередньому зіткненні з противником в опорному пункті (на позиції, ділянці траншеї, яку він займає), з метою створення бойового порядку і зайняття вихідного положення для наступу. Перегрупування може здійснюватись по фронту або з відведенням підрозділу в глибину оборони.

У ході перегрупування особовий склад механізованого взводу роти першого ешелону по траншеях і ходах сполучення приховано переміщується на свою ділянку у вихідній позиції роти і займає вихідне положення для наступу у першій траншеї. БМП (БТР) взводу займають вогневі позиції поруч зі своїми відділеннями або за ними на відстані до **50 м**. У разі неможливості прихованого переміщення вони залишаються на своїх вогневих позиціях і використовуються для ведення вогню прямою наводкою або висуваються до взводу під час вогневої підготовки атаки. Управління бойовими машинами здійснюється через заступника командира взводу (головного сержанту взводу).

Танковий взвод може розташовуватися на вихідній позиції танкової роти на відстані **2-4 км** від переднього краю оборони, на очікувальній позиції батальйону на відстані **5-7 км** від нього або залишитися в опорному пункті, який займав раніше. Маршрути виходу танків на рубіж переходу в атаку завчасно розвідуються і позначаються.

Вогневі засоби, що призначені для ведення вогню прямою наводкою, розташовуються на вогневих позиціях на відстані, що забезпечує виконання поставленого завдання.

Взвод, що діє у складі роти другого ешелону батальйону або у якості загальновійськового резерву батальйону, займає вихідне положення для наступу у другій або третій траншеї.

Зміна – це організований вихід підрозділу на напрямок майбутнього наступу з метою зміни підрозділу, що там обороняється, і зайняття вихідного положення для наступу. У першу чергу змінюються механізовані, а потім танкові підрозділи.

Для зміни механізований взвод на БМП (БТР) у складі роти висувається в район зустрічі з провідниками від підрозділу, що обороняється, після спішування прихованими шляхами, а у подальшому ходами сполучення і траншеями виходить на свою вихідну позицію і займає її. Командир взводу приймає від командира підрозділу, який здає опорний пункт, схему опорного пункту і всі дані про противника. БМП (БТР) розташовуються у районі спішування в укриттях на напрямку дій своїх підрозділів і

висуваються до них, як правило, під час вогневої підготовки атаки. Вони можуть розташовуватись на вихідній позиції доданого (взаємодіючого) танкового підрозділу або залишатись на вогневих позиціях, які займали до зміни.

При переході противника у наступ зміна підрозділів припиняється і здійснюється відбиття атаки. У цьому випадку боєм керує командир підрозділу, що змінюється, йому підпорядковуються і підрозділи, які прибули для зміни.

Перегрупування (зміна) підрозділів проводиться приховано, як правило, у ніч перед наступом або за інших умов обмеженої видимості з виконанням заходів введення противника в оману. Про зайняття вихідного положення для наступу командир взводу доповідає командирі роти.

У вихідному положенні для наступу підрозділи суворо виконують встановлений раніше режим поведінки і знаходяться в готовності до відбиття можливого наступу противника.

5. Атака – це стрімкий і безупинний рух підрозділів у бойовому порядку в поєднанні з вогнем найвищої напруги усіх вогневих засобів з метою знищення противника і оволодіння визначеним районом (рубежем, об'єктом).

Використовуючи вогонь артилерії і удари авіації, танкові підрозділи атакують противника у бойовій лінії і ведуть по ньому вогонь з ходу. Механізовані підрозділи атакують услід за танками у пішому порядку (взимку на лижах), у броньованому порядку на БМП (БТР) або десантом на танках і знищують у першу чергу цілі, що заважають просуванню танків. Перед атакою механізованих і танкових підрозділів за рішенням старшого командира, як правило, проводиться вогнева підготовка атаки, а в ході наступу – вогнева підтримка військ, що наступають.

Атака механізованого підрозділу в пішому порядку застосовується при прориві підготовленої оборони противника, наступі в населеному пункті, оволодінні укріпленим районом, а також на важкодоступній для танків і БМП (БТР) місцевості (в горах, лісі). При цьому особовий склад діє безпосередньо за танками на відстані, що забезпечує їх безпеку від розривів снарядів своєї артилерії і підтримку просування танків вогнем стрілецької зброї. БМП (БТР) у цьому випадку, використовуючи складки місцевості, ривками від рубежу до рубежу (від укриття до укриття) просуваються за своїми відділеннями на відстані, яка забезпечує надійну підтримку вогнем особового складу, що атакує, а БМП зі стабілізованим озброєнням – безпосередньо в бойовій лінії своїх відділень або у складі групи бойових машин. Після спішування особового складу в БМП (БТР) залишаються навідники-оператори (кулеметники БТР), механіки-водії (водії) і заступник командира взводу (головний сержант взводу).

Атака в пішому порядку може проводитися одночасно або послідовно. При одночасній атаці всі відділення взводу (весь особовий склад відділення) наступає в одну лінію. Послідовна атака застосовується при діях механізованого підрозділу в дві лінії.

Атака у броньованому порядку на БМП (БТР) застосовується на доступній для бойових машин місцевості під час наступу на противника, який поспішно перейшов до оборони і не чинить організованого опору, а також коли його оборона надійно подавлена зі знищенням більшої частини протитанкових засобів. При цьому танки атакують слідом за розривами снарядів своєї артилерії, а механізований підрозділ на БМП (БТР) діє в бойовій лінії за танками на відстані **100-200 м** від них.

В окремих випадках (бездоріжжя, глибокий сніговий покрив, інші складні умови) зближення з противником, а на окремих ділянках і атаку, механізований підрозділ може здійснювати десантом на танках.

6. Взвод атакує на фронті до **300 м**, механізоване відділення в пішому порядку – до **50 м**.

Танковий взвод атакує противника в бойовій лінії, а механізований взвод (відділення) залежно від обстановки – у бойовій лінії в пішому порядку або на БМП (БТР).

3.2. Взвод у наступальному бою

7. Механізований (танковий) взвод веде наступальний бій у складі роти, а в якості загальновоїськкового резерву, БРД та під час виконання окремих завдань може діяти

самостійно. Механізований взвод, крім того, застосовується у складі ТакПД (ТакМД), а також може складати основу штурмової групи. Танковий взвод і БМП механізованого взводу в повному складі або окремими машинами можуть залучатися для ведення вогню прямою наводкою по виявлених цілях в ході вогневої підготовки атаки.

Механізованому взводу у залежності від завдання і умов обстановки може додаватися протитанкове, гранатометне, вогнеметне відділення, а під час виконання самостійних завдань, крім того, – танки, гармати (міномети) й інші вогневі засоби та інженерно-саперний підрозділ, підрозділ РХБ розвідки. Танковому взводу може додаватися механізоване відділення.

Засоби посилення застосовуються для знищення і подавлення живої сили і вогневих засобів противника, які перешкоджають просуванню взводу або контратакують його. Вони діють у бойовому порядку взводу і уражають противника за командою командира взводу або самостійно. Інженерно-саперний підрозділ використовується для ведення інженерної розвідки, пророблення проходів у загородженнях, підриву об'єктів і фортифікаційних споруд (будинків) разом із противником, що їх обороняє. Підрозділ РХБ розвідки використовується для виявлення зон зараження і знаходження шляхів їх обходу.

8. Бойове завдання механізованого (танкового) взводу у наступальному бою включає об'єкт атаки і напрямок продовження наступу. В окремих випадках, коли перед фронтом наступу противник не розвіданий, під час ведення наступального бою в особливих умовах і під час постановки бойового завдання по радіо взводу може бути вказаний тільки напрямок наступу.

Взводу, який складає загальновійськовий резерв, вказується напрямок (маршрут) і порядок переміщення у ході бою та можливі завдання, до виконання яких бути готовим.

Об'єктом атаки механізованого (танкового) взводу, як правило, є жива сила в окопах або в інших фортифікаційних спорудах, а також танки, гармати, ПТРК, кулемети й інші вогневі засоби противника, які розташовані в першій траншеї і в найближчій глибині перед фронтом наступу взводу.

Напрямок продовження наступу взводу визначається так, щоб забезпечувалося виконання найближчого завдання роти.

З оволодінням визначеним об'єктом атаки взвод продовжує безупинний наступ у зазначеному напрямку, під час якого йому ставиться нове бойове завдання (об'єкт атаки).

9. Бойовий порядок механізованого взводу складається з бойових порядків відділень з інтервалами між ними до **50 м**, групи управління і вогневої підтримки, що діє за ними на відстані до **50 м**. Засоби посилення, як правило, залишаються у безпосередньому підпорядкуванні командира взводу і входять до складу групи управління і вогневої підтримки. У деяких випадках у взводі можуть створюватися група бойових машин та інші групи (захоплення, прикриття, розгородження).

Механізовані відділення в залежності від поставленого завдання та умов обстановки наступають в одну або дві лінії. Під час наступу взводу у дві лінії одне з відділень діє за бойовими порядками відділень першої лінії і виконує завдання щодо їх підтримки (прикриття) під час подолання загороджень, атаки і знищення противника в траншеї, відбиття раптового нападу противника з флангу. Відділення другої лінії може використовуватися для заміни відділень, які зазнали втрат від вогню противника, а також для здійснення маневру й атаки противника у фланг і тил та виконання інших завдань.

Група управління і вогневої підтримки призначається для управління підрозділами і вогневими засобами у ході наступального бою та підтримки їх вогнем. Вона діє на відстані до **50 м** за відділеннями, які наступають, або безпосередньо в їх бойових порядках. Діями групи керує особисто командир взводу. Зазвичай до її складу входять: обслуга кулемета, снайпер, додані вогневі засоби. Із складу групи командир взводу призначає спостерігача і зв'язківців. Спостерігач веде спостереження за противником, результатами вогню, діями бойових машин, положенням сусідів і доповідає результати спостереження командирі взводу. Він розташовується за **3-10 м** перед командиром взводу або біля нього. При переміщенні КСП спостерігач першим пересувається у район, який визначив командир взводу. Зв'язківець спостерігає за

сигналами командирів відділень, доданих і підтримуючих підрозділів, які знаходяться перед КСП. Він передає розпорядження командира взводу встановленими сигналами або голосом. Зв'язківець розташовується за **3-6 м** від командира взводу і завжди пересувається разом із ним. Другий зв'язківець спостерігає за сигналами командирів підрозділів, які знаходяться позаду КСП, а при відсутності радіозв'язку – і за сигналами командира роти. Він розташовується в **3-6 м** за командиром взводу у місці, що дозволяє непомітно для противника подавати сигнали в тил. При переміщенні КСП другий зв'язківець пересувається останнім, не припиняючи спостереження за сигналами командира роти.

Група бойових машин створюється для підтримки бою механізованих відділень вогнем свого озброєння. Діями групи бойових машин керує командир взводу через свого заступника (головного сержанта взводу). БМП (БТР) залежно від обставин і рішення командира взводу можуть діяти разом зі своїми відділеннями або у складі групи управління і вогневої підтримки.

Бойовий порядок механізованого взводу, що наступає у пішому порядку, може будуватися в одну або у дві лінії. Під час ведення наступального бою положення відділень (бойових машин) у бойовій лінії може бути кутом назад (вперед) або уступом праворуч (ліворуч).

Бойовий порядок механізованого взводу, який наступає на бойових машинах, а також танкового взводу складається з лінії бойових машин. БМП (БТР), танки розташовуються кутом назад (вперед) або уступом праворуч (ліворуч), інтервали між ними можуть бути до **100 м**. Засоби посилення діють у бойовій лінії або за нею.

10. Управління підрозділами і вогнем при наступі в пішому порядку командир механізованого взводу здійснює переміщуючись на відстані до **50 м** за бойовою лінією відділень на напрямку, звідки забезпечується найкраще спостереження за місцевістю, противником, діями підпорядкованих і сусідів.

Командир танкового взводу, а також механізованого взводу при наступі на БМП (БТР) управляє діями підпорядкованих з бойової машини, що діє в бойовій лінії взводу.

3.2.1. Підготовка наступального бою взводу

11. Підготовка наступального бою у взводі починається з отриманням бойового завдання від старшого командира. Порядок і зміст роботи командира взводу з організації наступального бою залежить від отриманого завдання, умов переходу в наступ та наявності часу. У всіх випадках робота з організації бою повинна проводитись так, щоб забезпечити безперервне управління підрозділами, своєчасне прийняття рішення і постановку завдань. При цьому більшу частину часу необхідно надати підпорядкованим командирам для підготовки до виконання бойового завдання.

12. Робота з організації бою під час підготовки наступу в умовах безпосереднього зіткнення з противником, а якщо дозволяє обстановка, то і при переході у наступ з висуванням із глибини (з ходу), проводиться на місцевості. Якщо обстановка не дозволяє, то основні заходи з організації бою командир взводу проводить по карті (схемі, на макеті місцевості). У подальшому він уточнює своє рішення у ході рекогносцировки або з виходом взводу на відстань, яка дозволяє спостереження за об'єктом атаки (зайняттям ділянки взводу на вихідній позиції роти).

Під час усвідомлення завдання командир взводу повинен зрозуміти: мету майбутніх дій і замисел старшого командира;

завдання роти (під час наступу з положення безпосереднього зіткнення з противником – вихідну позицію роти, засоби посилення, найближче завдання і напрямок продовження наступу, хто підтримує; під час наступу з висуванням із глибини (з ходу), крім того, – маршрут висування, вихідний пункт, рубіж розгортання в ротні колони і час його проходження, рубіж переходу в атаку);

завдання свого взводу (під час наступу з положення безпосереднього зіткнення з противником – місце взводу в бойовому порядку роти, ділянку взводу на вихідній позиції роти і час її зайняття, засоби посилення, об'єкт атаки і напрямок продовження наступу, хто підтримує; під час наступу з висуванням із глибини (з ходу), крім того, – маршрут

висування, рубіж розгортання у взводні колони і час його проходження, рубіж переходу в атаку і час виходу на нього, під час атаки в пішому порядку – й рубіж спішування);

завдання, які виконуються силами і засобами старшого командира на напрямку наступу взводу;

завдання сусідів (рубіж переходу в атаку і спішування, а під час наступу з положення безпосереднього зіткнення з противником – вихідне положення, об'єкт атаки і напрямок продовження наступу), порядок взаємодії з ними;

час готовності до виконання завдання, порядок доповіді рішення і роботи на місцевості.

У результаті усвідомлення завдання командир взводу повинен визначити першочергові заходи щодо підготовки до бою, розрахувати наявний час на підготовку взводу і зорієнтувати підлеглих щодо майбутніх дій.

Під час оцінювання обстановки командир взводу повинен вивчити: склад, положення і можливий характер дій противника, місця розташування його вогневих засобів перед фронтом наступу, на флангах та у найближчій глибині; стан, забезпеченість і можливості взводу і доданих підрозділів (вогневих засобів); склад, положення і характер дій сусідів і умови взаємодії з ними, а також вогневими засобами старшого командира, які виконують завдання на напрямку дій взводу; характер місцевості, її захисні і маскувальні властивості, вигідні підступи до переднього краю противника, загородження і перешкоди, умови спостереження, ведення вогню і здійснення маневру. Крім того, командир взводу повинен враховувати стан погоди, пору року, час доби та їх вплив на підготовку і ведення наступального бою.

Приймаючи рішення командир взводу визначає спосіб дій у ході ведення наступального бою та завдання відділенням (танкам), доданим підрозділам і вогневим засобам. У способі дій він визначає: напрямок зосередження основних зусиль, об'єкти (цілі), від захоплення (ураження) яких залежить успіх наступу; порядок дій при переході в атаку, зближенні з противником, подоланні загороджень і перешкод, захопленні (знищенні) об'єкту атаки, веденні бою в глибині оборони противника; побудову бойового порядку; заходи щодо введення противника в оману.

Під час рекогносцировки командир взводу вивчає місцевість, вказує (призначає) орієнтири та уточнює: накреслення переднього краю оборони противника і розташування його вогневих засобів, місця і характер загороджень, перешкод, а також цілі, що уражаються засобами старшого командира; бойові завдання відділень (танків) і доданих вогневих засобів; рубіж переходу в атаку і спішування; місця проходів у загородженнях і переходів через перешкоди; місця виконання завдань силами і засобами старшого командира на напрямку наступу взводу, а також завдання сусідів. Під час наступу з висуванням із глибини (з ходу) він, крім того, уточнює маршрут висування, рубежі розгортання, район навішування на танки каткових мінних тралів, місця посадки особового складу при діях десантом на танках, пропуску через бойові порядки підрозділів, які обороняються попереду, рубіж спішування, а під час наступу з положення безпосереднього зіткнення з противником – вихідне положення для наступу (ділянку взводу на вихідній позиції роти), маршрути виходу БМП (БТР) до взводу (відділення), місця пропуску танків через свої бойові порядки.

У бойовому наказі під час постановки завдань командир взводу вказує:

механізованим відділенням (танкам) – завдання щодо знищення противника; місце у бойовому порядку; порядок і способи переходу в атаку, подолання загороджень та атаки; об'єкт атаки і цілі, на знищенні яких зосередити основні зусилля, напрямок продовження наступу; рубіж переходу в атаку і спішування (під час наступу з безпосереднього зіткнення з противником – ділянку взводу на вихідній (очікувальній) позиції роти (батальйону);

групі управління і вогневої підтримки – бойовий склад, завдання щодо підтримки бою відділень; місце в бойовому порядку, напрямок і порядок переміщення в ході бою; снайперу додатково вказується цілі для знищення, порядок спостереження і

ведення вогню, місце в бойовому порядку; санітару-стрільцю – завдання і місце перебування.

групі бойових машин (якщо вона створюється) – склад, завдання щодо ведення наступу; місце в бойовому порядку, напрямок і порядок переміщення в ході бою; можливі рубежі розгортання, завдання і порядок дій на кожному рубежі.

Під час атаки у пішому порядку командир механізованого взводу вказує порядок спішування особового складу і подальші дії бойових машин.

Під час організації взаємодії командир взводу доводить сигнали оповіщення, управління, взаємодії і порядок дій за ними; узгоджує дії штатних і доданих підрозділів (вогневих засобів) між собою та з силами і засобами старшого командира, які виконують завдання в інтересах взводу на напрямку його дій при: висуванні до рубежу переходу в атаку (під час наступу з положення безпосереднього зіткнення з противником – при зайнятті вихідного положення для наступу); проходженні танків через позиції механізованих підрозділів; подоланні своїх загороджень, проробленні проходів та подоланні загороджень противника; розгортанні в бойовий порядок і переході в атаку; знищенні противника в об'єкті атаки і веденні бою в глибині оборони противника; відбитті нападу повітряного противника і застосуванні ним ЗМУ і ВТЗ. Командири механізованого взводу, крім того, повинні вказати номери (розпізнавальні знаки) танків, які атакують перед взводом.

При організації управління командир взводу доводить радіодані, встановлює порядок використання засобів зв'язку і доведення сигналів управління, взаємодії, оповіщення; визначає способи цілевказання і коректування вогню; вказує своє місце і заступника.

Під час організації бойового забезпечення командир взводу визначає:

з розвідки – порядок і способи ведення розвідки, завдання елементам бойового порядку на період підготовки до наступального бою і в ході його ведення (сектор ведення розвідки, за чим спостерігати, на що звертати особливу увагу, порядок доповіді);

з охорони – завдання охорони, скільки і де мати спостерігачів, чергових вогневих засобів, чатових, порядок спостереження за місцевістю і повітрям під час підготовки до наступу, порядок дій під час раптового нападу противника; порядок спостереження і доповіді про обстановку в ході бою.

з тактичного маскуваня – завдання з маскуваня ділянки взводу на вихідній позиції (у вихідному районі), ОВТ, терміни їх виконання; порядок використання табельних засобів, місцевих матеріалів і маскувальних властивостей місцевості; заходи щодо забезпечення режиму таємності і протидії розвідці противника під час підготовки і в ході ведення до наступу;

з інженерного забезпечення – обсяг і терміни інженерного обладнання місця розташування взводу у вихідному районі (ділянки взводу на вихідній позиції); способи, час і місце пророблення проходів у своїх загородженнях і перед переднім краєм оборони противника, порядок їх позначення і способи подолання; які місцеві матеріали використовувати при фортифікаційному обладнанні, місця їх заготівлі; порядок отримання інструменту і матеріалів. При переході в наступ з висуванням із глибини додатково – порядок позначення маршруту, по якому висувається взвод, і рубежів (пунктів) розгортання, подолання перешкод під час висування до рубежу переходу в атаку; інженерні заходи щодо забезпечення захисту від ЗМУ і ВТЗ. Командир танкового взводу, крім того, вказує район навішування на танки каткових мінних тралів;

з радіаційного, хімічного і біологічного захисту – завдання з радіаційної, хімічної розвідки і спостереження; порядок організації радіаційного контролю і розподілу дозиметрів; сигнали оповіщення про РХБ зараження і порядок дій за ними; порядок використання засобів індивідуального і колективного захисту; порядок застосування термодимової апаратури бойових машин і аерозольних (димових) засобів до і під час наступу; місце і час технічної перевірки протигазів і проведення спеціальної обробки.

У вказівках з виконання заходів інших видів забезпечення командир взводу вказує:

з морально-психологічного забезпечення – які заходи, де, з ким і в який час проводяться до початку наступу; порядок бойового інформування, протидії інформаційно-психологічному впливу противника в ході бою;

з технічного забезпечення – порядок підготовки ОВТ до бойового застосування, поповнення ракет і боєприпасів, ремонту пошкоджених зразків ОВТ або передачі їх ремонтним засобам старшого командира;

з тилового забезпечення – порядок дозаправлення техніки паливом, отримання запасів матеріальних засобів, забезпечення особового складу гарячою їжею і питною водою до і під час наступу;

з медичного забезпечення – порядок відправлення в лікувальні установи поранених і хворих до початку наступу; порядок надання само- і взаємодопомоги у разі отримання поранень і травм у ході бою, збору і охорони поранених, а також місця розташування і напрямком переміщення медичного посту роти і медичного пункту батальйону.

Командир взводу, виділеного для ведення вогню прямою наводкою, під час усвідомлення завдання і оцінювання обстановки повинен зрозуміти: цілі для ураження під час вогневої підготовки атаки і з початком атаки, час готовності до виконання завдання, а також терміни, порядок висування і заняття вогневих позицій (за необхідності – порядок перегрупування), порядок дій після виконання завдання.

У способі дій командир взводу повинен визначити: порядок дій за етапами виконання бойового завдання (які цілі, коли, якими засобами знищити (подавити); порядок відкриття і припинення вогню та дій після виконання завдання.

Під час постановки бойових завдань БМП (танкам) командир взводу вказує: основну і запасні вогневі позиції для кожної БМП (танка), основний і додатковий сектори обстрілу з кожної вогневої позиції, цілі для знищення (подавлення).

Організуюючи взаємодію, командир взводу, крім звичайних питань, повинен визначити порядок знищення (подавлення) призначених і знову виявлених цілей під час вогневої підготовки атаки і з початком атаки.

Командир механізованого взводу, який діє десантом на танках, крім того, повинен розподілити особовий склад відділень і доданих підрозділів по танках, визначити завдання на прикриття танків від вогню протитанкових засобів противника, сигнали на посадку і спішування, заходи безпеки.

13. При оформленні бойових документів командир взводу веде робочу карту, на якій відображається: накреслення траншей і ходів сполучення противника, розташування його вогневих засобів перед фронтом наступу і на флангах на глибину бойового завдання взводу, можливий характер дій противника; вихідна позиція взводу, об'єкт атаки і цілі, на знищенні яких необхідно зосередити зусилля взводу; цілі, які уражаються засобами старшого командира; місце і номер проходу в мінно-вибухових загородженнях, а під час наступу з висуванням із глибини – маршрут висування, вихідний пункт, пункт (рубіж) розгортання у взводні колони, рубіж переходу в атаку і рубіж спішування (під час атаки у пішому порядку) та інші дані.

14. Підготовка взводу до виконання бойового завдання включає: розподіл між відділеннями (екіпажами) і розстановку за посадами особового складу, який прибув на доукомплектування, підготовку особового складу до виконання бойового завдання; поповнення боєкомплекту озброєння, дозаправлення техніки ПММ і охолоджувальною рідиною, поповнення запасів інших матеріальних засобів; технічне обслуговування і підготовку ОВТ до бойового застосування; проведення занять і тренувань з підрозділами, виконання заходів морально-психологічного і медичного забезпечення.

15. Обладнання ділянки взводу на вихідній позиції роти включає: обладнання (дообладнання позиції підрозділу, який змінено) позиції для відділень, окопів для БМП (БТР), танків, окопів для стрільців, гранатометів і площадок для кулеметів, вогневих позицій засобів, які виділені для ведення вогню прямою наводкою, місця КСП; влаштування інженерних загороджень на напрямках можливого нападу противника; позначення (у разі потреби) напрямків переміщення особового складу і техніки;

проведення заходів щодо маскуванню і захисту від ЗМУ і ВТЗ; при висуванні із глибини – підготовку маршрутів висування та рубежів розгортання, місць переходу бойових машин через траншею.

При зайнятті вихідного положення для наступу підрозділи займають визначені їм ділянки на вихідній позиції, створюють бойовий порядок, систему вогню, удосконалюють інженерне обладнання визначеної ділянки і завершують підготовку до ведення наступального бою.

16. Практична робота в підлеглих підрозділах здійснюється командиром взводу під час усього періоду підготовки до наступального бою. Після виконання основних заходів з організації бою він повинен перевірити: якість проведення заходів з підготовки взводу; знання особовим складом своїх завдань, сигналів оповіщення, управління, взаємодії і порядку дій за ними; екіпірування підлеглих, забезпеченість боєприпасами та іншими матеріальними засобами, медичним майном і засобами індивідуального захисту, заправлення техніки паливом; підготовку ОВТ і засобів зв'язку до застосування. Виявлені недоліки усуваються на місці.

У встановлений час командир взводу доповідає командирі роті про готовність до наступу.

3.2.2. Ведення взводом наступального бою

17. До початку наступу протягом однієї-двох ночей здійснюється перегрупування (зміна) підрозділів, які займають оборону. Механізовані підрозділи виходять на вихідну позицію, як правило, в ніч перед наступом; танкові підрозділи можуть займати вихідну (очікувальну) позицію під час вогневої підготовки атаки.

У вихідному положенні взвод перебуває у постійній готовності до відбиття можливого нападу противника, для чого командир взводу повинен організувати спостереження і призначити чергові вогневі засоби. Особовий склад за необхідності дообладнує ділянку траншеї додатковими окопами, пристосуваннями для вистрибування з траншеї, споряджає магазини і стрічки набоями, готує до застосування ручні гранати.

Вогневі засоби, що виділені для ведення вогню прямою наводкою, розташовуються в обладнаних укриттях і перебувають у готовності до зайняття вогневих позицій, у визначений час займають їх і з початком вогневої підготовки атаки відкривають вогонь.

18. Наступ із положення безпосереднього зіткнення з противником взвод розпочинає після проведення вогневої підготовки атаки, що здійснюється за наказом старшого командира. БМП, танки взводу і додані вогневі засоби, що виділені для стрільби прямою наводкою, знищують визначені або заново виявлені цілі в опорних пунктах противника на передньому краї і у найближчій глибині оборони, руйнують його оборонні споруди. Командир взводу керує вогнем підпорядкованих, веде спостереження за діями противника і цілями, які підлягають ураженню на напрямку наступу взводу; про результати спостереження доповідає командирі роті.

У встановлений час за командою (сигналом) старшого командира танковий взвод, який знаходиться на вихідній (очікувальній) позиції, висувається до рубежу переходу в атаку. За танками рухаються БМП (БТР), які розташовувалися окремо від своїх взводів. Бойові машини підрозділів першого ешелону переходять у наступ разом зі своїми підрозділами. Танки і БМП зі складу підрозділів другого ешелону, які виділені для участі у вогневій підготовці атаки, продовжують виконувати завдання до виходу підрозділів, що атакують, на визначений старшим командиром рубіж.

З підходом танків до вихідної позиції роті командир механізованого взводу подає команду **“ПОЗНАЧИТИ ПРОХОДИ ДЛЯ ТАНКІВ”**, потім **“Взвод – ПРИГОТУВАТИСЯ ДО АТАКИ”**. Після проходження танками першої траншеї командир механізованого взводу подає команду **“Взвод, в атаку – ВПЕРЕД”**. При одночасній атаці за цією командою весь особовий склад взводу вистрибує з траншеї (окопів) і прискореним кроком (бігом) або “перекатами” услід за танками зближується з противником, пересуваючись у напрямку проходів у загородженнях.

Для швидкого зближення з противником за командою (сигналом) командира взводу може здійснюватися посадка особового складу в БМП (БТР). Бойові машини,

використовуючи складки місцевості, приховано підходять до своїх відділень і роблять зупинку. За командою **“Взвод – ДО МАШИН”**, **“ПО МІСЦЯХ”** особовий склад займає місця в бойових машинах і готується для ведення вогню через бійниці. Посадка на БМП (БТР) особового складу може здійснюватися також у вихідному положенні в ході вогневої підготовки атаки. БМП (БТР) на максимальній швидкості висуваються до рубежу спішування і ведуть вогонь з ходу.

З підходом взводу до рубежу спішування за командою **“Взвод – ПРИГОТУВАТИСЯ ДО СПІШУВАННЯ”** БМП (БТР) доганяють танки, особовий склад готується до спішування. З виходом на рубіж спішування за командою **“Взвод – ДО МАШИН”** механіки-водії (водії) БМП (БТР), а також механіки-водії танків при перевезенні взводу десантом на танках зменшують швидкість руху або, використовуючи наявні укриття, роблять коротку зупинку. Особовий склад швидко залишає машини, спішується і продовжує рух до переднього краю оборони противника. При цьому зближення з противником може здійснюватись в бойовій лінії або з укриттям особового складу за бойовими машинами

Командир взводу уточнює положення противника, а в разі потреби – бойові завдання відділенням і порядок подолання загороджень перед переднім краєм оборони противника.

Взвод долає загородження під прикриттям вогню артилерії, бойових вертольотів, інших вогневих засобів старшого командира, а також при взаємній підтримці вогнем механізованих відділень, БМП (БТР), танків. Танки і БМП, які оснащені мінними тралами, долають мінно-вибухові загородження противника у бойовому порядку за своїми напрямками, а ті, що не мають тралів і БТР, – встановленим порядком по пророблених проходах. При цьому особовий склад, який атакує противника у пішому порядку, долає мінне поле слідом за танками по їх коліях або пророблених проходах. З підходом взводу до загороджень за командою командира взводу **“Взвод, у напрямку ..., в колону по два (по три), направляюче – перше відділення, у прохід, бігом – РУШ”** відділення під прикриттям вогню групи управління і вогневої підтримки, а під час наступу у дві лінії і вогню відділення, що наступає у другій лінії, на ходу займають місця в колоні взводу, встановленим порядком долають загородження і виходять на свої напрямки, підтримуючи вогнем одне одного. БМП (БТР) вогнем із коротких зупинок знищують вогневі засоби противника, що перешкоджають просуванню танків і особового складу, потім долають загородження за особовим складом взводу. БМП зі стабілізованим озброєнням можуть долати загородження безпосередньо за танком, особовий склад взводу в цьому випадку просувається услід за БМП.

Танковий взвод, подолавши загородження, з виходом на рубіж переходу в атаку розгортається в бойову лінію і стрімко атакує противника, знищуючи вогнем з ходу його живу силу і вогневі засоби, які перешкоджають подоланню загороджень механізованими підрозділами.

БМП (БТР), подолавши загородження, виходять на свої напрямки і, діючи за бойовою лінією свого підрозділу, підтримують вогнем атаку особового складу. БМП зі стабілізованим озброєнням, вийшовши слідом за танком із проходу, розгортаються у бойову лінію і вогнем прикривають рух відділень проходами та розгортання їх в бойову лінію.

Механізований взвод, який атакує у пішому порядку, після подолання загородження за командою командира взводу **“Взвод, у напрямку ... – ДО БОЮ, ВПЕРЕД”** в бойовій лінії, ведучи інтенсивний вогонь з ходу, атакує передній край оборони противника слідом за танками. У випадку, коли перед механізованим взводом танки не діють, взвод атакує противника услід за розривами снарядів своєї артилерії на безпечній відстані від них. Командир взводу з групою управління і вогневої підтримки діє, як правило, за бойовою лінією взводу на відстані до **50 м**.

У ході наступу командир взводу веде спостереження, ставить (уточнює) завдання відділенням (танкам), бойовим машинам і доданим вогневим засобам на знищення

противника; командир механізованого взводу, крім того, вказує танкам цілі, які перешкоджають просуванню особового складу.

Наблизившись до траншеї противника на **25-40 м**, за командою командира взводу **“Взвод, гранатами – ВОГОНЬ”** особовий склад закидає противника гранатами й у точно встановлений час (**“Ч”**) слідом за танками вривається на передній край його оборони, знищує піхоту й обслуги протитанкових засобів противника.

Для очищення траншеї і ходу сполучення від противника, що залишився, командир взводу призначає одне з відділень (бойову групу). Виконавши завдання, воно продовжує наступ у вказаному напрямку або займає місце у другій лінії взводу. Якщо взвод діє вздовж ходу сполучення, то два відділення наступають обабіч від нього, знищуючи живу силу і вогневі засоби противника, а одне з відділень (відділення другої лінії) очищує від противника хід сполучення вогнем упритул і багнетами.

Механізований взвод під час атаки на БМП (БТР) в броньованому порядку, використовуючи результати вогневого ураження, стрімко вривається на передній край оборони противника, знищує живу силу і вогневі засоби та швидко і безупинно просувається вглиб його оборони.

Після знищення противника й оволодіння об'єктом атаки взвод продовжує наступ у вказаному напрямку у тісній взаємодії з танками. Командир взводу доповідає командирі роти про виконання завдання і вказує: місце знаходження підрозділу, положення і характер дій противника на напрямку наступу взводу; втрати особового складу, ОВТ, використання ракет і боєприпасів; прийняте рішення за обстановкою, що склалася; за необхідності – прохання. Після затвердження рішення командиром роти він уточнює завдання взводу.

19. При послідовній атаці взвод наступає у дві лінії. В момент проходження танками вихідного положення взводу за командою командира механізованого взводу особовий склад відділень першої лінії вискакує з траншеї (окопів) і рухається у напрямку проходів у загородженнях. Командир взводу спостерігає за діями відділень і вогнем БМП (БТР), групи управління і вогневої підтримки та відділення другої лінії знищує противника в об'єкті атаки. З виходом атакуючих відділень на відстань **до 50 м** від вихідного положення за командою командира взводу вискакує з траншеї (окопів) особовий склад відділення другої лінії і діє за першою лінією, прикриваючи її вогнем.

З підходом відділень першої лінії до загороджень за командою командира взводу особовий склад у встановленому порядку долає загородження вслід за танками, швидко розгортається в бойову лінію, відкриває вогонь зі своєї зброї і стрімко атакує противника. Відділення другої лінії, група управління і вогневої підтримки, БМП (БТР) з вогневих позицій перед загородженнями прикривають своїм вогнем танки і відділення першої лінії під час подолання ними загороджень, уражаючи противника на передньому краї оборони.

Після подолання відділеннями першої лінії загороджень під прикриттям їх вогню та вогню танків і БМП (БТР) починають долати загородження відділення другої лінії та група управління і вогневої підтримки. Подолавши проходи у загородженнях вони своїм вогнем підтримують дії відділень першої лінії і атакують противника. Останніми долають загородження БМП (БТР), займають своє місце у бойовому порядку взводу і вогнем своєї зброї підтримують атаку відділень.

20. Під час наступу з висуванням із глибини (з ходу) механізований (танковий) взвод у колоні роти висувається з вихідного району під час вогневої підготовки атаки. З виходом на рубіж (пункт) розгортання у взводні колони взвод з максимально допустимою швидкістю виходить на свій напрямок і самостійно продовжує рух на рубіж переходу в атаку.

Мінні поля, які встановлені засобами дистанційного мінування противника на напрямку висування взводу, як правило, обходяться або долаються проходами, проробленими засобами старшого командира. У разі застосування противником запалювальної зброї взвод швидко виходить із району пожежі, гасить вогнища на ОВТ та продовжує виконувати поставлене завдання.

Вогневі засоби, які призначені для ведення вогню прямою наводкою, заздалегідь висуваються на рубежі вогневих позицій для підтримки наступу механізованих і танкових підрозділів.

Танки, що виділені для оснащення катковими мінними тралами, зосереджуються у визначеному для цього районі. Ножові трали на танки і БМП, як правило, навішуються у вихідному районі для наступу.

З підходом до рубежу переходу в атаку взвод за командою командира роти розгортається у бойовий порядок і продовжує рух до переднього краю оборони противника вслід за танками, знищуючи противника вогнем з ходу.

Для атаки у пішому порядку з виходом взводу на рубіж спішування за командою командира взводу особовий склад швидко залишає машини, розгортається в бойову лінію і, ведучи інтенсивний вогонь стрімко наближається до переднього краю оборони противника.

21. Наступальний бій у глибині оборони противника характеризується нерівномірністю просування підрозділів і розвивається у складній і швидкозмінній обстановці. Успішне просування хоча б одного з відділень (танків) або сусідів командир взводу негайно використовує для розвитку успіху. При зупинці сусідів взвод, не припиняючи наступ, частиною вогневих засобів подавляє цілі, які заважають їх просуванню.

Противника, який чинить опір, взвод атакує зазвичай з ходу, охоплюючи його з флангів повним складом або частиною сил. Для маневру використовуються складки місцевості, проміжки у бойових порядках або відкриті фланги противника, з метою приховування маневру застосовуються дими (аерозолі).

Якщо атака з ходу не має успіху і обійти противника не вдається, командир взводу зосереджує вогонь взводу і доданих засобів по цілях, які перешкоджають просуванню, висуває відділення (танки) на вигідний для атаки рубіж і викликає вогонь засобів старшого командира (підрозділів, які підтримують), одночасно вживає заходів щодо пророблювання проходу у виявлених загородженнях. Використовуючи результати ВУП, атакою з фронту завершує його знищення і продовжує рух вперед.

На важкодоступних для танків ділянках місцевості особовий склад механізованого взводу при наступі у пішому порядку може обганяти танки і наступати під прикриттям їх вогню і вогню БМП (БТР). Після подолання складних ділянок танки знову виходять вперед і взвод продовжує наступати за ними.

У ході розвитку наступу в глибині оборони противника у разі послаблення його опору механізований взвод, який наступає у пішому порядку, може здійснювати посадку в бойові машини або десантом на танки (у випадку виходу з ладу БМП (БТР)). Для цього за командою командира взводу БМП (БТР) доганяють свої відділення, сповільнюють рух або роблять коротку зупинку (танки, які виділені для дій з десантом, роблять зупинку). За командою **“ДО МАШИНИ”** особовий склад бігом висувається до своїх БМП (БТР), танків, ставить зброю на запобіжник і за командою **“ПО МІСЦЯХ”** займає місця в машинах (на броні) під прикриттям вогню БМП (БТР), танків. Діючи на БМП (БТР), десантом на танках, взвод своїм вогнем знищує живу силу і вогневі засоби противника, насамперед протитанкові засоби ближньої дії. Для знищення противника, який перешкоджає просуванню танків, а також для надання їм допомоги у подоланні загороджень і перешкод особовий склад може спішуватися.

При виявленні засобів ЗМУ та ВТЗ противника взвод, уміло використовуючи приховані підступи, стрімко виходить до них, рішучою атакою знищує живу силу і виводить з ладу пускові установки (гармати, міномети).

Загородження і перешкоди у глибині оборони противника взвод обходить або долає по пророблених проходах. Зони зараження взвод долає на БМП (БТР), танках з використанням засобів індивідуального і колективного захисту або обходить їх напрямками, що вказав командир роти.

22. Противника, що контратакує, взвод знищує у взаємодії з іншими підрозділами вогнем і рішучою атакою з ходу або за вказівкою командира роти спочатку уражає

противника вогнем з вигідного рубежу. При цьому танки і БМП (БТР) займають вогневі позиції за найближчим укриттям, а особовий склад механізованого взводу спішується і займає вигідні позиції, як правило, попереду них. Після завдання противнику ураження взвод атакою у взаємодії з сусідами або самостійно завершує його знищення.

Взвод, який не був контратакований, прискорює своє просування з метою виходу у фланг і тил противнику, що контратакує.

23. Виявивши відхід противника, командир взводу негайно організовує його переслідування і доповідає про це командирі роти. Механізований взвод переслідує противника, як правило, на БМП (БТР) або десантом на танках.

Під час переслідування взвод, використовуючи складки місцевості, діючи у бойовому або похідному порядку, обходить противника паралельними маршрутами, виходить на шляхи його відходу, скоує його дії і знищує рішучою атакою у фланг і тил. У випадку неможливості виходу на шляхи відходу противника взвод рішучими діями вклинюється у бойові порядки підрозділів прикриття, у взаємодії із сусідами знищує їх і проривається до основних сил противника, який відходить.

24. Виконавши завдання взвод виходить на зазначений рубіж і закріплюється на ньому. Командир взводу в короткий термін організовує систему вогню і виконання інших заходів щодо підготовки до відбиття можливих контратак противника, особлива увага приділяється організації протитанкової оборони. За рішенням старшого командира взвод може виводитись з бою і розташовуватися у призначеному місці, де командир взводу організовує спостереження і безпосередню охорону.

25. Після бою командир взводу повинен перевірити стан особового складу, ОВТ взводу, організувати надання допомоги пораненим, поповнення боєприпасів і заправку техніки, а також доповісти командирі роти (батальйону) про результати бою. У доповіді зазвичай вказується: завдання, яке виконував взвод, місце його знаходження; які цілі противника знищені взводом; втрати особового складу, озброєння і техніки взводу; витрата боєприпасів і пального; стан ОВТ, а також морально-психологічний стан особового складу та інші питання.

26. Взвод, що складає загальновійськовий резерв батальйону, використовуючи маскувальні властивості місцевості, просувається за ротами першого ешелону на відстані **1,5 - 2 км** у готовності до виконання визначених для нього завдань.

Отримавши завдання на введення у бій для розвитку наступу або завершення виконання найближчого завдання батальйону, командир взводу на ходу ставить завдання відділенням (танкам). При цьому він вказує на місцевості положення противника і місця розташування його вогневих засобів, рубіж введення у бій, об'єкт атаки і напрямок продовження наступу, уточнює порядок взаємодії. З підходом до зазначеного рубежу взвод розгортається у бойовий порядок і стрімко атакує противника.

З отриманням завдання на знищення (блокування) противника, який залишився в тилу батальйону, взвод висувається на вказаний йому напрямок і, використовуючи результати вогневого ураження, завершує його розгром (блокування).

3.3. Відділення у наступальному бою

27. Відділення наступає у складі взводу у першій або другій бойовій лінії і атакує у пішому порядку на фронті **до 50 м**. Механізоване відділення може додаватися танковому взводу, у цьому випадку воно наступає за ним на відстані **до 100 м**.

28. У наступальному бою відділенню вказуються об'єкт атаки і напрямок продовження наступу.

Об'єктом атаки механізованого відділення, як правило, є жива сила, а також танки, гармати, ПТРК, кулемети й інші вогневі засоби противника, що розташовані в першій траншеї і у найближчій глибині перед фронтом наступу відділення.

Напрямок продовження наступу відділення визначається так, щоб забезпечувалося виконання найближчого завдання роти.

29. Бойовий порядок відділення, яке наступає у пішому порядку, складається з бойової лінії та БМП (БТР), що діє за особовим складом на відстані **100-200 м**, на одному з флангів відділення або безпосередньо у бойовій лінії. Військовослужбовці у бойовій

лінії діють з інтервалом **6-8 м (8-12 кроків)**, для зручності ведення вогню і кращого використання місцевості (місцевих предметів) вони можуть висуватися вперед або зміщатися вбік, не порушуючи загального фронту наступу і не заважаючи діям сусідів.

З метою підвищення ефективності виконання завдань у наступальному бою при діях у траншеях, ходах сполучення, а також в особливих умовах ведення бою у відділенні можуть створюватися бойові групи (“двійки”, “трійки”), які ведуть наступ з інтервалом між собою **20-25 м**, а між солдатами в них – **3-5 м**. Бойові групи можуть діяти в лінію, уступом або в дві лінії (одна за другою). За своїм призначенням бойові групи можуть бути маневреними і вогневими.

Маневрена група призначається для оволодіння об'єктом атаки, знищення противника в траншеї (очищення траншеї), здійснення маневру для виходу у фланг і тил противнику, закріплення досягнутого рубежу і виконання інших завдань. У деяких випадках вона може проробляти проходи у мінно-вибухових і невибухових загородженнях, виконуючи функції групи розгородження. Старшим групи, як правило, призначається старший стрілець.

Вогнева група призначається для прикриття дій маневреної групи, заборони підходу (маневру) противника до тих, хто обороняється, завершення знищення живої сили і вогневих засобів противника в об'єкті атаки і захоплення його спільно з маневреною групою. Очолює вогневу групу, як правило, командир відділення.

30. Командир відділення завжди перебуває з відділенням. У ході ведення наступального бою він повинен керувати підлеглим особовим складом і вогневими засобами та, виходячи із обстановки, уточнювати їм завдання. При діях у пішому порядку командир відділення управляє командами і сигнальними засобами, знаходячись у бойовому порядку відділення.

31. З отриманням бойового завдання командир відділення повинен: зрозуміти завдання взводу і свого відділення (об'єкт атаки, напрямок продовження наступу, рубіж переходу в атаку, місце спішування), порядок його виконання (дії до початку і в ході наступу), завдання сусідів, час готовності до дій; вивчити орієнтири, об'єкт атаки, місця розташування живої сили і вогневих засобів противника перед фронтом наступу відділення; оцінити стан особового складу і бойової машини відділення, положення сусідів і умови взаємодії з ними, характер і властивості місцевості, загородження і перешкоди, умови ведення вогню і здійснення маневру. Після чого він визначає порядок дій і завдання підлеглим, проводить бойовий розрахунок, віддає бойовий наказ. Надалі готує відділення до виконання завдання, перевіряє забезпеченість особового складу усім необхідним, готовність ОВТ до застосування, в установлений час доповідає командирі взводу про готовність.

Роботу з організації бою командир відділення проводить на місцевості, якщо це неможливо – по схемі (макету місцевості) або робочій карті командира взводу.

У бойовому наказі **під час постановки завдань** підлеглим командир механізованого відділення вказує:

всьому особовому складу – об'єкт атаки і напрямок продовження наступу; цілі для ураження і порядок ведення вогню; способи дій при зближенні з противником і в ході атаки, номер танку за яким буде діяти відділення; *бойовим групам*, крім того, – склад і старшого групи, завдання щодо знищення противника; при діях у пішому порядку – місце кожного військовослужбовця у бойовій лінії відділення, місце і порядок спішування та подолання загороджень;

екіпажу бойової машини – місце у бойовому порядку взводу; завдання щодо підтримки дій особового складу (груп); цілі для ураження і порядок ведення вогню; механіку-водію (водію), крім того, – напрямок руху в атаку, порядок подолання загороджень, при необхідності – місця посадки і спішування особового складу.

Бойовий наказ командир відділення віддає на місцевості, а у разі неможливості – по схемі (на макеті місцевості) з подальшим уточненням завдань на місцевості з початком атаки.

В ході підготовки відділення до виконання бойового завдання його командир повинен перевірити: екіпірування особового складу; знання бойового завдання і способів дій у бою, сигналів оповіщення і порядку дій за ними; готовність озброєння, БМП (БТР), засобів зв'язку до бою; наявність встановленого запасу боєприпасів, пального, продовольства й інших матеріальних засобів. Про готовність до наступу командир відділення у встановлений час доповідає командирі взводу.

32. Для наступу з **положення безпосереднього зіткнення з противником** відділення займає вихідне положення – вказане командиром взводу місце ділянки взводу на вихідній позиції роти. Вихідне положення займається приховано у встановлений час з урахуванням побудови бойового порядку для ведення наступального бою або зручності посадки на БМП (БТР), десантом на танк. Особовий склад займає вказану командиром ділянку траншеї, ходу сполучення, БМП (БТР) займає вогневу позицію за відділенням або розташовується разом із взаємодіючими танками на їх вихідній (очікувальній) позиції, у разі неможливості пересування – залишається на попередній вогневій позиції.

Із зайняттям вихідної позиції командир відділення організовує безпосередню охорону і спостереження за об'єктом атаки, уточняє завдання підлеглим, ставить завдання на дообладнання вихідної позиції та доводить порядок дій на випадок раптового переходу противника в наступ.

При постановці завдання підлеглим на випадок відбиття атаки противника командир відділення вказує: передній край оборони противника і напрямок його можливої атаки; смугу вогню відділення і додатковий сектор обстрілу; кулеметнику, гранатометнику, стрільцям – вогневу позицію (місце для стрільби), основний і додатковий сектори обстрілу; порядок дій з початком атаки противника.

Ділянка траншеї (ходу сполучення) дообладнується окопами, пристосуванням для швидкого вистрибування, а у разі потреби заглиблюється. За відсутності у вихідному положенні фортифікаційних споруд особовий склад відриває поодинокі окопи, а за наявності часу – окоп на відділення й укриття для особового складу. Для розміщення БМП (БТР) використовуються наявні окопи, а за їх відсутності – складки місцевості або влаштовуються укриття. Усі роботи проводяться під виглядом посилення оборони переважно вночі (умовах обмеженої видимості) і до світанку ретельно маскуються.

33. З початком вогневої підготовки атаки командир відділення веде спостереження за об'єктом атаки та доповідає командирі взводу про результати вогню і виявлені цілі противника. Відділення вогнем зі своєї зброї знищує виявлені кулемети, гранатомети й інші вогневі засоби, а також живу силу противника в об'єкті атаки і на його флангах.

З підходом танків до траншеї на відстань **100-200 м** командир відділення подає команду **“ПОЗНАЧИТИ ПРОХІД ДЛЯ ТАНКУ”**, а потім – **“Відділення, ПРИГОТУВАТИСЯ ДО АТАКИ”**. За цією командою особовий склад заряджає зброю повними магазинами (стрічками), приєднує багнети і встановлює, у разі потреби, обладнання для швидкого вистрибування з траншеї, веде спостереження за танками і сигналами командирів відділень.

Під час атаки в пішому порядку за командою (сигналом) командира взводу про початок руху в атаку командир відділення подає команду **“Відділення, в атаку – ВПЕРЕД”**, за якою особовий склад швидко вистрибує з траншеї (окопів) і услід за танком або самостійно перебіжками (прискореним кроком, бігом) зближується з противником і своїм вогнем знищує вогневі засоби противника, у першу чергу протитанкові, вказує БМП (БТР) і танку найнебезпечніші цілі, які перешкоджають просуванню.

Вогонь ведеться з ходу і з коротких зупинок, при цьому командир відділення зобов'язаний встановити такий порядок просування і ведення вогню, щоб не припинявся рух відділення у цілому: кулеметник і частина стрільців (вогнева група або одна з бойових груп) веде вогонь, а інші (маневрена група або решта бойових груп) – просуваються вперед; потім ті, що просунулися, відкривають вогонь, забезпечуючи просування тих, що залишилися позаду. БМП (БТР) діє за бойовим порядком відділення на відстані **100-200 м** і своїм вогнем підтримує просування особового складу.

Залежно від рельєфу місцевості й інтенсивності вогню противника командир відділення визначає спосіб пересування (прискореним кроком, бігом, перебіжками, переповзанням). Відкриті ділянки місцевості, що прострілюються противником, відділення долає перебіжками (бігом) усім складом відділення одночасно або послідовно бойовими групами, які переміщуються по черзі під прикриттям вогню груп, які вже висунулися на вказаний командиром відділення рубіж; закриту місцевість – у бойовій лінії прискореним кроком. При наявності прихованого підступу до переднього краю противника механізоване відділення може просуватися у колону по одному. Якщо відділення потрапило під вогонь артилерії (мінометів), воно виходить з-під обстрілу стрімким кидком уперед.

Взаємодія з танком у ході наступального бою забезпечується рухом особового складу без відставання від нього і підтриманням танка вогнем відділення, знищенням протитанкових засобів, що заважають його просуванню, поданням цілевказання при появі небезпечних цілей, а також наданням допомоги при подоланні перешкод і прикриттям вогнем при виході з ладу.

Командир відділення знаходиться у бойовій лінії і на ходу уточнює завдання кулеметнику, гранатометнику і стрільцям (бойовим групам), а у разі потреби – порядок подолання загороджень.

Мінне поле відділення долає вслід за танком його коліями або проробленим для взводу проходом. При підході до мінного поля командир відділення командує: **“Відділення, за мною, у колону по одному (по двоє), у прохід, бігом – РУШ”**. За цією командою кулеметник першим висувається до проходу, долає його і вогнем прикриває рух відділення. Решта особового складу поступово скорочують інтервали, перешиковуються у колону і стрімким кидком під прикриттям вогню БМП (БТР) і кулеметника долають мінне поле. При діях відділення у складі бойових груп спочатку долає загородження маневрена група під прикриттям вогню вогневої групи і БМП (БТР), після зайняття нею вказаного рубежу переміщується вогнева група, БМП (БТР) долає загородження за особовим складом під його вогневим прикриттям.

Подолавши мінне поле відділення, що наступає у пішому порядку, за командою командира відділення **“Відділення, у напрямку ..., напрямний ... – ДО БОЮ, ВПЕРЕД”** або **“Відділення, за мною – ДО БОЮ”** встановленим порядком розгортається в бойову лінію і при підтримці вогню БМП (БТР) услід за танками стрімко атакує противника, ведучи вогонь на ходу і з коротких зупинок.

Відділення може висуватись на рубіж переходу в атаку на БМП (БТР), десантом на танку. Для цього з підходом бойової машини до місця відділення на вихідній позиції для наступу здійснюється посадка його особового складу. За командами командира відділення **“Відділення, ДО МАШИНИ”**, **“ПО МІСЦЯХ”** особовий склад швидко займає свої місця, готується до ведення вогню через бійниці (поверх борту). Відділення на БМП (БТР) слідом за танком або самостійно стрімко просувається вперед і знищує живу силу противника та його вогневі засоби, ведучи вогонь з ходу.

При атаці у пішому порядку з підходом БМП (БТР) до встановленого місця спішування за командою свого командира **“Відділення, ПРИГОТУВАТИСЬ ДО СПІШУВАННЯ”** бойова машина наздоганяє танки, особовий склад ставить зброю на запобіжник, виймає її з бійниць і готується до спішування. За командою **“ДО – МАШИНИ”** механік водій (водій) уповільнює рух або, використовуючи укриття, робить зупинку, особовий склад швидко вискакує з машини (спіщується), розгортається в бойову лінію і продовжує атаку. Для захисту особового складу, який спішився, і забезпечення безпеки від уламків снарядів і мін своєї артилерії зближення з противником може здійснюватись за бронею бойової машини. У цьому випадку відділення розгортається у бойову лінію для атаки з наближенням до противника на відстань ефективного вогню зі стрілецької зброї.

Наблизившись до траншеї противника на **25-40 м** особовий склад за командою командира відділення **“Відділення, гранатами – ВОГОНЬ”** закидає противника гранатами і вивається на передній край оборони.

При послідовній атаці відділення його маневрена група під прикриттям вогневої групи атакує противника, оволодіває вказаним рубежем, закріплюється на ньому і забезпечує атаку решти особового складу відділення. З виходом всього відділення на рубіж маневреної групи командир відділення уточнює завдання підлеглим і підрозділ продовжує наступ у визначеному напрямку.

Для знищення противника, який залишився у траншеях і ходах сполучення, два-три солдати (маневрена група) зістрибують у траншею і знищують його вогнем упритул і гранатами, а при виникненні рукопашної сутички – багнетами і прикладами, просуваються від повороту до повороту і долають прямолінійні ділянки траншей (ходу сполучення) після їх обстрілу, прикриваючи один одного з тилу. Решта складу відділення (вогнева група) рухається обома боками траншеї зверху, не втрачаючи з виду тих, хто просувається траншеєю, знищують противника, який намагається залишити (захопити) траншею. Жива сила і вогневі засоби противника, що розташовані в бліндажах та інших оборонних спорудах, закидаються гранатами, у разі потреби частина відділення (бойової групи) вривається в бліндаж і вогнем упритул завершує його знищення, при цьому один – два солдати контролюють входи і виходи з бліндажа зовні.

Знищивши противника на передньому краї відділення продовжує атаку у визначеному напрямку вслід за танками. Якщо танки відстали, відділення не затримуючись просувається вперед, використовуючи результати вогню артилерії і БМП (БТР).

Командир відділення, діючи в бойовому порядку відділення, управляє підпорядкованими командами, що подаються голосом і сигналами. Сигнальними патронами і трасуючими кулями він вказує БМП (БТР) і танку цілі, що перешкоджають просуванню відділення.

Виявивши відхід противника командир відділення доповідає про це командирі взводу. Відділення, не відстаючи від противника, переслідує його і знищує вогнем усіх своїх засобів.

34. Під час наступу з висуванням із глибини (з ходу) відділення у колоні взводу висувається із глибини до рубежу переходу в атаку у період вогневої підготовки атаки.

З початком розгортання взводу в бойовий порядок командир відділення виводить БМП (БТР) на свій напрямок, уточнює навіднику-оператору (кулеметнику БТР) об'єкт атаки і цілі для ураження, механіку-водію (водію) – напрямок руху і місце проходу у загородженнях, управляє вогнем відділення.

При атаці у броньованому порядку після розгортання взводу у бойову лінію відділення на БМП (БТР) услід за танком або самостійно продовжує стрімкий рух до об'єкту атаки, ведучи вогонь зі зброї бойової машини і стрілецької зброї через бійниці. Використовуючи результати вогневого ураження, стрімко вривається на передній край оборони противника, знищує його живу силу і вогневі засоби та безупинно просувається вглиб оборони.

Під час атаки десантом на танку відділення розміщується, головним чином, у його кормовій частині: кулеметник – у центрі танка за його баштою; стрільці – праворуч і ліворуч від башти; гранатометник розташовується поряд з командиром відділення і веде спостереження за сигналами командира взводу. Командир відділення займає місце праворуч біля башти і виходить на зв'язок з командиром танку через танковий переговорний пристрій. Під час руху десантом на танку особовий склад веде спостереження і за командою командира відділення або самостійно знищує виявлені цілі противника, особливо протитанкові засоби ближнього бою. Командир відділення попереджає командира танку про загородження і природні перешкоди, які розташовані попереду.

35. Під час наступу в глибині оборони противника відділення, не відхиляючись від напрямку наступу і використовуючи складки місцевості, швидко виходить у фланг або тил противнику і рішучою атакою знищує його.

При послабленні опору противника за командою (сигналом) командира взводу відділення проводить посадку в БМП (БТР), десантом на танк і продовжує наступ у вказаному напрямку.

У разі застосування противником ЗМУ для захисту людей, ОВТ використовуються складки місцевості, фортифікаційні споруди. Особовий склад повинен вміло застосовувати засоби індивідуального і колективного захисту, захисні властивості техніки.

При пошкодженні і зупинці БМП (БТР) екіпаж продовжує вогнем з місця знищувати противника, димовими гранатами імітує загоряння і уживає заходів щодо усунення пошкодження, доповідає про це командирю взводу (відділення) або його заступнику (головному сержанту взводу). У разі виникнення пожежі в машині екіпаж уживає заходів щодо її гасіння, а якщо це неможливо або в разі загрози вибуху, екіпаж залишає її, забираючи закріплену за ним зброю, у тому числі спарений кулемет, боєприпаси до неї, гранати, і приєднується до свого відділення, доповідає командирю відділення причину залишення машини.

36. Після бою командир відділення повинен перевірити стан особового складу, озброєння і техніки відділення, організувати надання допомоги пораненим, поповнити запас боєприпасів, доповісти командирю взводу про результати бою. У доповіді вказується: результати виконання бойового завдання; втрати особового складу, місця знаходження поранених і вбитих; втрати та пошкодження ОВТ, витрати боєприпасів, пального та інших матеріальних засобів, морально-психологічний стан особового складу та інші питання.

3.4. Танк у наступальному бою

37. Танк у наступальному бою діє у складі взводу у взаємодії з механізованим підрозділом, у бойовому порядку якого веде наступ, а також може виділятися для ведення вогню прямою наводкою під час вогневої підготовки атаки.

Наступ на противника, що обороняється, здійснюється танком з висуванням із глибини (з ходу) або з положення безпосереднього зіткнення з ним. Екіпаж танка повинен вести наступ з повною напругою сил, безперервно, вдень і вночі, за будь-якої погоди і у взаємодії з іншими підрозділами знищити противника, що обороняється.

Об'єктом атаки танка в наступальному бою зазвичай призначаються танки, гармати, ПТРК та інші вогневі засоби противника, які розташовані на передньому краї оборони, а також його фортифікаційні споруди. Напрямок продовження наступу танка визначається із розрахунку забезпечення виконання найближчого завдання роти.

Атака танка полягає у стрімкому і безупинному русі на противника, що обороняється, у бойовому порядку взводу в поєднанні з веденням інтенсивного вогню з гармати і кулемета з метою знищення противника в об'єкті атаки.

У ході ведення наступального бою командир танка управляє екіпажем командами (сигналами), які передає по танковому переговорному пристрою, для цілевказання використовує систему управління вогнем танка.

38. З отриманням завдання (як правило під час проведення рекогносцировки старшим командиром) командир танка повинен зрозуміти його і провести роботу з підготовки до бою, в ході якої він вивчає умови виконання завдання, стан членів екіпажа і танка, положення механізованих підрозділів і умови взаємодії з ними. Після чого він визначає завдання членам екіпажа і віддає бойовий наказ. Надалі готує екіпаж і танк до бою, в установлений час доповідає командирю взводу про готовність.

На **рекогносцировці** командир танка вивчає: орієнтири; накреслення переднього краю оборони противника і розміщення його вогневих засобів, особливо протитанкових; бойове завдання свого танка (об'єкт атаки, напрямок наступу, рубіж переходу в атаку); характер і властивості місцевості, умови ведення вогню і здійснення маневру, наявність і характер загороджень і перешкод, місця проходів в них; цілі, що уражаються засобами старшого командира, а також завдання сусідів. Під час виїзду на рекогносцировку командир танка вивчає маршрут висування і пункти розгортання, район оснащення танка катковим мінним тралом, вказує механіку-водію орієнтири поблизу маршруту, що добре видимі вночі.

У **бойовому наказі** під час постановки завдань членам екіпажу командир танка вказує:

всьому екіпажу – об'єкт атаки, напрямок наступу, рубіж переходу в атаку; дії при переході в атаку, оволодінні об'єктом атаки і веденні бою в глибині оборони противника, при ушкодженні танка;

навіднику гармати – цілі для ураження вогнем з гармати і кулемета; порядок спостереження і ведення вогню; порядок виконання вогневих завдань в інтересах механізованого підрозділу;

механіку-водію – напрямок руху в атаку та в ході ведення наступального бою; порядок подолання загороджень і перешкод; завдання щодо спостереження і коректування стрільби.

При залученні танка до ведення вогню прямою наводкою його командир додатково вказує: вогневу позицію, порядок і час її зайняття; цілі для знищення, порядок відкриття і ведення вогню; дії після виконання завдання.

Бойовий наказ командир танка віддає на місцевості, а у разі неможливості – використовує схему (макет місцевості), у подальшому уточнює завдання навіднику гармати і механіку-водію на місцевості під час висування до рубежу переходу в атаку і з початком атаки. Якщо дозволяє обстановка, завдання підлеглим уточнюються на місцевості під час підготовки до наступу у ході проведення рекогносцировки.

Підготовка танка до бою здійснюється силами його екіпажу відповідно до вказівок командира взводу, в яких він вказує: до яких дій бути готовим, які роботи і до якого часу повинні бути виконані; порядок поповнення боєприпасами, заправлення паливом, які засоби виділяються в допомогу для обслуговування танка; час готовності танка до бою.

Командир танка керує підлеглими і здійснює контроль за виконанням заходів. Він повинен перевірити: знання членами екіпажу бойового завдання і порядок його виконання; справність танка, приладів спостереження, наведення і управління зброєю, засобів зв'язку; поповнення боєприпасами, заправлення паливом, забезпеченість іншими матеріальними засобами; у встановлений час доповісти командирі взводу про готовність.

39. До початку бою танк у складі взводу займає вихідне положення для наступу і розташовується: під час наступу з положення безпосереднього зіткнення з противником на вихідній позиції роти, очікувальній позиції батальйону або на вогневій позиції для ведення вогню прямою наводкою; під час наступу з висуванням із глибини (з ходу) – у вихідному районі для наступу. У всіх випадках танк повинен бути у постійній готовності до відбиття можливого нападу противника.

Із зайняттям танком вказаного командиром взводу місця на вихідній (очікувальній) позиції (у вихідному районі) командир танка встановлює спостереження за місцевістю, противником і сигналами командира взводу, ставить завдання щодо маскуванню, підготовки укриття і шляху виходу танка на рубіж переходу в атаку.

Танк, що виділений для ведення вогню прямою наводкою, за вказівкою командира взводу приховано висувається і займає визначене місце на рубежі. Екіпаж обладнує вогневу позицію, готується до виконання завдання, веде розвідку цілей. Командир танка готує дані для ведення вогню по визначених (виявлених) цілях і складає картку вогню танка.

40. Висування з вихідної (очікувальної) позиції (вихідного району) до рубежу переходу в атаку танк здійснює у складі взводу за командою (сигналом) командира взводу і командою командира танка для механіка-водія **“ВПЕРЕД”**.

Під час вогневої підготовки атаки танк, який виконує завдання веденням вогню прямою наводкою, уражає цілі на передньому краї і в найближчій глибині оборони противника. З початком наступу після виконання вогневих завдань він разом з іншими танками взводу діє відповідно до бойового завдання і команд (сигналів) командира взводу, атакує противника або діє у складі другого ешелону (загальновійськового резерву) батальйону.

Під час розгортання взводу у бойову лінію командир танка виводить танк на свій напрямок, уточнює навіднику гармати і механіку-водію місце переходу через бойові порядки механізованих підрозділів і проходів у загородженнях, об'єкт атаки, напрямок наступу, цілі для ураження й управляє вогнем і рухом танка. Танк безупинно рухається у визначеному напрямку і, зберігаючи своє місце у бойовому порядку взводу, у взаємодії з іншими танками та механізованими підрозділами знищує танки, ПТРК, інші вогневі засоби та живу силу противника.

Мінне поле противника, у тому числі встановлене засобами дистанційного мінування, танк долає по проробленому завчасно проході у визначеному командиром взводу порядку. Під час подолання мінного поля танк продовжує вести вогонь по противнику, знищує насамперед його протитанкові засоби, які ведуть фланговий вогонь. Танк з мінним тралом долає мінне поле самостійно. Під час атаки механізованого підрозділу у пішому порядку танк може пророблювати для нього проходи у дряганих загородженнях.

З наближенням до противника танк атакує його і веде вогонь по цілях на передньому краї і в найближчій глибині його оборони, переміщуючись за розривами снарядів своєї артилерії на безпечній відстані від них.

Увірвавшись на передній край оборони противника, танк вогнем і гусеницями знищує його вогневі засоби, живу силу і стрімко просувається вперед, не відриваючись від механізованого підрозділу.

У ході наступального бою командир танка повинен вести розвідку противника і спостерігати за місцевістю, вибирати зручні напрямки для руху, підтримувати безперервний зв'язок із командиром взводу, стежити за діями сусідніх танків і механізованого підрозділу, за їх цілевказанням і самостійно знищувати противника, що перешкоджає їх просуванню вперед; якщо на танку перебуває десант, через танковий переговорний пристрій попереджати командира десанту про постріл із гармати.

Протитанкові загородження і природні перешкоди у глибині оборони противника танк долає або обходить. У разі неможливості подолання або обходу – веде вогонь з місця, використовуючи для укриття місцеві предмети і складки місцевості, забезпечує пророблення проходів інженерно-саперним підрозділом. По проробленому проході танк швидко висувається вперед, займає місце у бойовому порядку і продовжує наступ.

Противника, що контратакує, танк знищує у взаємодії з іншими підрозділами (танками) вогнем і стрімкою атакою або за вказівкою командира взводу займає вигідну вогневу позицію і вогнем з місця завдає йому ураження, а потім атакує та завершує його знищення.

Вертольоти противника знищуються із зенітного кулемета, а при перевищенні дальності стрільби з кулемета по вертольоту, який завис у повітрі на місці, – з гармати. Про появу вертольотів противника командир танка терміново доповідає командирі взводу.

Противника, що відходить, танк за командою командира взводу переслідує, виходячи на шляхи його відходу, знищує танки й інші броньовані цілі, живу силу і транспортні засоби, які намагаються відірватися від переслідування.

Без наказу старшого командира танк не залишає свого місця у бойовому порядку взводу. У випадку виведення з ладу інших танків взводу танк, що залишився, приєднується до сусіднього взводу і продовжує вести бій.

У разі пошкодження і зупинки танка екіпаж продовжує вогнем з місця знищувати противника, одночасно вживаючи заходів щодо усунення пошкодження. Екіпаж має право залишити машину тільки у тому випадку, якщо танк горить і всі вжиті для гасіння пожежі заходи виявилися безрезультатними. При цьому екіпаж забирає закріплену за ним зброю, боєприпаси до неї та гранати, індивідуальні засоби захисту, при можливості демонтує спарений і зенітний кулемет і діє за вказівкою командира взводу або у відповідності до обстановки. Екіпаж повинен уміло вести бій поза танком.

41. Після бою командир танка повинен перевірити стан екіпажа і танка, організувати надання медичної допомоги пораненим, поповнити запаси боєприпасів,

доповіді командирів взводу про результати бою. Про результати бою командир танка доповідає командирів взводу. У доповіді він вказує: результати виконання бойового завдання; втрати у складі екіпажу, витрату боєприпасів, пального й інших матеріальних засобів, стан матеріальної частини і озброєння; морально-психологічний стан екіпажу і готовність до подальших дій.

3.5. Особливості наступального бою під час виходу з оточення

42. Вихід з оточення полягає у прориві підрозділами, що знаходяться в оточенні, бойових порядків противника на обраній ділянці (напрямку) і з'єднанні зі своїми військами або виході в район, який забезпечує вигідні умови для ведення подальших дій.

Взвод виходить з оточення у складі роти (батальйону), в окремих випадках – самостійно, в напрямку, який вказується старшим командиром. Вихід з оточення здійснюється організовано і супроводжується знищенням противника, що перешкоджає виходу. Вихід з оточення дрібними групами і без бойової техніки не дозволяється. Командир взводу повинен встановити і прийняти у підпорядкування всі сили і засоби, що потрапили в оточення разом із взводом.

За сприятливих умов вихід з оточення здійснюється у взаємодії з силами і засобами старшого командира, що діють назустріч і завдають ударів по противнику авіацією, вогнем артилерії. Старший командир може застосувати на напрямку прориву і виходу з оточення штурмовий підрозділ або ТакПД.

Якщо сил старшого командира не вистачає для зустрічного наступу або надання допомоги підрозділам, що перебувають в оточенні, взвод виходить з оточення самостійно у напрямку дій своїх військ, що ведуть бій поза оточенням.

В умовах відсутності суцільного фронту вихід підрозділів з кільця оточення може бути в будь-якому напрямку, де немає військ противника, з подальшим просуванням на з'єднання зі своїми військами. Після виходу з оточення взвод може переходити до рейдових дій у тилу противника.

Взводу при виході з оточення вказується об'єкт атаки і напрямок продовження наступу. Об'єктом атаки взводу можуть бути вогневі засоби противника у визначеному старшим командиром районі. Напрямок продовження наступу, як правило, співпадає з напрямком виходу з оточення і визначається так, щоб забезпечувалося створення разом з іншими підрозділами пролому в кільці оточення.

43. Бойовий порядок взводу при самостійному виході з оточення може включати підрозділи (сили і засоби), що призначені для прориву фронту оточення, та підрозділ (групу) прикриття. При наявності сил і засобів може створюватися група управління і вогневої підтримки, а також група бойових машин.

Підрозділи (сили і засоби) прориву призначені для нанесення удару на вибраному напрямку, прориву фронту оточення і створення коридору виходу. До їх складу включається не менше половини сил і засобів, а також танки, якщо вони є у тих, хто в оточенні. Для забезпечення флангів і недопущення звуження коридору виходу від підрозділів прориву на найнебезпечніші напрямки можуть виділятися заслони силою до відділення, кількість заслонів залежить від глибини фронту оточення на напрямку прориву.

Підрозділ (група) прикриття призначається для утримання позицій, що займаються, недопущення звуження фронту оточення і прикриття взводу з тилу під час прориву і виходу з оточення. Частина сил і засобів підрозділу прикриття може використовуватись для дій на відволікаючому напрямку.

Автоматичні гранатомети, міномети, гармати, що опинилися в оточенні, командир взводу включає до групи управління і вогневої підтримки. Своім вогнем вони забезпечують прорив, а також підтримують сили прикриття.

Під час виходу з оточення у складі роти (батальйону) взвод може бути призначений для виконання завдань у складі основних сил (підрозділів прориву, заслонів, на напрямку відволікаючих дій) або сил прикриття.

44. Підготовка до самостійного виходу взводу з оточення починається з отриманням бойового наказу (розпорядження) старшого командира, у якому, крім того,

може бути вказано: напрямок виходу з оточення і час початку дій; підрозділи, що виділяються для завдання ударів назустріч, напрямок їх наступу і рубіж зустрічі з ними; час, район викидання (висадки) і завдання ТакПД (якщо він застосовується); які завдання виконуються силами і засобами старшого командира на напрямку прориву і які цілі (об'єкти) противника уражаються його засобами у ході вогневої підготовки прориву і підтримки виходу з оточення; порядок встановлення зв'язку і взаємодії з підрозділами, що діють поза оточенням, а також порядок взаємного розпізнавання військ.

Під час організації бою при виході з оточення командир взводу повинен вивчити сили і засоби противника на напрямку прориву, характер його оборони і систему вогню, встановити ділянки, які обороняються слабо та можливості противника щодо здійснення маневру з інших напрямків. При оцінці своїх підрозділів він повинен уточнити стан взводу і підрозділів, які підпорядковані та можливості щодо створення спільного бойового порядку.

Особлива увага приділяється вибору місця і напрямку прориву, а також ведення відволікаючих дій.

Під час вибору місця і напрямку прориву командир взводу повинен врахувати місце завдання ударів засобами старшого командира, напрямок головного удару військ, що діють поза оточенням, наявність проміжків у бойовому порядку противника, характер місцевості на напрямку дій. Прорив фронту оточення проводиться у місці і на напрямку, де забезпечується швидке і приховане зосередження підрозділів (груп), раптовість і ефективність їх удару, зручність виходу з оточення.

Якщо противник надійно уражається засобами старшого командира, то місце і напрямок прориву для виходу з оточення може вибиратися там, де противнику наноситься найбільше ураження.

У випадку коли можливість надійного ураження противника відсутня, – прорив доцільно призначати там, де сили противника незначні, є проміжки у його бойових порядках, а місцевість доступна для дій танків, БМП (БТР). Іноді місце прориву вигідно призначати на такому напрямку, який через його важкодоступність або інші причини противник вважає найменш можливим для виходу з оточення.

Відволікаючі дії проводяться для введення противника в оману відносно напрямку прориву і сковування частини його сил на іншому напрямку. Їх вигідно проводити на тих напрямках, де противник найбільш очікує удару. Відволікаючі дії ведуться, як правило, одночасно з проривом фронту оточення. Вони можуть розпочинатися з упередженням по часу для відволікання сил противника на себе.

Під час прийняття рішення на самостійний прорив і вихід з оточення командир взводу визначає спосіб дій і завдання підрозділам (силам і засобам) прориву, підрозділу (групі) прикриття. У способі дій він встановлює: місце, напрямок і час прориву фронту оточення; порядок дій при створенні коридору виходу, стримуванні противника по рубежу зайнятих позицій; черговість відходу підрозділів (груп); бойовий порядок взводу; заходи щодо введення противника в оману.

У бойовому наказі командир взводу **під час постановки завдань** вказує:

підрозділам (силам і засобам) прориву – засоби посилення; завдання щодо знищення противника; об'єкт атаки, напрямок продовження наступу; вихідне положення для прориву, порядок і час його зайняття; черговість виходу з оточення; які сили і засоби виділити в заслони;

підрозділу (групі) прикриття – склад; завдання щодо стримування противника; позиція, сектор стрільби, напрямок відволікаючих дій; порядок відходу, хто підтримує;

вогневим засобам групи управління і вогневої підтримки, – завдання щодо ураження противника на напрямку прориву і підтримки підрозділу (групи) прикриття; вогневі позиції (рубежі), порядок їх зміни; порядок і черговість виходу з оточення; час готовності до відкриття вогню;

іншим силам і засобам – район (місце) зосередження, час його зайняття; черговість виходу з оточення; напрямок (маршрут) виходу.

Під час **організації взаємодії** командир взводу особливу увагу приділяє узгодженню дій підрозділів прориву і прикриття, а також зустрічним діям з військами, що наступають поза оточенням.

Управління під час виходу з оточення організовується з урахуванням керівництва силами і засобами, які одночасно виконують різні тактичні завдання. Командир взводу управляє діями підпорядкованих, знаходячись з підрозділами, що проривають фронт оточення.

При **організації всебічного забезпечення дій** він додатково вказує: завдання з розвідки; заходи щодо забезпечення прихованості підготовки і раптовості прориву; характер і порядок інженерного обладнання позицій підрозділу (групи) прикриття, місця і способи пророблення проходів у загородженнях противника; порядок забезпечення (перерозподілу) боєприпасами і паливом; порядок евакуації поранених і хворих, ОВТ, а також знищення майна, яке не може бути вивезено (винесено) з оточення.

45. Час початку прориву підрозділу, який виходить з оточення, і дій підрозділів, що наступають поза оточенням, визначає старший командир. Найбільш доцільно здійснювати прорив уночі або за інших умов обмеженої видимості. У деяких випадках він може здійснюватись і вдень.

Наступальний бій при прориві фронту оточення може починатися з вогневої підготовки атаки, що здійснюється артилерією й авіацією старшого командира. З метою досягнення раптовості або через нестачу боєприпасів атака може починатися без вогневої підготовки. Вогневі засоби, що є у підпорядкуванні командира взводу, здійснюють вогневу підтримку прориву з його початком.

Використовуючи результати вогню артилерії й авіації, підрозділи прориву стрімкою атакою у визначеному місці проривають фронт оточення і, знищуючи противника, створюють коридор виходу. Вогневі засоби групи вогневої підтримки, підтримуючи вогнем підрозділи прориву, виходять з оточення разом з ними.

Техніка тилу і технічного забезпечення, яка потрапила в оточення разом із взводом, з'єднується в одну колону і виходить з оточення вслід за підрозділами, що здійснюють прорив. Транспортні засоби надаються насамперед для евакуації поранених і хворих. Озброєння, техніка (у тому числі пошкоджені) і майно, що не можуть бути евакуйовані з району оточення, знищуються за наказом командира взводу спеціально призначеними військовослужбовцями.

Підрозділ (група) прикриття стійко утримує займаєму позицію, не допускаючи прориву противника, і відходить тільки за наказом (сигналом) командира взводу, як правило, після прориву кільця оточення.

З утворенням пролому у бойовому порядку противника підрозділи, що здійснювали прорив, розвивають успіх і розширюють коридор виходу. У напрямку виходу з оточення висилаються дозори. Для недопущення закриття противником пролому виставляються і закріплюються на вигідних рубежах заслони. Заслони відходять останніми, після пропуску через коридор виходу всього особового складу і техніки, у тому числі підрозділу прикриття. До з'єднання взводу зі своїми військами заслони можуть діяти у якості ТПЗ (БПЗ). Для руйнування мостів, ділянок доріг та інших об'єктів на шляху відходу від механізованого взводу може призначатися група підрильників.

Після прориву кільця оточення підрозділи безупинно просуваються вперед на з'єднання з військами, що діють поза оточенням або зосереджуються у визначеному районі для організації подальших дій. Командир взводу повинен за першої можливості встановити зв'язок із старшим командиром, доповісти про вихід з оточення і уточнити завдання.

Якщо противнику вдається закрити коридор виходу і розділити бойовий порядок взводу, частина сил, що вийшла з оточення, повинна повернути назад і атакувати противника з тилу для забезпечення виходу тих, хто залишився.

46. Управління підлеглими підрозділами під час виходу з оточення командир взводу здійснює з КСП на бойовій машині, переміщуючись за підрозділом, що прориває кільце оточення.

До початку прориву зв'язок здійснюється прощодовими і рухомими засобами. Усі розмови, пов'язані з підготовкою до виходу з оточення, по технічних засобах забороняються. З початком прориву радіозв'язок стає основним засобом зв'язку. Всі підрозділи (групи), що виходять з оточення, завчасно забезпечуються радіоданими для зв'язку зі старшим командиром і підрозділом, що діє у районі, призначеному для виходу з оточення.

3.6. Підготовка та ведення наступального бою в особливих умовах В населеному пункті

47. Наступальний бій в населеному пункті ведеться у будівлях (спорудах), між ними, на різних рівнях будинків (поверхах, дахах (горищах), підвалах), а також у підземних спорудах і комунікаціях. Взвод (відділення) наступає, як правило, ізольовано від сусідів з подоланням великої кількості завалів, що утворилися внаслідок руйнувань будівель, пожеж і барикад, під фланговим, перехресним і багатоярусним вогнем противника та уражає його на близьких дистанціях, а часто й у рукопашному бою.

В цих умовах широко застосовуються дрібні підрозділи, бойові групи, у знищенні противника важливу роль відіграє озброєння механізованого відділення (автомати, кулемети, гранатомети, ручні і реактивні кумулятивні гранати) й озброєння БМП (БТР).

48. Механізований взвод у населеному пункті наступає у пішому порядку вздовж вулиці з одного або з обох її боків, відділення – з одного боку; танковий взвод наступає уступом з обох боків вулиці. Взаємна підтримка здійснюється веденням вогню по будівлях на протилежний бік вулиці.

Бойовий порядок взводу будується в одну або дві лінії. Під час дій в одну лінію він складається з бойових порядків відділень та групи управління і вогневої підтримки. Вона підтримує вогнем відділення, що атакують, а також знищує вогневі засоби противника у сусідніх будівлях і на верхніх поверхах. При наступі у дві лінії одне з відділень діє за першою лінією на відстані до **50 м**, прикриває вогнем атакуючі відділення першої лінії і знищує противника у сусідніх будівлях. Відділення другої лінії може використовуватись у якості групи закріплення, яка застосовується для завершення знищення противника в захоплених об'єктах (будівлях, поверхах) і недопущення підходу його резервів. БМП (БТР) взводу можуть утворювати групу бойових машин, що діє на доступному для просування напрямку і підтримує вогнем особовий склад взводу.

Механізоване відділення при захопленні будівлі зазвичай розділяється на бойові групи. Із складу відділення призначається військовослужбовець, що забезпечується засобами для позначення вікон (місць розташування атакуючої групи), по яких не можна вести вогонь підтримуючим вогневим засобом.

Танковий взвод, як правило, додається механізованій роті і може діяти у повному складі або входити до складу штурмових груп. У цьому випадку окремі танки можуть діяти з механізованими взводами і відділеннями.

Об'єктом атаки для взводу під час наступу в населеному пункті може бути жива сила і вогневі засоби противника на підступах до будівлі, у проміжках між ними, окремий будинок сільського типу, довготривала оборонна споруда (будівля, що пристосована під неї), поверх невеликої будівлі або поверх у під'їзді великого будинку; для механізованого відділення – жива сила противника, його вогневі засоби (танк, БМП, кулемет, розрахунок ПТРК тощо), розташовані в траншеї перед будівлею, у проміжках між ними, у будинках (на поверсі, у кімнаті, підвалі) та інших спорудах.

49. Під час організації наступального бою у населеному пункті командир взводу (відділення, танка) повинен завчасно по великомасштабній карті (плану, фотознімках) вивчити особливості забудови населеного пункту та визначити характер оборони противника, розташування вогневих засобів у об'єкті атаки (будівлі) і на підступах до нього, можливість ведення флангового вогню з сусідніх будівель, найбільш зручні підступи до нього, наявність мінно-вибухових та інших загороджень, умови спостереження, ведення вогню і маскування, наявність підземних комунікацій і можливість їх використання своїм підрозділом і противником, розташування майданів, скверів, водних перешкод і наявність мостів через них.

У способі дій ведення наступального бою у населеному пункті командир взводу, крім загальних питань, визначає порядок: ураження противника у період вогневої підготовки атаки; виходу на рубіж переходу в атаку (зайняття вихідної позиції) і до об'єкту атаки; дій під час атаки будівлі і бою всередині неї; знищення груп противника у підземних спорудах і тих, що залишилися в тилу; застосування аерозолів (димів) і вогнеметів під час виконання завдання; взаємного розпізнавання своїх підрозділів і позначення досягнутих рубежів; особливості побудови бойового порядку; заходи щодо боротьби з пожежами.

Під час постановки завдань командир взводу у бойовому наказі вказує: *відділенням (танкам)* – засоби посилення, завдання щодо знищення противника, об'єкт атаки, напрямок продовження наступу, рубіж переходу в атаку, хто підтримує.

Командир відділення вказує особовому складу (бойовим групам) завдання щодо знищення противника, цілі для ураження під час атаки, місце у бойовому порядку.

50. Перед атакою БМП, танки, гармати і ПТРК вогнем прямою наводкою знищують противника в об'єкті атаки і сусідніх будівлях. Одночасно особовий склад механізованого взводу (відділення) і додані йому вогнеметники ведуть вогонь по вікнах, дверях, амбразурах і, використовуючи проломи у стінах, підземні комунікації, ходи сполучення та інші приховані підступи, висуваються до об'єкту атаки.

Під час атаки танки, як правило, діють у бойовому порядку механізованого підрозділу. Насамперед противник знищується у підвалах і нижніх поверхах будівель. З підходом механізованих підрозділів до об'єкту атаки вогонь танків, гармат й інших вогневих засобів переноситься на верхні поверхи і горища. Особовий склад механізованого взводу (відділення), використовуючи їх вогонь, під прикриттям групи управління і вогневої підтримки, аерозолів (димів) стрімко вривається у будівлю. Противник, який веде вогонь з вікон верхніх поверхів і дахів будинків, знищується снайперами і спеціально призначеними стрільцями.

Відділення першої лінії (одна з бойових груп відділення) закидає приміщення гранатами, знищує противника впритул і захоплює приміщення, після чого позначає вікна (місце свого розташування).

Відділення другої лінії (інші бойові групи) входить тим самим шляхом і здійснює прикриття відділення (групи), що атакує, особовий склад якого у цей час змінює (дозаряджає) магазини. Командир взводу (відділення) оцінює обстановку і уточнює завдання підлеглим. Особовий склад відділення першої лінії (бойової групи) вривається у наступне приміщення, знищує противника вогнем упритул, гранатами та у рукопашному бою і, переходячи з поверху на поверх сходами або через проломи у міжповерхових перекриттях, захоплює будівлю.

Відділення другої лінії (інші бойові групи), діючи у якості групи закріплення, завершує знищення противника, займає вогневі позиції у звільненому приміщенні та забезпечує підтримку вогнем атакуючих відділень (груп) і переміщення групи управління і вогневої підтримки взводу. Під час дії взводу в одну лінію завдання групи закріплення виконує група управління і вогневої підтримки взводу.

Якщо знищити противника з першої спроби не вдалося, командир взводу застосовує вогневі засоби групи управління і вогневої підтримки та продовжує виконувати завдання. Додані взводу сапери у цей час пророблюють проходи в стінах і міжповерхових перекриттях, а у разі потреби розмінують будівлю.

Захопивши будівлю, взвод (відділення) атакує наступний об'єкт.

Взвод в штурмовій групі

51. При штурмі населеного пункту (укріпленого району) механізований взвод може діяти у складі роти як атакуюча група, група прикриття і закріплення, загальновійськовий резерв, а іноді в якості штурмової групи.

Штурмова група призначена для блокування і знищення противника у довготривалих вогневих (польових фортифікаційних) та інших важливих спорудах.

Взводу під час дій у штурмовій групі можуть додаватися танки, гармати (переважно самохідні), міномети, ПТРК, гранатомети й інші вогневі засоби, а також підрозділ інженерних військ із підривними зарядами.

Атакуючим підгрупам штурмової групи видається збільшена кількість боєприпасів, особливо ручних гранат, аерозольних (димових), запалювальних і сигнальних засобів, а також пристосування для штурму будівель і подолання загороджень (штурмові драбини, кішки, канати, перехідні містки та інші пристосування).

52. Бойовий порядок штурмової групи у складі посиленого взводу зазвичай включає декілька підгруп захоплення, підгрупу управління і вогневої підтримки, підгрупу розгородження. В окремих випадках, за наявності сил і засобів, може створюватись підгрупа прикриття і закріплення.

Підгрупу захоплення складають механізовані відділення з вогнетниками. Вона призначена для знищення противника на підступах до об'єкту атаки, блокування його, знищення живої сили (розрахунку, гарнізону) й оволодіння ним.

До складу *підгрупи управління і вогневої підтримки* входять танки, БМП (БТР) взводу і додані вогневі засоби, у тому числі й артилерійські. Вона діє за атакуючими підгрупами на відстані до **50 м** з одного або обох боків вулиці і призначена для забезпечення вогнем штурмових дій атакуючих підгруп взводу, знищенням вогневих засобів, які ведуть фланговий вогонь.

Підгрупа розгородження призначена для пророблення проходів у загородженнях і перешкодах перед об'єктом атаки, підривання довготривалих вогневих споруд (укріплених будівель) пророблення проломів у стінах і стельових покриттях, розмінування захопленої споруди (будівлі), улаштування інженерних загороджень при закріпленні захопленого об'єкту і виконання інших завдань. До її складу включається доданий інженерно-саперний підрозділ з підривними зарядами і засобами розмінування.

Підгрупа прикриття та закріплення виділяється у складі відділення і діє на відстані до **50 м** від атакуючих підгруп. Вона призначена для закріплення об'єкта, який був захоплений, прикриття вогнем дій підгруп захоплення, недопущення підходу (маневру) резервів противника до об'єкта штурму, відбиття контратак невеликих груп, а інколи й атаки противника разом з атакуючими підгрупами. До її складу може включатися снайпер.

53. Взводу, який діє у штурмовій групі, вказується об'єкт атаки і напрямок продовження наступу. Об'єктом атаки взводу при оволодінні укріпленим районом може бути довготривала вогнева або інша укріплена споруда на передньому краї оборони противника, а при штурмі населеного пункту – невелика укріплена будівля (споруда), поверх невеликої будівлі або поверх у під'їзді великої будівлі.

Напрямок продовження наступу визначається із таким розрахунком, щоб забезпечувалося оволодіння (знищення) вогневою спорудою (укріпленої будівлі) у глибині оборони противника або утримання захопленого об'єкту.

54. Порядок роботи командира взводу з отриманням завдання на дії у штурмовій групі такий самий, як і при наступі у населеному пункті.

У ході **організації бою** командир взводу по карті великого масштабу (плані) і особистим спостереженням досконало вивчає характер оборони противника і об'єкт атаки, особливо систему вогню і загороджень; можливість ведення флангового вогню із сусідніх довготривалих вогневих споруд; простори, що не прострілюються, і найбільш зручні підступи до об'єкту; враховує тип довготривалої вогневої споруди, розташування його вогневих точок, амбразур, перископів, броньованих башт і вогневих засобів, що прикривають підступи до споруди.

Під час **прийняття рішення** командир взводу у способі дій у складі штурмової групи додатково визначає порядок виходу до об'єкта атаки та дій підгруп при штурмі довготривалої вогневої споруди.

У бойовому наказі **під час постановки завдань** командир взводу вказує:

підгрупам захоплення – бойовий склад, об'єкт атаки, рубіж переходу в атаку і напрямок продовження наступу, старшого групи;

підгрупі управління і вогневої підтримки – бойовий склад, цілі для ураження в період вогневої підготовки і з початком штурму, а також завдання щодо заборони підходу противника до об'єкту з глибини, місце у бойовому порядку і порядок переміщення, старшого групи;

підгрупі розгородження – склад, завдання, місце у бойовому порядку та порядок переміщення, старшого групи.

Крім того, командир взводу вказує підгрупам маршрут висування до об'єкту атаки, вихідне положення для штурму і порядок його зайняття.

За наявності часу підготовка штурмової групи проводиться на місцевості, яка обладнується макетами і загородженнями за типом довготривалої вогневої споруди (укріпленої будівлі) противника. При цьому відпрацьовуються способи і прийоми блокування, пророблення проходів у мінно-вибухових й інших загородженнях, атаки і знищення противника у споруді (будівлі), питання вогневого ураження, взаємодії і управління.

55. Штурмова група, яка призначена для блокування і знищення споруди (будівлі) на передньому краї оборони противника завчасно займає вихідне положення для штурму, яке складається з вихідних позицій підгруп захоплення і розгородження та позиції підгрупи управління і вогневої підтримки.

Підгрупи захоплення і розгородження займають вихідне положення у безпосередній близькості від довготривалої споруди (укріпленої будівлі) у період вогневої підготовки атаки. При цьому підгрупа розгородження може розташовуватися разом з підгрупами захоплення або у проміжках між ними.

Підгрупа управління і вогневої підтримки (танки, БМП (БТР), інші вогневі засоби) займає позицію за підгрупами захоплення у місці, з якого забезпечується спостереження за об'єктом штурму, управління діями підгруп і ведення ефективного вогню по противнику.

56. З початком вогневої підготовки атаки підгрупа управління і вогневої підтримки веде вогонь по амбразурах довготривалої вогневої споруди (укріпленої будівлі), що атакується, і по вогневих засобах, що прикривають її. У призначений час підгрупа розгородження пророблює проходи у загородженнях противника і позначає їх. Командир взводу веде спостереження за результатами ВУП і уточнює завдання підгрупам.

Штурм розпочинається одночасно з атакою механізованих і танкових підрозділів першого ешелону. Особовий склад підгруп захоплення за командою командира взводу проробленими проходами просувається до споруди (будівлі) й атакує її. При цьому стрільці ведуть вогонь по амбразурах і перископах, закривають підручними засобами бійниці для стрільби, заклинюють бронебашти довготривалої вогневої споруди, закидають усередину ручні гранати і займають позиції навколо в готовності до знищення противника в разі його виходу із споруди; вогнеметники проводять вогнеметання всередину споруди; гранатометники руйнують споруду.

Танк зі складу штурмової групи атакує противника у бойовій лінії атакуючих підгруп і своїм вогнем руйнує загородження і завали, уражає живу силу і вогневі засоби на підступах до об'єкту атаки. Особовий склад механізованого підрозділу прикриває танк своїм вогнем.

Підгрупа розгородження, у разі потреби, за сигналом командира взводу закладає підривні заряди і підриває споруду (будівлю).

Після підривання споруди (будівлі) особовий склад підгруп захоплення вривається до об'єкта штурму, закидає приміщення ручними гранатами, знищує живу силу (гарнізон споруди) і здійснює зачищення від противника. Підгрупа управління і вогневої підтримки прикриває дії підгруп захоплення і не допускає підходу противника до об'єкту ззовні. Вона може діяти самостійно або спільно з підгрупою прикриття та закріплення, яка знищує окремі осередки опору та дрібні групи противника, що залишилися.

Командир взводу негайно доповідає старшому командирі про оволодіння об'єктом, а також про витрати боєприпасів, вибухових речовин і втрати, яких зазнав підрозділ. Після чого діє за його вказівками.

З отриманням завдання на закріплення у захопленій споруді (будівлі), насамперед у ній знищуються групи противника, що уціліли, вживаються заходи щодо гасіння пожеж і розмінування приміщень. Потім командир взводу створює систему вогню, організовує кругову оборону та готує підрозділи до відбиття контратаки противника. На підступах до споруди (будівлі) влаштовуються інженерні загородження.

57. Штурмова група, що призначена для знищення довготривалої вогневої споруди (укріпленої будівлі) в глибині оборони противника, висувається за підрозділами першого ешелону на встановленій відстані і вводиться у бій за наказом (сигналом) командира батальйону (роти).

Форсуванням водної перешкоди

58. Форсування водної перешкоди – подолання військами, що наступають, водної перешкоди, протилежний берег якої обороняється противником. Воно здійснюється, як правило, з ходу. Якщо форсування з ходу не вдалося або це неможливо за умовами обстановки, воно здійснюється із положення безпосереднього зіткнення з противником після додаткової підготовки, яка проводиться у вихідному районі або з розгортанням основних сил батальйону (роти) біля водної перешкоди.

Переправа через водну перешкоду – це подолання водної перешкоди без бою. Вона здійснюється за відсутності противника або під прикриттям наших військ, що захопили плацдарм на протилежному березі.

Водні перешкоди долаються підрозділами по мостах, убрід, на плаву на БМП (БТР) або переправно-десантними засобами, взимку по льоду, а танками, крім того, – під водою. Вибір способу подолання водної перешкоди залежить від її ширини, глибини, швидкості течії, характеру берегів, дна і наявності гідротехнічних споруд, характеру оборони противника, а також від стану погоди і пори року.

Форсування повинно здійснюватись організовано, без скупчення особового складу і техніки на переправах і зниження темпів наступу. З цією метою силами старшого командира (начальника) заздалегідь організовується розвідка водної перешкоди і противника на підступах до неї та на протилежному березі; завчасно приймається рішення та ставляться бойові завдання підрозділам на форсування ще до їх підходу до водної перешкоди; форсування водної перешкоди здійснюється раптово і швидко; вчасно нарощуються зусилля для розвитку наступу на протилежному березі; уміло здійснюється управління підрозділами на переправі. Для підтримання встановленого порядку на переправах танків під водою, вбрід і на плаваючих бойових машинах призначаються коменданти з числа офіцерів підрозділів, що переправляються.

Взвод здійснює форсування водної перешкоди, як правило, у складі роти, а під час дій у бойовому розвідувальному дозорі або ГПЗ – самостійно. При форсуванні водної перешкоди основними силами батальйону (роти) з ходу взвод може призначатись для дій в якості (у складі) ГПЗ, а при розгортанні основних сил біля водної перешкоди – для ведення вогню прямою наводкою.

59. Для організованого форсування водної перешкоди батальйону (роти) призначаються: вихідний рубіж для форсування за **1-2 км** від водної перешкоди, а під час зайняття вихідного району для форсування безпосередньо біля водної перешкоди – за **100-300 м** від урізу води; район посадки (завантаження) на самохідні переправно-десантні засоби і район герметизації танків у прихованих місцях на відстані **5-6 км** від водної перешкоди, а під час зайняття вихідного району біля водної перешкоди – і ближче.

Механізованому (танковому) взводу вказуються: місце у вихідному районі для форсування, вихідний рубіж для форсування, місце у районі посадки (завантаження) на переправно-десантні засоби і в районі герметизації танків.

Взводу, який діє у складі основних сил батальйону, призначається переправа, яка обладнується за планом старшого командира. Вид переправи визначається, виходячи з характеру водної перешкоди, наявності переправних засобів і встановленого порядку переправи батальйону (роти).

Завданням взводу, що діє у ГПЗ, є знищення противника на підступах до водної перешкоди, форсування її з ходу та оволодіння на протилежному березі рубежем, що забезпечує форсування водної перешкоди з ходу основними силами.

60. Під час організації форсування у **способі дій**, крім звичайних питань, командир взводу визначає: порядок знищення об'єктів противника на підступах до водної перешкоди і на протилежному березі; спосіб подолання водної перешкоди, вид та місце переправи; розподіл переправних засобів між штатними і доданими підрозділами взводу; порядок підготовки особового складу, ОВТ до форсування; маршрут і порядок висування до водної перешкоди; послідовність переправи.

У бойовому наказі **під час постановки завдань** підпорядкованим командир взводу додатково вказує: завдання щодо знищення противника при підході до водної перешкоди, під час форсування і на протилежному березі; місце переправи, переправні засоби; місця посадки особового складу і завантаження ОВТ на переправні засоби; вихідний рубіж для форсування та час його проходження; танковому взводу, крім того, – місце взводу в районі герметизації танків роти.

Підготовка взводу здійснюється перед виходом до водної перешкоди. При цьому особлива увага звертається на працездатність радіостанції і переговорного пристрою; щільність закриття люків, бійниць, дверей бойових машин, а також на справність відкачувальних насосів, наявність і щільність закриття водозливних пробок. Особовий склад, розміщений у машинах, надягає рятувальні жилети.

Підготовка танків для переправи під водою здійснюється у визначеному для взводу місці у вихідному районі для форсування роти і завершується у районі герметизації танків та включає: перевірку працездатності радіостанції і танкового переговорного пристрою, справності і роботи гіронапівкомпасу, стану гумотканинних ущільнень, справності і роботи відкачувальних насосів, наявності і справності ущільнюючих прокладок люків і пробок, стану випускних колекторів, надійності стопоріння кришки люку запасного виходу дротом, легкості відкриття кришок люків башти і механіка-водія, зарядки балонів повітряного пуску, герметизації методом “розрідження” або “замочення”; встановлення частини обладнання, що знімається, для підводного водіння танка, ущільнення всіх щілин і нещільностей замазкою, укладання буксирних тросів; перевірку якості герметизації (групою контролю від батальйону) безпосередньо перед входженням у воду.

61. Для розвідки водної перешкоди згідно з рішенням командира роти (батальйону) до намічених місць переправ висилаються розвідувальний (бойовий розвідувальний) дозор у складі механізованого (танкового) взводу або дозорні відділення (танки). З виходом до водної перешкоди вони встановлюють наявність противника на протилежному березі, наявність і стан мостових переправ і бродів, найбільш зручні місця для обладнання десантних, поромних переправ і переправ танків убрід і під водою. За відсутності противника розвідувальний (бойовий розвідувальний) дозор (дозорне відділення, танк) самостійно переправляється на протилежний берег.

На підставі даних розвідки старший командир у рішенні уточнює місця переправ і порядок використання доданих засобів для переправ.

Механізований (танковий) взвод, що діє в якості (у складі) ГПЗ, з максимальною швидкістю висувається до водної перешкоди, знищує противника на підступах до неї, захоплює мости, інші переправи і вигідні для форсування ділянки. За сприятливих умов, використовуючи удари авіації і вогонь артилерії, форсує водну перешкоду з ходу на плаваючих бойових машинах або захопленими мостами та розвиває наступ на протилежному березі. Противника, який чинить опір, взвод знищує вогнем усіх засобів. Якщо подолати водну перешкоду з ходу не вдалося, ГПЗ розгортається на вихідному березі і своїм вогнем завдає ураження противнику та забезпечує розгортання і форсування водної перешкоди основними силами батальйону (роти).

62. Форсування водної перешкоди починається і здійснюється на вибраних ділянках усіма підрозділами першого ешелону основних сил батальйону (роти) одночасно.

Початком форсування (“**Ч**”) вважається момент відчалування від свого берега підрозділів першого ешелону. Сигнал на початок висування до водної перешкоди

подається старшим командиром, виходячи з установленого часу початку форсування ("Ч") і часу, необхідного для подолання відстані від місця посадки (завантаження) підрозділу до урізу води.

З наближенням до водної перешкоди командир взводу вказує (уточнює) відділенням (танкам) місце і спосіб переправи, порядок ведення вогню під час форсування і завдання на протилежному березі. Взвод у складі роти стрімко висувається до водної перешкоди й в установлений час виходить на вихідний рубіж для форсування.

Механізований взвод з виходом до водної перешкоди, використовуючи результати вогню і під прикриттям аерозолів (димів), форсує її на плаваючих бойових машинах і переправно-десантних засобах або захопленими мостами і переправами. З виходом на протилежний берег він безупинно розвиває наступ у вказаному напрямку.

Танковий взвод долає водну перешкоду на поромі, розвіданим бродом або по захопленому мосту, а у складі роти може переправлятися під водою. З виходом на протилежний берег взвод, використовуючи результати вогню артилерії, не затримуючись, спільно з іншими підрозділами знищує противника, що обороняється, і розвиває наступ у глибину.

Вогневі засоби, що виділені для ведення вогню прямою наводкою, з виходом до водної перешкоди займають вогневі позиції на своєму березі і завдають ураження противнику, підтримуючи форсування і бій підрозділів на протилежному березі. Вони переправляються за командою (сигналом) командира батальйону (роти) на плаваючих машинах і переправно-десантних засобах з таким розрахунком, щоб забезпечувалася безперервність вогневої підтримки наступу на протилежному березі, при цьому у першу чергу переправляються протитанкові засоби. З виходом на протилежний берег вогневі засоби швидко займають вогневі позиції і продовжують підтримку підрозділів, що атакують.

Переправою плаваючих бойових машин керує командир роти з КСП, що розташований на вихідному березі, або переміщується безпосередньо за бойовими порядками підрозділу. Переправою танків глибокими бродами та під водою керує командир батальйону з КСП, що розташований на вихідному березі.

Підрозділ, який не має плаваючої техніки і переправляється на самохідних переправно-десантних засобах першим рейсом, здійснює завантаження ОВТ і посадку особового складу в укритих місцях у районі посадки (завантаження) і висувається до водної перешкоди під час вогневої підготовки форсування. Завантаження ОВТ і посадка особового складу наступних рейсів здійснюється на водній перешкоді.

Завантаження на пором розпочинається за командою начальника порому, рухом бойової машини керує її командир. Під час переправи через малі річки двигуни бойових машин не глушаться, а через великі – глушаться і запускаються з підходом до протилежного берега. У бойовій машині залишається механік-водій, решта особового складу займає місця за вказівкою командира.

Під час руху танка по наплавних мостах швидкість не повинна перевищувати **25 км/год**, дистанція між машинами – **25-30 м**. На мосту не дозволяється гальмувати, розвертатися, перемикати передачі і різко рушати з місця.

Переправа танків під водою, як правило, здійснюється після оволодіння механізованими підрозділами протилежним берегом з пологими входами і виходами, з рівним дном і твердим або піщаним ґрунтом, з глибинами, що не перевищують **5 м**, та швидкістю течії до **1,5 м/с**. Ширина траси на переправі має бути **не менше 25 м** при ширині перешкоди до **200 м** і **не менше 40 м** при ширині перешкоди **понад 200 м**.

Боеприпаси, пальне та інші матеріально-технічні засоби для підрозділів, що ведуть бій на протилежному березі, доставляються переправно-десантними засобами, поромами, а також мостами.

Переправа поранених і хворих на свій берег здійснюється засобами, які повертаються після висадки підрозділів, а за необхідності і спеціально виділеними для цього переправними засобами.

63. Мілководні перешкоди, а також струмки взвод (відділення, танк) долає убрід після ретельної їх розвідки та підготовки. Межі броду вдень позначаються добре видимими віхами або покажчиками, а вночі односторонніми світловими знаками або спеціальними знаками, які світяться убік свого берега.

Глибина броду залежить від швидкості течії і може бути: для пішого порядку – **0,6-1 м**, для танків – **1,2-1,4 м**, для автомобілів – **0,7-0,9 м і більше** (в залежності від марки автомобіля).

64. У зимових умовах форсування водних перешкод може здійснюватися по льодових переправах. При переправі по льоду бойові машини рухаються зі швидкістю до **5-8 км/год** з дистанцією **40-45 м**. Зупинки, ривки і розвороти не дозволяються. Рух припиняється при появі тріщин, з яких витікає вода, або при появі пробоїн діаметром **2-3 м** на відстані **10 м** від осі переправи.

Якщо товщина льоду не дозволяє танкам, БМП (БТР) подолати водну перешкоду по льоду, то спочатку її форсують механізовані підрозділи в пішому порядку. Техніка переправляється на протилежний берег після посилення льоду або поромними, десантними переправами, які обладнуються у майнах, а також захопленими мостами. За сприятливих умов танки можуть долати водну перешкоду глибокими бродами, а іноді і під водою.

65. При веденні наступального бою **вздовж морського узбережжя** командир взводу повинен додатково врахувати можливість ураження підрозділів, що наступають, вогневими засобами воєнно-морських сил противника, висадки його морського десанту у фланг і тил, а також знати можливості взаємодіючих сил свого флоту.

Під час організації взаємодії він, крім звичайних питань, повинен узгодити дії підрозділів з силами флоту і корабельною артилерією, що застосовуються з моря для підтримки наступу і прикриття приморського флангу.

У ході ведення наступального бою вздовж морського узбережжя організовується постійне спостереження убік моря і призначаються сили і засоби для забезпечення приморського флангу.

Вночі

66. Підготовка та ведення наступального бою вночі ускладнюється обмеженням видимості і орієнтування, збільшенням часу на виявлення та ураження цілей, зниженням ефективності вогню і збільшенням витрати боєприпасів. У цих умовах зростає роль сміливих і ініціативних дій дрібних підрозділів і окремих вогневих засобів. Нічна атака здійснює на противника сильний психологічний вплив.

67. У наступальному бою вночі взводу (відділенню, танку) ставляться такі самі завдання, що і вдень. Підготовка до ведення бою вночі проводиться, як правило, у світлий час доби.

Командир взводу (відділення) під час організації наступу вночі, крім звичайних питань, визначає: видимі в темний час доби орієнтири; азимут напрямку наступу і напрямне відділення, танк (військовослужбовця); порядок підготовки ОВТ до застосування вночі; порядок використання приладів нічного бачення, освітлення місцевості і боротьби із засобами світлового забезпечення противника; сигнали розпізнавання, способи позначення положення відділень (бойових машин), проходу в загородженнях. Він також організовує забезпечення підрозділу освітлювальними і сигнальними засобами, патронами з трасуючими кулями, нанесення на корпуси бойових машин умовних знаків для легкого розпізнавання вночі.

Під час рекогносцировки командир взводу (відділення, танка) повинен уточнити: орієнтири і місцеві предмети, які чітко видно у темноті й при штучному освітленні, місця постановки світлових орієнтирів; об'єкт атаки, напрямок наступу, цілі для ураження відносно видимих вночі орієнтирів (місцевих предметів); цілі (об'єкти) противника, що підлягають освітленню (осліпленню); місця переходів танків через бойовий порядок і проходів у своїх загородженнях і загородженнях перед переднім краєм оборони противника та їх світлове позначення.

Під час постановки завдань підлеглим командир взводу (відділення, танка) додатково вказує азимут напрямку наступу, напрямне відділення (військовослужбовця, танк); рубежі вирівнювання і час їх досягнення; порядок виконання заходів світлового забезпечення.

Під час **організації взаємодії** командир взводу (відділення, танка) додатково узгоджує порядок переходу від нічних дій до денних, доводить сигнали взаємного розпізнавання і порядок позначення свого місцяположення. Командир танкового взводу (танка) повинен повідомити командир механізованого підрозділу номери танків (танка) і умовні знаки, що будуть нанесені на їх корпуси.

При виконанні заходів всебічного забезпечення командир організовує забезпечення підрозділу освітлювальними і сигнальними засобами, патронами з трасуючими кулями, нанесення на корпуси бойових машин умовних знаків для розпізнавання вночі.

68. Механізований взвод (відділення) уночі наступає, як правило, у пішому порядку у бойовій лінії або бойовими групами. Інтервали між солдатами у бойовій лінії і між групами можуть скорочуватися. Танки і БМП (БТР) діють у бойовій лінії взводу, знищуючи вогневі засоби, що перешкоджають просуванню особового складу. Для боротьби із засобами світлового забезпечення противника призначаються окремі вогневі засоби.

У ході вогневої підготовки атаки, крім ураження звичайних цілей, осліплюються спостережні пункти та вогневі засоби противника, уражаються його засоби освітлення, освітлюється місцевість та об'єкти (цілі).

Перехід у наступ вночі може проводитися без вогневої підготовки атаки, при цьому необхідно суворо дотримуватися тиші і заходів маскуванню. Усі команди повинні подаватися сигналами, які противник не може спостерігати. Застосування засобів освітлення не повинно демаскувати свої бойові порядки і проводиться за командою (сигналом) командира підрозділу.

Під час наступу взвод повинен витримувати вказаний йому напрямок руху, своєчасно і встановленим порядком позначати своє положення, дотримуватися заходів безпеки під час подолання загороджень і важкодоступних ділянок, уміло використовувати прилади нічного бачення і засоби освітлення місцевості.

Напрямок наступу батальйону (роти) в ході бою позначається світловими орієнтирами (створами), а досягнутий підрозділами рубіж – сигнальними ракетами або іншими сигналами, що добре видно. Дотримання напрямку наступу у взводі (відділенні) здійснюється призначеним напрямним відділенням (військовослужбовцем), яке витримує по компасу напрямок руху взводу (відділення). Бойові машини витримують напрямок руху за допомогою навігаційних приладів.

З переходом в атаку підрозділи, використовуючи нічні умови, рішуче проникають через проміжки у бойових порядках противника, виходять йому у фланг, тил і стрімко атакують з різних напрямків.

Для захисту від світлового випромінювання ядерних вибухів у разі загрози застосування противником ЗМУ використовуються захисні властивості техніки і місцевості, особовий склад веде бій у спеціальних захисних окулярах, а оптичні прилади і прилади нічного бачення готуються для ослаблення впливу світлового імпульсу.

У ході наступу, особливо на світанку, підрозділ повинен бути готовим до відбиття можливих контратак противника. При переході від нічних дій до денних командир взводу (відділення, танка) уточнює бойові завдання, вживає заходів щодо поповнення боєприпасів, пального, евакуації поранених, за необхідності уточнює бойовий порядок підрозділів (бойовий розрахунок відділення) і порядок взаємодії. Особлива увага приділяється веденню розвідки і забезпеченню флангів.

Взимку

69. Ведення наступального бою взимку здійснюється, як правило, зручними напрямками вздовж доріг, річок. Бойове завдання підрозділам зазвичай ставиться на меншу глибину, ніж у звичайних умовах. Напрямок продовження наступу може

змінюватись у ході ведення наступального бою у залежності від особливостей місцевості та її прохідності. Перехід у наступ здійснюється, як правило, з положення безпосереднього зіткнення з противником, а на доступній для дій підрозділів місцевості – з ходу.

Механізовані підрозділи по глибокому снігу можуть наступати на лижах. Під час наступу з ходу спішування особового складу для постановки на лижі проводиться на більшій, ніж у звичайних умовах, відстані від противника. В окремих випадках особовий склад може доставлятися ближче до переднього краю оборони противника на лижах, волокушах (санях), що буксируються БМП (БТР), танками. Дії на лижах широко застосовуються також для здійснення обходів, охоптів і атаки противника у фланг і тил. Атака на БМП (БТР) можлива по льоду, а у пішому порядку – й по настилу.

Танковий взвод (танк) при глибокому сніговому покриві наступає, як правило, у бойовому порядку механізованого взводу або за ним, важкодоступні ділянки долаються з використанням навісного обладнання.

70. Під час організації наступального бою взимку командир взводу (відділення, танка), крім звичайних питань, визначає: порядок дій підрозділу при сильному морозі, в умовах завірюхи, туману, при відлизі й вночі; заходи щодо попередження переохолодження та обмороження особового складу; порядок забезпечення підрозділу лижами (волокушами, саньми), маскувальними костюмами.

Особлива увага приділяється ретельній підготовці озброєння, техніки, засобів індивідуального захисту до застосування в умовах низьких температур, а також забезпеченості бойових машин засобами підвищеної прохідності. З метою маскування техніка фарбується під фон місцевості білим кольором.

71. У ході вогневої підготовки атаки, крім звичайних цілей, руйнуються снігові і льодові загородження перед переднім краєм оборони противника, для чого широко застосовуються гармати, танки і протитанкові засоби, що виділені для ведення вогню прямою наводкою.

Перехід в атаку здійснюється під прикриттям вогню артилерії, мінометів, БМП (БТР), танків.

Танки стрімко просуваються вперед, не втрачаючи взаємодії з механізованими підрозділами, ведуть вогонь з ходу, уражають найважливіші цілі і пророблюють проходи у загородженнях і снігових заметах.

БМП (БТР) діють за танками і своїм вогнем знищують противника, який перешкоджає просуванню особового складу і танків. На важкодоступних напрямках вони просуваються переважно дорогами, підтримуючи наступ підрозділу вогнем.

Якщо просуванню бойових машин перешкоджають важкодоступні ділянки, протитанкові й інші загородження, то вперед висувається особовий склад механізованих підрозділів і під прикриттям їх вогню оволодіває важкодоступними ділянками та забезпечує подальше просування бойових машин.

Під час ведення бою в глибині оборони противника для здійснення обходів, охоптів і атаки противника у фланги і тил командир механізованого взводу використовує дії особового складу на БМП (БТР), десантом на танках або пересування на лижах.

У лісі

72. Механізований (танковий) взвод у лісі наступає, як правило, в складі роти, може діяти у обхідному загоні або виконувати самостійні завдання на окремому напрямку. Відділення зазвичай діє бойовими групами.

73. Під час організації наступального бою у лісі командир взводу (відділення), крім звичайних питань, додатково вказує: азимут напрямку наступу, напрямне відділення (напрямого); порядок подолання (обходу) лісових завалів і пожеж; порядок знищення противника, який веде вогонь з дерев або залишився в тилу підрозділів, що наступають; порядок дій при просуванні галявинами, просіками і виході з лісу; способи позначення свого місцязнаходження і взаємного розпізнавання.

Організуючи взаємодію, командир взводу особливо детально узгоджує дії відділень (груп), що наступають з фронту, з діями обхідних загонів; уточнює способи

цілевказання, позначення свого місцязнаходження і взаємного розпізнавання.

74. Наступ у лісі ведеться напрямками переважно вздовж доріг, просік, річок або за вказаним азимутом у поєднанні з обходами і охопленнями. Обмеженість маневру і ускладнення дій на суцільному фронті збільшують значення самостійних дій взводу (відділень) і бойових груп. Об'єктом їх атаки може призначатись важлива ділянка місцевості (просіка, перехрестя лісних доріг).

Механізовані підрозділи діють, як правило, у пішому порядку, інтервали між солдатами і відділеннями (групами) скорочуються, темпи наступу уповільнюються. Командир взводу просувається в бойовому порядку прямого відділення або за ним на незначній відстані. БМП (БТР), танки діють на доступній для них місцевості, як правило, у бойовому порядку механізованих підрозділів або за ними та підтримують їх атаку своїм вогнем.

Особовий склад механізованих підрозділів указує танкам цілі, знищує протитанкові засоби противника і забезпечує їх просування. З метою своєчасного виявлення засідок противника від механізованих підрозділів висилаються дозорні, що діють попереду танків і на флангах. Для забезпечення безперешкодного просування танка за ним може закріплюватися механізований підрозділ з саперами, що діють разом з ним. БМП (БТР) у цьому випадку наступають за танками і вогнем своєї зброї знищують цілі противника, що перешкоджають просуванню особового складу і танків.

У ході ведення наступального бою у взводі (відділенні, танку) ведеться кругове спостереження, при цьому особлива увага звертається на виявлення і знищення у першу чергу протитанкових засобів противника. Противник, що веде вогонь з дерев, знищується снайперами, кулеметниками і стрільцями, що спеціально для цього призначаються.

Особовий склад веде вогонь із-за товстих стовбурів дерев з будь-якого положення, а якщо ліс молодий (стовбури дерев тонкі) – з положення лежачи. Вогонь по повітряних цілях може вестися з використанням дерев як упора. У разі раптового зіткнення з противником підрозділ уражає його ручними гранатами і рішучою атакою знищує в рукопашному бою.

У глибині лісу взвод (відділення) атакує противника з близьких відстаней і на більш вузькому фронті, обходячи великі галявини і вирубки. Опорні пункти противника, що прикривають дороги, просіки, галявини, вирубки і міжозерні дефіле, обходяться й атакуються у фланг і тил. Вихід у тил противника навіть невеликих груп може викликати паніку і послабити його опір.

Скупчення особового складу і техніки на дорогах, просіках, галявинах й інших відкритих ділянках місцевості не допускається. Завали й інші загородження взвод (відділення, танк) обходить, у разі неможливості обходу – долає проробленими проходами, для чого спочатку необхідно обстріляти загородження, розвідати наявність мін, а потім розтягнути танками або БМП (БТР). Лісові галявини долаються, як правило, по їх краю.

Перед виходом взводу з лісу командир взводу (відділення) повинен посилити розвідку і вислати дозорне відділення (дозорних) для огляду місцевості попереду, за необхідності перебудувати бойовий порядок взводу (уточнити бойовий розрахунок відділення). Не затримуючись на узліссі, взвод (відділення) продовжує наступ.

У горах

75. Механізований взвод у горах наступає у складі роти, на важкодоступних ділянках місцевості або на окремому напрямку може діяти самостійно; відділення, як правило, – у складі взводу. Наступ ведеться вздовж доріг, гірських хребтів, схилами висот та іншими доступними напрямками в поєднанні з обходами і охопленнями. Механізований взвод (відділення) зазвичай діє у пішому порядку в бойовій лінії або групами. При цьому взвод може посилюватися вогнететним і гранатотетним відділеннями.

Танковий взвод (танк) наступає танкодоступними напрямками. Він може додаватися механізованій роті й атакувати противника в її бойовому порядку або за ним.

Важкодоступні ділянки взвод (танк) долає після захоплення їх механізованими підрозділами, дії яких він підтримує вогнем.

76. Під час організації наступального бою в горах командир взводу, крім звичайних питань, повинен: вивчити систему вогню противника на всіх ярусах, звертаючи увагу на вогневі засоби, що розташовані на флангах об'єкту атаки і зворотних схилах висот; вибрати приховані підступи для наступу і напрямки для маневру відділень (танків); встановити наявність і характер природних перешкод, місця можливих завалів, обвалів, каменепадів, осипів. Крім цього, він повинен врахувати підвищену витрату пального, а під час дій на великих висотах – зниження потужності двигунів і перегрів систем охолодження техніки при більш низьких температурах охолоджувальної рідини; вжити заходів щодо забезпечення бойових машин засобами підвищеної прохідності і гірськими гальмівними колодками, запасом охолоджувальної рідини, а особового складу теплими речами, гірським спорядженням, запасами питної води.

77. Ведення наступального бою в горах починається ураженням противника у ході вогневої підготовки атаки, яка проводиться з урахуванням багатоярусної побудови його оборони і знищенням цілей (об'єктів) на панівних висотах. Перехід у наступ у горах, як правило, здійснюється з положення безпосереднього зіткнення з противником. У ході наступу посилюється спостереження, особлива увага звертається на своєчасне ураження вогневих засобів противника, що ведуть фланговий вогонь, на виявлення і знищення засідок, а також на використання кулеметів і снайперських гвинтівок.

Атака противника механізованими підрозділами здійснюється у пішому порядку. Танки наступають у бойовій лінії підрозділів або за ними доступними напрямками. БМП (БТР) діють за танками і вогнем своєї зброї знищують цілі противника, що перешкоджають просуванню атакуючих підрозділів. На важкодоступних ділянках БМП (БТР) і танки можуть підтримувати підрозділи, що наступають, вогнем з місця з вигідних позицій.

Під час атаки противника на висоті з багатоярусною побудовою оборони його вогневі засоби і жива сила уражаються одночасно на всіх ярусах. З наближенням до першого ярусу частина вогневих засобів взводу (відділення) переносить вогонь по противнику на вищих ярусах. БМП (БТР), танки переміщуються доступною для них місцевістю, ведуть вогонь по верхніх ярусах і уражають насамперед вогневі засоби, які ведуть фланговий вогонь.

Під час наступу вздовж вузької долини підрозділ повинен, насамперед, оволодіти прилеглими висотами, з яких можна вести фланговий вогонь вздовж долини. Під час дій у тіснинах дистанції між БМП (БТР), танками повинні забезпечити підтримання вогнем тих, хто просувається попереду. Особовий склад механізованих підрозділів діє на відстані **50-100 м** від танків, щоб уникнути відсікання вогнем противника.

Наступ на гірський перевал (прохід) починається із захоплення прилеглої до нього (панівної) висоти і знищення противника на схилах до перевалу (проходу). Потім взвод (відділення, танк) атакою з різних напрямків у взаємодії з іншими підрозділами знищує противника, який безпосередньо обороняє перевал (прохід), і оволодіває ним.

Гірські річки долаються, як правило, убрід, а там, де це неможливо, – по мостових і поромних переправах. Межі бродів позначаються добре видимими позначками, для переправи особового складу натягуються і закріплюються між берегами канати.

Під час ведення наступального бою у горах командир взводу (відділення, танка) повинен особливу увагу приділяти веденню розвідки і забезпеченню флангів. Розвідка ведеться дозорами і більшою, ніж у звичайних умовах, кількістю спостерігачів. Забезпечення флангів досягається побудовою бойового порядку підрозділу уступом, посиленням спостереження на відкритих флангах. При виході в долини або на гірські плато підрозділи повинні бути у постійній готовності до відбиття контратак противника. Контратаки відбиваються, як правило, з місця з вигідного рубежу.

У степовій місцевості

78. Перехід у наступ у степовій місцевості здійснюється, як правило, з висуванням з глибини на широкому фронті і по напрямках, що виводять у тил противнику, який

обороняє важливі райони (об'єкти). Широкого застосування набувають нічні дії. Глибина бойових завдань і ширина фронту наступу підрозділів може збільшуватися. Об'єктом їх атаки може призначатись джерело води (оазис).

79. При організації наступального бою у степовій місцевості командир взводу, крім звичайних питань, додатково вказує: азимут напрямку наступу, порядок позначення маршруту для виходу на рубіж переходу в атаку, особливості підготовки ОВТ до застосування в умовах запиленості повітря, порядок забезпечення підрозділів водою і попередження перегріву особового складу.

У ході підготовки до дій у підрозділах створюється запас питної води, вживаються заходи з попередження теплових ударів, захисту очей та дихальних шляхів від пилу і піску.

80. Підрозділ переходить у наступ після вогневої підготовки атаки, що проводиться зазвичай по окремих осередках оборони противника. У ході вогневої підготовки атаки для ураження вогневих засобів противника широко застосовуються БМП і танки, що виділені для ведення вогню прямою наводкою.

При веденні наступального бою механізований (танковий) підрозділ, використовуючи проміжки і відкриті фланги в обороні противника, стрімко просувається в глибину і рішуче атакує його позиції з тилу. Захист своїх флангів досягається побудовою бойового порядку уступом, при цьому збільшується кількість спостерігачів.

Командир взводу (відділення, танка) при веденні наступального бою у степовій місцевості повинен забезпечити дотримання підрозділом (танком) встановленого напрямку просування.

Розділ 4. ДІЇ У ТАКТИЧНОМУ ДЕСАНТІ

4.1. Тактичний повітряний десант

4.1.1. Загальні положення

1. Тактичний повітряний десант – спеціально виділений підрозділ із засобами посилення, який призначений для десантування і виконання бойових завдань.

Десантування – перевезення повітрям і висадка (викидання) підрозділів десанту у визначений район (ділянку місцевості). Десантування може проводитись у будь-яку пору року, вдень і вночі, в простих і складних метеорологічних умовах, на територію (об'єкт), яка зайнята противником або якій загрожує захоплення ним.

Механізовані підрозділи можуть бути призначені у ТакПД і залучатись до виконання наступних завдань: захоплення й утримання до підходу своїх військ важливих рубежів (районів, об'єктів); завдання ударів у фланг і тил противника, що висувається; прикриття відкритих флангів і проміжків; знищення (виведення з ладу) ПУ противника, його ЗМУ і наземних елементів ВТЗ; захоплення гідроспоруд, мостів, ділянок, які зручні для форсування і переправи підрозділів, переправних засобів, гірських перевалів (проходів); участі у знищенні (блокуванні) повітряних (морських) десантів противника, що висадилися; виконання інших завдань.

2. Для проведення десантування призначаються: вихідний район для десантування, смуга прольоту, район десантування.

Вихідний район для десантування призначений для підготовки десанту і підрозділів авіації СВ до десантування і бойових дій. Він включає основні та запасні посадкові площадки (аеродроми), основний і запасний район зосередження (очікування).

Посадкові площадки призначаються для завершення підготовки до десантування вертольотів, завантаження у них озброєння, техніки, запасів матеріальних засобів, посадки особового складу десанту і зльоту. Виходячи з умов місцевості вони можуть призначатись безпосередньо у районі зосередження десанту або поблизу нього. У разі виходу з ладу основних посадкових площадок використовуються запасні.

Район зосередження призначається для прихованого розташування підрозділів та підготовки їх до десантування і виконання бойового завдання. Він вибирається на відстані **5-10 км** від посадкових площадок і повинен забезпечувати: розосереджене і приховане розміщення ОВТ, запасів матеріальних засобів і особового складу; можливість швидкого збору підрозділів і висування їх у зазначеному напрямку. Величина району зосередження для взводу може бути – **до 1 км²**. У районах зосередження завершується підготовка особового складу і озброєння до застосування; здійснюється організація взаємодії з військовою частиною (підрозділом) авіації СВ, підрозділам доводяться бойові завдання на десантування та бойові дії.

При значному віддаленні району зосередження від посадкових площадок може призначатись *район очікування*. Він вибирається безпосередньо поблизу посадкових площадок або на відстані **до 1 км** від них і повинен забезпечувати приховане розташування підрозділу і швидкий вихід до посадкових площадок. У районі очікування можуть виконуватись заходи підготовки підрозділів до десантування і ведення бойових дій (якщо вони не були завершені раніше).

Смуга прольоту призначається для прольоту підрозділу вертольотів з вихідного району для десантування до району десантування. Вона призначається за маршрутом, де противник має найменшу кількість засобів ППО або вони надійно подавлені, а умови місцевості дозволяють здійснювати бойовий політ на малих та гранично малих висотах. За можливості, смуга прольоту призначається над місцевістю, яка не зайнята противником. Ширина смуги прольоту може становити **2-4 км**.

Район десантування призначається для безпосередньої висадки повітряного десанту. Він обирається на місцевості, що забезпечує висадку десанту за мінімальні терміни та вигідні умови для подальших дій.

У разі різкої зміни обстановки в основному районі десантування його висадка за рішенням старшого командира проводиться в запасному районі десантування, який призначається за курсом польоту вертольотів поблизу основного району з таким

розрахунком, щоб після висадки десант був здатний виконати поставлене йому бойове завдання. Якщо рішення про десантування в запасний район прийнято під час перельоту, наказ про це передається мережею радіозв'язку вертольотів і доводиться до командирів екіпажів вертольотів і командирів підрозділів десанту.

Для висадки повітряного десанту в кожному районі десантування визначаються площадки приземлення, розміри яких залежать від кількості і типу вертольотів, способу висадки і можуть становити до **600 м** по фронту і в глибину. Якщо умови місцевості або стан ґрунту не забезпечують приземлення вертольотів, висадка особового складу може проводитись з положення зависання віертольотів на висоті **1-2 м**, а у виняткових випадках – на ходу з мінімальною швидкістю прольоту **10-15 км/год**. Довжина площадки приземлення при цьому може збільшуватись до **1,5 км**.

3. Десантування взводу здійснюється одним вильотом підрозділу (ланки) вертольотів.

Висадка десанту може здійснюватися безпосередньо на об'єкт противника (поблизу об'єкту) або на підступах до нього. Висадка на об'єкт (поблизу нього) застосовується, коли його наземна охорона та ППО надійно подавлені. Висадка на підступах до об'єкту здійснюється, якщо противник має сильну ППО, а місцевість і система загороджень навколо об'єкту не дозволяють провести висадку на об'єкт або поблизу нього.

Після висадки ТакПД бойові та транспортно-бойові вертольоти можуть залишатися на визначений час у районі десантування з метою вогневої підтримки десанту, проведення маневру силами і засобами під час ведення бойових дій або повертаються у розташування своїх військ.

4. Механізований взвод може діяти у складі головних сил ТакПД, його передової групи або виконувати завдання самостійно.

Взвод у ТакПД діє без важкого озброєння і техніки. Він може посилюватися зенітним і мінометним підрозділами (обслугами), розвідувальними, протитанковими, гранатометними, вогнеметними відділеннями, саперами та хіміками-розвідниками.

Головні сили десанту залежно від завдання можуть включати: основний ешелон, підрозділ прикриття, резерв, штатні і додані засоби, що залишаються у безпосередньому підпорядкуванні командира десанту.

Основний ешелон призначається для виконання бойового завдання десанту. При діях в основному ешелоні десанту взвод може застосовуватись у складі (в якості) групи прикриття, групи захоплення (блокування), штурмової групи, групи знищення (виведення з ладу), групи забезпечення відходу.

Підрозділ прикриття призначається для забезпечення дій головних сил шляхом утримання вигідних рубежів, заборони підходу резервів противника і відбиття їх ударів у фланг і тил десанту.

Резерв призначається для нарощування зусиль і розвитку успіху основного ешелону, дій на новому напрямку, відбиття контратак противника, закріплення захоплених рубежів (об'єктів) і вирішення інших завдань, що раптово виникають.

Штатні і додані засоби, що залишаються у безпосередньому підпорядкуванні командира десанту, застосовуються для підтримки і забезпечення дій десанту.

Передова група призначається для знищення противника на площадці приземлення, її захоплення і забезпечення висадки головних сил ТакПД.

Разом з передовою групою, як правило, висаджується розвідувальний дозор (бойовий розвідувальний дозор), артилерійський коректувальник та авіаційний навідник.

5. Бойове завдання ТакПД визначається на весь період його бойових дій у тилу противника. Взводу вказується найближче завдання і порядок подальших дій, а при необхідності, – пункт збору після десантування та після виконання завдання.

Найближчим завданням може бути знищення (виведення з ладу) вказаного об'єкту або захоплення визначеного району (рубежу). Глибина найближчого завдання відповідає глибині об'єкту з позиціями підрозділів його охорони або глибині району, яким оволодіває десант. При діях взводу в передовій групі, найближче завдання полягає у

захопленні площадки приземлення.

Порядок подальших дій передбачає всі наступні дії десанту, в ході яких підрозділи можуть захоплювати (знищувати, виводити з ладу) інші об'єкти, діяти назустріч підрозділам своїх військ або утримувати район (рубеж) до їх підходу.

Пункт збору після десантування (виконання завдання) призначається для збору взводу після десантування на площадці приземлення, перевірки стану і підготовки до подальших дій після десантування або виконання найближчого завдання. Перебування підрозділів у пункті збору повинно бути короточасним та прихованим.

6. ТакПД під час виконання бойових завдань застосовує такі способи дій: захоплення й утримання об'єктів, районів (рубежів); знищення (виведення з ладу) об'єктів противника; а також спільні бойові (десантно-штурмові) дії із доданими вертольотами.

Захоплення районів (рубежів), знищення (виведення з ладу) об'єктів, виконується десантом після висадки, як правило, одночасною атакою з ходу з різних напрямків. Висування та атака проводяться відповідно до загальних положень дій підрозділів у наступі.

Перехід до оборони для утримання районів (рубежів, об'єктів) здійснюється в умовах безпосереднього зіткнення з противником, при цьому організується кругова оборона з урахуванням необхідності відбиття противника одночасно з декількох напрямків.

4.1.2. Підготовка до дій у тактичному повітряному десанті

7. Підготовка взводу до дій у ТакПД починається з отриманням завдання та складається з організації десантування і бойових дій; підготовки підрозділу до десантування; виходу на посадкові площадки і завантаження у вертольоти.

8. У ході організації десантування і бойових дій десанту під час усвідомлення завдання командир взводу повинен зрозуміти: склад, мету застосування і завдання десанту; порядок завантаження на вертольоти і спосіб десантування; завдання, що виконуються силами і засобами старшого командира в інтересах дій десанту; час готовності взводу до виконання завдання.

9. Під час оцінювання обстановки він повинен вивчити: склад, положення і можливий характер дій противника в районі десантування та виконання бойового завдання, характер оборони і охорони його об'єктів, місця розташування вогневих засобів і загороджень, наявність резервів та ймовірні напрямки і час їх підходу; стан, забезпеченість і можливості взводу і доданих підрозділів; положення, характер дій, завдання сусідів (підрозділів, що діють назустріч) та умови взаємодії з ними; стан площадок приземлення, характер місцевості у районі десантування та виконання бойового завдання, вигідні підступи до об'єкту захоплення, умови спостереження та ведення вогню при знищенні противника в районі висадки і відбитті його атак під час утримання захопленого рубежу (об'єкту).

10. У рішенні командир взводу визначає спосіб дій десанту і завдання елементам бойового порядку. У способі дій десанту командир взводу визначає: на чому зосередити основні зусилля десанту; порядок десантування (з яких посадкових площадок, якими вертольотами, на яку площадку приземлення і яким способом здійснюється десантування); порядок ураження противника при підльоті до району десантування, під час висадки і в ході виконання бойового завдання (якого противника, де, в якій послідовності і як захопити або знищити); бойовий порядок десанту; заходи щодо введення противника в оману. Крім того, він встановлює порядок зосередження у вихідному районі для десантування і виходу на посадкові площадки; розподіл сил і засобів по транспортних засобах, порядок завантаження озброєння і матеріальних засобів і посадки особового складу у вертольоти.

11. Вогневе ураження противника при застосуванні ТакПД організується командиром, який призначає десант. Воно здійснюється в ході вогневої підготовки десантування та вогневої підтримки бойових дій десанту.

Вогнева підготовка десантування проводиться для зниження втрат десанту під час перельоту, висадки і повернення вертольотів у розташування своїх військ. Вона

розпочинається у визначений старшим командиром час і проводиться на всю глибину десантування до початку висадки передової групи десанту.

Вогнева підтримка бойових дій десанту розпочинається з моменту висадки його передової групи і проводиться силами та засобами командира ТакПД та командира, що застосовує десант, упродовж виконання десантом бойового завдання. Вона здійснюється вертольотами, засобами вогневого ураження десанту та артилерією старшого командира за викликом командира ТакПД, а також засобами ураження підрозділів, що діють назустріч десанту.

12. Командир, за рішенням якого застосовується ТакПД, повинен залучити командира десанту і представника вертолітного підрозділу на рекогносцировку вихідного району для десантування, в ході якої уточнюються: район зосередження десанту, стан площадок і місця стоянок вертольотів, маршрут висування підрозділів, організація комендантської служби.

На основі результатів рекогносцировки командир десанту проводить розрахунок на десантування, здійснює розподіл посадки (завантаження) особового складу (озброєння, боєприпасів і матеріальних засобів) та складає їх перелік на кожний вертоліт. Розрахунок складається і підписується командиром десанту і командиром вертолітного підрозділу та затверджується командиром, за рішенням якого застосовується десант.

При організації десантування та бойових дій розрахунок часу ведеться від встановленого часу “Ч” – часу висадки з вертольоту першого військовослужбовця головних сил десанту. Час “Ч” визначає старший командир і доводить його до командира десанту.

13. У бойовому наказі під час постановки завдань елементам бойового порядку (підрозділам, вогневим засобам) командир взводу вказує: бойовий склад і завдання, які виконуються за етапами дій (порядок десантування, місце в бойовому порядку; завдання щодо захоплення рубежів (районів) або знищення (виведення з ладу) об’єктів противника, порядок подальших дій, пункт збору; хто підтримує; посадкові площадки і площадки приземлення); час готовності до десантування. У разі значного віддалення об’єкту атаки від площадки приземлення може вказуватись напрямок висування, рубіж переходу в атаку і час виходу на нього.

При діях взводу у передовій групі, крім того, – склад, завдання щодо знищення противника на площадці приземлення та забезпечення висадки головних сил десанту, час висадки.

14. Під час організації взаємодії командир десанту доводить сигнали взаємодії та управління, узгоджує дії десанту і вертолітного підрозділу у вихідному районі для десантування при посадці (завантаженні) на вертольоти; дії передової групи, головних сил десанту і вертольотів при перельоті і в районі десантування в ході захоплення площадки приземлення і виконання найближчого завдання, а також дії підрозділів після виконання бойового завдання.

Для організації взаємодії з підрозділами, які виходять в район бойових дій десанту, старшим командиром вказується можливий час їх підходу, рубіж зустрічі, сигнали розпізнавання, пароль (пропуск і відгук).

15. При організації управління командир десанту визначає своє місце і порядок управління підрозділами у вихідному районі для десантування, під час десантування і ведення бойових дій, а також доводить порядок підтримання зв’язку і доведення сигналів. У разі потреби доводить кому, з якого рубежу (часу) і у якій радіомережі встановити зв’язок з командиром підрозділу, що виходить у район бойових дій десанту.

16. Всебічне забезпечення десанту організовується на весь період його дій і здійснюється за основними етапами виконання завдання при зосередженні у вихідному районі для десантування і завантаженні (посадці), перельоті і висадці в районі десантування і під час ведення бойових дій.

Командир взводу додатково організовує отримання необхідного екіпірування та інших необхідних матеріальних засобів, встановлює порядок їх витрати. Надалі він керує

підготовкою особового складу, ОВТ до посадки (завантаження), десантування і виконання бойового завдання.

За наявності часу із особовим складом проводяться тренування із завантаження (розвантаження) у вертольоти та ведення бойових дій у відповідності до отриманого завдання.

17. У разі призначення району очікування взвод переміщується в цей район і займає своє місце, з урахуванням часу, необхідного для завершення підготовки до дій. Про готовність до виконання бойового завдання командир взводу доповідає в установлений час командирі, за рішенням якого застосовується ТакПД.

18. З прибуттям вертольотів командир десанту, спільно з командиром вертолітного підрозділу, уточнює розрахунок на десантування і порядок посадки особового складу, завантаження озброєння та матеріально-технічних засобів; бойовий порядок у польоті і бойові завдання підрозділам, а також порядок дій вертолітного і механізованого підрозділів під час висадки.

У встановлений час або за командою командира, який застосовує десант, підрозділ виходить на посадкову площадку. Завантаження озброєння та інших матеріально-технічних засобів у вертольоти проводиться відповідно до розрахунку на десантування виділеним особовим складом під керівництвом командирів екіпажів вертольотів.

Готовність до десантування визначається закінченням завантаження і проведенням передпольотного огляду вертольотів командиром десанту спільно з командирами екіпажів вертольотів. До цього часу особовий склад повинен бути в безпосередній близькості від вертольотів у готовності до посадки. Посадка особового складу у вертольоти проводиться безпосередньо перед зльотом і має бути завершена до запуску двигунів.

4.1.3. Десантування і ведення бойових дій

19. Десантування ТакПД включає: зліт вертольотів з десантом на борту, побудову бойового порядку підрозділу вертольотів у повітрі, бойовий політ у район десантування, висадку десанту на площадках приземлення в районі десантування.

Зліт вертольотів починається за командою командира, який застосовує десант.

Побудова бойового порядку вертольотів здійснюється у міру зльоту і завершується з підльотом головного підрозділу вертольотів головних сил до вихідного рубежу (пункту). Десант у складі взводу, як правило, починає переліт з моменту зльоту, при цьому вихідний пункт може не призначатися.

Бойовий політ у район десантування над своєю територією може здійснюватися на висоті **50 м і більше**, над територією противника – на малих і гранично малих висотах у **30 м і менше**, як правило, однією колоною. Попереду з інтервалом **10-20 хв** від головних сил десанту летять вертольоти з передовою групою. У голові колони головних сил десанту летять вертольоти з механізованими підрозділами, а за ними – вертольоти з доданими підрозділами (розрахунками).

Командир десанту під час польоту перебуває на вертольоті командира вертолітного підрозділу. Командир вертолітного підрозділу інформує командира десанту про обстановку в районі десантування, зміни в маршруті польоту і порядок заходження на площадки приземлення, а також про вертольоти, що зазнали пошкоджень і припинили політ.

При отриманні нових даних про противника та його об'єкти під час перельоту, а також у випадку зміни бойового складу десанту командир десанту уточнює своє рішення, бойові завдання та порядок взаємодії підрозділів, при цьому застосовуються радіозасоби вертольотів з використанням сигналів прихованого управління військами.

У польоті при підході до зони зараження у вертольотах зачиняються всі люки і двері, вимикаються системи підігріву і вентиляції кабін; екіпажі й особовий склад десанту надягають респіратори (протигази).

Вогневі засоби ППО противника в смузі польоту подавляються засобами старшого командира, який застосовує десант. З підходом вертольотів передової групи до площадки приземлення противник на ній уражається вогнем бортового озброєння

вертольотів і стрілецької зброї підрозділів десанту, після чого проводиться висадка передової групи.

Висадка ТакПД на площадках приземлення в районі десантування здійснюється, як правило, з вертольотів посадковим способом. За висадку десанту у призначеному районі (об'єкті) у точно встановлений час відповідає командир підрозділу вертольотів.

20. Передова група (взвод при діях у передовій групі) висаджується на площадках приземлення після подавлення противника засобами старшого командира, який застосовує десант, та вогнем з бортового озброєння вертольотів і стрілецької зброї, швидко залишає вертольоти і з ходу розгортається у бойовий порядок. Командир групи (взводу) оцінює обстановку і уточнює завдання особовому складу (підрозділам). Передова група завершує знищення противника на площадці приземлення і в прилеглих районах, займає вигідні позиції і в готовності до відбиття атак противника забезпечує висадку головних сил десанту.

Розвідувальний дозор (бойовий розвідувальний дозор), що висадився разом з передовою групою веде розвідку у напрямку майбутніх дій десанту, висувається до рубежу захоплення (об'єкту знищення, виведення з ладу), уточнює склад і положення противника. Хіміки-розвідники ведуть РХБ розвідку. Сапери виявляють мінно-вибухові й інші загородження на площадці приземлення і навколо неї, проводять їх розгородження та позначають перешкоди, які заважають посадці вертольотів.

Командир передової групи повідомляє командиру десанту уточнені дані про місцевість у районі десантування, площадках приземлення і характер дій противника в районі висадки, а в разі можливості – в районі рубежу (об'єкта), що захоплюється (знищується).

З наближенням противника до площадки приземлення передова група вогнем всіх засобів наносить йому ураження і забезпечує висадку головних сил десанту. Бойові і транспортно-бойові вертольоти здійснюють підтримку бою передової групи і прикриття висадки головних сил десанту, а також завдають ударів по противнику, що підходить до району десантування.

Командир десанту повинен доповісти командиру, який застосовує десант, про висадку передової групи, результати її бою і зміни в обстановці. При підльоті головних сил до району десантування він на основі даних, отриманих від передової групи і командира підрозділу вертольотів, у разі потреби уточнює порядок висадки і завдання підрозділам.

21. Взвод при діях у складі головних сил десанту (ТакПД у складі взводу) після висадки з вертольотів повинен бути в готовності до дій. Підрозділи можуть вступати в бій відразу після висадки або після виконання необхідних заходів.

При десантуванні на об'єкт, який призначений для захоплення (знищення), або поблизу нього взвод швидко висаджується з вертольотів, розгортається у бойовий порядок і з ходу переходить в атаку. Командири підрозділів, за потреби, уточнюють бойові завдання підлеглим на ходу.

Бойові вертольоти, а після висадки десанту і транспортно-бойові вертольоти, підтримують бій десанту з повітря, а також не допускають підхід резервів противника.

Мінометні і гранатометні підрозділи (обслуги) зі складу головних сил десанту займають вогневі позиції на площадці приземлення і ведуть вогонь по розвіданих цілях, у подальшому здійснюють ВУП на напрямку дій підрозділів десанту.

Вогнететний підрозділ діє в бойовому порядку ТакПД або знаходиться в резерві.

Зенітний підрозділ (обслуга) прикриває бойові дії вертольотів і бойові порядки десанту від ударів повітряного противника.

Резерв після висадки збирається в призначеному йому пункті в готовності до виконання завдань, що раптово виникають.

У разі висадки взводу на підступах до рубежу (об'єкту) захоплення (знищення), зосередження підрозділів здійснюється у пункті збору або вихідному положенні для наступу (атаки). Командири підрозділів перевіряють наявність особового складу, озброєння і техніки, їх стан та готовність до подальших дій. Командир взводу встановлює

зв'язок зі старшим командиром і доповідає про результати десантування і обстановку, уточнює на місцевості (ставить нові) завдання підрозділам та узгоджує їх дії.

Розвідувальний дозор (бойовий розвідувальний дозор) веде розвідку за маршрутом (в напрямку) висування ТакПД до рубежу (об'єкту) виконання завдання.

Висування взводу до рубежу (об'єкту) захоплення (знищення, виведення з ладу) здійснюється швидко і приховано, як правило, в передбойовому порядку під прикриттям похідної охорони. При зустрічі з противником підрозділи десанту, не вв'язуючись у затяжний бій, обходять осередки опору, а в разі потреби вогнем і рішучою атакою частиною сил знищують дрібні групи противника.

З виходом до призначеного рубежу (району, об'єкту) після зайняття позицій групою прикриття, побудови бойового порядку і розгортання мінометних, гранатометних підрозділів (обслуг) на вогневих позиціях взвод при діях у складі головних сил десанту в якості групи захоплення, штурмової групи, групи знищення стрімко атакує противника у фланг і тил, знищує живу силу, вогневі засоби (виводить об'єкт з ладу).

Захоплення десантом визначених рубежів (районів, об'єктів) здійснюється згідно із загальними положеннями щодо дій підрозділів у наступальному бою з урахуванням особливостей десантування.

Після виконання бойового завдання ТакПД швидко виходить до нового об'єкту або у вказаний пункт збору під прикриттям групи забезпечення відходу.

При закріпленні на захопленому рубежі підрозділи десанту переходять до оборони, яка ґрунтується на утриманні важливих ділянок місцевості і швидкому маневрі силами та засобами. Опорний пункт взводу готується до кругової оборони, яка забезпечує успішну боротьбу з танками та іншими броньованими машинами противника.

22. ТакПД, який призначений для завдання ударів у фланг і тил противнику, що висувається, після висадки виходить на ймовірний маршрут його руху (шляхи висування), займає вигідний рубіж і завдає з нього раптового удару, широко застосовуючи вогневі засідки. Залежно від обстановки десант може займати декілька вигідних рубежів, завдаючи з них послідовних ударів у фланг і тил противнику. Виконання цього завдання повинно здійснюватися у взаємодії з підрозділами вертольотів, а також з підрозділами своїх військ, що наступають з фронту або ведуть оборону.

При застосуванні ТакПД для блокування десанту (ДРГ) противника і подальшого його знищення спільно з протидесантним (загальновійськовим) резервом його висадка проводиться на напрямку висування десанту (ДРГ) противника безпосередньо на рубіж блокування або поблизу від нього.

23. Знищення (виведенні з ладу) засобів ЗМУ, наземних елементів ВТЗ, пунктів управління (ПУ) й інших важливих об'єктів противника може здійснюватися як під час виконання ТакПД інших завдань, так і спеціально призначеним для цього десантом.

Підрозділи десанту приховано висуваються до визначеного об'єкту, частиною сил виходять на ймовірні шляхи евакуації або підходу резервів противника. У встановлений час (за сигналом командира) атакують з різних напрямків і знищують противника, що прикриває ці об'єкти, приводять у непридатність до застосування його пускові установки, ракети (снаряди), засоби управління та інші важливі елементи об'єкта, захоплюють документи. Засоби ядерного і хімічного нападу при їх пересуванні знищуються вогнем і рішучою атакою або раптовим нападом з вогневих засідок.

24. Під час виведення з ладу вузла доріг у разі потреби руйнуються мости, віадуки, шляхопроводи і транспортні розв'язки, псується полотно дороги в місцях, де за умовами місцевості в короткі терміни неможливо обладнати об'їзди (на заболочених ділянках, у міжозерних дефіле, виїмках, на гірських карнизах).

При захопленні залізничного вузла (станції) насамперед виводяться з ладу (підриваються, руйнуються) вхідні та вихідні стрілки, засоби сигналізації та автоблокування, лінії енергопостачання і зв'язку. Військові ешелони, що є на станції, як правило, блокуються і знищуються вогнем і рішучою атакою.

25. На водній перешкоді, виконуючи завдання щодо захоплення гідропоруд, мостів, преправних засобів або ділянок, зручних для форсування, десант після висадки

стрілко висувається до призначеного об'єкта, атакою з ходу з різних напрямків на одному або на двох берегах захоплює його. ТакПД переходить до кругової оборони і утримує об'єкт до підходу своїх військ, частина сил у разі потреби виділяється для утримання вигідного рубежу на ймовірних шляхах висування противника.

Для забезпечення дій морського десанту ТакПД захоплює і утримує ділянку прибережної смуги, яка визначена для висадки морського десанту, перешкоджає підходу до нього резервів противника, знищує вогневі засоби, що перешкоджають висадці морського десанту, а також ПУ, вузли зв'язку й інші важливі об'єкти. Висадження ТакПД здійснюється безпосередньо перед підходом десантних кораблів з підрозділами морського десанту до берега. Дії десанту підтримуються вогнем кораблів вогневої підтримки та ударами авіації.

26. Для захоплення гірського перевалу (проходу) ТакПД висаджується безпосередньо на нього або на площадку поблизу перевалу (проходу), опановує прилеглі до нього командні висоти, потім виходить у фланг і тил противнику і стрімкою атакою знищує його.

27. Після виконання бойового завдання командир взводу збирає взвод, перевіряє наявність особового складу, стан ОВТ, доповідає про виконання завдання старшому командирі, вживає заходів щодо відновлення боєздатності підрозділів і приступає до виконання нового завдання або висувається в пункт збору. Під час висування взвод може проводити нальоти і знищувати окремі вузли і лінії зв'язку, радіолокаційні станції, пости, приймати участь у діях з дезорганізації управління і роботи тилу противника та здійснювати інші заходи.

З виходом десанту на рубіж зустрічі з підрозділами, що наступають назустріч, командир взводу встановлює з ними зв'язок, уточнює місце пункту зустрічі, порядок пропуску підрозділів через бойові порядки десанту і порядок подальших спільних дій (заміни підрозділів десанту). Управління десантом може передаватися командирі військової частини (підрозділу), що виходить у район дій десанту, а десант стає елементом бойового порядку цієї військової частини (підрозділу).

Після з'єднання десанту з підрозділами цієї частини його завданням може бути утримання раніше захопленого рубежу (об'єкту), прикриття флангів загальновійськових підрозділів при їх висуванні, розгортанні і під час ведення бою, захоплення спільно з ними нових рубежів (об'єктів) або ТакПД виводиться з бою у призначений район (пункт) і поступає в розпорядження командира своєї військової частини (підрозділу).

Десант після виконання завдання може евакуйовуватись вертольотами безпосередньо з об'єкту, який був знищений (виведений з ладу), з району (пункту) збору або з призначеного району евакуації. При цьому в першу чергу проводиться завантаження (посадка) поранених, мінометних і гранатометних підрозділів (обслуг). Для забезпечення евакуації десанту на можливі маршрути висування противника виставляється підрозділ прикриття. Бойові вертольоти здійснюють вогневу підтримку ТакПД і транспортних вертольотів, особливо при їх посадці і зльоті.

Діями підрозділів десанту і вертольотів під час евакуації керує командир десанту. Останнім під прикриттям димових завіс у вертольоти завантажуються підрозділ прикриття.

4. 2. Тактичний морський десант

4.2.1. Загальні положення

28. Тактичний морський десант – підрозділ, який призначений для висадки з моря на узбережжя і ведення бойових дій на території, що зайнята противником або якій загрожує захоплення.

Висадка ТакМД може проводитися способами **“берег – берег”** без перевантаження військ з десантно-транспортних на десантно-висадкові засоби або, **“корабель – берег”** з перевантаженням військ на десантно-висадкові засоби.

29. Для завершення підготовки підрозділів до дій у ТакМД і посадки (завантаження) на десантно-транспортні засоби призначається вихідний район для десантування, який включає район зосередження і пункт посадки (завантаження). За

необхідності або значному віддаленні району зосередження від пункту посадки може призначатися район очікування.

Для висадки ТакМД призначається район висадки – територія на узбережжі з прилеглою морською акваторією, де висаджується десант і діють кораблі, що забезпечують висадку. В районі висадки взводу призначається пункт висадки.

30. Механізований взвод під час висадки морського десанту може діяти у складі головних сил десанту або у складі десантно-штурмової групи. В залежності від мети застосування, десанту можуть визначатися завдання щодо захоплення вигідного рубежу (важливого об'єкту) на узбережжі, здійснення рейдових дій, евакуації сил і засобів або введення противника в оману шляхом ведення демонстраційних дій. Для захоплення десантом на узбережжі вигідного рубежу взводу вказується об'єкт атаки і напрямок подальшого наступу.

Об'єктом атаки механізованого взводу, що діє у складі десантно-штурмової групи, є жива сила, танки, гармати, ПТРК, кулемети й інші вогневі засоби противника, які розташовані в пункті висадки перед фронтом наступу взводу. Напрямок продовження наступу взводу визначається так, щоб забезпечувалося виконання завдання десантно-штурмової групи з оволодіння пунктом висадки. У подальшому взвод закріплюється на захопленому рубежі, переходить до оборони у складі десантно-штурмової групи і забезпечує висадку головних сил десанту або йому може бути визначений новий об'єкт атаки.

Взводу, що діє у складі головних сил, вказується таке ж завдання, як і в наступальному бою. Воно полягає у знищенні противника у визначеному об'єкті атаки і продовженні наступу у вказаному напрямку, а також участь у розгромі противника в глибині його оборони у взаємодії з іншими підрозділами головних сил морського десанту і десантно-штурмової групи.

4.2.2. Підготовка взводу до дій у тактичному морському десанті

31. Підготовка взводу до дій у складі ТакМД включає: організацію десантування і бойових дій на березі; підготовку підрозділів до дій у морському десанті; зосередження у пункті посадки (завантаження).

32. З отриманням завдання на дії в ТакМД командир взводу в ході його усвідомлення з'ясовує мету застосування десанту і замисел старшого командира; засоби посилення і завдання свого підрозділу, місце і порядок посадки (завантаження) і висадки (розвантаження) з десантно-транспортних засобів; завдання, які виконуються засобами старшого командира в інтересах дій взводу; час готовності до посадки (завантаження).

33. Під час оцінювання обстановки командир взводу, крім звичайних питань, вивчає: можливий характер дій противника на узбережжі, характер місцевості в пункті висадки, систему загороджень противника у воді і на березі, оцінює метеорологічні умови при переході морем і під час висадки.

34. У способі дії в ТакМД командир взводу повинен визначити: на захопленні якої ділянки узбережжя (об'єкту) зосередити основні зусилля; способи і порядок висадки підрозділів на берег; порядок ураження противника при підході до берегу, під час висадки і в ході виконання завдання на березі; розподіл штатних підрозділів і доданих засобів по десантно-транспортних засобах і черговість їх посадки (завантаження) і висадки (розвантаження).

У завданнях підрозділам командир взводу визначає сили і засоби посилення, пункт висадки і завдання щодо знищення противника на визначеній ділянці (об'єкті) на березі, місце в бойовому порядку, десантно-транспортний засіб для переходу морем, черговість посадки (завантаження) і висадки (розвантаження).

Бойове завдання взводу може уточнюватися старшим командиром під час переходу морем з урахуванням уточнених розвідувальних даних про оборону противника і метеорологічних умов у пункті висадки.

35. Під час організації взаємодії командир взводу повинен узгодити дії штатних підрозділів, доданих сил і засобів з екіпажем корабля під час: висування до місця посадки (завантаження), завантаження озброєння і техніки та посадки особового складу у

десантно-транспортні засоби; здійснення переходу морем, в тому числі в ході відбиття нападу повітряного противника та участі у боротьбі за живучість корабля; висадки, подолання протидесантних загороджень і захоплення пункту висадки.

Для взаємодії з авіацією і корабельною артилерією встановлюються єдині орієнтири, сигнали взаємного розпізнання, виклику, перенесення і припинення вогню, а також способи цілевказання.

36. При організації управління командир взводу визначає своє місце під час переходу морем, висадки і ведення бойових дій на березі, а також порядок підтримання зв'язку при переході морем і з початком висадки.

37. Всебічне забезпечення дій підрозділів командир взводу організовує на весь період дій десанту, при цьому він ставить завдання щодо здійснення охорони підрозділів десанту у вихідному районі, ведення спостереження під час посадки (завантаження), переходу морем, після висадки; виконання заходів тактичного маскуванню; вказує які запаси матеріальних засобів у підрозділах мати додатково та встановлює порядок їх витрати; визначає заходи з підготовки озброєння, техніки і матеріальних засобів до завантаження і десантування, морально-психологічного забезпечення і надання медичної допомоги та евакуації поранених і хворих.

38. Після організації десантування і ведення бойових дій на березі командир взводу керує безпосередньою підготовкою особового складу до виконання бойового завдання та ОВТ до бойового застосування. Під час підготовки підрозділів, крім звичайних питань, проводяться тренування у посадці (завантаженні) на десантно-транспортні і десантно-висадкові засоби і висадці (розвантаженні) з них; підготовка ОВТ та інших матеріальних засобів до завантаження і розвантаження, а також БМП (БТР) до пересування на плаву.

39. Зосередження підрозділів у вихідному районі для десантування здійснюється приховано в установлений час. Особовий склад, ОВТ і матеріальні засоби розміщуються розосереджено та ретельно маскуються. Район зосередження (район очікування) обладнується в інженерному відношенні, навколо нього організовується охорона. Підрозділи завершують підготовку до десантування, командири перевіряють готовність своїх підрозділів до дій.

Висування до пункту посадки (завантаження) здійснюється за сигналами командирів у колонах підрозділів з урахуванням черговості підходу десантно-транспортних засобів і розрахунку на десантування.

40. Посадка (завантаження) взводу на десантно-транспортні засоби розпочинається у встановлений час або за командою командира, що застосовує десант, відповідно до розрахунку на десантування і здійснюється з урахуванням забезпечення швидкої його висадки (розвантаження) і ведення бою на березі. Послідовність завантаження бойової техніки повинна бути у зворотному порядку її розвантаження. Посадка особового складу здійснюється після завантаження ОВТ і запасів матеріальних засобів.

Готовність до десантування визначається завершенням завантаження і проведенням огляду десантно-транспортних засобів командиром десанту спільно з командирами кораблів.

Після завершення посадки (завантаження) особовому складу взводу доводиться бойовий розрахунок щодо участі у боротьбі за живучість корабля і ліквідації наслідків застосування противником засобів ураження.

4.2.3. Дії взводу у тактичному морському десанті

41. Перед висадкою ТакМД на узбережжя за рішенням командира, який застосовує десант, здійснюється ВУП з метою знищення (подавлення) вогневих засобів противника та руйнування його позицій на березі.

Вогнева підготовка висадки десанту розпочинається у визначений час за сигналом старшого командира і закінчується з виходом десантно-транспортних (десантно-висадкових) засобів з десантом на рубіж безпечного віддалення від розривів своїх снарядів. Вона здійснюється авіацією, корабельною артилерією та визначеними вогневими засобами десанту.

Вогнева підтримка дій десанту на березі розпочинається з початком атаки переднього краю оборони противника і продовжується до завершення виконання завдання у визначеному районі на березі. Вогнева підтримка здійснюється авіацією, корабельною артилерією, а із завершенням висадки – артилерією та іншими вогневими засобами десанту.

Проходи у мінно-вибухових загородженнях у морі на підходах до пункту висадки і в проти десантних загородженнях на мілководді проробляються підрозділами сил висадки під час вогневої підготовки висадки десанту. Пророблення проходів на березі здійснюється інженерно-саперними підрозділами десанту, що діють разом з десантно-штурмовою групою.

42. З підходом десантно-транспортних засобів до пункту висадки командир взводу уточнює місце, способи і черговість висадки, завдання відділенням на березі, порядок подавлення і знищення противника вогнем взводу.

Підрозділи готуються до висадки, техніка звільняється від кріплення. БМП (БТР) можуть сходити на воду ще до підходу десантних кораблів до пункту висадки і прямувати до берега своїм ходом. У цьому випадку за ними до пункту висадки підходять десантні кораблі з підрозділами, які висаджуються безпосередньо на берег.

Якщо десантні кораблі не можуть підійти до берега впритул, підрозділи при глибині не більше **1 м** висаджуються у воду, при цьому неплаваюча техніка вивантажується в місцях, де глибина і ґрунт дна дозволяють їй рухатися до берега своїм ходом.

43. Першою висаджується десантно-штурмова група, яка під прикриттям ударів авіації, вогню корабельної артилерії висувається до берега на БМП (БТР) або швидкісних десантно-висадкових засобах.

Взвод, при діях у складі десантно-штурмової групи, висаджується на берег, з ходу розгортається у бойовий порядок і стрімко атакує противника у пункті висадки. Під час атаки підрозділ штурмує позиції противника, розчищає берегові загородження та захоплює і утримує вигідний рубіж, з якого забезпечує висадку і розгортання підрозділів головних сил десанту.

Разом з десантно-штурмовою групою висаджуються розвідувальні органи, група розгородження, коректувальник вогню корабельної артилерії і авіаційний навідник.

Після захоплення пункту висадки взвод у складі десантно-штурмової групи продовжує наступ або використовується для прикриття флангів підрозділів головних сил десанту, що атакують. У подальшому рішенням командира десанту взвод може продовжувати виконання завдань або виводиться у резерв.

44. Взвод, який діє у складі головних сил десанту, висаджується на берег після захоплення пункту висадки під прикриттям вогню артилерії і дій десантно-штурмової групи.

З початком висадки командир взводу веде спостереження за противником, вивчає обстановку, оцінює результати вогневого ураження і дій десантно-штурмової групи, при необхідності уточнює завдання підрозділам і вогневим засобам.

З виходом на берег взвод, використовуючи результати дій десантно-штурмової групи, з ходу розгортається у бойовий порядок, виконує бойове завдання і продовжує розвиток наступу в глибину оборони противника або переходить до оборони вказаного рубежу (об'єкту).

Розділ 5. УЧАСТЬ У СТАБІЛІЗАЦІЙНИХ ДІЯХ ВІЙСЬК ТА ВИКОНАННІ ІНШИХ, ВИЗНАЧЕНИХ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ, ЗАВДАНЬ

5.1. Особливості участі у стабілізаційних діях військ

1. Механізовані (танкові) підрозділи у взаємодії з органами та підрозділами ІВФ та ПрО можуть залучатись до участі у стабілізаційних діях військ, які проводяться з метою стабілізації обстановки у кризовому районі (районі відповідальності) та створення умов, що унеможливають виникнення (відновлення) збройних сутичок, диверсій і терористичних актів.

Під час участі у стабілізаційних діях військ взвод (відділення, танк) може залучатись до виконання завдань з посилення охорони та прикриття визначених ділянок державного кордону, ізоляції кризового району, протидиверсійної боротьби, охорони та оборони важливих об'єктів і комунікацій, підтримки безпеки на маршрутах руху колон, виконання режимних заходів, а також надання гуманітарної допомоги населенню.

2. Для посилення охорони державного кордону – механізовані (танкові) підрозділи передаються в оперативне підпорядкування формуванням Державної прикордонної служби (ДПС) і можуть залучатись до виконання завдань з посилення відділів прикордонних загонів, участі у проведенні прикордонного пошуку і затриманні (знищенні) порушників кордону, ДРС противника та НЗФ, сприяти підрозділам ДПС у проведенні обмежувальних заходів у прикордонній смузі, а також знаходитися у резерві (у складі прикордонної маневреної групи).

Визначені завдання взвод (відділення, танк) виконує шляхом ведення розвідки, спостережних, сторожових, патрульних дій на визначених ділянках (об'єктах, рубежах), улаштування засідок безпосередньо на державному кордоні та в прикордонній смузі, блокування визначених ділянок місцевості та найбільш загрозливих напрямках можливого порушення державного кордону, участі у посиленні прикордонного режиму в пунктах пропуску і на території контрольованих прикордонних районів, спеціальних заходів щодо знищення ДРС противника та НЗФ у прикордонній смузі спільно з органами ДПС, Міністерства внутрішніх справ України (МВС України) і Служби безпеки України (СБУ) у відповідності до поставлених завдань старшим начальником ДПС.

При ускладненні обстановки на державному кордоні підрозділи посилення можуть висуватися на визначену ділянку кордону і займати призначені райони (рубежі).

З виявленням порушення державного кордону (отриманням сигналу, команди) взвод (відділення, танк) займає визначені рубежі (позиції) прикордонного блокування і виконує завдання, які поставлені прикордонним начальником щодо прикриття (блокування) ділянок (районів) місцевості на державному кордоні та діє в залежності від отриманого завдання і обстановки.

Підрозділи посилення також можуть включатись до складу або залучатись до забезпечення дій підрозділів (груп), що проводять пошук порушників (прикриття, блокування, засідок, пошуку, оточення, атаки).

3. Під час прикриття державного кордону механізовані (танкові) підрозділи ведуть оборонні дії безпосередньо на державному кордоні та у прикордонній смузі. У глибині території вони залучаються до ізоляції операційної зони шляхом виставлення рубежів військового загородження (сторожових постів, секретів, засідок), встановлення контрольно-перепускного режиму (контрольно-спостережних та контрольно-пропускних пунктів (КПП), сторожових застав), влаштування на магістральних комунікаціях блокпостів, організації патрулювання.

Для відбиття вторгнення збройних формувань противника взвод (відділення, танк) у складі підрозділу прикриття державного кордону висувається до кордону в район бойового призначення, займає визначений опорний пункт (позицію) і виконує завдання щодо утримання визначеного рубежу (позиції) та розгрому противника, який намагається вторгнутися на територію держави.

4. Ізоляція кризового району проводиться з метою створення сприятливих умов для ведення стабілізаційних дій, блокування району збройного конфлікту, здійснення

контрольно-перепускного режиму на шляхах і дорогах пересування у район і з району конфлікту та недопущення прориву ДРС (НЗФ) за межі району збройного конфлікту.

У зоні відповідальності та по периметру визначеного району за рахунок механізованих (танкових) підрозділів, що безпосередньо залучаються до ізоляції кризового району, можуть створюватися блокпости та встановлюватися рубежі військових загороджень. Ними перекриваються шляхопроводи, дороги та магістралі, чим створюється зовнішня смуга ізоляції.

Блокпост – військовий наряд, як правило у складі посиленого взводу, який призначений для несення служби на перехрестях важливих доріг, в'їздах (виїздах) до населених пунктів, станцій. Основні завдання, які виконує підрозділ на блокпосту: повне або часткове блокування в'їзду (виїзду) в окремі райони місцевості; здійснення контролю за рухом людей, транспорту і вантажів, їх перевірка та огляд; виявлення пересування ДРС (НЗФ) та інших злочинних елементів, шляхів можливого виходу бойовиків із районів їх зосередження, позбавлення доступу до джерел постачання зброї та боєприпасів і недопущення прориву через блокпост.

Блокпости (БП) можуть посилюватися особовим складом підрозділів Національної гвардії України (НГУ), органів МВС, представниками СБУ; на окремих ділянках БП можуть створюватися за рахунок підрозділів НГУ.

Рубіж військового загородження призначається, як правило, вздовж основних комунікацій, на важливих водних рубежах для недопущення проникнення ДРС (НЗФ) та інших злочинних елементів із визначених районів (у визначені райони) і прикриття важливих об'єктів. Основним завданням підрозділу, що створює рубіж військового загородження, є недопущення несанкціонованого руху поза межами дозволених маршрутів. Рубежі військового загородження можуть створюватися із залученням підрозділів територіальної оборони, ІВФ та ПрО.

На рубежі військового загородження механізовані (танкові) підрозділи переходять до оборони або виставляють спостережні пости, дозори, секрети та організують патрулювання. Ймовірні шляхи пересування противника перекриваються заслонами, засідками.

При ізоляції визначеного району можуть обладнуватися КПП для огляду і перепустки населення і транспорту, а також створюються фільтраційні пункти з залученням представників військової контррозвідки.

5. Під час протидиверсійної боротьби на механізовані (танкові) підрозділи можуть покладатися завдання з охорони ПУ, тилових об'єктів, запобігання раптовим нападам противника, боротьби з засідками, проведення пошуку і ліквідації ДРС (НЗФ).

Взвод (відділення, танк) може призначатись у протидиверсійний резерв або діяти у якості (у складі) спеціально створених елементів бойового порядку: військової маневреної, винищувальної протидиверсійної, ударно-вогневої, повітряно-рейдової групи.

Військова маневрена група може складати мобільний резерв командира. Вона призначається для виконання завдань, що раптово виникають. При виявленні дій (висадки) ДРГ противника ВМГ негайно висувається у вказаний район і знищує його.

Винищувальна протидиверсійна група застосовується для прочісування місцевості і виявлення диверсантів, особливо у населених пунктах, лісі, горах. Окрім прочісування місцевості вона використовується для створення рухомих і нерухомих заслонів і засідок.

Ударно-вогнева група призначена для знищення ДРС (НЗФ) і повітряних десантів противника у випадку, коли їм вдалося закріпитися на місцевості і зайняти оборону. Такі групи можуть включатися до складу винищувальних протидиверсійних, блокуючих, рейдових і обхідних загонів.

Повітряно-рейдова група використовується для розвідки маршрутів, якими спланований рух транспортних колон, для виявлення на них засідок, заслонів, загороджень противника. Вона є дієвим засобом запобігання диверсійним діям противника.

Для виконання завдання взводу можуть додаватися розвідники, сапери, вогневі коректувальники, представники ІВФ та ПрО, провідники з розшуковими собаками.

Підрозділ може додатково забезпечуватися боєприпасами, необхідною кількістю матеріально-технічних засобів, станціями радіолокаційної наземної розвідки, приладами нічного бачення, спеціальними засоби зв'язку, а також спеціальними засобами (сльозогінними і світлошумовими гранатами, оптико-електронними пристроями).

В ході ведення протидиверсійної боротьби підрозділ повинен встановити безпосередній контакт з ДРС (НЗФ) і рішучими діями створити умови для захоплення (знищення) противника або змусити його здатися.

У разі чинення противником опору малими силами, взвод (відділення, танк) знищує його самостійно. Переважаючого або рівного за силою противника підрозділ блокує, сковує вогнем і у подальшому разом з підрозділами резерву знищує. При ухиленні противника від бою здійснюється його переслідування з метою витіснення на засідки (заслони), відкриті ділянки місцевості для завершення ліквідації.

6. Під час охорони та оборони важливих об'єктів і комунікацій основними завданнями механізованого (танкового) підрозділу є недопущення проникнення до об'єктів сил спеціальних операцій (ССО) противника, ДРС (НЗФ) та відбиття їх нападу.

В залежності від завдання, умов обстановки, а також характеру функціонування об'єктів (комунікацій) підрозділи ведуть охоронні, оборонні, сторожові, загороджувальні, патрульні дії.

Охорона організовується і здійснюється відповідно до положень статуту щодо ведення сторожової охорони, оборона – відповідно до положень щодо оборонного бою з урахованням особливостей ведення стабілізаційних дій.

За розмірами об'єкти поділяються на: малі об'єкти (з довжиною периметру **до 1 км**) – склади, невеликі мости тощо; середні об'єкти (з довжиною периметру **до 3 км**) – заводи, великі мости тощо; великі об'єкти (з довжиною периметру **9-27 км**) – аеродроми, базові райони тощо.

Залежно від розмірів та місця розташування об'єктів (всередині населеного пункту, на його околиці або поза населеним пунктом) на взвод може покладатися охорона та оборона до трьох малих об'єктів або одного середнього, на відділення – одного малого об'єкту.

Взвод (відділення, танк), що призначений для охорони та оборони важливого об'єкту, може входити до складу основних сил, підрозділу посилення охорони і оборони, протидиверсійного резерву, підрозділу для ліквідації наслідків нападу.

З прибуттям взводу (відділення, танка) і зайняттям визначеного об'єкту командир організовує спостереження і безпосередню охорону та готує підрозділ і об'єкт до оборони. Територія об'єкту і підступи до нього обладнуються в інженерному відношенні. Для бойової техніки і вогневих засобів готуються вогневі позиції, для особового складу, боєприпасів та інших матеріальних засобів улаштовуються укриття. На прихованих підступах виставляються секрети і сторожові пости, висилаються дозори і патрулі. На закритих від спостереження ділянках встановлюються мінні поля і сигнальні засоби. За необхідності організовується кругова оборона.

Виявлені ССО і ДРС противника (НЗФ) на підступах до об'єкта блокуються, сковуються вогнем та знищуються. У разі раптового нападу противника на об'єкт, що охороняється, чергова зміна охорони, а також особовий склад, що перебуває поблизу об'єкта, відбиває напад вогнем усіх засобів з метою недопущення проникнення противника до об'єкту.

7. Підтримка безпеки на маршрутах руху колон забезпечується охороною ділянок маршруту сторожовими заставами (постами) та супроводженням колон підрозділами, до складу яких може виділятися взвод (відділення, танк).

Сторожові застави (пости) виставляються на ділянках місцевості, найбільш зручних для диверсій та нападу ДРС противника (НЗФ). На кожній заставі (посту) призначаються чергові сили і засоби, які знаходяться у постійній готовності до виїзду на місце диверсії для відбиття нападу на колону. З цією метою організовується зв'язок між колоною, сторожовими заставами (постами), комендантськими постами, КПП, а також з базовим табором.

Супровід колон під час руху дорогами здійснюється механізованими (танковими) підрозділами, сили і засоби яких розподіляються по колоні з розрахунку одна бойова машина на 5-10 автомобілів. Не допускається розміщення БМП (БТР), танків у колоні, що охороняється, між бензовозами та автомобілями, що перевозять вибухові речовини. На кожній машині супроводу організується кругове спостереження, особовий склад знаходиться в готовності до негайного відкриття вогню.

Рух колон здійснюється, як правило, лише у світлий час доби. Нічний відпочинок організується на спеціально підготовлених стоянках біля сторожових застав (БП), де організується їх охорона та оборона.

У разі нападу противника на колону, БМП (БТР) приймають бойовий порядок “ялинка”, піхота спішується, ставить димову завісу для прикриття колони і відбиває напад, а водії, не зупиняючи машин, виводять їх за межі зони ураження, при цьому перша і остання БМП (БТР) продовжують супроводжувати колону. У разі неможливості подальшого руху колони організується кругова оборона і відбиття нападу противника до прибуття допомоги з боку сторожових застав (постів).

При підході до ділянок маршруту, де можливий напад противника з засідки, підрозділ охорони конвою висувається вперед, проводить огляд прилеглої місцевості, займає вигідний рубіж і прикриваючи колону з боку загрозливого напрямку, пропускає її через небезпечну ділянку, після чого займає своє місце у похідному порядку.

8. Виконання режимних заходів полягає в участі механізованих (танкових) підрозділів у забезпеченні виконання встановлених діючим правовим режимом обмежень шляхом організації комендантської служби у районах відповідальності.

Для виконання завдань щодо підтримання встановленого правового режиму і організації комендантської служби призначається комендантський район, межі якого співпадають з межами району відповідальності батальйону (роти).

У комендантському районі механізовані (танкові) підрозділи можуть залучатись до: регулювання руху військ на маршрутах (переправах, перевалах); здійсненням контролю за виконанням військами та населенням встановленого порядку та заходів маскування; охорони об'єктів, маршрутів і боротьби з ДРС (НЗФ); підтримання встановленого порядку пересування місцевого населення.

При виконанні режимних заходів взвод (відділення, танк) може розташовуватися у базовому таборі або безпосередньо на комендантському посту, посту регулювання руху, блокпосту, КПП.

Комендантський пост – це група військовослужбовців, що виконують завдання комендантської служби у визначеному пункті або на ділянці маршруту. Залежно від способу виконання завдань комендантські пости можуть бути рухомими та нерухомими. Склад комендантських постів залежить від покладених на них завдань і включає, як правило, старшого поста та 2-3 солдатів. Старшим поста призначається сержант, на особливо важливих пунктах комендантський пост може очолювати офіцер.

Пост регулювання руху – це група військовослужбовців, які виконують завдання щодо регулювання руху у визначеному місці. Він включає, як правило, старшого поста та 2-3 солдатів. Старшим поста призначається сержант. Пости регулювання руху можуть бути як спільними з органами (підрозділами) МВС, так і окремими.

Контрольно-пропускний пункт – це група військовослужбовців, які здійснюють перепуск військ і населення через визначений пункт у суворо встановленому порядку. Він може встановлюватися на кордоні в'їзду (виїзду) до району ізоляції, на основних комунікаціях під час організації комендантської служби і супроводження колон та виставлятися разом з органами (підрозділами) ІВФ та ПрО або діяти самостійно. У разі спільного несення служби перевірка документів і огляд транспорту проводиться представниками ПрО. На загальновійськовій підрозділи у цьому випадку покладаються допоміжні функції та завдання щодо охорони й оборони шляхом виставлення дозорів, секретів, засідок, патрулів. Склад КПП може бути від трьох чоловік до взводу.

9. Під час надання гуманітарної допомоги населенню механізовані (танкові) підрозділи можуть залучатись до участі у ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій (НС)

природного, техногенного характеру, зумовлених наслідками ведення бойових дій, диверсійної (терористичної) діяльності.

Силами взводу (відділення, танка) можуть виконуватись аварійно-рятувальні, пошукові та інші невідкладні роботи, що спрямовані на припинення дії небезпечних факторів і забезпечення захисту населення. а також здійснюватись локалізація зони надзвичайної ситуації та влаштування табори для тимчасового розміщення постраждалих, харчування і обігріву.

Взвод (відділення, танк) застосовується, як правило, у складі зведеного загону і виконує завдання у взаємодії з підрозділами Державної служби України з надзвичайних ситуацій (ДСНС України) установами Міністерства охорони здоров'я, ІВФ і ПрО. Підрозділ виділяється у розпорядження місцевих органів влади та забезпечується необхідними матеріально-технічними засобами.

Залучення підрозділів до робіт здійснюється після проведення розвідки та оцінювання масштабу НС з урахуванням чинників, що впливають на виконання завдання.

Завдання виконуються шляхом безперервного ведення робіт з максимальним використанням усіх сил і засобів для рятування постраждалих, локалізації та ліквідації осередків НС.

10. Організуючи участь підрозділу у стабілізаційних діях військ командир взводу, (відділення, танка), крім звичайних питань, повинен враховувати особливості суспільно-політичної, соціально-психологічної та криміногенної обстановки у районі відповідальності; національний та релігійний склад місцевого населення, його традиції та звичаї, ставлення до встановленого режиму обмежень і дій військ та НЗФ.

Додатково він повинен з'ясувати: спільно з якими формуваннями (органами) виконуватиметься поставлене завдання, порядок взаємодії з ними; особливості підготовки і способів виконання завдань; особливості застосування ОВТ, вогневого ураження (обмеження щодо застосування зброї, боеприпасів та інших засобів боротьби). Крім того, необхідно уточнити місця розташування небезпечних, культурних, історичних об'єктів та об'єктів життєзабезпечення, що не підлягають пошкодженню.

У способі дій в ході участі у стабілізаційних діях військ командир взводу (відділення, танка) визначає: завдання, райони, об'єкти, на яких зосередити основні зусилля; порядок дій у ході виконання завдань щодо стабілізації обстановки; місце розташування підрозділу в базовому таборі, порядок його зайняття; бойовий порядок (розподіл по завданнях).

У рішенні, крім завдань підрозділам (особовому складу) додатково можуть визначатися об'єкти, що не підлягають ураженню через екологічну небезпеку чи мають історичну і культурну цінність; заходи щодо гарантування безпеки цивільного населення та інше.

При **організації взаємодії** командир взводу (відділення, танка) додатково уточнює порядок підтримки взаємодії з органами і підрозділами ІВФ та ПрО під час підготовки та в ході ведення дій, порядок і способи сумісного виконання завдань; єдині сигнали взаємодії, управління, оповіщення, порядок взаємного розпізнавання; порядок підпорядкування. Крім того, уточнюються питання взаємодії з цивільним населенням, органами державної влади і місцевого самоврядування, урядовими і неурядовими, а також релігійними та іншими організаціями.

При **організації управління** додатково встановлюється порядок доведення сигналів, обміну інформацією з органами і підрозділами ІВФ та ПрО, представниками органів державної влади і місцевого самоврядування; місця розміщення і переміщення їх ПУ; порядок підтримання зв'язку з ними.

Під час **організації бойового забезпечення** дій підрозділу командир взводу (відділення, танка), крім звичайних питань, додатково визначає порядок: ведення розвідки, виявлення та знищення ССО противника, НЗФ; використання місцевості та місцевих предметів для розташування особового складу і вогневих засобів, охорони і оборони місць розташування; дій підрозділів у разі виявлення об'єктів, виведення з ладу яких може привести до виникнення пожеж, затоплень, руйнувань, зараження місцевості,

тощо; захисту від радіокерованих вибухових пристроїв та засобів РЕБ ССО противника, НЗФ.

Під час **організації виконання заходів інших видів забезпечення** він вказує порядок: технічного обслуговування і ремонту ОВТ; норми створення і використання запасів матеріальних засобів; особливості організації харчування, водопостачання, отримання матеріальних засобів; організації технічного і тилового забезпечення підрозділів (особового складу), що діють у відриві від основних сил; надання медичної допомоги пораненим і хворим, а також місцевому населенню.

В ході **підготовки взводу (відділення, танка)** до участі у стабілізаційних діях військ з підрозділом додатково проводяться заняття щодо дій згідно отриманого завдання і особливостей виконання завдань в умовах цивільного середовища. Крім того, особовому складу роз'яснюються правила дотримання встановленого правового режиму, норм МГП, порядок поведінки з місцевим населенням у районі виконання завдання.

5.2. Особливості участі у виконанні інших, визначених законодавством України, завдань

Згідно із законодавством України механізовані (танкові) підрозділи можуть приймати участь у спеціальній протидиверсійній операції зі знищення ДРС (НЗФ), антитерористичній операції на військових об'єктах та виконанні інших специфічних завдань.

11. Під час участі у **протидиверсійній операції зі знищення ДРС (НЗФ)** механізовані (танкові) підрозділи можуть залучатись до їх блокування, оточення і ліквідації; здійснення пошуку залишків ДРС (НЗФ) та переслідування з метою остаточного знищення. При цьому взвод (відділення, танк) застосовується самостійно або призначається для дій у групах блокування (оточення), пошуку та знищення, забезпечення блокування, резерву; в окремих випадках – до групи зачистки і фільтрації.

Група блокування (оточення) обмежує маневр противника шляхом блокування зайнятого ним району (ділянки) місцевості з наступним її прочісуванням, виявленням противника, оточенням його і примушенням до здачі, а у разі здійснення опору – знищенням.

Блокування полягає у зайнятті визначеними підрозділами вигідних рубежів на місцевості, надійному перекритті шляхів можливого виходу противника із району його розташування, шляхів (напрямків) постачання боєприпасів і зброї, надходження поповнення з метою подальшого знищення та роззброєння (полону).

Бойовий порядок групи блокування складається з бойових порядків підрозділів і резерву. Підрозділи на рубежі блокування розгортаються на широкому фронті. Перед рубежем блокування встановлюються пости спостереження, секрети і засідки, в проміжки висилаються дозори. При наявності часу та відповідних засобів окремі ділянки місцевості перед рубежем блокування, а також стики і проміжки між підрозділами мінуються, на них встановлюються загородження та технічні засоби виявлення противника.

Рубіж блокування поділяється на ділянки відповідальності рот, які розділяються на сектори для підрозділів. По фронті сектори можуть бути: на відкритій місцевості – для відділення – **200-300 м**, для взводу – **800-1000 м**; на закритій місцевості – для відділення – **100-150 м**, для взводу – **400-500 м**.

У випадку нестачі сил і засобів для суцільного блокування району розташування ДРС (НЗФ), блокуються тільки окремі напрямки, де вихід (прорив) противника найбільш вірогідний. Прикриття цих напрямків здійснюються заслонами.

Позиція взводу у заслоні може бути по фронті **до 750 м** (на відкритій місцевості – **до 1500 м**), відділення – **до 250 м** (на відкритій місцевості – **до 500 м**). Інтервали між військовослужбовцями, з огляду на умови місцевості, можуть досягати **100 м**, під час дій уночі вони скорочуються.

Коли точно відомо місцезнаходження ДРС (НЗФ), одразу може здійснюватись їх оточення. Воно полягає в ущільненні кільця блокування з метою зменшення фронту блокування (створення суцільного фронту). Надійне оточення противника досягається

створенням двох кілець – внутрішнього і зовнішнього. При цьому група оточення може займати позиції на внутрішньому кільці оточення, а група блокування – на зовнішньому.

Щільність оточення залежить від наявності сил і засобів, характеру місцевості. Взводу на рубежі оточення призначається ділянка до **400 м** по фронту, відділенню – до **100 м**. Бойовий порядок при оточенні будується, як правило, в один ешелон і складається із груп оточення, вогневої і резерву.

У випадку недостатньої кількості сил і засобів, частина підрозділів групи блокування (оточення) може залучатися для завершення знищення залишків ДРС (НЗФ). При цьому на рубежі блокування повинна залишатися частина сил і засобів (до відділення з кожного взводу), яка діє у якості заслонів.

Група пошуку та знищення здійснює виявлення, затримку або знищення противника. Механізовані (танкові) підрозділи, що входять до її складу, як правило, діють спільно з підрозділами сил спеціальних операцій (ССПО) та НГУ.

За способами ведення пошук може бути одностороннім або двостороннім, по об'єктах або за напрямками, а також комбінованим. Вибір способу залежить від величини району, в якому необхідно провести пошук, характеру місцевості, а також наявності сил, засобів і часу.

Односторонній пошук застосовується у випадках, коли пошукові групи здатні закінчити пошук до початку темряви. Він ведеться шляхом одночасного руху пошукових груп паралельними маршрутами в одному напрямку. В залежності від розмірів району та наявних сил і засобів огляд всього району може проводитись за один прохід пошукових груп або послідовним оглядом ділянок району. Рух із вихідного рубежу починається всіма пошуковими групами одночасно за задалегідь встановленим часом або сигналом.

Двосторонній пошук застосовується в тих випадках, коли світлого часу на пошук недостатньо, а розміри району або характер місцевості не дозволяють виконати завдання до початку темряви. При цьому пошукові групи здійснюють огляд місцевості рухаючись назустріч з протилежних боків району. Рубіж зустрічі призначається з таким розрахунком, щоб всі пошукові групи вийшли на нього одночасно.

Пошук на об'єктах проводиться, як правило, в населених пунктах для огляду будівель і споруд. Для цього населений пункт блокується, оглядаються всі будівлі і споруди населеного пункту, а також господарські будівлі. У залежності від наявних сил і засобів здійснюється послідовний або одночасний огляд декількох будівель. Пошук може вестись як з одного кінця населеного пункту, так і з різних кінців одночасно.

Пошук за напрямками застосовується в тому випадку, коли не вистачає сил і засобів, а також на важкодоступних ділянках місцевості, на яких не можливо використати інші способи пошуку. Цей спосіб застосовується, як правило, при діях у горах, на заболоченій місцевості, при глибокому сніговому покриві, а також на місцевості, що забезпечує зручний огляд на великі відстані.

Комбінований пошук поєднує в собі декілька обраних способів.

Пошук може бути суцільним або вибіркоким. У ході *суцільного* пошуку оглядається весь район, при *вибірковому* – тільки окремі ділянки району, об'єкти, в яких найбільш вірогідне знаходження противника.

Підрозділам для ведення пошуку призначається: вихідний рубіж для пошуку, напрямок, смуга (ділянка) пошуку, кінцевий рубіж. Для вирівнювання підрозділів групи, уточнення взаємного положення і напрямку подальшого руху призначаються рубежі вирівнювання: на рівнинній і середньо-пересіченій місцевості – **через 3-4 км**; на лісистій і гірській місцевості – **через 1,5 -2 км** або **через 1,5-2 год.** пошуку.

Темп пошуку повинен забезпечувати ретельний огляд місцевості та об'єктів, а також прикриття підрозділів вогнем сусідів. Він може складати: на відкритій місцевості – **2-4 км за год.**; на середньо-пересіченій – **1-2 км за год.**; на лісистій і гірській місцевості – **300-600 м за год.** Під час пошуку противника, який переховується в підземних сховищах, а також вночі темп може знижуватись у **2-3 рази**.

Бойовий порядок групи пошуку та знищення – бойова лінія. Інтервал між військовослужбовцями у бойовій лінії на відкритій місцевості може складати **10-15 м**, на

закритій – 5-7 м. Механізований взвод може застосовуватись відділеннями або тактичними групами, а відділення - бойовими групами (“двійками”, “трійками”).

Під час проведення пошуку по об'єктах бойовий порядок може включати: групу огляду, групу прикриття і резерв. Крім того, може створюватися вогнева група.

Група огляду послідовно проводить огляд об'єкту, здійснюючи взаємне прикриття.

Група прикриття блокує об'єкт у готовності до прикриття дій групи огляду.

Резерв займає визначений район або просувається в передбойовому порядку за підрозділами, що проводять пошук, в готовності до введення в бій, блокування шляхів відходу противника або переслідування його при відході.

Вогнева група займає вигідний рубіж у готовності до вогневої підтримки решти груп і недопущення підходу резервів противника.

Під час проведення пошуку здійснюється ретельний огляд місцевості та об'єктів. Зброя і боєприпаси, що виявлені, вилучаються, підозрілі особи затримуються і супроводжуються до фільтраційного пункту, а ті, хто здійснює опір – знищуються.

У разі здійснення противником збройного опору незначними силами група пошуку знищує його самостійно. За умов виявлення переважаючого або рівного за силою противника група оточує його, сковує вогнем і у подальшому разом із резервом старшого командира завершує знищення. При відмові противника від опору він роззброюється та під конвоєм супроводжуються на пункт фільтрації для передачі органам внутрішніх справ.

Група забезпечення блокування застосовується для створення тилового рубежу блокування. Як правило, вона розташовується на ймовірних шляхах відходу ДРС (НЗФ), особливо на важкодоступних ділянках місцевості. Для дій у групі залучаються механізовані (танкові) підрозділи і виділяється необхідна кількість сил і засобів.

Тиловий рубіж блокування повинен створюватися одночасно з виходом підрозділів групи блокування на рубіжі блокування. Група забезпечення блокування утримує зайнятий рубіж до виконання завдання групою блокування або групою пошуку, в подальшому у взаємодії з ними завершує знищення противника. Дії цієї групи можуть бути підтримані вертольотами групи доставки і вогневого забезпечення, завданням якої є перевезення десанту та забезпечення вогневої підтримки дій підрозділів, а також евакуація загиблих і поранених, доставка боєприпасів й інших матеріальних засобів.

У випадку прориву через тиловий рубіж блокування переслідування розпочинає підрозділ групи забезпечення блокування, на ділянці якого цей прорив стався. Командир групи зобов'язаний швидко посилити цей підрозділ і закрити ділянку прориву своїм резервом.

Резерв займає призначений йому район або просувається у передбойовому порядку за підрозділами, що проводять пошук противника, в готовності до блокування шляхів відходу противника, переслідування його при відході (прориві), посилення (заміни) підрозділів груп, а також для виконання інших завдань, що раптово виникають.

Група зачистки і фільтрації проводить детальний огляд місцевості (об'єктів) з метою виявлення, знищення (затримання) залишків ДРС (НЗФ). Вона, як правило, складається з підрозділу НГУ і представників органів МВС України, СБУ, військової служби правопорядку (ВСП) ЗС України. За необхідності до складу групи можуть залучатись механізовані (танкові) підрозділи. Для виконання завдань їй визначається район проведення зачистки та місце розташування фільтраційного пункту.

Фільтраційний пункт – це обладнана ділянка місцевості (будівлі), де проводиться перевірка осіб, які затримані або виходять з району блокування, на предмет належності до ДРС (НЗФ), а також тих, що підозрюються у скоєнні протиправних дій.

12. Під час участі у **проведенні антитерористичної операції на військових об'єктах** механізовані (танкові) підрозділи можуть залучатися до: забезпечення сприятливих умов на військових об'єктах (посилення охорони й оборони складів збереження зброї, боєприпасів, вибухових та отруйних речовин, військових містечок); виконання попереджувальних та обмежувальних заходів (організації патрулювання, блокування); надання суб'єктам боротьби з тероризмом необхідних засобів зв'язку, транспортних та інших матеріально-технічних засобів; сприяння евакуації населення з

місць розташування військових об'єктів.

Загальне керівництво проведенням АТО здійснюється органом СБУ, а діями особового складу у ході виконання завдань управляє командир підрозділу.

Взвод (відділення, танк) може діяти у складі підрозділу посилення варти, підрозділу посилення охорони й оборони об'єктів частини або гарнізону, складати протидиверсійний резерв, виділяти сторожові пости, секрети, патрулі, а також надавати допомогу потерпілим після завершення АТО.

Для підготовки участі підрозділів у АТО завчасно розробляються плани посилення охорони та оборони військових об'єктів, з органами і підрозділами ІВФ та ПрО організовується взаємодія і проводяться тренування щодо спільних дій у разі загрози виникнення терористичного акту.

13. До виконання **інших специфічних завдань** відносяться збір трофейного і кинутого озброєння та майна, конвоювання військовополонених, поховання загиблих (померлих). Ці завдання виконуються у відповідності до існуючої нормативно-правової бази і вимог МПП.

Для **збору трофейного і кинутого озброєння та майна** від підрозділу може виділятися трофейна команда. До складу команди можуть виділятися фахівці служби ракетно-артилерійського озброєння (РАО), сапери та інші за необхідністю. Під час постановки завдання старшому команди вказується район збору трофейного і кинутого озброєння та майна, місця і порядок його здавання, час виконання завдання.

Для **конвоювання військовополонених** зі складу підрозділу може призначатися команда, старшому якої вказується: кількість військовополонених (надає список), місце і порядок передачі, маршрут руху, порядок подальших дій. Перед конвоюванням військовополонені обшукуються і роззброюються. При необхідності їм надається медична допомога і забезпечується захист. Під час конвоювання з військовополоненими необхідно поводитись гуманно, не допускати актів насильства, залякування та образ.

Для **поховання загиблих (померлих)** командир підрозділу призначає команду, виділяє необхідні інструменти і матеріали, проводить інструктаж щодо порядку виконання зазначених заходів, складання необхідних актів та поіменних списків, порядку передачі місць поховання представникам місцевих органів влади або військових комісаріатів. Перед похованням повинно проводитися обліковування загиблих (померлих) з встановленням їх особистості.

Розділ 6. ПЕРЕСУВАННЯ ПІДРОЗДІЛІВ

6.1. Загальні положення

1. Підрозділ може пересуватися своїм ходом (маршем) або перевозитися різними видами транспорту (залізничним, повітряним, морським (річковим) транспортом або колісними тягачами на трейлерах). Пересування може здійснюватися комбінованим способом: перевезенням із використанням зазначених видів транспорту та маршем. Основним способом пересування взводу (відділення, танка) є марш.

Підрозділ завжди повинен бути готовим до пересування в умовах загрози застосування противником будь-яких засобів ураження, систем дистанційного мінування, десантів, ДРС, НЗФ, РХБ зараження, руйнування доріг і переправ, а також протидії руху колон з боку вороже налаштованого місцевого населення. Незалежно від способу та умов пересування взвод (відділення, танк) повинен здійснювати його організовано, високими темпами, з дотриманням заходів прихованості.

6.2. Марш підрозділів

2. **Марш** – організоване пересування підрозділів у колонах дорогами і колонними шляхами з метою виходу в призначений район або на вказаний рубіж у встановлений час у повному складі в готовності до виконання бойового завдання. За напрямком він може здійснюватися до фронту, вздовж фронту або від фронту в тил. У всіх випадках марш здійснюється приховано, як правило, вночі або за інших умов обмеженої видимості, а в бойовій обстановці та в тилу своїх військ – і вдень.

Взвод (відділення, танк) може здійснювати марш в умовах передбачення зустрічі з противником і вступу з ним у бій або поза загрозою зіткнення з противником та пересуватися у колоні роти (взводу) або самостійно, а також призначатися в похідну охорону. Механізований взвод (відділення) може пересуватися також у пішому порядку або на лижах.

3. Взвод (відділення, танк) здійснює марш у колоні підрозділу з дистанціями між машинами **25-50 м**. Під час руху відкритою місцевістю та в умовах загрози застосування противником ЗМУ і ВТЗ дистанція між бойовими машинами збільшується до **150 м**. Під час руху гірськими дорогами, в умовах обмеженої видимості, ожеледиці, дорогами, що мають круті підйоми, спуски, повороти, а також при русі з підвищеною швидкістю дистанції між машинами збільшуються.

Середня швидкість руху танкового взводу на марші повинна бути **20-25 км/год**, механізованого: на БМП – **20-25 км/год**, на БТР (автомобілях) – **25-30 км/год**, у пішому порядку – **4-5 км/год**, на лижах – **5-7 км/год**. Залежно від характеру місцевості і стану доріг під час пересування в гірських районах, ліисто-болотистою місцевістю та в інших несприятливих умовах швидкість руху може бути значно меншою. У всіх випадках марш повинен здійснюватися з максимально можливою за даних умов швидкістю.

Протяжність добового переходу може бути: для змішаних і танкових колон до **250 км**; автомобільних колон – до **300 км**, а добового переходу, який здійснюється в несприятливих умовах, – до **200 км** і менше. Час руху, в залежності від умов здійснення маршу, може складати **10-12 год.** на добу, а в несприятливих умовах і менше.

4. Для організованого здійснення маршу підрозділу вказується: маршрут руху або напрямок руху (два-три маршрути, один з яких основний, інші – запасні), в окремих випадках – азимут напрямку руху; вихідний пункт (рубіж), пункти (рубежі) регулювання та контрольні точки і час їх проходження; місця і час привалів, денного (нічного) відпочинку.

Маршрут руху вибирається дорогами, що пролягають переважно лісовими масивами, лісопосадками та іншою закритою місцевістю, за можливості, поза великими населеними пунктами, вузлами доріг, підприємств атомної енергетики і хімічної промисловості.

Вихідний пункт (рубіж), пункти (рубежі) регулювання призначаються для своєчасного й організованого початку і здійснення маршу, а контрольні точки, крім того, для уточнення (визначення) місцезнаходження підрозділу у певний час. Віддалення вихідного пункту (рубежу) повинне забезпечувати витягування підрозділу з місця

розташування у колоні роти і вихід на основний маршрут (напрямок) руху. Пункти (рубежі) регулювання, як правило, призначаються через **3–4 год.** руху, а контрольні точки – за необхідністю.

Привали і денний (нічний) відпочинок призначаються для перевірки стану ОВТ, їх технічного обслуговування та усунення несправностей, дозавправлення ПММ, поповнення боєприпасами та іншими матеріальними засобами, харчування і відпочинку особового складу. Привали призначаються: через **3–4 год.** руху тривалістю до **1 год.**, у другій половині добового переходу – тривалістю до **2 год.** Наприкінці кожного добового переходу призначається денний (нічний) відпочинок.

5. Під час організації маршу командир взводу в ході усвідомлення завдання повинен зрозуміти: мету маршу, завдання підрозділу, місце в похідному порядку; маршрут (напрямок) руху, пункти (рубежі) регулювання і час їх проходження, середню швидкість руху, дистанції між машинами, місця привалів (відпочинку); до яких дій бути готовим після прибуття в пункт призначення.

У ході оцінювання обстановки він по карті вивчає маршрут руху, характер місцевості і умови здійснення маршу; під час підготовки до маршу в умовах передбачення зустрічі з противником і вступу у бій, крім того, – можливі місця зустрічі з ним.

У рішенні командир взводу визначає спосіб здійснення маршу і завдання елементам похідного порядку. При визначенні способу здійснення маршу він встановлює: на чому зосередити основні зусилля; швидкість руху і дистанції між машинами на ділянках маршруту; порядок дій при відбитті нападу противника із засідок і з повітря, а при здійсненні маршу в умовах передбачення зустрічі з противником і вступу з ним у бій – порядок дій при зіткненні з ним; побудову похідної колони, склад чергових вогневих засобів і спостерігачів.

У бойовому наказі при постановці завдань відділенням (танкам) командир взводу вказує: маршрут руху (напрямок руху), район зосередження (пункт призначення) і час прибуття в нього (виходу на зазначений рубіж), район і час привалів (відпочинку); місце в колоні взводу, швидкість руху, дистанцію між машинами; порядок ведення спостереження і дій у разі зустрічі з противником.

Під час організації взаємодії командир взводу узгоджує дії підлеглих з сусідніми підрозділами, що діють попереду (позаду) та органами комендантської служби при пересуванні ділянками маршруту; подоланні зон зараження, пожеж, руйнувань, мінних полів, що встановлені дистанційно; відбитті нападу противника, застосуванні ним ЗМУ і ВТЗ; з прибуттям у район зосередження (пункт призначення).

Під час організації управління він встановлює порядок: доведення сигналів управління, оповіщення, взаємодії і комендантської служби; спостереження за сигналами старшого командира; роботи на засобах зв'язку під час маршу і на привалах.

Під час організації бойового забезпечення командир взводу визначає порядок: ведення розвідки у ході маршу і на привалах; маскуванню машин на стоянках; подолання загороджень і перешкод на маршруті руху; порядок інженерного обладнання місць розташування взводу на привалах (відпочинку) і в районі зосередження (пункті призначення), виконання заходів захисту від ЗМУ та ВТЗ, а також заходи безпеки та підтримання дисципліни маршу.

Організуючи виконання заходів технічного, тилового і медичного забезпечення, він визначає порядок: проведення технічного обслуговування та ремонту ОВТ при підготовці до маршу і в ході його здійснення; поповнення запасів боєприпасів, пального, продовольства, води, медичного майна, інших матеріальних засобів; отримання їжі (харчів) та організації харчування; надання допомоги пораненим і хворим та їх евакуації.

6. Командир відділення (танка), отримавши завдання на марш, ставить завдання підлеглим щодо особистої підготовки і підготовки техніки до маршу; призначає спостерігача за сигналами командира взводу і черговий вогневий засіб; визначає особовому складу сектори спостереження в ході маршу; встановлює порядок дій під час руху і на привалах, при відбитті нападу противника і подоланні перешкод (зон зараження,

пожеж, руйнувань); доводить сигнали оповіщення, управління, взаємодії і порядок дій за ними; керує підготовкою до маршу.

За наявності часу він вивчає по карті командира взводу маршрут руху і складає схему маршруту руху з розбивкою його по ділянках і вказанням кілометражу, швидкості руху, пунктів регулювання і місць привалів (відпочинку).

7. Під час підготовки до маршу командир взводу (відділення, танка) зобов'язаний перевірити: знання особовим складом свого завдання; справність ОВТ, приладів нічного бачення, засобів зв'язку, світломаскування і пожежогасіння; заправлення техніки ПММ і охолоджуючою рідиною, наявність і правильність укладання боєприпасів, засобів спеціальної обробки, шанцевого інструменту і засобів підвищення прохідності.

У встановлений час він доповідає про готовність до маршу старшому командирі.

8. При здійсненні маршу командир взводу (відділення, танка) повинен суворо дотримуватися встановленого порядку руху і маскування, не допускати затримок на переправах, перевалах, у тіснинах, тунелях і населених пунктах, вести безперервне кругове спостереження за наземним, повітряним противником і сигналами командира роти (взводу), вчасно оповіщати особовий склад про противника, а також про РХБ зараження.

Командир механізованого (танкового) взводу на марші розташовується, як правило, у голові колони взводу і здійснює управління встановленими сигналами і командами. Робота радіозасобів дозволяється тільки на прийом.

Техніка на марші рухається тільки правим боком дороги із встановленою швидкістю руху, дистанціями між машинами і підрозділами, дотримуючись вимог маскування і заходів безпеки. Під час пересування небезпечними ділянками маршруту вживаються необхідні заходи для забезпечення безупинного руху.

Під час вимушеної зупинки в ході маршу для усунення несправності машина відводиться на праве узбіччя або вбік від дороги; поворот башти БМП (танку) вбік проїжджої частини забороняється. Після усунення несправності машина приєднується до колони підрозділу, який проходить; місце у колоні свого підрозділу вона займає під час привалу.

Для забезпечення захисту від засобів розвідки і ВТЗ противника у ході маршу максимально використовуються складки місцевості і місцеві предмети, а також пришляхова рослинність. Під час руху відкритими (небезпечними) ділянками маршруту не допускається скупчення і зупинка машин, швидкість руху і дистанції між машинами збільшуються.

Радіоелектронний захист від ураження радіокерованими вибуховими пристроями здійснюється шляхом застосування малогабаритних передавачів перешкод, якими оснащена техніка. Передавачі перешкод повинні бути постійно увімкнені для подавлення радіоліній управління вибуховими пристроями.

При пересуванні механізованих підрозділів у пішому порядку або на лижах рух здійснюється колонами взводів або відділень уздовж дороги. При вірогідності нападу противника із засідки підрозділи можуть пересуватись вогневими групами, як правило, кутом вперед. Старший вогневої групи розташовується попереду на вістрі кута, ліворуч і праворуч від нього на відстані **5-10 м** – кулеметник і гранатометник, далі – стрілець, за ним – командир відділення зі спостерігачем і друга вогнева група.

9. При пересуванні на техніці ділянками маршруту руху, де є вірогідність потрапляння підрозділу у засідку, відстань між машинами повинна збільшуватися. Перед місцем, де можлива засідка противника необхідно зупинитися та вислати дозор для огляду небезпечного місця.

При нападі противника із засідки екіпажі бойових машин відкривають вогонь, встановлюють аерозольну (димову) завісу і прикривають дії особового складу, який спішується і займає вогневі позиції навколо машин та під їх прикриттям відкриває цільний вогонь по виявлених цілях противника і найбільш імовірних місцях їх розташування, відбиває напад, а, якщо можливо, переходить в атаку для завершення

знищення засідки противника. Командир взводу (відділення, танка) негайно доповідає командирі роти (взводу) про місце засідки і стан справ.

У випадку, коли противник відкрив вогонь з відстані кидка гранати (**35 м**), частина підрозділу, що перебуває в зоні ураження, без додаткової команди відкриває вогонь у напрямку засідки, застосовує димові та осколкові гранати й атакує противника. Решта підрозділу, яка знаходиться поза зоною ураження, відкриває вогонь у напрямку позиції засідки і прикриває атаку.

Якщо противник відкрив вогонь з відстані, що перевищує дальність кидка гранати (**більше 35 м**), та частина підрозділу, яка потрапила в зону ураження залягає, ставить димову завісу і відкриває вогонь у напрямку засідки. Інша частина підрозділу атакує засідку з флангу або з тилу. Якщо весь підрозділ потрапив у засідку, то він повинен атакувати її під прикриттям димової завіси.

10. З отриманням сигналу оповіщення про повітряного противника, взвод (відділення, танк) продовжує рух, збільшуючи при цьому швидкість і дистанції між машинами. Вогневі засоби, що виділені для ведення вогню по повітряних цілях, готуються для відкриття вогню; люки танків, БМП (БТР), крім люків, з яких буде вестися вогонь, зачиняються; особовий склад переводить протигази в положення “напоготові”. Напад повітряного противника відбивається за командою командира взводу (відділення, танка) або самостійно. При нападі під час руху механізованого підрозділу в пішому порядку особовий склад займає найближчі укриття і відкриває зосереджений вогонь із стрілецької зброї по повітряних цілях противника.

11. Мінні поля, які встановлені противником засобами дистанційного мінування, взвод позначає та обходить або долає у складі колони роти проходом, що пророблений групою розмінування або мінним тралом.

У разі застосування противником запальної зброї, а також при подоланні підрозділом району пожежі, який неможливо обійти, люки, двері, бійниці і жалюзі бойових машин зачиняються, особовий склад надягає протигази із вставленими протидимними фільтрами. Після виходу з району пожежі командир взводу (відділення, танка) організовує гасіння вогню на машинах, рятування особового складу і надання першої медичної допомоги, після чого рух відновлюється.

12. При оповіщенні про РХБ зараження взвод (відділення, танк) продовжує рух, у бойових машинах зачиняються люки, двері, бійниці і жалюзі, вмикаються системи колективного захисту. Особовий склад, який пересувається пішим порядком або на відкритих машинах, надягає засоби індивідуального захисту. Зони зараження долаються з максимальною швидкістю.

Часткова спеціальна обробка проводиться після виходу підрозділу із зони зараження за вказівкою командира роти (взводу), а в разі потрапляння отруйних речовин на шкірні покриви і стрілецьку зброю – негайно. Повна спеціальна і санітарна обробка проводиться силами і засобами старшого командира, як правило, у районі спеціальної обробки перед районами денного (нічного) відпочинку або перед входом у район зосередження.

13. На привалах машини зупиняються на правому або лівому узбіччі дороги не ближче **10 м** одна від одної або на дистанціях, які встановлені командиром. Для машин, що відстали, залишаються місця.

Перед кожною зупинкою вживаються заходи щодо перевірки місцевості на наявність вибухових пристроїв різного типу.

БМП (БТР, танки) розміщуються під кронами дерев, у радіолокаційній тіні місцевих предметів, а на відкритій місцевості, за наявності часу, маскуються штатними маскувальними покриттями і місцевими матеріалами. Висадка з машин особового складу здійснюється тільки за командою (сигналом) своїх командирів. Для відпочинку особовий склад розташовується праворуч від дороги. У машинах залишаються спостерігачі і чергові кулеметники (навідники гармат), а в командирських машинах – і чергові на радіозасобах. Вогневі засоби, які призначені для відбиття нападу повітряного противника, повинні бути в готовності до ведення вогню.

Екіпажі бойових машин (водії) проводять контрольний огляд ОБТ, технічне обслуговування і разом із особовим складом, призначеним на допомогу, усувають несправності.

14. Вночі на марші машин рухаються з використанням освітлювальних приладів або світлосигнальних засобів, а під час подолання ділянок місцевості, які може проглядати противник, або в умовах світлої ночі – приладів нічного бачення або світломаскувальних пристроїв.

Позначення вихідного рубежу (пункту), маршрутів руху, рубежів (пунктів) регулювання, меж районів привалів (відпочинку) та важкопрохідних ділянок місцевості здійснюється за допомогою світлосигнальних покажчиків (знаків).

Для підвищення безпеки руху на кормі бойових машин та іншої техніки наносяться (прикріплюються) добре видимі вночі умовні знаки. На автомобілях може обладнуватися підкузовне підсвічування.

15. Взимку перед маршем командир взводу (відділення, танка) повинен: вжити заходів щодо забезпечення особового складу вітамінними препаратами і засобами проти обмороження; заправлення бойових машин зимовим паливом і спеціальними рідинами; перевірити справність засобів підігріву двигунів машин, готовність озброєння до застосування в умовах низьких температур, а якщо буде здійснюватися рух ділянками з глибоким сніговим покривом – натягування гусениць та оснащення машин засобами підвищення прохідності; дати вказівки механікам-водіям (водіям) щодо проведення заходів із запобігання розморожуванню систем охолодження двигунів; організувати просушування обмундирування і взуття.

16. У лісисто-болотистій місцевості та в умовах бездоріжжя командир взводу (відділення, танка) повинен організувати забезпечення бойових машин засобами підвищення прохідності та визначити завдання підлеглим щодо боротьби з лісними пожежами і розчищення доріг від можливих завалів та інших перешкод.

Обхід важкопрохідних ділянок на маршруті руху здійснюється паралельними дорогами, колонними шляхами або поза дорогами.

17. У степовій місцевості при організації маршу особлива увага приділяється визначенню порядку орієнтування на місцевості, захисту озброєння і техніки від пилу і піску, підготовці бойових машин до руху бездоріжжям, а також створенню додаткових запасів води.

В ході маршу взвод (відділення, танк) повинен суворо дотримуватись маршруту (напрямку) руху. При пересуванні піщаними ділянками маршруту дистанції між машинами збільшуються, колона може рухатись уступом у навітряний бік. У спеку командир повинен встановити і контролювати дотримання особовим складом питного режиму.

18. У горах під час підготовки до маршу командир взводу (відділення, танка) особливу увагу приділяє перевірці справності ходової частини і механізмів управління машин. Кожна машина забезпечується спеціальними пристосуваннями для запобігання скочуванню під час зупинок на підйомах і спусках та запасом рідини для охолодження двигунів.

При подоланні тунелів великої протяжності люки, двері та бійниці бойових машин зачиняються, у разі необхідності особовим складом надягаються протигази з протидимними фільтрами. У випадку зупинки колони в тунелі двигуни машин повинні бути заглушені. Після подолання тунелю необхідно провести перевірку особового складу, особливо механіків-водіїв (водіїв), на предмет отруєння чадним газом.

При подоланні небезпечних місць під час маршу в горах особовий склад механізованого взводу, як правило, спішується. Скельні ділянки, осипи і перевали під час руху в пішому порядку долаються із дотриманням вимог безпеки та обов'язковою груповою страховкою або самостраховкою.

На привалах у гірській місцевості і під час розташування на відпочинок особовий склад і військова техніка розташовуються в місцях, безпечних від обвалів, каменепадів, осипів, селей снігових лавин і затоплень.

6.3. Похідна охорона

19. Взвод на марші може призначатися у ГПЗ (БПЗ, ТПЗ), а іноді й нерухому бокову заставу, або ГД із завданням забезпечити безперешкодне просування колони основних сил, унеможливити раптовий напад противника на підрозділи, які охороняються, і забезпечити їм вигідні умови для вступу в бій, а також не допустити проникнення до них наземної розвідки противника. Для виконання завдання взводу можуть додаватися засоби посилення.

ГПЗ від основних сил батальйону (роти) може діяти на відстані до **10 км (5 км)**, а БПЗ (ТПЗ) та ГД – на відстані до **5 км (3 км)**.

Для безпосередньої охорони, а також для ведення розвідки противника і огляду місцевості від ГПЗ (БПЗ, ГД) у напрямку руху (від ТПЗ) – за нею), а від ГД, головних сил батальйону (нерухомої бокової застави) на загрозливій напрямки може висилатися дозорне відділення (танк) на відстань, яка забезпечує спостереження за ним і підтримку вогнем.

У ГПЗ (БПЗ, ТПЗ, ГД) організовується спостереження за наземним і повітряним противником, призначається спостерігач для прийому сигналів від дозорного відділення (танка) і підтримується постійна готовність до зустрічі з противником.

20. У ході усвідомлення отриманого завдання та оцінювання обстановки командир взводу, призначеного в похідну охорону, крім звичайних питань, повинен: зрозуміти завдання колони, яка охороняється, своє завдання і порядок його виконання; вивчити по карті маршрут руху і умови здійснення маршу; визначити місця ймовірної зустрічі з противником.

Приймаючи рішення командир взводу визначає спосіб дії у похідній охороні та завдання відділенням (танкам) на дії при здійсненні маршу, зустрічі з противником (вороже налаштованим місцевим населенням). У способі дії похідної охорони він встановлює: завдання, на виконанні яких зосередити основні зусилля; порядок ведення спостереження і розвідки під час руху, на привалах (в місцях відпочинку); побудову колони взводу, дозорне відділення і чергові вогневі засоби.

При постановці бойових завдань відділенням (танкам) командир взводу вказує: завдання на марш, маршрут руху, місце у колоні взводу; швидкість руху, дистанцію між машинами, вихідний пункт і час його проходження; порядок спостереження і дії при зустрічі з противником; дії на привалах (в місцях відпочинку). Дозорному відділенню (танку), крім того, – на якій відстані діяти; завдання щодо ведення розвідки; порядок огляду місцевості і доповіді про результати розвідки; ймовірні місця і час зустрічі з противником.

Під час організації взаємодії командир взводу узгоджує дії відділень (танків), засобів посилення, дозорного відділення (танка) і чергових вогневих засобів під час руху ділянками маршруту, огляду місцевих предметів (об'єктів) на маршруті руху, подоланні загороджень, зустрічі з противником, відбиття його нападу із засідки і ведення вогню по повітряних цілях, доводить сигнали управління, оповіщення, взаємодії і порядок дій за ними.

Організуюючи управління він визначає порядок підтримання зв'язку, режим роботи радіо засобів, своє місце в похідній колоні.

У вказівках із всебічного забезпечення командир взводу ставить завдання щодо захисту від ЗМУ і ВТЗ, порядку маскування і використання приладів нічного бачення (світломаскувальних пристроїв), підготовки ОВТ до маршу.

Надалі він організовує підготовку особового складу і техніки до маршу, поповнення боєприпасів, дозавправлення ПММ, отримання інших матеріальних засобів, надає необхідну допомогу і перевіряє готовність взводу. У встановлений час доповідає старшому командирі.

21. Командир дозорного відділення (танка) з отриманням завдання зобов'язаний: вивчити по карті (схемі) маршрут руху, небезпечні ділянки і місця ймовірної зустрічі з противником; призначити спостерігачів, черговий вогневий засіб, піших дозорних; встановити порядок спостереження за місцевістю, наземним і повітряним противником,

сигналами командира взводу, дій при зустрічі з противником (вороже налаштованим місцевим населенням); поставити завдання підлеглим.

Під час постановки бойових завдань підлеглим командир відділення (танку) вказує: *механіку-водію* – маршрут і швидкість руху, порядок подолання небезпечних ділянок;

навіднику-оператору (навіднику кулемета, гармати), черговому вогневому засобу – порядок спостереження, відкриття і ведення вогню;

пішим дозорним – порядок огляду місцевості (об'єктів), дії при зустрічі з противником;

решті особового складу – сектори спостереження і порядок доповіді; дії під час руху, на привалах, при зустрічі з противником.

Після віддання бойового наказу командир відділення (танка) організовує підготовку особового складу, ОВТ до дій, надає допомогу, перевіряє готовність відділення (танка) і у встановлений час доповідає старшому командирі.

22. Взвод, що призначений у ГПЗ або ГД, у встановлений час проходить вихідний пункт і рухається вказаним маршрутом з встановленою швидкістю. Командир взводу перебуває в голові колони ГПЗ (ГД), стежить по карті за маршрутом руху, діями дозорного відділення (танка), особисто веде розвідку противника і місцевості спостереженням і встановленими сигналами доповідає командирі, що вислав похідну охорону, про проходження контрольних пунктів, стан маршруту руху, виявлення перешкод і заражених ділянок, зустріч із противником.

Тісніни, тунелі, мости та інші вузькі місця ГПЗ (ГД) проходить безупинно. Зруйновані мости, заміновані або заражені ділянки маршруту обходить, позначаючи напрямком обходу покажчиками. У разі неможливості обходу замінованих ділянок маршруту вони розмінуються доданим підрозділом інженерних військ або самостійно із використанням комплексу розмінування та іншими способами.

Дрібні групи противника ГПЗ (ГД), як правило, знищує, а зразки озброєння, топографічні карти та інші документи захоплює і продовжує виконувати завдання. Під час зустрічі з силами противника, що переважають, раптовим вогнем із вигідної позиції знищує його. Якщо ГПЗ (ГД) не в змозі самостійно знищити противника, вона стійко утримує зайняту позицію, забезпечує розгортання і вступ у бій основних сил колони, що охороняється.

Для забезпечення руху колони ділянками маршруту, де можливий напад противника, ГПЗ (ГД) може переходити до оборони визначеного рубежу (позиції) і відновлює рух після проходження колони. У цьому випадку в ГПЗ повинен виділятися інший підрозділ.

23. Дозорне відділення (танк) просувається в указаному напрямку, від укриття до укриття, ведучи спостереження за прилеглою місцевістю, не затримуючи рух колони, що охороняється. Особлива увага під час огляду звертається на ознаки влаштування противником засідок, мінування дорожнього покриття і місцевих предметів.

Закриті ділянки місцевості, окремі будівлі, узлісся, входи в ущелини і тунелі, де можливі приховане розташування противника і раптовий його напад із засідок, а також вузькі проходи, мости та інші об'єкти ретельно оглядаються, у разі потреби командир механізованого відділення висилає піших дозорних або проводить огляд усім відділенням, діючи бойовими групами під прикриттям бойових машин.

Для проведення огляду об'єкту піші дозорні приховано наближаються до нього під прикриттям відділення, старший дозорний пересувається, як правило, за дозорним у готовності підтримати його вогнем. При діях у складі відділення або бойової групи, особовий склад, прикриваючи один одного і використовуючи складки місцевості, по чергово просувається до об'єкту і здійснює його огляд.

Про все виявлене на маршруті руху і про зустріч із противником командир дозорного відділення (танка) негайно доповідає командирі, який його вислав. У разі виявлення засідки противника дозорне відділення вступає в бій (займає позицію) і забезпечує висування і вступ у бій основних сил ГПЗ (ГД).

У разі блокування ділянок маршруту руху вороже налаштованим місцевим населенням дозорне відділення, не входячи з ними в контакт, обходить цю ділянку і проводить колону, яка охороняється, обхідним маршрутом. У разі блокування колони похідна охорона сковає дії вороже налаштованого цивільного населення, не допускаючи роззброювання військовослужбовців (взяття їх у заручники), вживає заходи щодо просування встановленим маршрутом або у зворотньому напрямку.

24. Взвод, який призначений у БПЗ, висувається паралельним маршрутом на рівні голови колони, що охороняється, на відстані, яка встановлена командиром, який його вислав. Дрібні групи противника, які з'явилися на фланзі колони, БПЗ знищує і продовжує виконувати завдання. У разі нападу противника, сили якого переважають, вона займає вигідну позицію, вогнем всіх засобів завдає йому ураження і не допускає нападу на колону з флангу.

25. Взвод, що призначений у нерухому бокову заставу, висувається на вказаний рубіж (позицію), займає його і утримує до визначеного часу або команди (сигналу) командира, який його вислав. Надалі діє відповідно до вказівок командира. У разі нападу противника вступає в бій, утримує рубіж (позицію), забезпечуючи проходження колони, після чого виходить з бою, відривається від противника і продовжує рух своїм маршрутом.

26. Взвод, що призначений у ТПЗ, висувається за колоною, що охороняється, на дистанції, яка встановлена командиром, що його вислав. Дрібні групи противника, які з'явилися в тилу колони, ТПЗ знищує, діючи з вогневих засідок. При загрозі нападу противника, сили якого переважають, вона займає вигідну позицію і несподіваним вогнем усіх засобів завдає ураження противнику, затримує його і не допускає нападу на колону, після чого відходить на інший рубіж і організовує засідку на ньому.

Для затримки просування противника ТПЗ може ставитися завдання щодо руйнування переправ, мостів, доріг, обладнання завалів і встановлення мінно-вибухових загороджень.

27. Під час привалу і при розташуванні колони на відпочинок похідна охорона може продовжувати виконувати завдання, діючи в якості сторожової охорони, зайнявши вигідну позицію і знаходячись в постійній готовності до відбиття нападу противника.

Похідна застава (головний дозор, дозорне відділення, танк) зупиняється і відновлює рух за командою (сигналом) командира колони, що охороняється.

6.4. Перевезення

28. Перевезення взводу (відділення, танка) може здійснюватися залізничним, повітряним, морським (річковим) транспортом або колісними тягачами на трейлерах. Взвод (відділення, танк) може перевозитися в складі підрозділу або самостійно.

29. Завантаження (посадка) на рухомий склад, судна, у літаки (вертольоти) і розвантаження (висадка) з них проводиться на станції, порту (пристані), аеродромі (площадці) завантаження (посадки) і розвантаження (висадки). До початку завантаження (посадки) взвод (відділення, танк) може розташовуватися в районі очікування, а після розвантаження (висадки) зосереджуватися у районі збору. Час перебування в районі очікування використовується для завершення підготовки до завантаження (посадки) і подальших дій.

30. При організації перевезення, крім звичайних питань, командир взводу (відділення, танка) повинен: уточнити розподіл особового складу, озброєння, техніки і майна по вагонах, платформах (суднах або судових приміщеннях); встановити черговість завантаження (посадки) і порядок висування до місць завантаження (посадки); поставити завдання підлеглим щодо підготовки до завантаження, вказати способи завантаження та кріплення ОВТ на рухомому складі (судні); встановити порядок здійснення охорони, дій за сигналами оповіщення і управління; довести вимоги безпеки під час завантаження (розвантаження) і перевезення.

31. Завантаження ОВТ та посадка особового складу проводяться у визначений час, приховано, з дотриманням заходів безпеки. При цьому ОВТ завантажуються з урахуванням черговості їх розвантаження.

Посадка особового складу у вагони (на судна), літаки (вертольоти) проводиться після закінчення завантаження озброєння, техніки і майна безпосередньо перед відправленням військового ешелону (команди) або виходом судна в море, але не пізніше ніж за **10 хв** до відправлення.

ОВТ й інші матеріальні засоби, які завантажені на рухомий склад (судна, у літаки, вертольоти), надійно закріплюються, а машини, крім того, ставляться на гальмо і нижчу передачу. Поворотні пристрої башт бойових машин застопорюються, а стопори плombsуються.

Вогневі засоби, виділені для прикриття військового ешелону (судна) на шляху руху, займають зазначені місця на платформах (верхніх палубах). Вони повинні бути в постійній готовності до ведення вогню.

Для спостереження за повітряним противником і прилеглою місцевістю (акваторією) у військовому ешелоні (на судні) виставляються спостерігачі.

Під час здійснення перевезення особовий склад взводу (відділення) може залучатись до забезпечення охорони та оборони ешелону під час зупинок (несення вартової служби).

Оповіщення про повітряного противника, РХБ зараження здійснюється сигналами, встановленими на транспорті.

32. При нападі повітряного противника під час перевезення двері, вікна (ілюмінатори) і люки вагонів (судових приміщень) закриваються, засоби індивідуального захисту переводяться в положення “напоготові”. Вогневі засоби, які виділені для відбиття повітряного противника, відкривають вогонь за командою начальника військового ешелону (капітана судна), а у разі раптового нападу – самостійно.

При РХБ зараженні місцевості на шляху перевезення особовий склад використовує засоби індивідуального захисту. Після проходження зони зараження за вказівкою начальника військового ешелону (капітана судна) проводиться часткова спеціальна обробка підрозділів. Повна спеціальна обробка підрозділів та повна санітарна обробка особового складу взводу (відділення, танка) проводиться після розвантаження.

33. Під час перевезення взвод (відділення, танк) завжди повинен бути готовий до розвантаження (висадки) у непідготовленому місці і здійснення пересування маршем до місця призначення або вступу в бій.

З прибуттям до кінцевого пункту перевезення взвод (відділення, танк) швидко розвантажуються (висаджуються) і виходить у район збору в готовності до виконання отриманого (нового) завдання.

Розділ 7. РОЗТАШУВАННЯ НА МІСЦІ

7.1. Взвод (відділення, танк) під час розташування на місці

1. Розташування на місці – організоване розміщення підрозділів у районі зосередження, вихідному районі, районі очікування, районі відпочинку, базовому районі (таборі) та в інших визначених районах з метою підготовки до бою (дій) або відновлення боєздатності після бою. Взвод (відділення, танк) розташовується на місці, як правило, у складі роти (взводу).

Місце розташування взводу (відділення, танка) повинне забезпечувати розосереджене і приховане розміщення ОВТ, зручні умови розміщення і відпочинку особового складу, захист від засобів ураження і розвідки противника, проведення маневру підрозділом.

БМП (БТР), танки розташовуються у місцях, які вказуються командиром взводу, під кронами дерев, у ярах, у радіолокаційній тіні від місцевих предметів на відстані **до 100 м** один від одного, а на відкритій місцевості та в умовах загрози застосування противником ВТЗ – **до 200 м** і маскуються штатними маскувальними засобами і місцевими матеріалами. При розташуванні на місці на тривалий термін для БМП (БТР), танків обладнуються окопи та укриття. Особовий склад розміщується поблизу своїх машин (вогневих позицій). Для нього відриваються щілини, а за наявності часу влаштовуються перекриті щілини або бліндажі.

Особовому складу забороняється розведення багать, кидати недопалки, залишати рештки їжі, пересуватися без дозволу командира взводу. Пересування у районі розташування обмежується, у разі потреби, здійснюється тільки за встановленими командиром взводу напрямками.

Відпочинок і обігрів особового складу організовуються у складі підрозділів у наметах (бліндажах), пунктах обігріву, укриттях із солдатських плащ-наметів, тентів бойових машин, також використовуються спальні мішки і ковдри. В умовах суворої зими або тривалої непогоди взвод (відділення, екіпаж танка) може розміщуватися у населеному пункті. У цьому випадку взводу (відділенню, екіпажу танка) для розміщення виділяється, якщо можливо, один будинок або споруда. З метою маскуванню опалювання приміщень проводиться тільки у нічний час (в умовах обмеженої видимості), при цьому проводяться заходи світлового маскуванню.

2. Під час розташування на місці взвод (відділення, танк) повинен перебувати у постійній готовності до відбиття нападу наземного і повітряного противника, знищення його ДРГ та НЗФ, здійснення маневру і виходу з району розташування.

У кожному підрозділі організовується безпосередня охорона, яка здійснюється спостерігачами, у нічний час секретами і добовим нарядом. Для відбиття нападу противника призначаються чергові вогневі засоби.

Рішенням старшого командира взвод може бути призначений черговим підрозділом (резервною групою) батальйону. При цьому він може розташовуватися у складі своєї роти або поблизу КСП батальйону. Крім того, взвод може призначатися у сторожову заставу, а відділення (танк) – у сторожовий пост.

3. З отриманням завдання командир взводу організовує розташування на місці.

Під час усвідомлення завдання він повинен зрозуміти: у якому районі розташовується рота і місце розміщення в ньому взводу; обсяг і терміни інженерного обладнання місця розташування; порядок охорони і оборони, які органи безпосередньої і сторожової охорони виділяються від взводу; до яких дій бути готовим.

В ході оцінювання обстановки він вивчає: віддалення противника і можливий характер його дій, можливості щодо ведення розвідки, повітряного нападу і дистанційного мінування, вірогідні напрямки дій його ДРГ, літаків і вертольотів; можливості взводу та доданих підрозділів щодо обладнання і охорони місця розташування; характер, захисні і маскувальні властивості місцевості, її прохідність; умови спостереження, ведення вогню, здійснення маневру, виконання інженерних робіт; місце розташування сусідніх підрозділів і умови взаємодії з ними.

Приймаючи рішення командир взводу визначає спосіб дій при розташування на місці і завдання щодо здійснення охорони і відбиття нападу противника. У способі дій він встановлює на чому зосередити основні зусилля; порядок розміщення взводу у визначеному місці, місця розташування бойових машин і особового складу; порядок дій під час нападу противника, який маневр застосувати; заходи щодо введення противника в оману.

Під час постановки бойових завдань військовослужбовцям він вказує: місця їх розташування, місця обладнання окопів, укриттів для техніки і озброєння, щілин (бліндажів) для особового складу; порядок здійснення охорони і дій у разі нападу противника, спостереження за наземним і повітряним противником, сигналами командира роти; обсяг і терміни інженерного обладнання.

Командир взводу, призначеного для дій у якості чергового підрозділу, крім того, вказує завдання, до виконання яких бути готовими; можливі напрямки і рубежі дій, маршрути висування до них; порядок відбиття нападу наземного противника, а також виконання інших завдань; місце розміщення або пункт збору і сигнал виклику.

Під час організації взаємодії і управління командир взводу узгоджує дії особового складу з підрозділами охорони і сусідами під час зайняття місця розташування, здійснення інженерного обладнання, відбиття нападу противника і виходу взводу з місця розташування; вказує місце розгортання КСП; порядок користування засобами зв'язку, а також доводить сигнали оповіщення, управління, взаємодії і порядок дій за ними.

Організуючи бойове забезпечення командир взводу ставить завдання з розвідки, охорони, фортифікаційного обладнання і маскуванню місця розташування, захисту від ЗМУ, високоточної і запальної зброї. У вказівках з виконання заходів інших видів всебічного забезпечення він особливу увагу приділяє технічному обслуговуванню ОВТ, поповненню запасів матеріально-технічними засобами.

Для ведення розвідки командир взводу призначає спостерігачів, які розміщуються у взводі – на КСП взводу, у відділенні – у визначеному місці, як правило, біля окопу бойової машини, та вказує їм порядок спостереження за місцевістю, наземним і повітряним противником, а також за сигналами старшого командира.

Під час інженерного обладнання місця розташування взводу у першу чергу обладнуються укриття (окопи) для БМП (БТР), танків, у разі розташування взводу на напрямку ймовірних дій противника влаштовуються інженерні загородження; у другу чергу обладнуються щілини, перекриті щілини, бліндажі (сховища) для особового складу; надалі (за наявності часу) інженерне обладнання районів удосконалюється.

Місця розміщення особового складу, розташування ОВТ, інженерні споруди ретельно маскуються за допомогою штатних маскувальних засобів і підручних матеріалів, очищаються від хмизу, сухої трави та інших матеріалів, що легко запалюються.

Поблизу БМП (БТР), танків обладнуються хибні об'єкти (встановлюються теплові пастки), радіопоглинаючі екрани (маски). Для введення противнику в оману використовуються макети зразків озброєння і манекени особового складу.

Особовому складу доводяться заходи обмеження і порядок переміщення в районі розташування, рух техніки обмежується. Для розпізнавання особового складу, ОВТ застосовуються спеціальні розпізнавальні знаки.

На випадок застосування противником запальної зброї територія максимально очищується від горючих матеріалів. Для протидії ВТЗ противника встановлюються радіо поглинаючі екрани (маски) і теплові оманні цілі.

Під час обслуговування ОВТ в першу чергу поповнюється боєприпасами і дозaprавляється ПММ техніка, після чого здійснюється перевірка озброєння, механізмів і приладів, їх вивірка і регулювання, усунення виявлених несправностей.

Командир взводу постійно вживає заходи щодо підтримання бойової готовності взводу, забезпечення захисту особового складу і бойової техніки від засобів ураження противника, здійснює контроль за виконанням поставлених завдань і дотриманням встановленого режиму життєдіяльності підрозділу.

4. Командир відділення (танка) з отриманням завдання на розташування на місці визначає порядок його виконання і ставить завдання особовому складу. Він особисто керує обладнанням і маскуванням місця розміщення для особового складу, окопу (укриття) для БМП (БТР), танка і перевіряє знання особовим складом сигналів оповіщення, управління і взаємодії та порядку дій за ними.

7.2. Сторожова охорона

5. Сторожова охорона під час розташування на місті організовується і здійснюється з метою недопущення ведення розвідки противником і раптового нападу на підрозділи, що охороняються. Вона здійснюється сторожовими загонами, заставами, постами і секретами.

Взвод може діяти в якості сторожової застави від сторожового загону або від основних сил батальйону (роти), а також у складі роти, призначеної в сторожовий загін (заставу); відділення (танк) – в якості сторожового поста від сторожового загону (застави) або від основних сил батальйону (роти), а також у складі взводу, призначеного в сторожову заставу.

7.2.1. Взвод у сторожовій заставі

6. Для дій в якості сторожової застави взводу вказується смуга охорони шириною до 2 км. У цій смузі застава займає зручний для оборони рубіж і обладнує основні, а при наявності часу й запасні позиції, з яких перекривається вогнем вся смуга охорони. Віддалення рубежу оборони від підрозділів, які охороняються може бути 5-10 км.

Для посилення сторожової застави взводу зазвичай виділяються танк, один-два розрахунки автоматичних гранатометів, ПТРК, вогнеметники, переносна станція наземної розвідки та інші сили і засоби в залежності від умов обстановки і завдання.

7. Бойовий порядок механізованого взводу у сторожовій заставі залежно від поставленого завдання та умов місцевості, як правило, складається з бойових порядків механізованих відділень, групи управління і вогневої підтримки, засобів посилення, які залишаються у безпосередньому підпорядкуванні командира взводу.

8. Для своєчасного виявлення противника на позиції кожного відділення (танка) безперервно ведеться спостереження. У нічний час і в інших умовах обмеженої видимості у взводі організовується підслуховування і ведеться спостереження з використанням приладів нічного бачення. На шляхах імовірного руху ДРС (НЗФ) встановлюють сигнальні міни та розвідувально-сигналізаційна апаратура. Проміжки між позиціями відділень і фланги прикриваються вогнем і мінно-вибуховими загородженнями.

На прихованих підступах до позиції сторожової застави на віддаленні до 400 м від неї можуть виставлятися секрети, в окремих випадках – сторожовий пост на відстані до 1500 м.

Секрет у складі бойової групи (2-3 солдати, один з яких старший) приховано займає та обладнує визначене місце і веде безперервне спостереження за противником та місцевістю. Старший секрету встановлює порядок спостереження і підтримує зв'язок із командиром, який його виставив. Секрет несе службу беззмінно протягом визначеного часу (дня або ночі), приховано, нічим себе не виявляючи. Він нікого не затримує і не опитує. Про появу противника або підозрілих осіб старший секрету доповідає встановленим порядком. Після закінчення терміну несення служби або за командою (сигналом) командира, який виставив секрет, особовий склад повертається на сторожову заставу. У разі зіткнення з противником він відкриває вогонь і відходить, продовжуючи вести спостереження.

Для огляду скритих ділянок місцевості, перевірки пильності несення служби сторожовими постами, а також для зв'язку із сусідніми підрозділами сторожової охорони можуть висилатися піші дозорні. Для огляду місцевості між позиціями відділень і на відкриті фланги висилаються патрулі.

Патрульні (піші дозорні), приховано просуваючись зазначеним маршрутом, ретельно оглядають місцевість і місцеві предмети. При виявленні сторонніх осіб патрульні, зайнявши скриту позицію, підпускають їх на близьку відстань і вимагають назвати пропуск. Особи, які не знають пропуск, затримуються і доставляються до

командира взводу. У разі виявлення підрозділу (групи військовослужбовців) противника старший патруля встановленим сигналом або через патрульного негайно доповідає про це командирю взводу та стежить за діями противника. Поодиноких солдатів противника патрульні захоплюють у полон або знищують.

9. Командир взводу, призначеного у сторожову заставу, з отриманням завдання організовує дії підрозділу, у призначений час виводить його на зазначений рубіж, організовує спостереження, систему вогню та інженерне обладнання позицій, складає схему сторожової застави і в установлений час доповідає про готовність командирю, який призначив заставу.

Під час усвідомлення отриманого завдання, командир взводу повинен зрозуміти: завдання батальйону (роти) і свого взводу; порядок дій старшого командира в інтересах сторожової застави; завдання сусідніх органів охорони і порядок взаємодії з ними; час зайняття позиції і готовності системи вогню.

В ході оцінювання обстановки, командир взводу особливу увагу звертає на можливий характер дій розвідки противника та його ДРГ у смузі дій сторожової застави, уточнює стан і можливості штатних і доданих взводу сил і засобів, вивчає вплив умов обстановки і характеру місцевості на виконання завдань сторожової охорони.

У рішенні командир взводу визначає спосіб дій у сторожовій заставі і завдання відділенням (танкам), доданим підрозділам і вогневим засобам, патрулю (дозору), сторожовому посту, секрету. У способі дій він встановлює: на якому напрямку зосередити основні зусилля; порядок зайняття і несення служби на сторожовій заставі (кількість чергових вогневих засобів і спостерігачів; місця несення служби і черговість відпочинку; порядок пропуску через позицію); дій підлеглих при виявленні противника; бойовий порядок взводу; заходи щодо введення противника в оману.

Під час проведення рекогносцировки командир взводу повинен призначити (уточнити) орієнтири; вказати ймовірний напрямок дій противника; позиції відділенням, вогневі позиції БМП (БТР), танків; рубежі відкриття вогню різних видів зброї; маршрути руху патрульних, місце несення служби секрету, місця обладнання загороджень.

Під час постановки бойових завдань підлеглим командир взводу вказує:

механізованим відділенням (танкам) – завдання щодо здійснення охорони; основну і запасну бойові позиції, смуги і додаткові сектори обстрілу з кожної позиції; основні і запасні вогневі позиції БМП (БТР), танків, їх основні і додаткові сектори обстрілу з кожної позиції; час зайняття позиції (вогневої позиції), готовність системи вогню, черговість і терміни інженерного обладнання; порядок несення служби і дій при виявленні противника; завдання сусідніх органів сторожової охорони;

сторожовому посту (секрету) – склад, завдання, місце обладнання позицій (несення служби), сектор спостереження; порядок несення служби і підтримання зв'язку; порядок дій при виявленні противника і відході; порядок зміни.

патрулям (пішим дозорним) – склад і завдання; маршрут (напрямок) руху; порядок несення служби і підтримання зв'язку; дії у разі виявлення противника.

Усьому особовому складу доводиться пропуск, а старшим органів охорони – й відгук.

При організації взаємодії командир взводу узгоджує дії механізованих відділень (танків), засобів посилення, сторожових постів (секретів), патрулів (піших дозорних) при виявленні противника і відбитті його нападу; доводить сигнали оповіщення, управління і взаємодії та порядок дій за ними.

При організації управління командир взводу доводить радіодані і порядок користування радіо- і сигнальними засобами зв'язку, порядок доведення сигналів управління і оповіщення, вказує своє місце і заступника.

Під час організації всебічного забезпечення дій сторожової застави командир взводу вказує, які заходи з видів забезпечення і до якого часу виконати. Особлива увага приділяється забезпеченню несення служби і ведення бою вночі та в інших умовах обмеженої видимості, готовності ОВТ, перевірці засобів зв'язку, організації харчування та відпочинку.

Командир взводу веде робочу карту і складає схему сторожової застави. На схемі вказуються: орієнтири, їхні номери, найменування та відстані до них; положення противника; позиція та смуга охорони взводу; позиції охорони відділень, їхні смуги вогню та додаткові сектори обстрілу; основні та запасні вогневі позиції БМП (БТР), танків та їх основні і додаткові сектори обстрілу з кожної позиції; ділянки зосередженого вогню взводу; рубежі відкриття вогню з танків, БМП (БТР), стрілецької зброї; місця сторожових постів, секретів, маршрути патрулів (дозорних); загородження та фортифікаційні споруди; місце КСП.

В ході практичної роботи в підрозділах командир взводу перевіряє виконання заходів з підготовки до дій, знання підлеглими своїх завдань та порядку їх виконання, стан ОВТ, забезпеченість підрозділів необхідними матеріально-технічними засобами.

Про готовність до виконання завдання командир взводу доповідає старшому командирі, який призначив заставу.

10. У визначений час або по встановленому сигналу старшого командира взвод виходить на вказаний рубіж і займає позицію. З прибуттям до місця командир взводу приховано розміщує взвод, організовує спостереження та охорону і уточнює завдання підлеглим.

Командир взводу повинен особисто виставляти сторожові пости і секрети, здійснювати контроль несення ними служби і забезпечити постійну бойову готовність сторожової застави. Якщо застава виставлялась вночі, то на світанку командир взводу зобов'язаний уточнити позиції підрозділів, вогневих засобів та їх завдання.

В умовах відсутності противника особовий склад сторожової застави, розташовуючись на позиціях, веде спостереження за місцевістю у визначеній смузі і за сигналами сторожових постів (секретів, патрулів, дозорних) та удосконалює інженерне обладнання позицій. Вдень до несення служби залучається до третини особового складу застави, половині особового складу дозволяється відпочивати (спати). Вночі та в інших умовах обмеженої видимості службу несе не менше половини особового складу, а решта перебуває у повній бойовій готовності.

З отриманням даних про противника спостереження посилюється, сторожова застава приводиться в готовність до бою. Командир взводу доповідає про появу противника.

Дрібні групи противника, які намагаються проникнути до підрозділів, що охороняються, захоплюються в полон або знищуються. З переважаючим противником застава вступає у бій і утримує визначений рубіж до підходу основних сил (підрозділів, які охороняються) або до отримання наказу (сигналу) на відхід.

У випадку обходу противником сторожової застави підрозділи переходять до кругової оборони і стійко утримують позиції, що займаються, до підходу основних сил (підрозділів, які охороняються) або до отримання наказу (сигналу) на відхід.

7.2.2. Відділення (танк) у сторожовому посту

11. Механізоване відділення (танк) може бути призначене для дій у сторожовому посту. Сторожовий пост у складі відділення (танка) займає і обладнує позицію на відстані до **1500 м** від підрозділу, який охороняється (сторожової застави). Сторожовий пост у складі бойової групи виставляється на відстані підтримки вогнем.

12. Порядок і зміст роботи командира відділення (танка), яке призначене для дій у якості сторожового поста, в основному відповідає роботі при переході відділення (танка) до оборони в умовах відсутності зіткнення з противником.

Командир відділення (танка), отримавши завдання на дії у сторожовому посту, визначає порядок його виконання; виводить відділення (танк) на позицію, організовує спостереження; визначає вогневі позиції БМП (БТР), іншим вогневим засобам; ставить завдання підлеглим; організовує систему вогню, інженерне обладнання і маскування позиції; встановлює порядок несення служби.

Під час постановки завдань командир відділення (танка) вказує:

особовому складу відділення (екіпажу танка) – завдання щодо здійснення охорони, місце обладнання позицій (несення служби), смугу спостереження; порядок несення служби, дії при виявленні противника і відході; пропуск. Крім того,

навіднику-оператору (кулеметнику БТР), кулеметникам, гранатометнику, стрільцям – основні і запасні вогневі позиції (місця для стрільби), сектори спостереження і обстрілу з кожної позиції (місця), порядок їх зайняття, обладнання і зміни під час бою;

механіку-водію (водію) – маршрути виходу на основну і запасну вогневі позиції, маршрут відходу; порядок спостереження і коректування стрільби; час готовності вогневої позиції.

13. Сторожовий пост несе службу, як правило, протягом доби або часу, який встановлений командиром, що виставив пост. Поодиноких солдатів противника сторожовий пост захоплює у полон або знищує і доповідає про це командирю, який виставив пост. При вступі в бій з противником, що переважає, сторожовий пост стійко утримує зайняту позицію до наказу (сигналу) на відхід.

Розділ 8. ВСЕБІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БОЮ (ДІЙ)

Всебічне забезпечення бою (дій) – це комплекс взаємопов’язаних організаційних і практичних заходів, які здійснюються з метою створення сприятливих умов для ефективного застосування підрозділів шляхом якісної підготовки до виконання бойового завдання, збереження у боєздатному стані та зменшення впливу сил і засобів противника.

У взводі (відділенні, танку) організовується бойове забезпечення та виконуються заходи морально-психологічного, технічного, тилового і медичного забезпечення бою (дій).

Командир взводу (відділення, танка) організовує виконання заходів всебічного забезпечення бою (дій) відповідно до вказівок старшого командира з видів забезпечення. Відсутність вказівок не звільняє командирів підрозділів від виконання заходів всебічного забезпечення бою (дій).

8.1. Бойове забезпечення

1. Бойове забезпечення організовується та здійснюється з метою недопущення раптового нападу противника, зниження ефективності його вогню (ударів), створення сприятливих умов для організованого вступу підрозділів у бій та успішного виконання ними бойового завдання.

У взводі (відділенні, танку) ведеться розвідка, здійснюється охорона, виконуються заходи тактичного маскування, інженерного забезпечення, РХБ захисту, а також захисту від ВТЗ противника.

Розвідка

2. Розвідка організовується і ведеться у всіх видах бою (дій) у будь-яких умовах обстановки з метою добування розвідувальних даних про противника і місцевість у районі майбутніх дій.

Основні зусилля розвідки зосереджуються на своєчасному забезпеченні командира розвідувальною інформацією в інтересах підготовки та ведення бою (дій), а також на виключенні раптовості дій противника.

Розвідка противника ведеться із завданнями встановити: його положення і бойовий склад; об’єкти (цілі) для ураження і місця їх розташування; наміри (замисел) і можливий характер дій.

Розвідка місцевості ведеться із завданнями встановити: систему загороджень противника, ступінь і характер інженерного обладнання районів (позицій, об’єктів); особливості рельєфу, наявність природних перешкод, стан ґрунту, джерел води; характер водних перешкод, наявність переправ і бродів; райони руйнувань, пожеж і затоплень, зони (райони) радіоактивного і хімічного забруднення, можливі напрямки їх подолання (обходу). ступінь впливу місцевості на способи дій підрозділів і умови ведення вогню.

Основними вимогами до ведення розвідки є цілеспрямованість, безперервність, активність, своєчасність, скритність, достовірність і точність визначення координат об’єктів. (цілей).

Добуті розвідувальні відомості передаються командирі, який поставив завдання на ведення розвідки. Особливо важливі відомості доповідаються негайно. Доповідь про результати розвідки повинна бути достовірною, короткою і зрозумілою. В ній, як правило, вказується який противник, коли і де виявлений (координати), характер його дій; а також місцезнаходження розвідувального органу і рішення, прийняте згідно обстановки, що склалася.

Командирі взводу (відділення, танка), призначеного для ведення розвідки в тилу противника, забороняється мати на робочій карті будь-які дані за свої війська, а всьому особовому складу – особисті і службові документи.

3. У взводі (відділенні, танку) ведеться військова, радіаційна і хімічна розвідка.

Військова розвідка під час підготовки та у ході ведення бою (дій) ведеться розвідувальними і бойовими розвідувальними дозорами, підрозділами (групами) призначеними для проведення розвідувальних засідок, нальотів, пошуків і спостережними

постами (спостерігачами). У взводі (відділенні) розвідка ведеться особисто командиром і спостерігачами, обслугами (екіпажами) чергових вогневих засобів.

Радіаційна і хімічна розвідка ведеться позаштатними постами РХБ спостереження (спостерігачами) зі складу спеціально підготовленого для цього особового складу. Вона встановлює наявність, характер і ступінь зараження об'єктів, місцевості, повітря і підрозділів радіоактивними і отруйними речовинами; визначає шляхи обходу (подолання) зон зараження. У взводі радіаційна і хімічна розвідка ведеться відділеннями (екіпажами танків) з використанням бортових приладів РХБ розвідки; спеціально підготовлені військовослужбовці можуть виділятися на пости РХБ спостереження.

4. Добування розвідувальних відомостей про противника і місцевість може здійснюватись шляхом спостереження, підслуховування, опитуванням місцевого населення, допиту полонених і перебіжчиків, вивчення захоплених у противника документів, зразків ОВТ та іншими способами.

Спостереження за наземним і повітряним противником, а також РХБ обстановкою ведеться безперервно, для чого у кожному взводі (відділенні, танку) призначається спостерігач, який розміщується на КСП взводу, відділення (танка) – у бойовому порядку на позиції або на бойовій машині. У відділенні, крім того, спостереження за противником ведеться черговим вогневим засобом. Вночі та в інших умовах обмеженої видимості спостереження ведеться з використанням приладів нічного бачення, засобів освітлення місцевості та доповнюється підслуховуванням. У ході бою розвідка спостереженням ведеться усім особовим складом.

Завдання спостерігачу ставить особисто командир взводу (відділення, танка) безпосередньо на місці ведення спостереження. При цьому вказуються: орієнтири й умовне найменування місцевих предметів; відомості про противника (де, що робить або звідки очікується його поява); місце для спостереження і його обладнання; сектор ведення розвідки, завдання (що, до якого часу встановити і на що звертати особливу увагу); порядок доповіді про результати спостереження (коли і яким способом доповідати).

Для зручності спостереження і огляду місцевості сектор ведення розвідки розбивається на зони: ближню – глибиною до **400 м**; середню – до **800 м** і дальню – **на глибину бачення**.

Підслуховування широко застосовується в умовах безпосереднього зіткнення з противником, а також при діях у його тилу. Воно ведеться в умовах обмеженої видимості, особливо вночі, спостерігачами і спостережними постами, а також спеціально призначеними військовослужбовцями зі складу розвідувальних органів і сторожової охорони.

Глибина розвідки підслуховуванням залежить від характеру місцевості, метеорологічних умов, діяльності противника і може становити від кількох сот метрів до кількох кілометрів.

Опитування місцевого населення повинно здійснюватися з урахуванням його національних традицій і релігійних правил і дотриманням норм МГП.

Допит полонених та перебіжчиків проводиться з метою отримання лише тих відомостей, які необхідні підрозділу для ведення бою, без порушення норм МГП. Після допиту полонені і перебіжчики направляються до вищого штабу.

Розвідувальні відомості, отримані при опитуванні місцевого населення та під час допиту полонених і перебіжчиків, повинні обов'язково перевірятися.

Вивчення захоплених у противника документів, зразків озброєння і техніки є важливим джерелом відомостей про противника. Вони надаються командиру, який поставив завдання на ведення розвідки, з зазначенням де, коли і за яких обставин вони захоплені. На захоплених документах забороняється робити будь-які написи і позначки.

5. Для ведення військової розвідки створюються відповідні розвідувальні органи. Механізований (танковий) взвод може призначатись у розвідувальний (бойовий розвідувальний) дозор, призначатись у розвідувальну засідку, для проведення нальоту, пошуку, а відділення (танк), крім того, діяти у якості дозорного. Від механізованого

взводу (відділення) може виділятися спостережний пост (СП) (пост РХБ спостереження). В окремих випадках взвод у складі роти може залучатись до проведення розвідки боєм.

6. Розвідувальний дозор – орган військової розвідки, який призначається для розвідки противника і місцевості у визначеному районі, напрямку. Він висилається у складі механізованого (танкового) взводу від батальйону (бригади) у всіх видах бою, а також від батальйону (роти), який діє в розвідувальному загоні. Взвод, який призначається у розвідувальний дозор (РД), за потреби може посилюватися інженерно-саперним підрозділом та хіміками-розвідниками.

Для ведення розвідки РД вказується напрямок або об'єкт. Він може вести розвідку ділянок місцевості у смузі шириною **2-3 км** і виконувати завдання спостереженням, засідками, нальотами, а за необхідності й боєм. Для огляду місцевості і місцевих предметів від РД у напрямку руху виділяється дозорне відділення (танк).

Віддалення РД від своїх військ визначається його завданням та можливістю з підтримання зв'язку і може бути для РД, який висилається від батальйону – **до 15 км**, від розвідувального загону – **до 10 км**.

Командир взводу, який призначений в РД, з отриманням завдання повинен: під час усвідомлення завдання – зрозуміти, де знаходиться і що робить противник, які розвідувальні відомості і до якого часу здобути, що робити після виконання завдання; під час оцінювання обстановки – вивчити противника і місцевість на напрямку дій, визначити по карті маршрут (напрямок) руху, рубежі ймовірної зустрічі з противником і порядок дій на них; під час прийняття рішення – визначити спосіб дій і завдання відділенням (танкам), у способі дій – встановити порядок ведення розвідки.

У бойовому наказі при постановці завдань особовому складу командир взводу вказує: напрямок (об'єкт) розвідки і завдання дозору; завдання відділенням (танкам), порядок дій при зустрічі з противником.

У ході ведення розвідки в умовах відсутності зіткнення з противником РД рухається дорогами з максимальною швидкістю. У місцях можливої зустрічі з противником він пересувається приховано від одного зручного для спостереження пункту (місця) до іншого. Якщо дозор виявить противника у районі, в якому він не передбачався, командир взводу негайно доповідає про це командиру, який вислав дозор, і в залежності від отриманих вказівок продовжує розвідку виявленого противника або виконує попереднє завдання.

У наступальному бою РД проникає в глибину оборони противника, визначає розташування опорних пунктів, вогневих позицій артилерії, засобів ЗМУ і ВТЗ, місця зосередження танків, розгортання ПУ і радіоелектронних засобів, райони розміщення і напрямки висування других ешелонів (резервів), наявність і характер фортифікаційних споруд й інженерних загороджень, районів руйнувань, пожеж, затоплень, РХБ зараження і шляхи обходу (напрямки подолання). Під час розвідки противника, який відходить, РД визначає напрямок його відходу, склад колон, позиції і рубежі, що готуються до оборони в глибині.

У зустрічному бою РД встановлює склад і напрямок руху головних сил противника, місця в колонах засобів ЗМУ і ВТЗ, початок і рубежі розгортання, місця вогневих позицій артилерії, ПУ. У подальшому дозор виявляє склад і напрямок висування других ешелонів (резервів) противника, переміщення його артилерії.

В оборонному бою в умовах відсутності зіткнення із противником РД повинен вчасно встановити початок його висування і розгортання для переходу в наступ, напрямок удару, позиції засобів ЗМУ і ВТЗ, артилерії, місця розміщення ПУ, других ешелонів (резервів) та інших об'єктів.

При веденні розвідки водної перешкоди РД встановлює наявність, склад і характер дій противника на своєму й протилежному березі, характер водної перешкоди і стан її берегів. Виявивши противника на підступах до водної перешкоди, дозор обходить його або проникає до водної перешкоди через проміжки в його бойових порядках. Якщо переправитись на протилежний берег неможливо, розвідка противника ведеться спостереженням із свого берега.

Для розвідки населеного пункту РД приховано розташовується на підступах до нього і висилає дозорне відділення (танк) для огляду околиці, а після отримання сигналу “Шлях вільний” швидко висувається за ним. У населеному пункті особлива увага приділяється будівлям на перехрестях доріг, верхнім поверхам будинків та іншим місцям, де можливе розміщення вогневих засобів противника. Для встановлення наявності противника у населеному пункті здійснюється опитування місцевого населення.

У горах РД пересувається зазвичай уздовж доріг, долин, хребтів і веде розвідку послідовним оглядом панівних висот і спостереженням з них. Дороги, ущелини, що відходять від напрямку руху, оглядаються дозорним відділенням (танком), пішим дозором або з місця, із пунктів, звідки вони проглядаються. Особлива увага приділяється місцям, де противник може влаштувати засідки і загородження. Для огляду важкодоступних ділянок місцевості висилаються піші дозорні.

Розвідка в лісі починається з огляду дозорним відділенням (танком) узлісся. До кінця огляду РД розташовується поза лісом у готовності підтримати його вогнем. У лісі дозор просувається зазвичай дорогами або просіками. Особливо ретельно оглядаються узлісся, галявини, входи в яри і лощини та виходи з них, міжозерні дефіле, верхівки дерев та інші місця, де можливі засідки противника і розташування його вогневих засобів. Ділянки лісу вбік від напрямку руху дозору оглядаються дозорним відділенням (танком) або пішими дозорними.

Для ведення розвідки вночі РД використовує прилади нічного бачення, а при необхідності й засоби освітлення місцевості. Вночі частіше влаштовуються засідки і проводяться нальоти, спостереження доповнюється підслуховуванням. Особовий склад дозору повинен дотримуватись світломаскування, діяти безшумно і раптово.

7. Бойовий розвідувальний дозор – орган військової розвідки, який призначається для ведення розвідки під час бою та встановлення тактичного і вогневого контакту з противником у разі його втрати.

Механізований (танковий) взвод у ході бою, за рішенням командира батальйону (роти), може бути призначений у бойовий розвідувальний дозор (БРД), який діє перед фронтом або на одному з флангів батальйону (роти) на відстані, яка забезпечує спостереження за ним та підтримку його вогнем, а у разі відсутності безпосереднього зіткнення з противником – на відстані до **10 км** від своїх підрозділів. Віддалення БРД під час дій в особливих умовах, як правило, скорочується.

Основними завданнями БРД є: виявлення вогневих засобів (особливо протитанкових), опорних пунктів і прихованих підступів до них; своєчасне виявлення резервів противника, що висуваються; виявлення ділянок оборони, що слабо обороняються, розривів у бойових порядках противника, а також його загороджень і руйнувань.

БРД веде розвідку спостереженням, підслуховуванням і боєм, а також засідками і нальотами. Дозор вступає в бій у випадках, коли неможливо отримати необхідні відомості про противника шляхом спостереження. В ході вогневого контакту розкривається система вогню і розташування вогневих засобів противника.

Бойовому розвідувальному дозору вказується район розвідки. Діє БРД, як правило, у бойовому порядку на бойових машинах або у пішому порядку. Інтервал між БМП (БТР), танками встановлюється з урахуванням характеру місцевості і часу, який необхідний на розгортання у бойовий порядок, і може складати **200 м** і більше.

Взводу, призначеному у БРД, може додаватись інженерно-саперне відділення (сапери), 1-2 хіміки з приладами спостереження і розвідки.

Командир взводу, який призначений в БРД, під час усвідомлення завдання, крім звичайних питань, повинен зрозуміти: район розвідки і маршрут руху, які розвідувальні відомості і до якого терміну добути; порядок доповіді результатів розвідки, місце і час закінчення її ведення, порядок дій після виконання завдання; вихідне положення для ведення розвідки.

Під час оцінювання обстановки він вивчає: склад, положення, можливий характер дій противника; можливості взводу, доданих сил і засобів з ведення розвідки; положення і

завдання взаємодіючих підрозділів і органів розвідки та умови взаємодії з ними; способи взаємного розпізнавання; характер, захисні і маскувальні властивості місцевості, її прохідність і вплив на порядок і способи ведення розвідки.

У способі дій, командир взводу повинен визначити: на розвідці якого противника і яких об'єктів зосередити основні зусилля; порядок ведення розвідки (дії при зайнятті вихідного положення для ведення розвідки; подоланні переднього краю (проникненню через бойові порядки) противника; веденні розвідки; огляді об'єктів і місцевості; зіткненні з противником (при вступі у бій); поверненні у розташування своїх військ); побудову похідного і бойового порядку; забезпечення прихованості при підготовці і виконанні отриманого завдання.

У завданнях підлеглим командир взводу вказує: засоби посилення, завдання (де, що і до якого часу встановити (розвідати); порядок руху, способи ведення розвідки; порядок дій під час зустрічі з противником; місце у похідному порядку.

У наступальному бою БРД діє, як правило, у бойовому порядку батальйону (роти), а з проривом переднього краю оборони противника, використовуючи проміжки і розриви в його бойових порядках, проникає у глибину оборони і встановлює наявність противника перед фронтом і на флангах батальйону (роти), характер його дій, визначає розташування вогневих засобів, загороджень і перешкод. Якщо проникнути через бойові порядки противника неможливо, БРД веде розвідку спостереженням, при необхідності примушуючи противника відкривати вогонь, уточнює розташування його позицій і вогневих засобів. Встановивши відхід противника БРД негайно доповідає про це командирю, який його вислав, проривається до головних сил противника, визначає напрямок їх відходу і характер дій.

У зустрічному бою БРД встановлює напрямок висування головних сил противника, їх склад, місця в колонах засобів ЗМУ і ВТЗ, танків, початок і рубежі розгортання, вогневі позиції артилерії, місця ПУ. У подальшому він виявляє склад і напрямок висування других ешелонів (резервів) противника.

В обороні в умовах відсутності безпосереднього зіткнення з противником БРД своєчасно виявляє висування противника, його склад, напрямки висування і рубежі розгортання підрозділів, перш за все танкових, вогневі позиції артилерії, місця розгортання ПУ. В ході ведення оборонного бою він визначає склад сил противника, що вклинився в оборону або намагається здійснити обхід (охват) підрозділів, що обороняються.

Про результати розвідки командир БРД доповідає у встановлений час, а при виявленні ПУ, наземних елементів ЗМУ і ВТЗ, а також резервів, що висуваються, – негайно.

8. Дозорне відділення (танк) призначається для своєчасного виявлення противника і розвідки місцевості від органу похідної охорони, а також від підрозділу, який веде розвідку або виконує бойове завдання у відриві від основних сил. Дозорне відділення (танк) діє на віддаленні, яке забезпечує спостереження за ним і підтримку його вогнем. Особовий склад механізованого відділення веде розвідку спостереженням з БМП (БТР) на ходу, з коротких зупинок або пішими дозорними, а дозорний танк – спостереженням.

З отриманням бойового завдання командир відділення (танка) повинен: зрозуміти його, провести бойовий розрахунок відділення, визначити завдання підлеглим і порядок дій, віддати бойовий наказ.

Під час постановки бойових завдань особовому складу командир відділення (танка) вказує: напрямок і швидкість руху; сектори спостереження; порядок огляду місцевості, об'єктів і дій під час зіткнення з противником; порядок доповіді про результати розвідки.

У ході виконання завдання дозорне відділення (танк) пересувається від одного зручного для спостереження пункту до іншого, не затримуючи рух підрозділу, від якого воно вислане. Особливо ретельно оглядаються місцевість і місцеві предмети, насамперед там, де можливе приховане розміщення противника і напад із засідки. При ускладненні ведення розвідки з техніки, командир відділення висилає піших дозорних (двох-трьох

стрільців), призначивши одного з них старшим, а командир танку – одного з членів екіпажу. Бойова машина при цьому розташовується в укритті. Решта особового складу веде спостереження за місцевістю і діями дозорних у готовності підтримати їх вогнем. Під час огляду місцевості (об'єкту) дозорні діють на відстані **20-30 м** один від одного в готовності до взаємної підтримки вогнем своєї зброї.

Якщо противника не виявлено, командир дозорного відділення (танка) доповідає про це (подає встановлений сигнал) і продовжує рух. Виявивши противника він доповідає про нього і продовжує спостереження, діючи приховано. У разі раптової зустрічі з противником відділення (танк) відкриває вогонь і знищує його або обходить і продовжує виконання завдання. При наближенні невеликої групи противника (окремої машини) за вказівкою командира взводу дозорне відділення (танк) може влаштувати засідку.

9. Розвідувальна засідка – спосіб ведення розвідки, який полягає у завчасному і прихованому розташуванні розвідувального органу або взводу (відділення, танка) на ймовірних шляхах руху противника для раптового нападу на нього з метою захоплення полонених, документів, зразків ОВТ і спорядження. Засідки можуть влаштовуватися також з метою знищення підрозділів противника або його вогневих засобів.

Найчастіше розвідувальні засідки влаштовують в обороні, під час підготовки до наступу, у зустрічному бою і під час дій у тилу противника. Місця для засідок вибираються на маршрутах руху, поблизу доріг, ліній проводового зв'язку, біля мостів, переправ, джерел води, на перевалах, ходах сполучення та в інших місцях, де найбільш вірогідна поява поодиноких солдатів або невеликих груп противника та забезпечується раптовість нападу на них.

Для влаштування розвідувальної засідки у складі механізованого взводу із його складу призначаються спостерігачі, створюються групи захоплення і вогневого забезпечення.

Спостерігачі призначаються для своєчасного виявлення противника і попередження про це командира.

Група захоплення створюється для захоплення полонених, документів, зразків ОВТ противника. У її склад може призначатися до механізованого відділення без бойової машини.

Група вогневого забезпечення створюється для зупинки противника, знищення його вогнем стрілецької зброї та озброєнням бойових машин і прикриття відходу взводу після виконання бойового завдання.

Якщо розвідувальна засідка влаштовується у складі механізованого відділення (групи спеціально підготовлених військовослужбовців), з його складу призначаються підгрупи захоплення і забезпечення.

Командир підрозділу, призначеного у розвідувальну засідку, після отримання бойового завдання повинен: підготувати підрозділ до дій; приховано вивести взвод (відділення, групу) до місця засідки; організувати спостереження; визначити завдання підлеглим і порядок дій; віддати бойовий наказ; організувати взаємодію, управління.

Командир взводу (відділення, танка) при організації засідки визначає: місця розташування груп (особового складу), вогневих засобів і техніки; завдання і порядок дій при появі противника та після виконання завдання; доводить сигнали оповіщення, управління і взаємодії та порядок дій за ними. З виходом до місця влаштування засідки він вивчає місцевість, уточнює обстановку і завдання підлеглим.

Під час постановки бойових завдань групам командир взводу вказує:

спостерігачам – місця розташування, сектори спостереження, порядок дій під час виявлення противника;

групі захоплення – бойовий склад, вихідне положення; завдання щодо захоплення полонених, документів, зразків ОВТ; порядок дій після виконання завдання; час готовності;

групі вогневого забезпечення – бойовий склад, бойова позиція; смуга вогню і додатковий сектор обстрілу; завдання з підтримки дій групи захоплення і забезпечення відходу головних сил засідки; порядок дій після виконання завдання; час готовності;

всьому особовому складу доводиться місце збору після проведення засідки.

Взвод (відділення, танк) у засідці розташовується на місцевості згідно з рішенням командира і планом дій. Група захоплення, як правило, розміщується в центрі засідки, поблизу від шляху руху противника. Група вогневого забезпечення займає місця на флангах групи захоплення, з яких зручно вести вогонь у напрямку ймовірної появи противника. Бойові машини розміщуються таким чином, щоб мати можливість вести ефективний вогонь. Командир знаходиться у такому місці, звідки може особисто спостерігати за підступами до засідки і сигналами спостерігачів та керувати діями підлеглих. Особовий склад розвідувальної засідки, зайнявши позицію, нічим себе не виявляє.

Про підхід противника до місця засідки спостерігачі попереджають командира встановленим сигналом. Дрібні групи або поодинокі військовослужбовці противника раптовими діями захоплюються у полон. Більш великі групи і окремі машини знищуються вогнем упритул. Особовий склад, що залишився живим, захоплюється у полон, документи вилучаються. Умовні позначки на техніці противника запам'ятовуються або фотографуються. Полонені, захоплені документи, нові зразки ОБТ відправляються командирі, який поставив завдання на ведення розвідки.

Якщо противник відбив напад і почав переслідування, то першою відходить група захоплення із полоненими і документами. Решта складу засідки прикриває її відхід. Командир взводу (відділення, танка) встановленими сигналами викликає вогонь засобів підтримки старшого командира (якщо вони передбачались).

10. Наліт – спосіб ведення розвідки, який полягає у раптовому нападі на противника з метою захоплення полонених, документів, зразків ОБТ, а також виведення з ладу (знищення) елементів ЗМУ і ВТЗ, ПУ, вузлів зв'язку, радіоелектронних засобів та інших важливих об'єктів противника. Наліт здійснюється розвідувальними дозорами, які діють у тилу противника, за вказівкою командира, який їх вислав, а інколи за рішенням командира дозору.

Для проведення нальоту у взводі (відділенні) створюються група захоплення, група знищення охорони об'єкту і група вогневого забезпечення.

Група захоплення призначається для захоплення полонених, документів, зразків озброєння і техніки противника. У її склад призначається не менше половини особового складу взводу (відділення).

Група знищення охорони об'єкту призначається для знищення особового складу противника, який охороняє об'єкт нальоту. Її чисельність визначається з розрахунку два розвідники на кожного солдата противника.

Група вогневого забезпечення створюється для знищення противника вогнем стрілецької зброї та озброєнням бойових машин і прикриття відходу взводу після виконання бойового завдання.

Отримавши завдання командир взводу (групи) вивчає об'єкт захоплення (знищення) і місцевість навколо нього, визначає порядок дій і ставить завдання групам, у яких вказує:

групі захоплення – бойовий склад; вихідне положення; об'єкт атаки; порядок дій після виконання завдання;

групі знищення охорони об'єкту – бойовий склад; завдання щодо знищення охорони об'єкту і підтримці дій групи захоплення; порядок дій після виконання завдання;

групі вогневого забезпечення – бойовий склад; вогневі позиції; завдання щодо знищення противника і прикриття відходу взводу після виконання бойового завдання; порядок дій після виконання завданн.

У встановлений час взвод (відділення) потай висувається до об'єкта нальоту. Особовий склад, який призначений для знищення охорони на об'єкті, висувається раніше і потай розміщується у зручному для нападу місці. Група захоплення займає вихідний пункт для кидка, використовуючи природні укриття, якомога ближче до об'єкта нальоту. Група вогневого забезпечення займає позицію згідно з рішенням командира і готується для відкриття вогню у вказаних їй напрямках. Позиції БМП (БТР), танків вибираються

так, щоб з них забезпечувалось ведення вогню як по об'єкту нальоту, так і в напрямках імовірного підходу противника.

За сигналом командира взводу (відділення) особовий склад, що призначений для знищення охорони знищує її, група захоплення раптово нападає на об'єкт і уражає противника вогнем упритул і в рукопашному бою. У разі потреби відкривають вогонь БМП (БТР), танки та інші вогневі засоби по раніше намічених цілях. У цей час група захоплення завершує розгром противника. Солдати і офіцери противника, що залишилися живими, захоплюються в полон; документи вилучаються; нові зразки озброєння і техніки забираються і передаються командирі, який вислав дозор.

Після нальоту підрозділ збирається у визначеному районі і продовжує виконання поставленого йому завдання.

11. Пошук – спосіб ведення розвідки, який полягає у прихованому підході взводу (відділення) до наміченого, але недостатньо вивченого об'єкта противника, встановленні його розташування, обладнання й системи охорони, а за сприятливих умов – раптовому нападі на нього, захопленні полонених, документів, зразків озброєння і спорядження.

Пошук організовується зазвичай в умовах безпосереднього зіткнення з противником за вказівкою або з дозволу старшого командира і проводиться переважно вночі або в інших умовах обмеженої видимості. Об'єктами нападу можуть бути поодинокі військовослужбовці або невеликі групи противника, обслуги вогневих засобів і бойової техніки на передньому краї і у найближчій глибині його розташування.

Для проведення пошуку підрозділ, як правило, посилюється саперами, його дії можуть підтримуватися силами і засобами старшого командира. У взводі (відділенні) створюються групи захоплення, вогневого забезпечення та розгородження.

Група захоплення призначається для захоплення полонених, документів, зразків ОВТ противника. Чисельність групи визначається залежно від характеру об'єкта пошуку і має становити не менше половини усього особового складу підрозділу. До її складу призначаються добре розвинені фізично військовослужбовці, що володіють прийомами рукопашного бою.

Група вогневого забезпечення призначається для підтримки вогнем дій групи захоплення. До її складу призначаються військовослужбовці, які вміють вести влучний вогонь зі стрілецької зброї і метати гранати на велику відстань, а також може виділятися артилерійський навідник для коректування стрільби артилерії. Залежно від обстановки у підрозділі, що здійснює пошук, може створюватися одна або дві групи вогневого забезпечення.

Група розгородження призначається для пророблення, позначення та прикриття проходів у загородженнях на шляху руху до об'єкта пошуку. До її складу включається особовий склад із засобами пророблення проходів, а також сапери з міношукачами.

З отриманням завдання командир підрозділу, призначеного у пошук, готує підлеглих до дій, виводить підрозділ до об'єкту пошуку і встановлює безперервне спостереження за ним.

Спостереження за об'єктом пошуку організовується з декількох пунктів з використанням оптичних приладів. У нічний час для спостереження використовуються прилади нічного бачення. У ході вивчення об'єкта пошуку встановлюється кількість особового складу противника на об'єкті, порядок несення служби; озброєння охорони; місця розташування вогневих засобів і технічних засобів спостереження; характер інженерного обладнання місцевості (розташування окопів, ходів сполучення, сховищ, загороджень); засоби посилення, які може використати противник під час відбиття нападу на нього.

На основі вивчення обстановки командир взводу визначає спосіб дій, в якому встановлює: на чому зосередити основні зусилля; порядок проведення пошуку (вихідний пункт; маршрут і порядок висування до об'єкта пошуку; місця пророблення проходів у загородженнях; порядок дій груп при нападі на об'єкт; напрямок і порядок відходу);

розподіл особового складу і вогневих засобів по групах; порядок забезпечення прихованості при підготовці і в ході виконання отриманого завдання.

Під час постановки бойових завдань групам вказується:

групі захоплення – бойовий склад; вихідне положення; порядок переходу переднього краю; завдання щодо розвідки і знищення об'єкту, захоплення полонених і документів; порядок дій після виконання завдання;

групі розгородження – бойові завдання щодо забезпечення проходу групи захоплення через інженерні загородження противника (місця і час пророблення проходів); порядок подальших дій;

групі забезпечення – бойовий склад, завдання щодо підтримки дій групи захоплення і забезпечення її відходу; порядок дій після виконання завдання.

Командир взводу (відділення) розробляє план (схему) проведення пошуку, в якому відображаються: мета і об'єкт пошуку, розміщення вогневих засобів і загороджень противника в районі об'єкта; склад і завдання груп; шляхи підходу і порядок висування до об'єкта пошуку; порядок нападу на об'єкт; місце збору після виконання завдання; організація зв'язку. Крім того, може вказуватися порядок дій у разі раптової зустрічі з противником при підході до об'єкта пошуку, а також ділянки (цілі), по яких готується вогонь підтримуючих вогневих засобів старшого командира.

У призначений час підрозділ займає вихідне положення і, з отриманням дозволу на початок дій, висувається до об'єкта пошуку.

12. Спостережний пост (пост РХБ спостереження) призначається для ведення розвідки наземного і повітряного противника (радіаційної і хімічної розвідки об'єктів і місцевості).

В обороні і при розташуванні на місці за рішенням старшого командира від взводу може виділятися СП. Пост розташовується у місці, яке забезпечує найкращий огляд місцевості перед фронтом, на флангах, а за можливості і в тилу підрозділу. Він повинен мати скриті підходи та бути ретельно замаскованим.

СП складається з двох-трьох спостерігачів, один з яких призначається старшим. На СП мають бути прилади спостереження, великомасштабна карта або схема місцевості, журнал спостереження, компас, годинник, засоби зв'язку і подачі сигналів, а у спостерігача – прилади спостереження. Для спостереження вночі та в інших умовах обмеженої видимості виділяються ліхтарі, прилади нічного бачення і засоби освітлення місцевості. На посту РХБ спостереження, крім цього, мають бути прилади радіаційної і хімічної розвідки та засоби для подачі сигналів оповіщення про зараження.

Під час постановки завдання СП (посту РХБ спостереження) командир взводу вказує: склад, старшого поста; орієнтири та умовні найменування місцевих предметів; відомості про противника (де знаходиться, що робить, звідки очікується його поява); відомості про свої підрозділи; місце поста; сектор (смуга, об'єкт) спостереження; за чим спостерігати, що установити, на що звертати особливу увагу; порядок ведення РХБ розвідки, сигнали оповіщення; порядок доповідей результатів розвідки; час готовності.

З отриманням завдання старший СП організовує його зайняття, обладнання, маскування і ведення розвідки. Він зобов'язаний: вивчити противника і місцевість у зазначеному секторі спостереження; скласти схему орієнтирів; встановити порядок спостереження і визначити черговість зміни спостерігачів; перевірити справність приладів спостереження, засобів зв'язку і оповіщення; доповісти командирі про готовність до виконання завдання і результати спостереження. Старший посту РХБ спостереження, крім того, повинен встановити порядок вмикання приладів РХБ розвідки, знати сигнали оповіщення про зараження та порядок їх передачі.

Перед початком розвідки спостерігач повинен детально вивчити місцевість у секторі спостереження; визначити відстані до орієнтирів і характерних місцевих предметів і де, ймовірніше всього, противник може розташувати живу силу, бойову техніку і вогневі засоби, інженерні споруди і загородження; запам'ятати кількість, форму, розміри і місця розташування місцевих предметів.

Розвідка ведеться безперервно і в залежності від обстановки здійснюється позмінно або всім складом СП одночасно. Спостереження починається, як правило, з ближньої зони і ведеться справа наліво, від себе в глибину послідовним оглядом місцевості і місцевих предметів за зонами спостереження. Виявивши ціль, спостерігач визначає її положення відносно орієнтирів (місцевих предметів) і доповідає старшому СП. Старший СП встановленим порядком доповідає про виявлену ціль командирю, який виставив пост, наносить її на карту (схему місцевості) і робить запис у журналі спостереження.

Розвідка повітряного противника ведеться з метою своєчасного виявлення засобів повітряного нападу та оповіщення підрозділів. Спостереження за повітрям ведеться безперервно усім особовим складом, окремо можуть призначатися спостерігачі та обладнуватися пост повітряного спостереження. Спостереження ведеться за допомогою оптичних приладів послідовним переглядом повітряного простору, починаючи від обрію. Виявивши повітряну ціль, спостерігач негайно подає сигнал оповіщення, визначає характер цілі, напрямок польоту і доповідає командирю (старшому СП).

Пост РХБ спостереження безперервно веде спостереження у визначеному районі. У встановлений час іа при кожному артилерійському та авіаційному нальоті противника вмикає прилади РХБ розвідки і стежить за їхніми показниками.

У разі виявлення дози випромінювання **0,5 рад/рентген** і більше старший поста доповідає командирю, який його виставив, і за його вказівкою подає сигнал “Радіаційна небезпека”.

У разі виявлення хімічного або біологічного зараження старший поста негайно подає сигнал “Хімічна тривога” і доповідає командирю, який виставив пост. Результати спостереження заносяться у журнал спостереження.

Охорона

13. Охорона організовується і здійснюється з метою недопущення раптового нападу наземного противника, проникнення його розвідки і забезпечення часу і вигідних умов для розгортання підрозділів у бойовий порядок і введення в бій.

У всіх умовах обстановки у взводі (відділенні, танку) здійснюється безпосередня охорона. За розпорядженням старшого командира взвод (відділення, танк) може виконувати завдання в інших органах охорони: в бою – у бойовій, на марші – у похідній, при розташуванні на місці – у сторожовій охороні.

14. Безпосередня охорона організовується командиром взводу (відділення, танка) на основі отриманого завдання, умов обстановки і вказівок старшого командира та здійснюється спеціально призначеними спостерігачами; в обороні і при розташуванні на місці, крім того, – черговими вогневими засобами і чатовими біля бойових машин та місць відпочинку особового складу; а при розташуванні взводу на місці окремо від роти також парними патрулями.

Під час організації охорони командир взводу (відділення, танка) вказує порядок ведення спостереження за місцевістю, повітрям і сигналами командира роти (взводу), призначає спостерігача, вказує його місце і завдання, а також встановлює порядок дій особового складу у разі раптового нападу противника. В обороні і при розташуванні на місці, крім цього, командир взводу визначає необхідну кількість чергових вогневих засобів і чатових, їхні місця і завдання, а при розташуванні взводу на місці окремо від роти – склад патрульних і маршрути їх руху.

15. На кожну добу для розпізнавання своїх військовослужбовців встановлюються пропуск і відгук. Пропуском служить найменування озброєння або бойової техніки, наприклад “Кулемет”, а відгуком – назва населеного пункту, що починається з тієї ж літери, що і пропуск, наприклад, “Ковель”.

Пропуск повідомляється усно усьому особовому складу підрозділів, які призначені в охорону, розвідку і особам, які висилаються за межі підрозділу, а вночі і в межах розташування свого підрозділу; відгук – командирам цих підрозділів, а також особам, що посилаються для передачі усних наказів.

Пропуск запитується у всіх осіб, які проходять через рубіж охорони і переміщуються по розташуванню підрозділу вночі, а відгук – у осіб, які передають наказ командира, і командирів підрозділів, що ведуть розвідку.

Пропуск і відгук вимовляються тихо. Усі особи, які не знають пропуску, а прибули з наказом – відгуку, затримуються. Затриманих командир взводу (відділення, танка) опитує особисто, і залежно від обставин дозволяє їм прямувати далі або направляє під конвоєм до командира, що вислав охорону.

Особовий склад, який призначений в охорону, повинен знаходитися у постійній готовності до дій; дотримуватись встановленого порядку чергування, відпочинку; виконувати заходи маскування і виявляти високу пильність, рішучість і стійкість.

Тактичне маскування

16. Тактичне маскування організовується і здійснюється з метою введення противника в оману стосовно складу, положення і характеру дій підрозділів, їх призначення і побудови бойового порядку та спрямоване на досягнення раптовості дій, підвищення живучості і збереження боєздатності підрозділів. Воно повинно бути різноманітним й переконливим та проводитися безперервно, активно, узгоджено з іншими видами забезпечення.

Мета тактичного маскування в основних видах бою (дій) досягається забезпеченням прихованості діяльності підрозділів і введенням противника в оману.

Забезпечення прихованості діяльності підрозділів досягається: використанням табельних засобів маскування і місцевих матеріалів; маскувальним фарбуванням під фон навколишньої місцевості, застосуванням радіопоглинаючих матеріалів, аерозолів (димів) та інших матеріалів для зменшення оптичної, акустичної, теплової і радіолокаційної помітності ОВТ; розміщення і переміщення підрозділів з урахуванням (використанням) маскувальних властивостей місцевості, місцевих предметів, темного часу доби та інших умов обмеженої видимості; дотриманням правил радіообміну; суворим виконанням вимог маскувальної дисципліни; своєчасним виявленням і усуненням демаскуючих ознак.

Введення противника в оману здійснюється демонстративними діями (навмисним показом дій підрозділу на хибному напрямку (позиції), розгортанням вогневих засобів і обладнанням їх вогневих позицій) та **імітацією** (відтворенням відповідних демаскуючих ознак діяльності підрозділів, ОВТ, обладнанням хибних позицій і рубежів, створенням хибних об'єктів для показу наявності підрозділів або зміни їх положення, складу і стану).

Забороняється для введення противника в оману вдаватися до віроломства: використовувати розпізнавальні знаки (позначки) Червоного Хреста (Червоного Півмісяця), прапор парламентаря (білий прапор), знаки і емблеми Організації Об'єднаних Націй, однострою противника і розпізнавальних знаків його ОВТ, симулювати поранення (хворобу) і намір здатися у полон.

17. Тактичне маскування організовується командиром підрозділу відповідно до отриманого бойового завдання, вказівок з маскування старшого командира і умов обстановки.

При організації тактичного маскування враховуються: можливості противника щодо ведення розвідки; демаскуючі ознаки підрозділів; наявність сил і засобів маскування; умови місцевості, пора року і час доби.

Командир взводу (відділення, танка) у вказівках з тактичного маскування визначає: основні заходи маскування, обсяг, терміни і порядок їх виконання; сили і засоби, що виділяються для виконання; які табельні засоби і місцеві матеріали використовувати для маскування, місця і терміни їх отримання і заготівлі; порядок дотримання маскувальної дисципліни під час підготовки до бою (дій) та під час його ведення.

18. Заходи тактичного маскування виконуються підрозділами постійно і, як правило, своїми силами і засобами. Найскладніші з них, що вимагають застосування спеціальних засобів, виконуються підрозділами спеціальних військ.

Для розміщення танків (БМП, БТР) і облаштування позицій (вогневих позицій) вибираються ділянки місцевості, колір яких наближений до кольору об'єктів. На місцевості, що має один тон, для поліпшення маскуванню влаштовуються кольорові плями під тон об'єктів штучним шляхом.

Не допускається обладнання позицій і розташування вогневих засобів біля добре помітних місцевих предметів, що можуть служити для противника орієнтирами. У разі неможливості вибору позиції в іншому місці, помітні місцеві предмети повинні руйнуватися.

Для проведення інженерних робіт із обладнання позицій і переміщення підрозділів здебільшого використовується темний час доби та інші умови обмеженої видимості.

Взимку озброєння і техніка фарбується у білий колір, для маскуванню використовуються зимові маскувальні комплекти, а також сніг і лід.

З метою посилення тактичного маскуванню в залежності від умов обстановки у визначених місцях може обмежуватися або заборонятися пересування людей і техніки, використання фар і ліхтарів, паління печей і розкладання вогнищ, робота радіо засобів.

Для маскуванню з метою захисту від ВТЗ противника використовуються маскувальні властивості лісу, а також яри, зворотні схили висот, поля радіолокаційної невидимості тощо. Приховування бойових машин від керованих і самонавідних боєприпасів противника досягається зниженням радіолокаційної, теплової та оптичної контрастності техніки стосовно навколишнього середовища, для чого застосовують деформуюче фарбування техніки, маскувальні покриття, теплові імітатори (пастки), радіолокаційні і лазерні відбивачі, над тепловипромінюючими поверхнями машин встановлюються теплопоглинаючі (теплорозсіюючі) екрани (козирки). У взводі можуть використовуватися термодимова апаратура, системи пуску димових гранат, інфрачервоні прожектори, димові шашки і гранати.

Інженерне забезпечення

19. Інженерне забезпечення організовується і здійснюється з метою створення підрозділам сприятливих умов для виконання бойових завдань, підвищення захисту особового складу, ОВТ від усіх засобів ураження, а також для завдання противнику втрат застосуванням інженерних боєприпасів та ускладнення його дій.

Основними завданнями інженерного забезпечення бойових дій взводу (відділення, екіпажу танка) є: інженерна розвідка противника, місцевості та об'єктів; фортифікаційне обладнання опорного пункту взводу (бойової позиції відділення, вогневої позиції танка), місця розташування підрозділу, розгортання КСП взводу; влаштування та утримання інженерних загороджень; пророблення проходів у загородженнях та переходів через перешкоди; виконання інженерних заходів маскуванню та захисту від ВТЗ.

Інженерна розвідка противника, місцевості та об'єктів ведеться з метою визначення: характеру та обсягу інженерного обладнання позицій і районів розташування противника, системи його інженерних загороджень, прохідності місцевості, стану доріг та мостів; місць та характеру руйнувань, пожеж, затоплень та інших перешкод, напрямків їх подолання або обходу; характеру водних перешкод та умов їх форсування; місць знаходження і стану джерел води; наявності місцевих будівельних матеріалів, а також засобів, що можуть бути використані для завдань інженерного забезпечення; маскувальних та захисних властивостей місцевості.

Фортифікаційне обладнання здійснюється постійно при підготовці і в ході виконання бойових завдань з метою захисту особового складу, ОВТ від усіх засобів ураження противника. Воно ведеться силами самих підрозділів з максимальним використанням засобів механізації, застосуванням підривних зарядів, збірних споруд, місцевих матеріалів, конструкцій і споруд промислового виготовлення, а також з урахуванням захисних та маскувальних властивостей місцевості. Черговість і терміни фортифікаційного обладнання опорних пунктів (позицій) або місць розташування підрозділів визначаються з урахуванням забезпечення їх постійної готовності до ведення бою (дій). Усі вогневі позиції обладнуються з урахуванням кругової оборони.

Улаштування та утримання інженерних загороджень здійснюється в усіх видах бою з метою завдання втрат противнику, затримки його просування та скосування його маневру, примушення до руху в невідгідному для нього напрямку та підвищення ефективності своїх вогневих засобів. Для цього встановлюються мінні поля, групи мін, окремі міни і невибухові загородження.

Інженерними загородженнями прикриваються, як правило, позиції підрозділів, стики та проміжки між ними, відкриті фланги, позиції вогневих засобів, місця розгортання КСП. Протипіхотні мінно-вибухові загородження встановлюються у керованому варіанті.

Інженерні загородження застосовуються згідно з планом старшого командира за замислом командира роти (взводу) з урахуванням маневру своїх підрозділів, підрозділів старшого командира, системи вогню та природних перешкод.

Інженерні загородження влаштовуються особовим складом взводу (відділення, танка), а також доданими підрозділами інженерних військ.

Пророблення проходів у загородженнях, руйнуваннях та обладнання переходів через перешкоди здійснюється підрозділами інженерних військ, нештатними групами розмінування роти, а також з використанням навісного (вбудованого) обладнання бойової та інженерної техніки, підривних зарядів і місцевих матеріалів.

Дистанційно встановлені мінні поля обходяться розвіданими напрямками, а у разі неможливості обходу, долаються з використанням мінних тралів та проходами, які проробляються групами розмінування рот.

Здійснення інженерних заходів маскуваннн та захисту від високоточної зброї противника полягає у застосуванні табельних маскувальних засобів, використанні місцевих матеріалів та маскувальних властивостей місцевості, маскувальному фарбуванні ОВТ під фон навколишньої місцевості, обладнанні хибних вогневих позицій та інших об'єктів, улаштуванні теплових цілей (пасток). Над тепловипромінювальними поверхнями ОВТ за потреби додатково можуть встановлюватися перекриття та тепловідбивні екрани.

20. Основні зусилля інженерного забезпечення за видами бою (дій) зосереджуються:

В обороні – на інженерній розвідці противника, місцевості та об'єктів перед переднім краєм оборони, на підступах до оборони, на рубежах дій підрозділів; фортифікаційному обладнанні позицій відділень, вогневих позицій, місця розгортання КСП; улаштуванні та утриманні інженерних загороджень, підготовці (проведенні) руйнувань; охороні, позначенні та прикритті проходів в інженерних загородженнях для підрозділів бойової охорони, своєчасному їхньому закритті після виходу підрозділів; виконанні інженерних заходів щодо маскуваннн підрозділів, ОВТ; ліквідації наслідків впливу засобів ураження противника і небезпечних факторів природного та техногенного характеру.

Особливостями інженерного забезпечення оборони водної перешкоди є: влаштування загороджень на підступах до неї і у воді, на існуючих переправах, бродах і ділянках, зручних для форсування. Гідротехнічні споруди, які можуть бути використані для затоплення місцевості, беруться під охорону і готуються до руйнування. При неможливості їх використання і загрозі захоплення противником з дозволу старшого командира вони руйнуються. Взимку на доступних для форсування противником ділянках улаштовуються великі ополонки.

Особливостями інженерного забезпечення оборони населеного пункту є: пристосування окремих будівель до оборони з урахуванням захисту від усіх засобів ураження; влаштування завалів, загороджень і руйнувань на підступах до опорного пункту і у ньому. Для маневру використовуються проходи і проїзди всередині кварталів і пристосовуються підземні споруди. У підземних спорудах, які не використовуються для маневру, влаштовуються інженерні загородження, а виходи з них прикриваються вогнем. Підвали кам'яних будівель обладнуються під сховища. Окремі будівлі, які не зайняті підрозділами, особливо в проміжках між опорними пунктами, мінуються або готуються до руйнування.

У наступі й у зустрічному бою – на підготовці вихідного положення (позиції) для наступу, маршрутів висування, розгортання і переходу в атаку, їх обладнанні та маскуванні; обладнанні позицій для вогневих засобів, призначених для ведення вогню прямою наводкою, вогневих позицій доданої артилерії та інших вогневих засобів; проробленні проходів в інженерних загородженнях противника на передньому краї й у глибині його оборони; встановленні мінно-вибухових загороджень на ймовірних напрямках контратак противника; підготовці й утриманні переправ через водні перешкоди.

При форсуванні (подоланні) водної перешкоди – на веденні інженерної розвідки водної перешкоди і шляхів висування до неї; влаштуванні і маскуванні переправ на штатній плаваючій бойовій техніці, вблід, танків під водою; охороні переправ від плавучих мін і диверсійних дій противника; інженерному обладнанні захоплених плацдармів.

Під час бою в оточенні і виходу з нього – на інженерному обладнанні позицій відділень і вогневих позицій бойової техніки; влаштуванні інженерних загороджень по периметру опорного пункту взводу; своєчасному відновленні ушкоджених або знищених противником загороджень; проробленні проходів у своїх інженерних загородженнях і загородженнях (мінних полях) противника, встановлених дистанційним способом; прикритті флангів ділянки прориву мінно-вибуховими і невибуховими загородженнями під час прориву та виходу підрозділів з оточення; підриві мостів й інших споруд для зниження темпу переслідування противником.

Під час дій у складі ТакПД (ТакМД) – на маскуванні районів очікування і місць посадки (завантаження) десанту; обладнанні і позначенні маршрутів виходу в призначений район (рубіж); подоланні протидесантних загороджень; фортифікаційному обладнанні захоплених рубежів (об'єктів) та прикритті їх інженерними загородженнями; підриві визначеного об'єкту (елементів об'єкту).

Під час пересування (на марші) – на інженерній розвідці, розмінуванні (перевірці на наявність вибухонебезпечних предметів) і фортифікаційному обладнанні районів очікування, завантаження, розвантаження, привалів, денного (нічного) відпочинку; виконанні інженерних заходів маскування; влаштуванні інженерних загороджень.

Під час розташування на місці – на інженерній розвідці та розмінуванні (перевірці на наявність вибухонебезпечних предметів) місцевості і об'єктів у призначеному місці; фортифікаційному обладнанні місця розташування взводу (відділення), укриттів (окопів) для техніки, місця розгортання КСП; улаштуванні та утриманні інженерних загороджень на доступних для противника напрямках; виконанні інженерних заходів маскування.

Радіаційний, хімічний, біологічний захист

21. Радіаційний, хімічний, біологічний захист організовується і здійснюється з метою запобігання або максимального зменшення втрат особового складу від ЗМУ, руйнувань радіаційно та хімічно небезпечних об'єктів, створення підрозділам сприятливих умов для виконання поставлених завдань в обстановці РХБ зараження; посилення їх захисту від ВТЗ, інших засобів ураження противника застосуванням аерозолів (димів); нанесення ураження противнику вогнеметною зброєю.

Крім того, технічні засоби РХБ розвідки взводу (відділення, танка) можуть використовуватися для контролю екологічної обстановки в районі виконання завдань.

Основними завданнями РХБ захисту взводу (відділення, танка) при підготовці і веденні бою (дій) є: виявлення та оцінювання РХБ обстановки; підтримання живучості підрозділу в умовах РХБ зараження; маскування дій взводу (відділення, танка) та об'єктів із застосуванням аерозолів (димів); ураження живої сили, ОВТ противника із застосуванням вогнеметної зброї.

РХБ захист організовується постійно при підготовці та веденні бою (дій), як в умовах застосування противником ЗМУ так і при застосуванні звичайної або високоточної зброї.

22. Виявлення радіаційної та хімічної обстановки включає РХБ розвідку (спостереження), радіаційний і хімічний контроль. РХБ розвідка (спостереження)

здійснюється визначеним відділенням (екіпажем танка) штатними засобами (бортові прилади радіаційної та хімічної розвідки), радіаційний контроль – командирами відділень (головним сержантом взводу) зняттям показників індивідуальних та групових дозиметрів та обліком доз опромінення щоденно.

Дані про радіаційну та хімічну обстановку наносяться командиром взводу на карту (схему) і передаються старшому командиру.

23. Підтримання живучості особового складу взводу (відділення, танка) в умовах РХБ зараження досягається: своєчасним оповіщенням особового складу про РХБ зараження; застосуванням засобів індивідуального та колективного захисту; виконанням режимно-обмежувальних заходів при діях на зараженій місцевості; проведенням спеціальної обробки ОВТ.

За сигналами оповіщення про РХБ зараження особовий склад, що діє у пішому порядку або на відкритих машинах, не припиняючи виконання бойового завдання, надіває засоби індивідуального захисту, а особовий склад в БМП (БТР), танках, – засоби захисту органів дихання, зачиняє люки, жалюзі, бійниці та вмикає систему захисту від ЗМУ.

За сигналом “Радіаційна небезпека” особовий склад надіває респіратори (протигази), а за сигналом “Хімічна тривога” – протигази.

24. Спеціальна обробка в залежності від обстановки та наявності часу виконується частково або у повному обсязі.

Часткова спеціальна обробка проводиться в ході виконання бойових завдань: у разі зараження отруйними речовинами – негайно; радіоактивними речовинами – за першої нагоди, але якнайшвидше після зараження.

Повна спеціальна обробка проводиться з дозволу старшого командира після виконання бойових завдань (виходу з бою).

25. Маскування здійснюється застосуванням термодинамічної апаратури, системи запуску димових гранат БМП (танків), димових шашок (гранат) та запалювально-димових патронів. Засобами старшого начальника може здійснюватися маскування ОВТ спеціальними хімічними пінами, радіо поглинаючими лакофарбовими покриттями.

26. Ураження живої сили, знищення ОВТ противника здійснюється доданими механізованому взводу (відділенню) вогнеметниками. Механізований взвод може посилюватися вогнеметним відділенням, механізоване відділення вогнеметниками.

27. РХБ захист організовується командиром взводу (відділення, танка) на підставі отриманого завдання і вказівок старшого командира.

При організації РХБ захисту, командир взводу (відділення, танка) вказує: завдання з виявлення радіаційної та хімічної обстановки, сигнали оповіщення та порядок дії за ними; заходи щодо підтримання живучості (порядок застосування індивідуальних і колективних засобів захисту, захисних властивостей місцевості, техніки, інших об’єктів та виконання режимно-обмежувальних заходів); порядок проведення спеціальної обробки; використання термодимової апаратури БМП (танків), димових шашок (гранат), запалювально-димових патронів; об’єкти ураження вогнеметникам. Додатково може визначатися порядок проведення часткової спеціальної обробки.

8.2. Морально-психологічне забезпечення

28. МПЗ бою (дій) організовується і здійснюється з метою сприяння успішному виконанню підрозділом бойового завдання шляхом формування, підтримки і відновлення морально-психологічного стану та бойових і психологічних якостей особового складу.

МПЗ у взводі (відділенні, танку) здійснюється у всіх видах бою (дій) і проводиться особисто командиром на основі вказівок з МПЗ старшого командира і заступника командира роти по роботі з особовим складом. Командир підрозділу особисто відповідає за морально-психологічний стан особового складу і ефективність проведення заходів МПЗ. При проведенні роботи з особовим складом він спирається на бойовий актив (досвідчених воїнів, воїнів які мають бойовий досвід).

29. Основними завданнями МПЗ під час підготовки і в ході ведення бою (дій) є: формування в особового складу високої морально-психологічної стійкості, готовності і здатності успішно виконувати поставлені завдання; інформування військовослужбовців,

роз'яснення отриманих завдань, наказів командирів і мобілізація на їх виконання; підтримання військової дисципліни, недопущення панічних настроїв; підтримка і своєчасне відновлення духовних і фізичних сил військовослужбовців, створення умов для відпочинку і дозвілля; захист особового складу від негативного інформаційно-психологічного впливу противника; зниження психогенних втрат.

30. Основними формами МПЗ у підрозділі в бойових умовах є: інформування про хід виконання бойового завдання, про героїчні вчинки воїнів; інструктаж молодших командирів і бойового активу; доведення інформаційних бюлетенів, пам'яток, листівок; виступи учасників бойових дій, обмін бойовим досвідом, випуск бойових аркушів; вручення нагород і подарунків, листи до родин; душпастирська робота з військовослужбовцями, освячення зброї і техніки; бесіди, прослуховування і перегляд теле-, радіопередач; надання психологічної допомоги тощо.

Головним засобом мобілізації особового складу на рішучі і самовіддані дії при виконанні бойового завдання є особистий приклад командира, його мужність, самовладання, наполегливість у виконанні наказу, а також нищення хибних чуток і панічних настроїв.

31. Командир підрозділу **під час підготовки бою (дій)** повинен: роз'яснити особовому складу завдання; провести бесіди із пропаганди прикладів мужності і героїзму, розповсюдження передового досвіду, дискредитації задумів і дій противника; інформувати особовий склад про зміни бойової та суспільно-політичної обстановки; довести відомості про тактику дій противника, бойові можливості, слабкі сторони його ОВТ; провести цільову психологічну підготовку особового складу до майбутніх дій із залученням бойового активу, сформувати установку на безумовне виконання бойового завдання; роз'яснити можливі заходи інформаційно-психологічного впливу противника та шляхи протидії йому; нагадати особового складу прийоми надання психологічної допомоги і психологічної саморегуляції.

32. **В ході ведення бою (дій)** він повинен: твердо керувати підлеглими; підтримувати порядок, дисципліну та бойовий настрій серед особового складу; демонструвати мужність, самовладання та рішучість у виконанні бойового завдання і реагуванні на зміни в обстановці; оцінювати морально-психологічний стан особового складу та оперативно впливати на нього; організовувати надання психологічної допомоги тим, хто зазнав психічних травм.

33. **Після виконання бойового завдання** командир підрозділу повинен: провести розбір дій підлеглих під час бою; проінформувати про результати бою та зміни у обстановці; визначити осіб, які отримали бойові психічні травми та потребують психологічної допомоги поза підрозділом; вжити необхідні заходи для своєчасного харчування і відпочинку особового складу, збереження моральних і фізичних сил, відновлення морально-психологічного стану і готовності до подальших дій; узагальнити та надати заступнику командира роти по роботі з особовим складом інформацію про передовий досвід, приклади мужності та героїзму підлеглих.

34. Основними напрямками МПЗ є формування та підтримка:

- **в обороні** – постійної морально-психологічної готовності військовослужбовців всіх категорій до стійкого утримання зайнятих позицій, відбиття атак піхоти і танків противника, забезпечення психологічної готовності до рішучих дій при проведенні контратак та веденні бою в оточенні. Основні зусилля зосереджуються в підрозділах на напрямку можливого головного удару противника;

- **в наступі** – високого наступального пориву особового складу, морально-психологічної переваги над противником; здатності до рішучих та ініціативних дій при прориві оборони противника, захопленні об'єкта атаки, веденні бою в глибині оборони противника; постійної готовності особового складу другого ешелону (резерву) до введення в бій і вирішення завдань, які раптово виникають. Особлива увага приділяється роботі з особовим складом, що діє на напрямку зосередження основних зусиль підрозділу;

- **у зустрічному бою** – постійної готовності військовослужбовців до стрімких і маневрених дій, випередження противника в розгортанні, відкритті вогню, завданні йому

раптових ударів у фланг і тил. Особлива увага приділяється роботі з особовим складом, що діє в розвідувальних органах (головному дозорі, дозорному відділенні);

- **під час бою в оточенні і виходу з оточення** – стійкості, організованості і дисципліни серед особового складу; створення в короткі терміни кругової оборони; здатності військовослужбовців вести бій в умовах повного оточення. Основні зусилля МПЗ зосереджуються на недопущенні панічних настроїв і мобілізацію військовослужбовців на готовність до рішучого знищення противника та організованого виходу з оточення;

- **під час дій у складі тактичного десанту** – постійної психологічної готовності особового складу до рішучих дій в екстремальних ситуаціях; мобілізацію на готовність ведення тривалих дій у відриві від основних сил, в умовах обмеженої інформації про противника і свої війська. Особлива увага приділяється роз'ясненню особовому складу необхідності збереження в таємниці заходів, що пов'язані з підготовкою і застосуванням тактичного десанту;

- **на марші** – здатності військовослужбовців забезпечити своєчасне прибуття підрозділу у визначений район у повній готовності до дій; готовності особового складу до тривалого фізичного і психологічного навантаження, високої пильності в ході здійснення пересування, на привалах і в районах відпочинку, утримання техніки в постійній готовності до руху, ремонту її у найкоротші терміни. Особлива увага приділяється підвищенню витривалості особового складу, дотриманню дисципліни маршу і заходів маскування, а при здійсненні маршу в умовах передбачення зустрічі з противником – постійній готовності до відбиття раптового нападу.

8.3. Технічне забезпечення

35. Виконання заходів технічного забезпечення у взводі (відділенні, танку) проводиться з метою підтримання боєздатності підрозділу шляхом укомплектування ОВТ; забезпечення ракетами, боєприпасами і військово-технічним майном (ВТМ); підтримання ОВТ у справному стані і в постійній готовності до бойового застосування; відновлення пошкоджених (несправних) зразків ОВТ та вчасного повернення їх до строю (силами екіпажів (розрахунків), механіків-водіїв (водіїв)). Виконання основних завдань технічного забезпечення взводу (відділення, танка) покладається на взвод технічного забезпечення батальйону.

Командир взводу (відділення, танка) відповідає за виконання заходів технічного забезпечення у підрозділі. Він зобов'язаний вживати заходів щодо підтримання ОВТ у постійній готовності до бойового застосування і швидкого відновлення при виході їх з ладу; своєчасного витребування і отримання боєприпасів, інших необхідних матеріально-технічних засобів.

Командир взводу здійснює керівництво виконанням заходів технічного забезпечення особисто або через заступника командира взводу (головного сержанта взводу); командир відділення, танка – особисто.

36. *Укомплектування взводу ОВТ, забезпечення ракетами, боєприпасами і ВТМ* здійснюється централізовано постачальними органами старшого командира. Додатковим джерелом забезпечення ВТМ можуть бути деталі ОВТ безповоротних втрат своїх військ і противника.

Під час підготовки до бою (дій) у взводі (відділенні, танку) створюються, а в ході бою підтримуються у встановлених розмірах запаси ракет, боєприпасів і ВТМ в бойових та інших машинах взводу (відділення, танку), при озброєнні і особовому складі, а також перевозяться транспортом взводу матеріального забезпечення батальйону.

Залежно від обстановки і умов ведення бою (дій) у взводі можуть створюватися додаткові запаси ракет і боєприпасів, які, як правило, викладаються на ґрунт на вогневих позиціях (місцях виконання завдань). Боєприпаси, що викладені на ґрунт, повинні витрачатися у першу чергу до зміни вогневих позицій.

Забезпечення взводу ракетами і боєприпасами в ході бою (дій) здійснюється через пункт боєпостачання батальйону (роти). Ракети і боєприпаси до взводу доставляються транспортом взводу матеріального забезпечення з пункту боєпостачання батальйону або

підношувачами боєприпасів з пункту боєпостачання роти. Залежно від обстановки за рішенням командира взводу (відділення) може здійснюватися перерозподіл ракет і боєприпасів між відділеннями (особовим складом), танками.

37. Підтримання ОВТ взводу (відділення, танка) у справному стані і в постійній готовності до використання (бойового застосування) включає їх підготовку до застосування і технічне обслуговування після виконання бойового завдання.

Підготовка ОВТ до використання (бойового застосування) здійснюється у встановлений командиром час з метою його надійного функціонування при веденні бою (дій). Вона включає: заправлення машин ПММ; перевірку справності і готовності до застосування озброєння, приладів стрільби і спостереження, агрегатів, систем і механізмів, їх очищення, промивку, змащування, вивірювання і регулювання, усунення дрібних несправностей і виконання кріпильних робіт; перевірку укомплектованості і поповнення ОВТ запасними частинами, інструментом і приладдям, засобами підвищення прохідності й іншими табельними засобами. Під час технічного обслуговування може здійснюватися поповнення боєкомплекту озброєння ракетами і боєприпасами.

Технічне обслуговування ОВТ взводу (відділення, танка) після виконання бойового завдання проводиться безпосередньо у бойових порядках, як правило, без виведення в тил із збереженням боєздатності підрозділів. Роботи виконуються екіпажами (розрахунками), механіками-водіями (водіями) з використанням запасних частин, майна і приладдя, що знаходяться при машині. До виконання найбільш складних робіт залучаються сили та засоби підрозділів технічного забезпечення старшого командира. У першу чергу обслуговуються ОВТ взводів, що виконують головне завдання або розпочинають ведення бою (дій) першими.

38. Відновлення пошкодженого (несправного) ОВТ взводу (відділення, танка) здійснюється з метою приведення зразків, що вийшли з ладу в готовність до бойового застосування і повернення їх до строю. Воно включає: технічну розвідку, евакуацію, ремонт, повернення до строю відремонтованого (евакуйованого) ОВТ.

39. Технічна розвідка в інтересах взводу (відділення, танка) проводиться силами і засобами батальйону (роти) з метою своєчасного виявлення ОВТ, що вийшли з ладу; визначення їх місцезнаходження і технічного стану (обсягу ремонтних і евакуаційних робіт), стану екіпажів (розрахунків). Для цього у батальйоні (роті) створюються пункт технічного спостереження.

40. Евакуація пошкоджених (несправних) зразків ОВТ в ході ведення бою (дій) проводиться з метою виведення їх з-під вогню і з районів, яким загрожує захоплення противником; зосередження в місцях ремонту або передачі засобам евакуації старшого командира; витягування застряглих (затонулих) машин. Для евакуації ОВТ у батальйоні (роті) створюються ремонтно-евакуаційна (евакуаційна) група, а також можуть залучатися бойові машини підрозділів. У першу чергу евакууються ОВТ, яким загрожує захоплення (знищення) противником, а також ті, що вимагають найменшого обсягу евакуаційних та ремонтних робіт. Пошкоджена бойова техніка, що має справне озброєння і здатна вести бій, евакуюється тільки з дозволу командира батальйону.

41. Ремонт ОВТ проводиться з метою приведення пошкоджених (несправних) зразків у справний (працездатний) стан. Поточний ремонт техніки взводу проводиться, як правило, в місцях виходу її з ладу або в найближчих укриттях силами екіпажів, розрахунків, механіків-водіїв (водіїв) і ремонтно-евакуаційних (евакуаційних) груп. ОВТ, які не можуть бути евакуйовані і відремонтовані своїми силами і засобами, передаються ремонтно-відновлювальним (ремонтним) частинам (підрозділам) старшого начальника.

У ході ведення бою (дій) ремонт ОВТ допускається проводити у скороченому обсязі з виконанням тільки тих робіт, що забезпечують використання зразка за прямим призначенням. У першу чергу ремонтується ОВТ, які забезпечують боєздатність взводу, а також ті з них, що вимагають найменшого обсягу ремонтних робіт.

42. Повернення до строю відремонтованого (евакуйованого) ОВТ здійснюється після приведення його в готовність до бойового застосування в ремонтних підрозділах або безпосередньо у своїх підрозділах.

43. Під час організації виконання заходів технічного забезпечення командир взводу вказує: обсяг, порядок і терміни виконання заходів щодо підготовки ОВТ до застосування; розміри і терміни створення запасів ракет і боєприпасів, норми їх витрат; завдання з відновлення ОВТ; місце знаходження і напрямок переміщення сил і засобів технічного забезпечення батальйону (роти); місце передачі пошкодженого ОВТ засобам евакуації старшого командира (начальника).

44. У ході ведення бою (дій) командир взводу (відділення, танка) здійснює контроль за витратою ракет і боєприпасів, станом ОВТ; доповідає старшому командиру про забезпечення ними підрозділу і про втрати ОВТ.

В обороні до початку бою у взводі (відділенні, танку) в першу чергу здійснюються поповнення боєприпасів, контроль справності озброєння, технічного стану техніки і усунення виявлених несправностей. На вогневих позиціях БМП (БТР), танків, інших вогневих засобів, а також у підрозділах можуть створюватися додаткові запаси боєприпасів.

У ході ведення оборонного бою основні зусилля зосереджуються на відновленні пошкоджених (несправних) зразків ОВТ, їх евакуації з-під вогню противника. Після відбиття атаки противника запаси боєприпасів негайно поповнюються.

В ході підготовки до наступу ОВТ взводу (відділення, танка) обслуговується в обсязі, що забезпечує їх надійне використання (бойове застосування) під час виконання завдань. Несправні зразки, які не можуть бути відремонтовані до початку наступу силами підрозділу, передаються ремонтним засобам старшого командира.

Під час підготовки до наступу на підготовлену оборону противника (прориву укріпленого району) можуть створюватися підвищені запаси ракет і боєприпасів для БМП (БТР), танків, інших вогневих засобів.

У разі підготовки до наступу з форсуванням водної перешкоди в ході технічного обслуговування ОВТ додатково проводиться підготовка ОВТ до подолання водної перешкоди.

Після виконання бойового завдання проводиться технічне обслуговування ОВТ. У першу чергу здійснюється поповнення боєкомплекту, відновлення справності озброєння і заправлення техніки паливом.

Під час виходу з оточення ОВТ, запаси ракет, боєприпасів і ВТМ, які не можуть бути відремонтовані або евакуйовані, за наказом старшого командира знищуються спеціально призначеними командами.

Під час організації дій у тактичному повітряному (морському) десанті проводиться ретельна перевірка і підготовка ОВТ підрозділів до десантування і бойового застосування, створюються підвищені запаси ракет, і боєприпасів. У ході дій поповнення витрачених запасів ракет і боєприпасів здійснюється повітряним (морським) транспортом. Також можуть використовуватись озброєння, боєприпаси і військова техніка, що захоплені у противника.

Під час підготовки до маршу на техніці у першу чергу проводяться роботи щодо забезпечення її рухомості, створення (відновлення) визначеного ресурсу (запасу ходу), а також виконуються додаткові заходи, що пов'язані з особливими умовами здійснення маршу. Несправні ОВТ, що не можуть бути відремонтовані до початку маршу, передаються ремонтним органам старшого командира.

В ході маршу командир взводу (відділення, танка) повинен стежити за станом ОВТ, організовувати їх огляд і технічне обслуговування на привалах (у районах відпочинку), доповідати про машини, що відстали. Техніка, яка вийшла з ладу ремонтується силами екіпажу (обслуги), механіками-водіями (водіями) з використанням ЗІП машин і задалегідь створених на кожній машині запасів запасних частин. Технічне замикання похідної колони батальйону (роти) надає допомогу в ремонті (видаються необхідні запасні частини та інструмент, проводиться інструктаж, за потреби виділяються один або декілька спеціалістів-ремонтників), а також здійснює евакуацію пошкоджених машин з маршруту руху. Машини, які не можуть бути відремонтовані самостійно та машини, які застрягли, передаються евакуаційним і ремонтним підрозділам старшого командира.

Під час перевезення підрозділів особлива увага звертається на підготовку ОВТ до завантаження, перевезення і подальших дій, а також на відновлення ОВТ, що вийшли з ладу, до висування підрозділів (команд) на завантаження.

В особливих умовах виконання основних заходів технічного забезпечення у взводі (відділенні, танку) спрямовується на: забезпечення безаварійної експлуатації ОВТ; укомплектування засобами підвищення прохідності; своєчасне поповнення запасів ракет, боєприпасів і ВТМ, а також створення додаткових (підвищених) запасів ракет і боєприпасів у підрозділах, що діють на окремих (ізольованих) напрямках; евакуацію пошкоджених і застряглих одиниць техніки.

8.4. Тилове забезпечення

45. Виконання заходів тилового забезпечення у взводі (відділенні, екіпажі) проводиться з метою своєчасного створення у підрозділах запасів матеріальних засобів, заправки техніки підрозділу паливом, забезпечення особового складу гарячою їжею і водою, видачі речового та іншого майна, миття особового складу. Виконання основних завдань тилового забезпечення взводу (відділення, танка) покладається на взвод матеріального забезпечення батальйону.

Основним організатором виконання заходів тилового забезпечення взводу (відділення, танка) є його командир. Він повинен вживати заходи щодо якісного і повного задоволення потреб у забезпеченні матеріально-технічними засобами служб тилу, своєчасного відпрацювання та подання відповідних заявок, організації розміщення та побуту підлеглих.

46. *Запаси матеріальних засобів у підрозділі* накопичуються до встановлених норм у період підготовки до бою (дій). Вони утримуються в бойових машинах, при озброєнні і особовому складі, а також перевозяться і зберігаються у транспорті взводу матеріального забезпечення батальйону. В ході бою витрата матеріальних засобів лімітується згідно норм, що встановлені керівними документами. Витрачені (втрачені) запаси повинні своєчасно поповнюватися відповідно до заявок відпрацьованих та поданих командиром взводу.

Залежно від обстановки за вказівкою старшого командира у підрозділах можуть створюватися додаткові запаси матеріальних засобів, що розміщуються в бойових машинах, на бойових позиціях або складуються на пунктах, що створюються у підрозділах.

47. *Заправка техніки паливом* організовується заступником командира роти з озброєння (техніком роти) спільно з командирами взводів. Вона здійснюється з використанням штатних паливозаправників батальйону й інших технічних засобів служби пального зазвичай при підготовці до бою (дій) і після виконання завдання, а іноді й в ході ведення бою (дій).

Відповідальність за своєчасну заправку техніки паливом несе командир взводу.

48. *Забезпечення особового складу гарячою їжею* організовується згідно вказівок заступника командира батальйону з тилу через продовольчий пункт батальйону, як правило, тричі на добу. Отримання і видачу їжі особовому складу взводу здійснює старшина роти відповідно до вказівок командира роти. Для доставки їжі підрозділам від них у разі необхідності виділяються підношники.

У разі неможливості приготування гарячої їжі, особовому складу видається індивідуальний раціон харчування (польовий набір сухих продуктів з дозволу старшого начальника – заступника командира батальйону з тилу).

Додані взводу підрозділи забезпечуються харчуванням разом зі взводом.

У разі вимушеного харчування в зонах радіоактивного зараження прийом їжі здійснюється при рівні радіації **до 1 рад/год.** – у звичайному порядку; **від 1 до 5 рад/год.** – у дезактивованих спорудах; **понад 5 рад/год.** – у дезактивованих спорудах закритого типу.

Для приготування їжі у зонах радіоактивного зараження використовуються тільки консервовані і концентровані продукти, а також раціони харчування у герметичній бар'єрній тарі й упаковці.

У районах, що заражені отруйними речовинами, дозволяється готувати і приймати їжу тільки в спеціальних спорудах, обладнаних фільтровентиляційними установками.

У районах, що заражені біологічними засобами, приготування їжі можливо лише після ретельної дезинфекції території, польових кухонь і устаткування, а також повної санітарної обробки особового складу.

Продовольство і воду, заражені радіоактивними, отруйними речовинами і біологічними засобами, споживати забороняється.

49. *Забезпечення питною водою і водою для господарських потреб* проводиться з пункту польового харчування батальйону. Використання води з неперевіраних джерел забороняється. Вода для приготування їжі в зонах зараження доставляється в герметичних ємностях.

50. *Видача речового та іншого майна* здійснюється виходячи з списочної чисельності особового складу взводу, норм постачання і табелів до штатів.

51. *Миття особового складу* проводиться не рідше ніж один раз на тиждень з обов'язковою заміною комплексу натільної та постільної білизни. Воно здійснюється у порядку, встановленому старшим командиром, з обов'язковими заходами обліку та контролю. За потреби здійснюється санітарна обробка особового складу, а також заміна і спеціальна обробка зараженого речового майна.

Прання особистої білизни військовослужбовця здійснюється особисто самим військовослужбовцем. Контроль за заміною натільної та постільної білизни, пранням особистої білизни здійснює особисто командир підрозділу

52. Організуючи виконання заходів тилового забезпечення командир взводу вказує: заходи і порядок їх виконання; терміни і розміри створення запасів матеріальних засобів, порядок їх отримання; норми витрати пального, інших матеріальних засобів; райони розміщення взводу матеріального забезпечення батальйону, пунктів бойового постачання, заправлення, продовольчого пункту, напрямки їх переміщення. За необхідності він визначає місце і порядок прийому їжі, миття особового складу і проведення санітарної обробки.

53. В ході бою (дій) командир взводу здійснює контроль за витратою (втратою) запасів матеріальних засобів, доповідає з подальшим письмовим підтвердженням старшому командирі про забезпечення ними взводу і вживає заходів щодо їх поповнення.

В обороні харчування особового складу організовується з таким розрахунком, щоб основний прийом їжі здійснювався в години спаду бойової напруги. Доставка їжі в підрозділи здійснюється виділеним для цього транспортом або піднощиками їжі. Подача води від продовольчого пункту батальйону здійснюється зазвичай одночасно з доставкою гарячої їжі.

Поповнення ракетами, боєприпасами і заправлення паливом у ході бою здійснюється в бойових порядках. Для цього допускається відведення з вогневих позицій частини бойової техніки без зниження боєздатності взводу.

При обороні водної перешкоди на вогневі позиції танків (БМП), що виділені для ведення стрільби прямою наводкою, додатково підвозяться боєприпаси. У підрозділах, які обороняють плацдарм на іншому березі, додаткові запаси матеріальних засобів і боєприпасів створюються завчасно.

У наступі у підрозділах створюються підвищені запаси ракет і боєприпасів. Пункти бойового постачання, заправлення і продовольчий пункт розгортаються під час зупинок. З початком переслідування противника органи тилового забезпечення батальйону наближаються до підрозділів першого ешелону і переміщуються безпосередньо за їх бойовими підрозділами з дотриманням безпечної відстані від ураження.

В ході підготовки до маршу створюються додаткові запаси пального і здійснюються заходи щодо підвищення прохідності транспорту. Харчування особового складу на марші організовується у районах відпочинку, зосередження, а також під час двогодинного привалу.

Підрозділи, **що перевозяться** залізничним і водним транспортом, окрім військових запасів матеріальних засобів, забезпечуються запасами продовольства і пального на весь період перевезення, розвантаження і здійснення маршу від станції (порту) розвантаження до району зосередження (до прикріплення на забезпечення).

В особливих умовах ведення бою (дій) у підрозділах створюються додаткові запаси матеріальних засобів, встановлюється суворий контроль за їх витратою і за першої можливості вживаються заходи щодо їх відновлення. Особливостями організації і здійснення тилового забезпечення є:

взимку – забезпечення особового складу теплим одягом і взуттям, маскувальним майном, світлозахисними окулярами і устаткуванням пунктів обігріву; а бойових машин за необхідності – зимовими різновидами пального та мастильних матеріалів, низькозамерзаючою рідиною, засобами підвищення прохідності;

у лісі – підвезення матеріальних засобів до підрозділів важкопрохідними шляхами, забезпечення у літній період засобами захисту від комах;

у горах – розміщення підрозділів з використанням захисних властивостей місцевості, поза зонами можливих затоплень і обвалів; забезпечення особового складу спеціальним спорядженням, теплим одягом, засобами обігріву і світлозахисними окулярами, а бойових машин за необхідності – засобами підвищення прохідності і гальмування на схилах;

у степовій місцевості – забезпечення особового складу водою і спеціальним спорядженням; попередження теплових і сонячних ударів, а також захист очей і дихальних шляхів від пилу і піску.

8.5. Медичне забезпечення

54. Виконання заходів медичного забезпечення у взводі (відділенні, танку) в бойовій обстановці здійснюється з метою розшуку поранених (потерпілих) на полі бою (у районах ураження) і своєчасного надання їм першої медичної допомоги, збору, вивезення (винесення) з поля бою і підготовки до евакуації, попередження виникнення і розповсюдження захворювань у підрозділах.

55. Перша медична допомога надається на місці поранення (ураження) або в найближчому укритті особисто військовослужбовцем або його товаришем (само-або взаємодопомога), стрілками-санітарами, санітарами і санітарним інструктором роти, а також особовим складом, що виділений для виконання рятувальних робіт і проведення лікувально-евакуаційних заходів в осередках масових санітарних втрат.

Долікарська (фельдшерська) допомога надається в медичних пунктах батальйонів, перша лікарська – в медичних ротах бригад.

Усі медичні підрозділи і частини повинні приймати поранених і хворих, надавати їм необхідну медичну допомогу незалежно від їх належності до частини, виду, роду військ (сил).

56. Збір, вивезення (винесення) поранених з поля бою (з районів ураження) на медичний пост роти здійснюється з особистою зброєю та протигазами силами і засобами взводу, а за потреби особовим складом і засобами евакуації, що додатково виділені командиром роти, на медичний пункт батальйону – особовим складом і засобами медичного пункту батальйону (МПБ) та іншими силами і засобами, які додатково виділені командиром батальйону (роти).

Для евакуації поранених використовуються санітарні транспортні засоби, а також транспортні засоби, якими здійснювався підвіз боєприпасів й інших матеріально-технічних засобів, та інша (бойова) техніка.

При значній кількості поранених (травмованих) у взводі в першу чергу евакуації підлягають важкопоранені (травмовані), а також військовослужбовці, що отримали психологічні травми. Легкопоранені, які не потребують госпіталізації, після надання їм медичної допомоги направляються у свої підрозділи.

57. В обороні місце збору поранених взводу обладнується в укритті з урахуванням можливості прихованого виносу поранених (потерпілих) з підрозділів, евакуації їх до

медичного посту роти (МПБ). Місце для збору поранених обирається, як правило, в тилу опорного пункту взводу в бліндажі відділення другої лінії або ході сполучення.

При переході до оборони в умовах безпосереднього зіткнення з противником евакуація поранених (потерпілих) організовується за наказом командира підрозділу у першу чергу з підрозділів, що ведуть бій з урахуванням бойової обстановки, що склалась. Для евакуації використовуються траншеї і ходи сполучення.

Під час ведення оборонного бою командир взводу, командири відділень (танків), стрілець-санітар уточнюють втрати і організовують надання першої медичної допомоги пораненим (потерпілим), вивезення (винесення) їх з поля бою і подальшу евакуацію. При цьому само- і взаємодопомога надається військовослужбовцям на місці поранення. З метою захисту поранених (потерпілих) від повторних поранень стрілець-санітар організовує збір їх в укритті та доповідає командирі взводу. За першої нагоди поранених (потерпілих) і хворих евакуюють.

58. В ході ведення **наступального бою** (на рубежі спішування, під час бою за оволодіння опорним пунктом на передньому краї і в глибині оборони противника) основна увага медичного забезпечення у взводі приділяється розшуку поранених (потерпілих), наданню їм медичної допомоги в порядку само- та взаємодопомоги, позначенню їх місця збору, винесенню (вивезенню) поранених (потерпілих) з поля бою та їх евакуації.

Під час дій у пішому порядку стрілки-санітари взводів, просуваючись за своїми підрозділами, спостерігають за полем бою, розшукують поранених (потерпілих), надають їм першу медичну допомогу та зосереджують у найближчому укритті для подальшої евакуації, позначаючи ці місця відповідними покажчиками.

З початком переслідування противника, який відходить, вживаються заходи щодо евакуації поранених (потерпілих) і хворих.

59. Під час **маршу** перша медична допомога пораненим (потерпілим) і хворим у взводі (відділенні, танку) надається безпосередньо на техніці в порядку само- та взаємодопомоги. Особовий склад, що потребує долікарської та першої лікарської допомоги і подальшої евакуації, передається санітарному інструктору роти і далі до МПБ та тимчасових медичних пунктів, які розгортаються на маршруті руху силами старшого начальника, або до місцевих лікувальних закладів.

60. Додаткові заходи медичного забезпечення, які повинні проводитись у взводі (відділенні, танку), включають проведення профілактичних заходів серед особового складу щодо простудних й інфекційних захворювань, переохолоджень, обморожень, сонячних і теплових ударів, а також надання медичної допомоги при засліпленні, гірській (морській) хворобі.

При виконанні самостійних завдань підрозділ може посилюватися силами і засобами медичного забезпечення старшого командира (начальника).